

ZBORNÍK O

*slavku
ježiću*

ZNANSTVENI I KNJIŽEVNI RAD

SLAVKA JEŽIĆA

*Zbornik radova sa znanstvenoga skupa
povodom 100. obljetnice rođenja*

Zagreb - Zadar, 19. - 22. listopada 1995.

Zagreb, 1997.

Recenzenti:

Prof. dr. Eduard Hercigonja
Prof. dr. Radoslav Katičić

Glavni urednik:

Prof. dr. Tihomil Maštrović

Urednik:

Prof. dr. Stipe Botica

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 886.2.09 Ježić, S.
886.2(091)

ZNANSTVENI skup u povodu 100. obljetnice rođenja
Znanstveni i književni rad Slavka Ježića (1995 ; Zagreb, Zadar)

Znanstveni i književni rad Slavka Ježića : zbornik radova
sa znanstvenog skupa u povodu 100. obljetnice rođenja:
Zagreb - Zadar, 19-22. listopada 1995. /

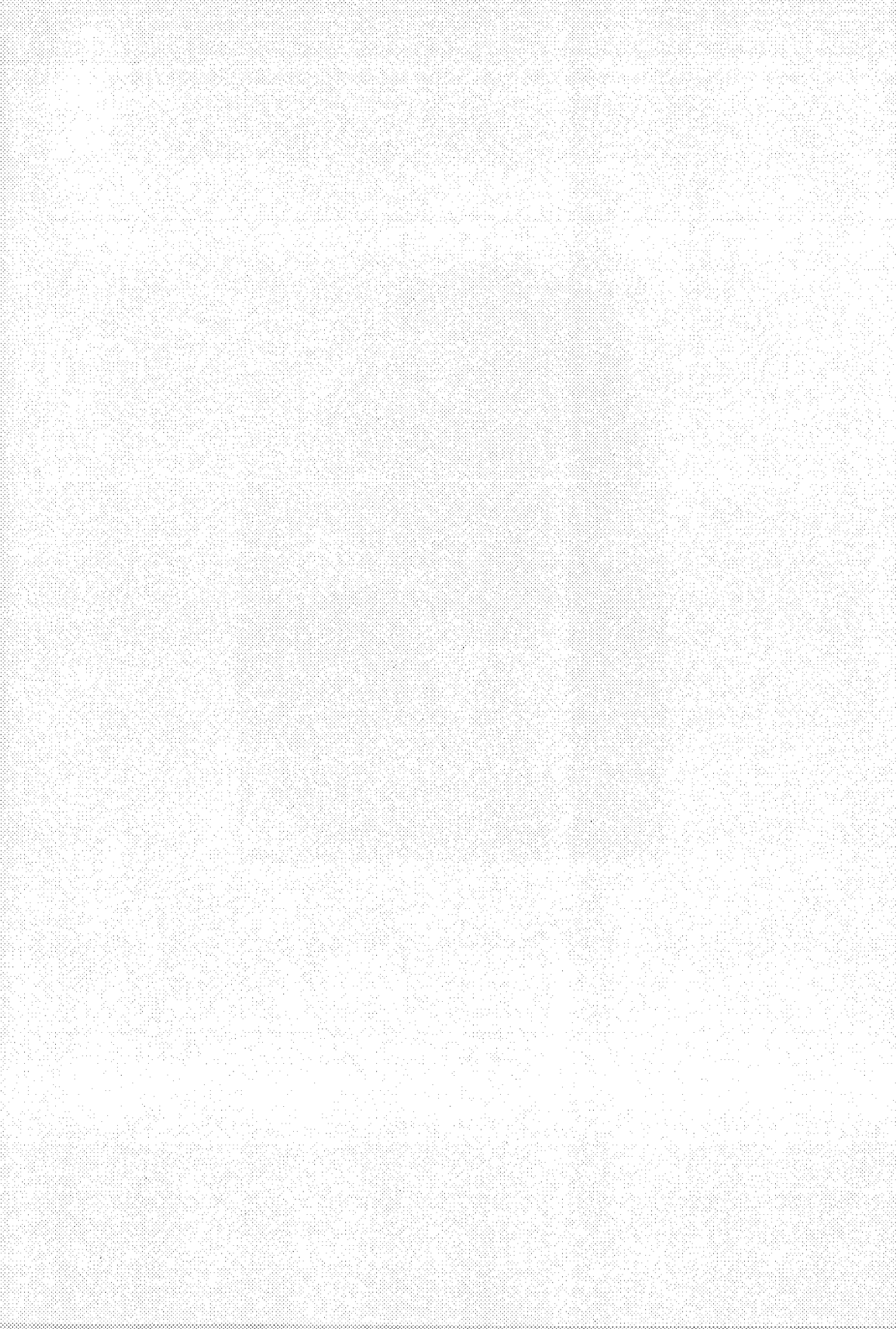
<glavni urednik Tihomil Maštrović>. - Zagreb : Hrvatski
studiji Sveučilišta u Zagrebu <etc.>, 1997. - 248 str. ; 24 cm

970306127

ISBN 953-96165-2-2

Stanko Jesić

Kada je od 20. do 22. listopada 1995. u Zagrebu, Dubravi i Zadru održan znanstveni skup o dr. Slavku Ježiću na kojemu je, jezikom znanosti i struke, progovoreno o brojnim sastavnicama Ježićeva bogatog stvaralačkog opusa, nije to bio tek nov prinos hrvatskoj znanosti o književnosti, već je njime napokon ispravljena nepravda nanescena sustavnim polustoljetnim prešućivanjem tog velikana hrvatske književne riječi; književnika, književnog povjesničara, prevoditelja, antologičara, filologa, kroatista, romanista, priređivača kritičkih izdanja djela hrvatskih pisaca i uopće vrlo plodnog i temeljitog znanstvenika i kulturnog djelatnika.

Među organizatorima tog uspješnog skupa, čiji su rezultati sabrani u ovom zborniku, našlo se zajedno nekoliko hrvatskih ustanova i društava u kojima djeluju upravo oni stručnjaci u čijem su obzoru Ježićevi znanstveni i književni doprinosi: Filozofski fakultet u Zadru, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu, Hrvatsko filološko društvo u Zadru, te Zavod za povijest hrvatske književnosti HAZU iz Zagreba.

Poticaj za organiziranje znanstvenog skupa o dr. Slavku Ježiću došao je iz Zadra, s Filozofskog fakulteta i iz zadarskog ogranka Hrvatskoga filološkog društva. Ova su dva naslovnika godine 1981. organizirali znanstveni skup o uglednom hrvatskom književnom povjesničaru Mihovilu Kombolu, a godine 1983. objelodanili i *Zbornik o Mihovilu Kombolu* kao prvi u nizu sličnih izdanja. Poticaj iz Zadra da se nastavi znanstvena obradba velikana hrvatske književne historiografije imao je odjeka u Zagrebu, te je, kako rekosmo, zajedničkim snagama godine 1995. ostvaren znanstveni skup o dr. Slavku Ježiću i potom 1997. ovaj *Zbornik o Slavku Ježiću* kao drugi svezak u spomenutom knjižnom nizu.

Organizatore skupa o dr. Slavku Ježiću zajedno je povezala ista želja; znanstvenom i stručnom valorizacijom ispraviti nepravdu učinjenu dosadašnjim prešućivanjem Ježićeva znanstvenog i književnog opusa; nepravdu čiji uzroci leže u mraku isključivosti jedne totalitarističke, nedemokratske države u kojoj su ideološki postulati bili nadređeni svakoj znanstvenoj

prosudbi, kakva je bila komunistička Jugoslavija, države u kojoj su se vlasnici slobode govora, u strahu pred istinom, radije priklonili laži i krivotvorenju (a i prešućivanje je upravo to), nego što su slobodnim znanstvenim diskurzom dopustili govoriti o stvarima struke, o tvornim i tvornim, činjenicama. Na izopačenost tog ideološkog sljepila ukazuje i to što je jedan od glavnih povoda prešutne zabrane nenadkriljene Ježićeve *Povijesti hrvatske književnosti od početka do danas 1100.-1941.* činjenica da je to znanstveno djelo bilo objavljeno 1944., dakle u doba Nezavisne Države Hrvatske. Već i samo taj, doista nedužan, podatak imao je za kroatofobsku vlast takvu snagu da je zasjenio i takve faktografske istine iz same *Povijesti* kakva je npr. ona da u njoj Ježić više teksta posvećuje lijevo orijentiranome Miroslavu Krleži nego dužnosniku Mili Budaku, ili pak ona da se Vladimiru Nazoru, koji je tada u partizanima, daje doista primjerena važnost. Ježić dakako piše i o Ivanu Goranu Kovačiću, tada već žrtvi četničke kame, te o Augustu Cesarcu, pozitivno ocjenjujući njihove književne opuse, i sve to objavljuje u knjizi tiskanoj u Zagrebu 1944.! Uzoran je to i nenadmašeni primjer znanstvenosti, objektivnosti i visoke etičnosti jednog književnog povjesničara. Diktatura jugokomunističke države sa snažnom kroatofobičnom orijentacijom na takvo Ježićevo znanstveno poštenje, odgovorila je pokušajem njegova posvemašnjeg brisanja iz pamćenja hrvatskoga naroda polustoljetnim prešućivanjem.

Ne dakle slučajno, nego tek uspostavom slobodne i demokratske hrvatske države, na svim znanstvenim područjima, pa tako i na području znanosti o književnosti, postalo je u nas napokon moguće promicati istinu kao temeljnu pretpostavku svakog čestitog bavljenja znanostima. U takvom je okružju znanstveni skup o dr. Slavku Ježiću otvorio prostor preispitivanja dosadašnje hrvatske književne historiografije i uopće kulturne povjesnice, te valoriziranja neopravdano prešućenog hrvatskog znanstvenika i književnika, a nadalje izuzetnog čovjeka jasnih čudorednih pogleda - dr. Slavka Ježića.

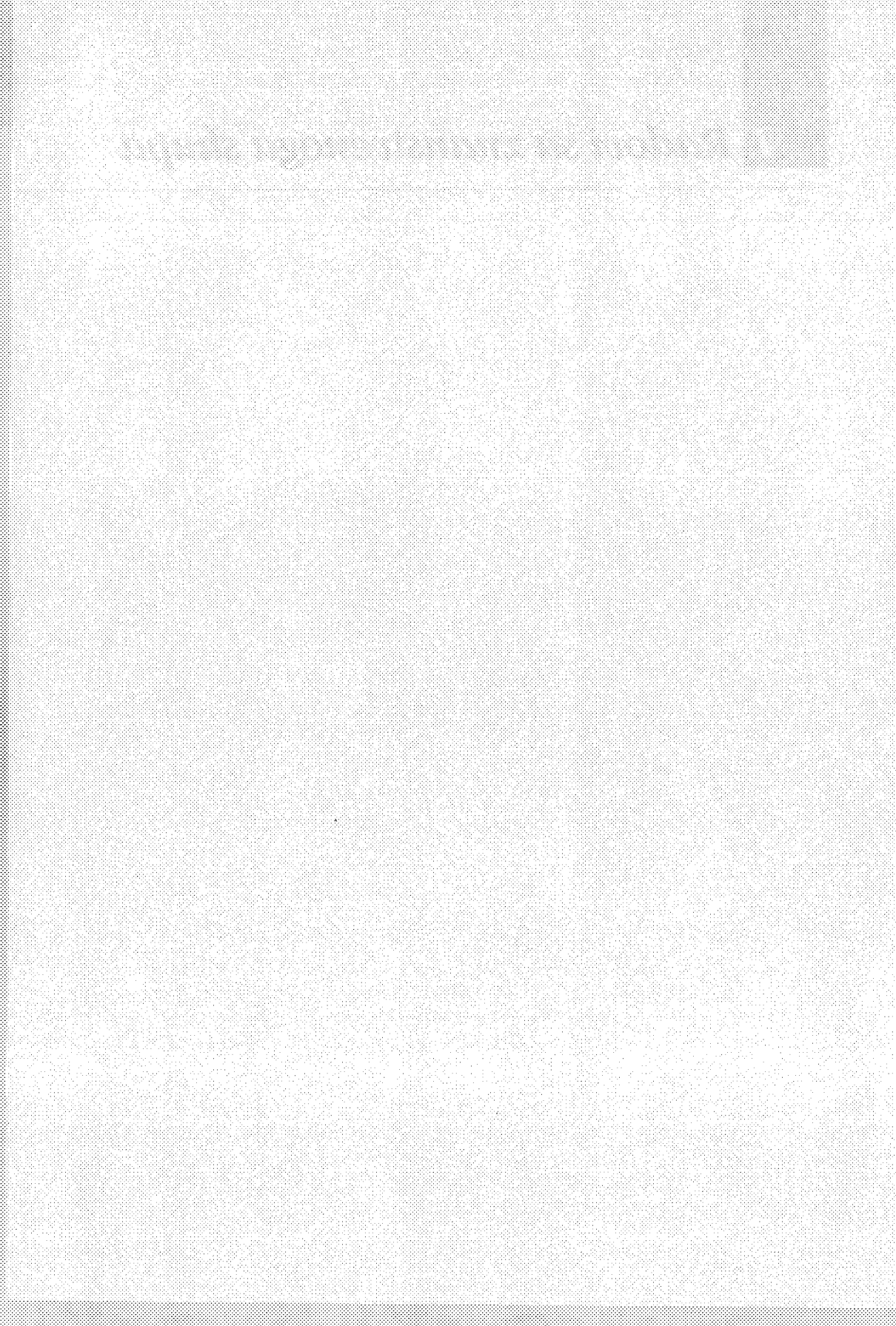
Želja je organizatora da se niz skupova i potom zbornika znanstvenih radova pod naslovom *Dani Slavka Ježića - Hrvatski književni povjesničari* nastavi, te da se tako na sličan način obrade i drugi važni književni povjesničari (Franjo Fancev, Tomo Matić, Đuro Šurmin, Albert Haler i mnogi drugi). Ako nakana uspije, svaki novi skup koji bi se u ovom nizu organizirao započeo bi predstavljanjem zbornika s prošlog skupa, od kojih je prvi *avant la lettre*, bio posvećen Mihovilu Kombolu. Ostvarenje tog plana značit će ne samo važan prinos vrednovanju prvih imena hrvatske književne historiografije, već uistinu vrijedan prinos hrvatskoj kulturi u cjelini.

1 Radovi sa znanstvenoga skupa

Slavko Ježić o hrvatskom narodnom preporodu

Drago mi je da ovdje, u Europskom domu, govorimo o hrvatskom znanstveniku koji je doista bio europski čovjek i koji je pomogao da naša književna povijest krene europskim iskustvima, te ju - u nekom smislu - doveo na onaj stupanj književnopovijesnog promišljanja na kome su - u vrijeme njegova djelovanja - bile brojne europske književnopovijesne discipline.

Iz programa znanstvenoga skupa čita se da će u mom priopćenju biti govora o krucijalnom razdoblju hrvatske književnosti, povijesti i kulture. To je ono veliko razdoblje hrvatske narodne, nacionalne književne povijesti koju su ranije rado nazivali ilirskim pokretom, a danas, zahvaljujući i Slavku Ježiću, zovemo - hrvatski narodni preporod. Zašto je upravo to razdoblje bilo toliko interesantno proučavaocima hrvatske kulture i književnosti, lako je vidjeti i zaključiti. Od njegova ispravnoga rješenja ovisi cijela hrvatska književno-jezična tradicija, ali i sve ono što se na književnom i jezičnom planu događalo od 1830. do kraja stoljeća.

Zadržat ću se samo na najranijem razdoblju nacionalnoga preporodnog promišljanja koje je u Ježićevoj *Povijesti hrvatske književnosti* (1944.) određeno 13. poglavljem s naslovom "Hrvatski preporod", a podijeljeno je na dva dijela, upravo onako kako je na taj dio hrvatske kulturne povijesti gledao i Franjo Fancev, naime, na "A. Pripremanje hrvatskog preporoda i sukobi s Madžarima (1790.-1830.)" i "B. Preporodno svitanje (1830.-1835.)" - u knjizi na strani 189-206. On je o tome razdoblju pisao veoma promišljeno još 1934. godine, u *Ilirskoj antologiji*, prvoj knjizi serije "Sto godina hrvatske književnosti", pa zatim i 1944. godine u knjizi *Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća* - s podnaslovom "Povijesni pregled i dokumenti". Povijesni pregled ima skoro sto stranica.

Zašto je upravo to razdoblje bilo Slavku Ježiću zanimljivo? Zbog toga što je to razdoblje hrvatske političke i kulturne povijesti trebalo iznova promisliti, ocijeniti i znanstveno obraditi u odnosu na onovremene socijalne, političke i književne pojave kad se jasno razabiru glasovi razočaranja u političkoj tvorevini u kojoj su se Hrvati našli, naime u karadorđevićevskoj Jugoslaviji.

Kaže se s pravom da su historičari vrtlari posebne vrste u perivoju svakoga naroda. Prvenstveno se misli na historičare koji proučavaju društvena

i politička kretanja jednoga naroda. Kakav li tek treba biti vrtlar koji u vrtu nacionalne povijesti proučava nacionalnu, kulturnu i socijalnu stranu povijesnih tijekova!? Oni moraju izgraditi osjetljivost za mnoge pokrete, promjene i nije im dostatna samo "događajnica" da bi uvidjeli kretanja - oni iz "događajnice" moraju sagledati elemente koji su živi, koji su plodni, koji su kvasac događaja i zbivanja, koji su prisutni u ranijim povijesnim razdobljima i koji urastaju u kasnija povijesna kretanja, te doista nisu samo događajnica nekog naroda.

Na tom se poslu našao i Slavko Ježić. Podsjetimo se, kratko: 1885. godine slavljena je 50-godišnjica hrvatskoga narodnog preporoda. Jugoslavenska akademija tada je izdala golem i opsežan *Rad 80.*, u kojem je pokazala kakav je to bio pokret koji je hrvatski narod ujedinio u jeziku, koji ga je ujedinio u književnosti i koji mu je dao smjernice na društvenom, političkom i na ekonomskom polju. Godine 1885. bilo je važno da se napravi 50-godišnja bilanca, suma toga velikoga, znamenitoga razdoblja. U zajednici s Ugarskom, nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe, bilo je potrebno i korisno iz novije povijesti naći poticaje za otpor i borbu protiv podređenoga položaja Hrvatske. 1933., 1934. i 1935., uoči proslave 100-godišnjice hrvatskoga narodnog preporoda, hrvatski narod se našao još jednom u posebnom, veoma osjetljivom položaju. Nije više bilo u pitanju samo ujedinjenje hrvatskoga naroda, u jednoj državi, koje je dovršeno (Hrvatska, Slavonija i Dalmacija), iako je Istra ostala u drugoj, tuđoj državi, zajedno sa Zadrom, nego je 1918. i 1919. izvršeno ujedinjenje, ujedinjenje u jedinstvenu nacionalnu državu - tada se upravo tako rekdo, u nacionalnu državu, jer je novostvorena država nastojala izbrisati sve nacionalne posebnosti, stvarajući od povijesnih naroda "plemena" jednoga naroda, koji doduše ima tri imena, i koji se u prijelaznom razdoblju još može zvati jugoslavenskim, ali mu je cilj u budućnosti stvoriti od "plemena" srpski narod. Jugoslavija je prošla do 1935. nekoliko kriznih razdoblja, ali nije se odustalo od izričaja da su Hrvati, Srbi i Slovenci jedan narod, a s tri "plemenska" imena, te da je Jugoslavija kao država - konačno ispunjenje političkih i kulturnih težnji svih naroda na ovom prostoru. Još su bile žive rane prouzrokovane ujedinjenjem u jedinstvenu državu - onaj dio pod Austro-Ugarskom nazvan Državom Slovenaca, Hrvata i Srba, s Narodnim vijećem kao vladom i Zagrebom kao prijestolnicom - kad je ta novostvorena država, na brzinu i bez jedno-dušne političke volje hrvatskih predstavnika, u strahu od zapadnih susjeda, Talijana koji su već okupirali dio Hrvatske, pristupila Kraljevini Srbiji, nova politička tvorevina prozvana je Državom Srba, Hrvata i Slovenaca - s glavnim gradom Beogradom - bio je to - prema mišljenju mnogih povjesničara i kulturologa - povijesni završetak dugoga, mučnoga puta prema punoj po-

vijesnoj završnici. 1935. godine to je na znanstvenoj i na političkoj razini trebalo pokazati i dokazati, i politički afirmirati.

Hrvatski znanstveni radnici, političari i mislioci kao i hrvatska javnost bili su dovoljno trijezni da kažu i da pokažu da u državi Jugoslaviji to tako nije. Takva su se razmišljanja počela probijati odmah nakon ujedinjenja, prije nego što su političke institucije to željele i htjele čuti. Počelo je od krucijalnoga pitanja - hrvatskoga narodnoga preporoda u XIX. stoljeću. Važno je bilo izdati tekstove, važne dokumente, koji govore i svjedoče da je hrvatski nacionalni preporod, kao kulturni i politički pokret autohton, samosvojan hrvatski pokret. Da on nije, naime, kao što se ranije neprestano isticalo, nacionalni pokret u okviru općih slavenskih nacionalnih preporodnih gibanja u XIX. stoljeću, te da svoje korijene ne duguje ni slovačkom, ni češkom, ni poljskom poticaju. O tome su izdani dokumenti, u Akademijinoj središnjoj književnopovijesnoj ediciji u *Gradi za povijest književnosti hrvatske*, knjiga 12., s dokumentima koje je skupio i priredio Franjo Fancev koji je jasno i nedvojbeno zacrtao - barem u osnovici - sve ono što se dešavalo i prije 1835., tj. od 1790. do 1832. godine, te je dao drugo i drugačije osvjetljenje onome što će se zbivati nakon 1832. Ti su dokumenti pokazali da su konstrukcije o tome da je hrvatski narodni preporod, koji se do tada rado nazivao "ilirskim preporodom", hrvatski nacionalni, politički i kulturni pokret, pokret u traganju za identitetom cjelokupnoga hrvatstva, a "ilirski pokret" samo dio, isječak, stranputica toga nacionalnog gibanja.

Slavko Ježić je u okviru jednoga stoljeća novije hrvatske književnosti, za razdoblje 1835.-1935. sastavio antologiju, zapravo hrestomatiju dokumenata, *Ilirsku antologiju*, koja je izašla 1934., gdje je u opsežnom predgovoru i u primjerima sakupio sve povijesno relevantne činjenice i bitne dokumente za povijest socijalnu i kulturnu. To je bila gusta, važna mreža u kojoj je Ježić izgradio viziju hrvatskoga književnoga preporoda. Godine 1935. je u Jugoslavenskoj akademiji proslavljana stogodišnjica hrvatskog narodnog preporoda, a zatim je izašao u *Ljetopisu JAZU*, 48., god. 1936. onaj znameniti Ivšićev tekst *Jezik Hrvata kajkavaca* s podnaslovom "O stogodišnjici našega novoga pravopisa i književnog jezika". U sljedećem *Ljetopisu* (49., 1937.) izašla je Šišićeva rasprava *O stogodišnjici ilirskoga pokreta*. To je sve bilo znak političkoga i nacionalnoga otrežnjenja Hrvata - usuprot onome što je službena politika i politička vlast htjela i zahtijevala: apsolutno i unitarno ujedinjenje i brisanje nacionalnih posebnosti. S toga političkog motrišta trebalo je gledati i na povijest! Osim ovih spomenutih knjiga i rasprava, koje su izašle u Zagrebu, izašla je već ranije Hercegova knjiga *Ilirizam preteča jugoslavenstva* u Splitu, 1930., i *Ilirska knjiga* Antuna Barca u Beogradu, 1931., koje su pokušale na razini tadašnjega općega znanja, u okviru staroga

promišljanja, dati politički prihvatljivu interpretaciju hrvatskoga narodnoga preporoda, naglašavajući "ilirstvo" pod koje se lako dalo uklopiti jugoslavenstvo i državni unitarizam. Ta je interpretacija, o čemu nedvojbeno govori isticanje pojma *ilirski*, bila drugačija nego što su je vidjeli nacionalno svjesni profesori u Zagrebu. A konačna istina o hrvatskome shvaćanju tih sudbunosnih odluka dana je u kajkavskim *Baladama Petrice Kerempuba* Miroslava Krleže, u kojima se kajkavskim izričajem, drugačijim političkim promišljanjem, buntom i neprihvatanjem, odbacuje sve ono što su jugoslavenski političari htjeli u hrvatskoj povijesti i u hrvatskome narodnome preporodu vidjeti: jugoslavenstvo, doduše u ilirskom i hrvatskom prijelaznom obliku; a osim toga htjeli su ga vidjeti u krugu slavenskih preporodnih gibanja. U Fancevljevoj i Ježićevoj interpretaciji hrvatski narodni pokret razvidan je i dokumentima osvjetljen kao autentičan, hrvatski pokret; on nipošto nije "ilirski preporod" na razini jugoslavenske ideje, a posebice on ne negira niti poništava hrvatsku državnu misao.

To su bila polazišta na kojima se gradila hrvatska politička i kulturna svijest od 1935. godine pa sve do pojave temeljne Ježićeve knjige *Hrvatska književnost od početka do danas*, tj. od 1100. godine do 1941. Posljednja Ježićeva knjiga koja obrađuje to razdoblje, nosi naslov *Hrvatski preporod*; izašla je 1941. godine. Na još jasniji, prezentniji način Ježić iskazuje ono što su tadašnji hrvatski književni povjesničari mislili i zaključili o ovim važnim povijesnim pokretima koji su doveli do ujedinjenja svih Hrvata u jeziku i književnosti i u jedinstvenom nacionalnom imenu. Mislili su o tom pokretu kao novom poticaju ujedinjenju svih hrvatskih pokrajina; to je razmišljanje bilo plodno, jer se jasno razgraničilo što je povijest, a što je događajnica. Događajnica skuplja dokumente, izdaje dokumente, ali povijest ih oblikuje u onom smislu u kojem oni rastu za jedno određeno shvaćanje koje se ugrađuje u svijesti svih građana, te koje ne može niti biti štetno za nacionalni razvitak, ne smije potirati one klice koje žive u jednom narodu, a to su klice samosvijesti, poticaj promišljanja posebnoga povijesnoga puta, razvitka i afirmacija svega onoga što jedan narod čini narodom - u jeziku, u njegovoj kulturi, u njegovoj povijesti i u njegovoj događajnici.

Posljednja Ježićeva knjiga - *Povijest hrvatske književnosti*, koja je kao uzorno opremljena knjiga izašla 1944., u nekome je smislu završetak takvih istraživanja i shvaćanja. Ponajprije, već sama činjenica da je autor odredio da povijest hrvatske književnosti započinje Bašćanskom pločom. On to govori tekstem, raspravljajući, ali i likovnim jezikom, dokumentom: i na predlist postavio je Bašćansku ploču, i na korice, a na zaštitnom omotu je lik Marka Marulića - sve to govori da on to razdoblje nije shvaćao kao pismenost, kako je mislio 1933. godine, nego je smatrao da je to književnost.

Književnost hrvatska, dakle, počinje od Bašćanske ploče, a u ovoj knjizi završava 1941. godine, tj. njegovim vremenom. Sve što je od Bašćanske ploče do njegovog vremena sustavno u jeziku napisano jest književnost, a ne pismenost.

U predgovoru knjige *Hrvatski preporod* on to posebno ističe. U okviru povijesnoga pregleda hrvatske književnosti do hrvatskoga preporoda, 1790.-1830. - na dvadesetak stranica on daje kratki, sažeti prikaz cjelokupne hrvatske književnosti u onom obliku kako se očitava na rasteru povijesti, ne dakle događajnice, nego povijesti. Hrvatski pak narodni preporod kako mu u povijesnom pregledu Ježić određuje granice, započinje sukobima sa Mađarima od 1790. do 1830. godine. No treba ipak reći da se ovdje događajnica u nekom smislu snažnije očitovala od povijesti. On je doista gledao, promatrao i opisao hrvatski narodni preporod kao odgovor na mađarske težnje da Hrvatska postane dio Mađarske, da postane pridruženo kraljevstvo, te je hrvatski narodni preporod gledao i vidio kao reakciju na mađarske političke i društveno-kulturne težnje. Može to za nekoga promatrača tako i biti, može se i tako gledati, ali to gledanje sigurno nije cjelovito. Veliki pokreti jedva da rastu kao reakcija, oni su pripremani ranije, klice su posijane u promišljanje i svijest o povijesnom putu hrvatskoga naroda prije i ranije nego se očitovale mađarsko presizanje.

Današnja književnopovijesna znanost našla bi mnogo ranije sve ono iz čega je rasla svijest o hrvatskoj državi kao cjelini, bez obzira na povijesne pokrajine, i hrvatskom narodu kao cjelovitom narodu, bez obzira na dijalektalnu, političku, društvenu rascijepanost. Danas bismo te klice samosvijesti postavili u promišljanje Pavla Rittera Vitezovića o Hrvatskoj, na jezičnoj razini još ranije, u povijest hrvatskog lekcionara 1495. godine, kad je hrvatski narod cjelokupno bio objedinjen jednom jedinstvenom knjigom, knjigom koja se čitala na liturgiji; zatim slijedi Kašićev hrvatski obrednik, i druge liturgijske knjige. Dakle, u političkom pogledu početak je *Croatia rediviva* iz 1700. godine. U jezičnom pogledu, bar u liturgiji, u biblijskim čitanjima i propovijedanju hrvatski je narod bio objedinjen mnogo ranije, krajem XV. stoljeća i posebice u XVII. stoljeću. Drugo razdoblje, veoma važno razdoblje, Ježić je odredio kao preporodno svitanje, to je razdoblje od 1830. do 1835. godine, to su godine neposrednog pokretanja hrvatskog narodnog preporoda, preporodnih gibanja, a koje se sastoji ne samo u rješavanju pravopisnih i jezičnih pitanja nego i političkoga shvaćanja da se Hrvatska ne treba oslanjati ni na Beč ni na Peštu, što će kasnije biti sasvim jasno onim političarima, koji će odrediti buduće tijekove hrvatske povijesti. "Ilirski pokret" u okviru hrvatskog narodnog preporoda Ježić je odredio godinom 1836. i završio s godinom 1842. kad je zabranjeno ilirsko ime. To je ono što je tada,

kao shvaćanje, bilo novo. Ježić je iz tadašnjega promišljanja preuzeo ona znanstvena dostignuća koja su predlagali Franjo Fancev i Stjepan Ivšić, ali i Miroslav Krleža i drugi nacionalno dalekovidniji Hrvati.

Kad je 1985. godine Jugoslavenska akademija organizirala simpozij o ilirskom pokretu, hrvatskom narodnom preporodu, nije se požurila izdati referate i dokumente, te oni i danas leže negdje u Akademiji. Kriza svijesti koja je bila veoma izrazita 1935. godine i na koju su intelektualci jasno odgovorili raspravama, knjigama i književnim tekstovima, 1985. godine nije više bila kriza ni društvene ni političke ni jezične svijesti. Ilirski pokret objedinio je sve hrvatske pokrajine, u "izmišljenom", tradicijom posvećenom imenu, imenu koje nije negiralo hrvatsko ime nego mu je bilo sinonim. Upravo je ovo ime objedinilo u jeziku sve Hrvate, dapače, izbrisalo je pokrajinska imena Horvat, Slavonac, Dalmatinac, da ova imena, preko mosta "ilirstva" dođu do pune afirmacije hrvatstva, hrvatskoga nacionalnoga i državnoga imena. Sagledati to, shvatiti to - bio je zadatak Slavka Ježića. On je u svome vremenu to veoma dobro shvatio, skladno povezoao činjenice, donio povijesno utemeljena rješenja.

Povijest je znanost od koje politika često traži usluge, i povijest ih ponekad daje, najčešće za pogrešnu upotrebu. Ono što ostaje trajno, ono na što se ljudi pozivaju, to nisu samo događaji i dokumenti, nego je to svijest o shvaćanju koliko nas povijest izgrađuje, o tome kako nas drži na okupu kao narod. Slavko Ježić je to veoma dobro shvatio i u tom smislu priredio i izdao tri temeljne knjige, na kojima počiva jedan dio poznavanja i spoznavanja povijesnoga puta hrvatskoga naroda koji je u hrvatskom narodnom preporodu, sredinom XIX. stoljeća, došao do pune spoznaje o svome identitetu i putu u budućnost.

S a ž e t a k

SLAVKO JEŽIĆ O HRVATSKOM NARODNOM PREPORODU

Hrvatski narodni preporod nedvojbeno predstavlja krucijalno razdoblje hrvatske književnosti, povijesti i kulture, od čijeg ispravnog sagledavanja ovisi cijela hrvatska književno-jezična tradicija. U ovome se članku, u tome smislu, razmatraju različiti aspekti Ježićevih pogleda na hrvatski narodni preporod, izneseni u njegovim knjigama *Ilirska antologija* (1934.), *Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća* (1944.) te nadasve u *Povijesti hrvatske književnosti* (1944.).

S u m m a r y

SLAVKO JEŽIĆ ON THE CROATIAN NATIONAL RENAISSANCE

The Croatian national renaissance undoubtedly represents a crucial period of Croatian literature, history and culture, on whose proper evaluation depends the entire Croatian literary-linguistic tradition. In this sense, this article considers different aspects of Ježić's views on the Croatian national renaissance, as expressed in his books *Ilirska antologija* (1934), *Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća* (1944) and especially *Povijest hrvatske književnosti* (1944).

HRVATSKA KNJIŽEVNOST

OD POČETKA DO DANAS

1100 - 1941

NAPISAO

SLAVKO JEŽIĆ

ZAGREB

NAKLADA A. VEJZEK

1944

Naslovnica prvog izdanja Ježićevog životnog djela: *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.* Zagreb, 1944.

Književno-povijesni aspekt ilirizma u viđenju Slavka Ježića

Uz bogato i raznovrsno djelovanje u književnoj kritici i povijesti, prevodilaštvu te ostvaraju značajnih antologija, i drugom, Slavko Ježić je u nekoliko navrata pisao i o jednom od najvažnijih razdoblja u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća: hrvatskom narodnom i književnom preporodu. Najznačajniji i najopsežniji mu je neprijeporno rad "Uvod u ilirski pokret i njegovu književnost" objavljen kao predgovor *Ilirskoj antologiji* Minervina izdanja edicije pod zajedničkim nazivom "100 godina hrvatske književnosti", 1934. godine. Istoj temi Ježić se ponovno vraća već dvije godine kasnije, 1936., objavljujući u Novom Sadu tekst "Ilirski pokret i nacionalni preporod u Hrvatskoj", te u Zagrebu, iste godine, "Ilirski pokret u hrvatskoj historiji", da bi 1944. tiskao knjigu *Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća*, s podnaslovom "povijesni pregled i dokumenti", objašnjavajući u predgovoru kako će "... kao objašnjenje dokumentima poslužiti povijesni pregled preporodnog pokreta" - istovjetan, uz neke neznatne izmjene s prikazom u mojoj *Hrvatskoj književnosti* (Zagreb, 1944). Riječ je, dakako, o poznatoj Ježićevoj književnopovijesnoj sintezi *Hrvatska književnost od početka do danas*.

Nije na odmet podsjetiti se kako se ilirizmu (u najširem značenju te riječi) pristupalo prije ovih Ježićevih radova. Prvo što upada u oči činjenica je da su o tom značajnom segmentu hrvatske književnosti prvi sintetičke osvrtne pisali stranci: ruski slavist Platon Kulakovski objavio je u Varšavi 1894. rad *Ilirizam*, a 1902. Poljak Maryan Zdziechowski tiska u Krakowu knjigu *Odrodzenie Chorwacyi w wieku XIX. Illyrizm*. Konačno, jedan od prvih hrvatskih autora na temu ilirizma Imbro Tkalec svoj rad objavljuje 1894. na njemačkom jeziku u Leipzigu - *Jugenderinnerungen aus Kroatien*.

Prvi opširniji tekst na hrvatskom jeziku o preporodnom razdoblju napisao je Ivan Milčetić ("Hrvati od Gaja do godine 1850. Kulturno-historijski i književni pregled") u *Hrvatskom domu* III., 1878. godine, da bismo tek na prijalazu stoljeća dobili poznatu Šurminovu dvotomnu knjigu *Hrvatski preporod*, 1903.-4., u kojoj, pišući predgovor, on jasno ističe: "Hrvatsko doba preporoda narodnoga do sada nije bilo za Hrvate obrađeno onako kako bi se očekivalo. Domaćih je radova bilo o ovom i onom odsjeku, no to su bile

pojedine studije. Godine 1894. je ruski profesor Platon Kulakovski izdao u Varšavi svoj *Ilirizam*, prvo potpunije djelo o ovom najznamenitijem i naj-sjajnijem razdoblju hrvatske povijesti. I djelo Kulakovskoga, koliko god je zaslužno i znamenito, nije obuhvatilo sve dijelove života hrvatskoga naroda, pa je i gdje koja upravo potrebna stranica toga života ostala nerazjašnjena. S većom se studijom javio godine 1902. krakovski profesor M. Zdziechowski o preporodu hrvatskom. Dok je Kulakovski nastojao da prikaže život naš, prof. Zdziechowski je odabrao samo neke predstavnike književnosti iz vremena preporoda da na njima pokaže kakve su misli njih vodile u njihovu stvaranju. Uza sve to su ostali Hrvati bez povijesti svoga preporoda pisana hrvatski ...”

Treba se, doista, složiti sa Šurminom: svi ti pokušaji prikaza hrvatskoga narodnog preporoda predstavljali su, uglavnom, gomilanje povijesno-arhivske građe, više ili manje uspješno usustavljene s težištem na idejnom i povijesnom aspektu ilirizma (panslavizam!) - pa stoga ni ne čudi da su o pokretu prvi pisali baš Rus i Poljak! A takvom pristupu preporodu, to jest neliterarnom, nije, nažalost, izbjegao ni sam Šurmin.

Sumirajući cjelokupnu literaturu o ilirizmu napisanu do Ježićeva početka bavljenja tom problematikom, prilično je očito da je on imao praktički vrlo malo značajnih (posebno s književnog stajališta) prethodnika: moguće je jedino izdvojiti Nehajeva s njegovom studijom “O stogodišnjici hrvatskoga preporoda” iz 1931. godine, donekle Barčevu “Ilirsku knjigu” iz iste godine, te poznatu Fancevljevu studiju “Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda (1790-1832)” u *Gradi* XII, JAZU, 1933.

Dodajmo tome povijesne studije i članke Račkoga, Kurelca i Smičiklase, upozorili smo na temeljne izvore iz kojih je u svom osmišljavanju narodnog preporoda crpio Ježić.

Dvije su temeljne teze koje Slavko Ježić u svojim studijama i pregledima (a recimo odmah da sve što je nastalo poslije spomenutog teksta iz 1934. godine predstavlja samo njegovo variranje) iznosi o preporodnom razdoblju hrvatske književnosti. Prva je teza da period od 1790. do 1830., kao priprema za sam pokret, ima izrazito, isključivo hrvatsko obilježje, što jednako vrijedi i za postpokretno doba od 1842. pa do 1849. godine, što znači da je Gajeva sveslavenska, slavenska, južnoslavenska orijentacija i opredjeljenje (i to prije svega iz političkih razloga!) svedena tek na kratki period samog ilirskog pokreta od 1830. do 1843. godine. I druga teza: ilirski pokret ima isključivo društveno-politički karakter, a književno stvaralaštvo tek je popratno sredstvo za ostvarivanje ideje o spoznavanju nacionalnog identiteta, odnosno početku ostvarivanja modernog tipa hrvatske nacije, pa stoga Ježić

i ne pokušava ulaziti u ozbiljniju analizu književnog stvaralaštva u preporodnom dobu koje je omeđio godinama 1830-1850.

Kad je riječ o prvoj tezi, Ježić očito kreće od Račkoga, prihvaćajući njegovo osnovno stajalište o odnosu Hrvata i Srba još tijekom 11. stoljeća, pa i sam tvrdi "Nijedna se stranka nije u Hrvatskoj našla koja bi pomišljala na savez sa srodnom srpskom zemljom; tako su velike bile plemenske osjetljivosti i tako izražene plemenske osobitosti, da kroz čitavo 11. stoljeće nema nikakvih veza među Hrvatima i Srbima" - da bi čitav daljnji tijek odnosa između Hrvata i Srba označio riječima: "Ukoliko je Hrvatska i hrvatski narod sljedećih vjekova uplivaio u sudbinu balkanskog poluotoka, bilo je to u zajednici s Ugarskom, pače obično pod firmom njezinom ..."

S druge strane, Gajevu kroatocentričnost Ježić utemeljuje na podatku kako je Gaj "ispočetka imao u vidu akciju nacionalnog i političkog karaktera hrvatskoga", kako je, primjerice, u pismu Stjepanu Ožegoviću pisao da studira knjige "de rebus patriae meae Croatiae", napisao osnove pravopisa horvatsko-slavenskoga, s naglaskom na horvatsko, te - konačno - upozorava i na prvu našu budnicu, i opet iz Gajeva pera, poznatu "Horvatov sloga i zjedinjenje". Slično Ježić piše i o djelovanju ostalih "iliraca" iz pretpokretnog razdoblja. Smodeku, Draškoviću i drugima. Gajevo pak opredjeljenje za ime ilirsko i za južnoslavensku opciju tijekom samog pokreta Ježić objašnjava njegovom političkom umješnošću: jedinim mogućim načinom da se suprotstavi, prije svega, mađarskoj agresiji na Hrvatsku.

Ježić daje i svoj ozbiljan doprinos periodizaciji hrvatske književnosti. Promatrajući njezin razvoj kroz tri cjeline - srednjevjekovno doba, 16. do 18. stoljeća zaključno, te treći period koji otpočinje upravo od narodnog preporoda - Ježić početak ove treće razvojne faze hrvatske književnosti također sagledava u tri dijela: pripremno razdoblje za hrvatski preporod od 1790. do 1830., kad je "i službena i neslužbena Hrvatska težila za slogom i sjedinjenjem svih Hrvata"; slijedi "preporodno svitanje od 1830. do 1835.", zatim "ilirski pokret" hrvatskoga preporoda u trajanju od 1836. do 1842., i, na kraju, dolazi "izgrađivanje hrvatskog preporoda" od 1843. do 1849. Ježić tako ilirizam kojega vidi "kao panslavizam u minijaturi" ustvari zatvara u vrlo kratki period: samo od 1835. do 1842. godine, jer, kako to naglašava, "sve do potkraj godine 1835. odvijao se preporodni pokret pod imenom hrvat-skim", a to će se isto dogoditi i poslije zabrane ilirskog imena 1843.

Inzistirajući na hrvatskom značenju preporoda Ježić istodobno upozorava kako Gaj nije nikada imao u vidu probleme književnosti. On će izričito istaći: "Gaj je iz taktičkih razloga ispočetka naglašavao samo književne ciljeve ilirizma, no za njega je književnost bila samo sredstvo za političke ciljeve ..."

A tu smo već kod druge teze Ježićeve: "... osobito se u hrvatskoj književnosti osjeća njezina povezanost s općom poviješću naroda u tolikoj mjeri da se bez poznavanja bar glavnih pojava hrvatske prošlosti i javnog života neda pravo shvatiti ni razvoj hrvatske književnosti", da bi, braneci u stvari Gaja i njegove istomišljenike nasuprot onima koji su pokušavali književnost promatrati kao specifičan oblik umjetnosti riječi, došao do spoznaje kako "... cijelo to vrijeme (19. st., op. M. Š.) političko-povijesni razvoj utječe na razvoj hrvatske književnosti koja se i sada, kao i uvijek prije, daje ispravno razumjeti samo u okviru hrvatske narodne povijesti."

Jednom riječi, Ježićeva razmišljanja o ilirizmu odnosno hrvatskom narodnom i književnom preporodu gotovo su isključivo usmjerena na povijesnu, društvenu i političku odrednicu tog fenomena. To je i temeljni razlog da je problematika razvoja jezika i književnosti ostala više-manje u drugom planu, na margini Ježićevih proučavanja preporodnih događaja. Stoga kad i piše o piscima i djelima, to su, moglo bi se reći, enciklopedijski portreti najznačajnijih književnika bez zalaženja u umjetničko tkivo njihovih djela. Ipak, i Ježić je, iako mu nije bio cilj dati književnu povijest ili literarni pregled hrvatske književnosti (dakako, kad je riječ o ilirizmu!) znao i te kako dobro osjetiti, dajući "letimičnu sliku hrvatske književnosti" i vrijednost ponajboljih djela: tako mu je Matije Mažuranića *Pogled u Bosnu* "... vrlo zanimljiva i posve neobična knjiga za ono doba, pisana živim stilom i lijepim narodnim jezikom", Nemčićeve *Putositnice* su mu "naša najbolja preporodna proza (uz *Pogled u Bosnu*), a najjače djelo ovog književnog razdoblja, naravno, *Smrt Smail-age Čengića*."

Ježićev doprinos hrvatskoj književnoj historiografiji nesumnjiv je: njegov osjećaj za minuciozni opis bitne dokumentacijske građe preporodnog razdoblja i pokušaj periodizacije tog doba, nezaobilazni su u proučavanju ilirizma - u najširem značenju te riječi - kao specifične pojave u nas, kad se jedino pod oznakom književnog djelovanja spašavao identitet hrvatskog čovjeka između dva apsolutizma - Metternichova i Bachova, i istodobnih mađarskih agresivnih presizanja.

S a ž e t a k

KNJIŽEVNO-POVIJESNI ASPEKT ILIRIZMA U VIĐENJU SLAVKA JEŽIĆA

Izuzmemo li dvotomnu Šurminovu književno-povijesnu sintezu *Hrvatski preporod* I. i II. (1903.-4.), Slavko Ježić se uz Fancevlejeve *Dokumente za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda* (Grada JAZU 1933.) - i uz strance koji su prvi progovorili o toj temi (Kulakowski i Zdiechowski) - među prvima u hrvatskoj

književnoj historiografiji ozbiljno upustio u analitički pokušaj osmišljavanja prvog perioda tzv. novije hrvatske književnosti: hrvatskog književnog preporoda, odnosno ilirizma.

Značenje njegovih kapitalnih tekstova *Uvod u ilirski pokret i njegovu književnost* (1934.), te *Hrvatski preporod*, 1944. (proširen tekst iz knjige *Hrvatska književnost* (1944.)) - prije svega je u otvaranju problematike književne periodizacije tog razdoblja, te u osnovnoj tezi o naglašenom hrvatskom (kroato-centričnom) značenju ilirskog pokreta.

S u m m a r y

THE LITERARY-HISTORICAL ASPECT OF ILLYRIANISM AS SEEN BY SLAVKO JEŽIĆ

If one excludes Šurmin's literary-historical Synthesis *The Croatian Revival* (I,II, 1903/4) Slavko Ježić - besides Fancev's "Documents on our origins of the Croatian Revival" (*Grada JAZU*, 1933) and foreign Scholars who first touched on that topic (Kulakowski and Zdiechowski) - was among the first among the Croatian literary historians who had seriously and analytically studied the early period of the so called new Croatian literature: the Croatian literary Revival or Illyrianism.

The Significance of his important texts *Introduction to the Illyrian Movement and its literature* (1934) and *The Croatian Revival* (1914) (an extended text from the book *Croatian Literature*, 1944) is in introducing the problem of literary periodisation and in its basic thesis about the Croato-Centric character of the Illyrian Movement.

SLAVKO JEŽIĆ

HRVATSKI PREPOROD
U PRVOJ POLOVINI
XIX. STOLJEĆA

POVIJESNI PREGLED I DOKUMENTI

Z A G R E B 1 9 4 4

Knjiga Slavka Ježića: *Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća*, objavljena je u Hrvatskoj školskoj knjižnici u Zagrebu 1944.

Ježićevo poimanje ilirizma

1.

Među glavnim znanstvenoistraživačkim i kritičkim temama književnoga povjesničara Slavka Ježića (1895.-1968.) nalazi se i ilirizam, odnosno književnost hrvatskoga preporodnog razdoblja. Ovom se temom Ježić bavio tridesetih godina, u povodu stote obljetnice ilirskoga pokreta, te joj posvetio pet priloga:

1. "Uvod u ilirski pokret i njegovu književnost", uvodna studija u zbirci "književnih dokumenata hrvatskoga preporoda", *Ilirska antologija* (Minerva, Zagreb, 1934.); poseban otisak iste je godine objavljen s posvetom "učitelju M. Rešetaru";

2. "Ilirski pokret u hrvatskoj povijesti", esej u *Književnim horizontima*, 1936., iste godine također objavljen kao poseban otisak u nakladi "Književnog života";

3. "Ilirski pokret u Vojvodini", članak "povodom stogodišnjice hrvatskoga preporoda" objavljen u *Službenom listu Dunavske banovine*, 1936.;

4. "Ilirski pokret i nacionalni preporod u Hrvatskoj", esej također "povodom stogodišnjice hrvatskoga preporoda", objavljen iste 1936. u *Letopisu Matice srpske* - i ovaj objavljen i kao poseban otisak.

Peti Ježićev prilog o ilirizmu "Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća" (*Povijesni pregled i dokumenti*, Zagreb 1944.) zapravo je onaj isti iz *Ilirske antologije* otprije deset godina, a po treći put autor će ga objaviti kao jedno od poglavlja ("III. Hrvatski preporod i nova književnost") svojeg monumentalnoga pregleda *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100-1941.* (Zagreb, 1944.).

U najkraćem: koje su to ključne postavke Ježićeva poimanja ilirizma - Ježićeva i, onda kada se zapravo radi o preuzimanju ranije utvrđenih stavova, u prvome redu Đure Šurmina (*Hrvatski preporod*, I-II, Zagreb, 1903.-1904.) i Franje Fanceva ("Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda 1790.-1832.", *Građa JAZU*, knj. XII., Zagreb 1933.).

2.

Temelji su ilirskoga pokreta već bili postavljeni do 1835., a za sam njegov početak Ježić uzima Gajevu odluku da će početkom 1836. svoje listove izdavati ne pod "posebnim nazivom *Novine Horvatske*", nego pod općim

naslovom *Ilirske Narodne Novine i Danica Ilirska*... "Tako je ovom Gajevom odlukom - ističe Ježić - nacionalni pokret dobio jasno određen smjer i ime: Od 1836. sva se akcija vodi pod imenom *ilirskim*, pa je pod imenom *ilirskoga pokreta* ušla i u historiju hrvatskoga naroda" (*Ilirska antologija*, str. 58).

Dakako, i Ježić ponavlja tvrdnju o bezopasnome ilirskome imenu koje ima tradiciju u nacionalnome, ali i u europskome kulturnome krugu. Njegova neutralnost dobrodošla je ne samo za imenovanje jezika već - u duhu staroslavenske etimologije riječi *jezik* (tj. *narod*) - i za narod. Za Hrvate je ilirsko ime imalo i jednu "neslućenu prednost". Pa iako se u početku politička strana pokreta nije naglašavala, hrvatski su preporoditelji itekako računali na činjenicu kako će od jedva milijun Hrvata gotovo preko noći postati oko dvanaest milijuna Ilira (*Ilirska antologija*, str. 61). Štoviše, preporoditelji su u prvo vrijeme isticali upravo to, da se radi samo o književnoj i kulturnoj "slozi". Zato novine prvih godina nemaju političkih članaka, ali "buđenju narodne svijesti služila je *literatura*" (*Ilirska antologija*, str. 61).

Pritom Ježić prvi ističe jedan važan i za njegovu argumentaciju bitan moment. Gaj je, naime, dobio dozvolu za izdavanje novina pod imenom *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, a u svome oglasu od 20. studenoga 1834. objavljuje da će izlaziti *Narodne novine horvatske* pod imenom *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, i to u dva dijela: I. dio *Novine horvatske* s najnovijim političkim događajima, II. dio tjednik *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska* s raznovrsnim zabavnim i korisnim stvarima. Ježić u ovome vidi Gajevo demagoško izvrtanje stvarnih činjenica.

On (tj. Gaj!) - piše Ježić - podmeće, *kao da su to samo jedne "narodne novine"* što ih on izdaje, dok je u stvari jedan privilegij upotrijebio za *dva lista*: jedne političke novine i jedan književni list, koji je tobože samo prilog novinama, i još k tomu taj prilog dobiva naslov, koji su trebale nositi novine (*Hrvatska književnost* ..., str. 205).

Ovome valja domjetnuti još jednu činjenicu koju Ježić tek naznačuje (*Hrvatska književnost* ..., str. 208), naime, da je Gaj već na prvu svoju molbu iz 1832. dobio dopuštenje za njezin četvrti dio, tj. onaj koji se odnosio upravo na književnost. Drugim riječima, Gaj je već otrpve dobio dopuštenje za izdavanje književnih novina, no on je uporan sve dok na treću molbu ne bude mu dopušteno da izdaje i političke novine. Iz ovoga se ne vidi samo Gajevo "demagoštvo i izvrtanje činjenica" već i stvarni odnos prema literaturi, do koje je držao tek toliko da mu posluži zapravo kao paravan za politički program.

Možemo li zato reći da hrvatska literatura sredinom 19. stoljeća živi na dva kolosijeka, tj. da postoji neka politički instrumentalizirana i neka koja to nije?

3.

Tijekom sedam sljedećih godina (od 1836. do 1842.) sav hrvatski javni i društveni život stoji u znaku - kako ga Ježić naziva - "velikoilirskog pokreta". Sve se "iliriziralo": ime jezika, naroda i književnosti (*Ilirska antologija*, str. 58). Pred kraj toga velikoilirskog razdoblja pisao je Kukuljević 1842.: "Kao što i kod ostalih Slavena, tako je i u Hrvatskoj i Slavoniji narodnost pobuđena literaturom..." Zato je i razumljivo - komentira Ježić - da je gotovo sav "književni" (sic!) rad prvih godina našao svoj izražaj u *stihovima*, koje dakako ne smijemo mjeriti nikakvim estetskim mjerilom. Ti su stihovi većinom davorije i budnice, oni su odraz zanosa, koji je uhvatio "domorodce" (kako su se nazivali), i u njima nalazimo njihove nade, vjeru, poticaje, čak i programe. Sve su to više deklaracije pristupanja k ilirskoj ideji, nego pjesnički proizvodi. Zato *Danica* u prvim godištima "nije smotra članaka, nego je smotra ljudi, koji su htjeli da se prihvate posla" (Nehajev) (*Ilirska antologija*, str. 62).

Ježić, vidimo, odriče estetsku vrijednost književnosti ilirskoga pokreta, odnosno samoj književnosti status umjetnosti; on je uostalom više u navodnicima! A kako uistinu nije bilo neke alternativne onodobne književnosti, tj. one koja ne bi bila politički instrumentalizirana, očito da budnice i davorije moraju preuzeti neku literarnu funkciju. No, nisu postojale samo budnice i davorije, već i himne, elegije, epigrami, napitnice i posvetnice, pjesme pune grobljanskih motiva kojima obiluje i tzv. prava romantička lirika... To što nije u prvome planu estetska funkcija, znači da se književna činjenica realizira na razini nekoga drugog modela koji je razlikuje od one ranije, kao i od kasnije, a koji nije tako dalek matičnim europskim literaturama kako se to ponekad naglašavalo. Naime, baš ta literatura u prvome redu afirmira nacionalno kao posebno, dakle originalno, a to je jedan od bitnih postulata poetike romantizma. Jednako važno pitanje je i ono koje nešto dalje sam Ježić postavlja, naime, bi li bez Gajeve akcije uopće postojao kakav znatniji književni rad, a ako bi i postojao, bi li on bez potpore aktivne politike imao ikakvu nadu za razvoj u budućnosti (*Ilirska antologija*, str. 70).

4.

Važnom godinom čini se Ježiću i 1840., koja znači "početak svršetka one poetične i fantastične periode romantičnog nacionalizma; sada se malo prelazi k realnom osvajanju političkih pozicija" (*Ilirska antologija*,

str. 65). Dakako, misli na stvaranje temeljnih nacionalnih kulturnih i znanstveno-prosvjetnih institucija. No, presudan je datum 11. siječnja 1843. i kraljeva naredba da se "...s obzirom na Hrvatsku i Slavoniju i njihov jezik zabranjuje jezik ilirski, ilirizam i Ilirija..." Tako je završena velikoilirska perioda hrvatskog preporoda, zaključuje Ježić (*Ilirska antologija*, str. 68).

Pokušavalo se, međutim, barem za književnost i jezik spasiti ime ilirsko, što odmah nije išlo. Narodno buđenje nije time prestalo. Umjesto Gaja ističe se u javnom životu sve više Ivan Kukuljević, a umjesto Draškovića Metel Ožegović. Ilirska stranka prozvala se sada *narodnom*, a jezik se sve više naziva *hrvatskim*. Kraljevim pismom od 3. siječnja 1845. opet je dopušteno ilirsko ime, ali samo u literaturi, i to kao oznake za jedinstveni književni jezik i literaturu. Ujedno je izdano rješenje, kojim je na akademiji osnovana katedra za "ilirski jezik i književnost" s prvim profesorom ilirskog jezika Vjekoslavom Babukićem; prvo je predavanje održao 5. listopada 1846.

Ježić napokon preporodno razdoblje zaustavlja nakon revolucionarne 1848., 1849. godinom, ponegdje 1850. O samim rezultatima veli:

"... 'ilirski' pokret je izvršio svoju historijsku ulogu u hrvatskom preporodu. Iako nije ujedinio svih hrvatskih zemalja, on je ipak postavio čvrste temelje za duhovno ujedinjenje svega hrvatskog naroda. To se ujedinjavanje prvenstveno vršilo putem književnosti, pa je književni rad neko vrijeme bio glavnim oružjem u toj stvarno političkoj borbi" (*Hrvatska književnost*, str. 209).

5.

U završnici pregleda preporodnoga razdoblja hrvatske književnosti Ježić se izravno dotiče ključnoga pitanja u periodizacijskoj shemi hrvatske ilirske i postilirske literature koje ni danas nije sasvim bez nedoumica.

Premda je pokušaj, da bi se pod ilirskim imenom ujedinili najprije svi Hrvati, a onda i ostali južni Slaveni, kao otvoreni i općeprihvaćeni program trajao u preporodno doba u stvari samo sedam godina, od godine 1836. do početka godine 1843., on se kao najznačajnije razdoblje preporoda često uzima kao "pars pro toto", pa se i cijela preporodna djelatnost rado naziva "ilirskim pokretom". To nije ispravno, jer se do 1835. godine preporodni pokret vrši pretežito pod imenom hrvatskim, a isto tako od 1843. dalje. Premda je 1845. opet dopuštena upotreba ilirskoga imena za jezik i književnost, to ime ipak više ne uzima velikog maha, a pogotovo u političkom pogledu postaje beznačajno (*Hrvatska književnost*, str. 218).

Napokon u istoj knjizi Ježić nudi svoju periodizacijsku shemu prema kojoj se razdoblje hrvatskoga preporoda kreće u okviru 1790.-1849. godine, a sadrži četiri faze:

1. Pripremanje hrvatskog preporoda i sukobi s Madžarima (1790.-1830.);
2. Preporodno svitanje (1830.-1835.);
3. "Ilirski pokret" hrvatskog preporoda (1836.-1842.);
4. Izgrađivanje hrvatskog preporoda i rat s Madžarima (1843.-1849.).

Nova faza, ali u razdoblju tzv. nove književnosti, je *Hrvatski romantizam od apsolutizma do nagodbe* s graničnim godinama 1849.-1868.

Pojam romantizma Ježić ne proširuje na književnu produkciju nastalu do 1849., već - kako ste vidjeli - romantizam vezuje uz nacionalizam, dakle politički aspekt pokreta.

Kolebanja ovoga tipa nisu značajka samo Ježićeva književnopovijesnoga mišljenja već opća pojava sve do naših dana. I danas se naime periodizacijske sheme lome na hrvatskoj književnosti ne samo 20. već i 19. stoljeća. Temeljna se dvojba odnosi na različite odnose uporabivih termina: *hrvatski narodni preporod - ilirski pokret - ilirizam*.¹

No, dok su naši tzv. opći povjesničari ove relacije za sebe relativno davno riješili,² treći član - *ilirizam* - ostao je u svojevrsnoj diskreciji književne povijesti. Tek u novije doba napokon se počinje pod pojam ilirizma svoditi književna produkcija, tj. napokon termin ilirizam počinje funkcionirati kao drugo ime za hrvatski romantizam, odnosno nacionalnu verziju europskog romantizma.³

Za to je zacijelo i tumačenje književne činjenice trebalo donekle promijeniti, tj. njenoj estetskoj, pridodati i komunikacijsku ulogu. U tumačenju književnosti kao komunikacijske činjenice književnost ilirizma odašilje sasvim jasnu poruku koja književnost i ideologiju stavlja u čvrst zagrljaj. On je za estetiku možda poguban, ali - pokazao je to upravo ilirski pokret, kao središnja aktivna faza hrvatskoga narodnoga preporoda - za narod čija ga književnost očituje taj je zagrljaj kadšto - spasonosan.

Upravo zato valja se podsjetiti radnoga naslova Ježićeva monumentalnoga pregleda *Hrvatska književnost od početka do danas*. Prvotni na-

¹ Npr. M. Šicel koristi termin *ilirizam* i *hrvatski narodni i književni preporod*, D. Jelčić također *hrvatski narodni i književni preporod*, a I. Frangeš i *romantizam i ilirizam* i *preporod*. No, nitko od njih ne pravi jasnu distinkciju između književnih i političkih fenomena, dakle, niti između navedenih operativnih termina, a posebice su oprezni prema pojmu *romantizma*, tj. mogućnosti da se ovim imenom pokrije književna proizvodnja od tridesetih do šezdesetih godina prošloga stoljeća.

² Usp. priručnik *Hrvatski narodni preporod - ilirski pokret* J. Šidaka i suradnika (Zagreb, 1988.)!

³ Usp. članak Mirka Tomasovića "Komparativna kroatistika" u knjizi *Tradicija i kontekst* (Zagreb, 1988.) i moj "Ilirizam - inačica europskog romantizma" u knjizi *Novija hrvatska književnost* (Zagreb, 1994.)

slov ove knjige, koja na svoj način rezimira nacionalnu historiografiju druge faze⁴ i ujedno prva uspostavlja jedinstveni hrvatski duhovni prostor kao temeljni interpretacijski kontekst, glasi: *Pregled hrvatske književnosti u okviru narodne povijesti*. Taj pak okvir mijenja se u skladu sa sadržajem opće nacionalne povijesti, a na povjesničaru je - dakle, i na književnom povjesničaru - da kod "prosudivanja historijskih čina uvijek nastoji shvatiti njihov smisao" (*Ilirska antologija*, str. 20).

Koji to smisao Ježić nalazi u ilirskom pokretu u kojemu je sve bilo podređeno politici?

"... politika je vještina, koja zahtijeva veliku sposobnost prilagođavanja; ne smije se samo nikada izgubiti konačnu svrhu iz vida. A ta je, u bitnosti: osigurati, za pojedinca, mogući maksimum individualne, a za narod, mogući maksimum kolektivne slobode" (*Ilirska antologija*, str. 37).

Literatura:

Barac, Antun: "Književnost ilirizma", *Hrvatska književnost*, knj. I, Zagreb, 1954.

Fancev, Franjo: "Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda 1790.-1832.", *Grada JAZU*, knj. XII., Zagreb, 1933.

Frangeš, Ivo: *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb-Ljubljana, 1987.

Jelčić, Dubravko: *Hrvatski narodni i književni preporod*, Zagreb, 1978.

Ježić, Slavko: *Hrvatska književnost od početka do danas 1100.-1941.*, Zagreb, 1944.

Ježić, Slavko: *Ilirska antologija*, Književni dokumenti hrvatskog preporoda, Zagreb, 1934.

Šicel, Miroslav: *Hrvatska književnost*, Zagreb, 1982.

Šicel, Miroslav: *Pregled novije hrvatske književnosti*, Zagreb, 1966.

Šurmin, Đuro: *Hrvatski preporod*, Zagreb, I, 1903., II, 1904.

Živančević, Milorad: "Ilirizam", *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 4, Zagreb, 1975.

---

⁴ O periodizaciji nacionalne književne historiografije više u mojem članku o Frangešovoj *Povijesti hrvatske književnosti* - "Između povijesti i književnosti" (*Novija hrvatska književnost*, Zagreb 1994.)

S a ž e t a k

JEŽIĆEVO POIMANJE ILIRIZMA

Ilirizam je jedna od glavnih tema književnoga povjesničara Slavka Ježića. Baveći se njime uglavnom u povodu stote obljetnice ilirskoga pokreta, Ježić je o ovome razdoblju hrvatske književnosti napisao jednu studiju, dva eseja i jedan članak. U ovome se prilogu raspravlja o tome kako Ježić tumači ilirizam i u kakvome je suodnosu ovaj pojam prema pojmu ilirskoga pokreta i hrvatskoga narodnog preporoda. Na kraju se izvodi i Ježićeva periodizacijska shema hrvatske književnosti te posebno komentira dvojba glede uporabivih termina *hrvatski narodni preporod - ilirski pokret - ilirizam - romantizam*.

S u m m a r y

JEŽIĆ'S CONCEPTION OF ILLYRIANISM

Illyrianism is one of the major themes in the literary historian Slavko Ježić. Dealing mainly with the subject on the occasion of the one hundredth anniversary of the Illyrian movement, Ježić wrote a study, two essays and an article on that period of Croatian literature. In this article is discussed the way Ježić interprets Illyrianism and in what respect this concept is co-related to the concept of the Illyrian movement and the Croatian national renaissance. Also presented, at the end, is Ježić's periodisational scheme of Croatian literature, and comments are especially given on the dispute concerning the employable terms *Croatian national renaissance - Illyrian movement - Illyrianism - romanticism*.

U ediciji *Djela hrvatskih pisaca* Slavko Ježić priredio je izbor iz književnog opusa Ivana Mažuranića, Matije Mažuranića i Dimitrija Demetra. Objavljeno u Zagrebu 1958.

Problem prvoga razdoblja u periodizaciji hrvatskoga narodnog preporoda prema djelima Slavka Ježića

Problem periodizacije temelji se na različitosti shvaćanja naziva hrvatski narodni preporod i ilirski pokret. Neki ih upotrebljavaju gotovo kao sinonime, pa si dopuštaju i kombinirani naziv "hrvatski narodni ili ilirski pokret",¹ a neki govore o "ilirskom preporodu".

Drugi te nazive razlikuju, ali ipak hrvatski narodni preporod promatraju samo kao zasebno povijesno zbivanje, kao događajnicu u svojevrstnoj zatvorenoj sukcesivnoj "sinkroniji", a zaboravljaju na dijakroniju, na cjelovito povijesno zbivanje.

Zbog takvog shvaćanja uobičajila se periodizacija prema kojoj se hrvatski narodni preporod dijeli na pet razdoblja:

1. Doba bliže priprave	1790.-1829.
2. Početno doba	1830.-1835.
3. Razvijeno doba - "ilirski pokret"	1836.-1842.
4. Doba zabrane ilirskog imena	1843.-1845.
5. Doba iščezavanja ilirskog imena i prevlast hrvatskoga	1846.-1874.

*Uz tu uobičajenu periodizaciju postavljaju mi se dva pitanja:*²

1. Ako se kao prvo razdoblje navodi *doba bliže priprave*, nije li time implicitno rečeno da je prije toga postojalo *i doba dalje priprave*?

2. Ako je pak postojalo to prethodno doba dalje priprave, *kada je ono počelo*, koliko je trajalo i kako se razvijalo?

Odgovore na ta pitanja potražiti ćemo u *djelima Slavka Ježića*. Poznato je da je Slavko Ježić obradio četiri znanstveno-istraživačke teme.³ To su: Fran Krsto Frankopan, francuska književnost, August Šenoa i *ilirizam* koji nas ovdje posebno zanima.

¹ Jakša Ravlić, *Hrvatski narodni preporod I. i II.*, PSHK, knjiga 28 i 29, MH - Zora 1965.; predgovor u I. knj. str. 7. (75.)

² Vladimir Horvat, "Crkva u hrvatskom narodnom preporodu", *Glas koncila*, Zagreb, 1986., str. 7-9.

Ilirsku antologiju objavio je Slavko Ježić 1934. Zatim je 1936. slijedilo nekoliko tematskih eseja o hrvatskom narodnom preporodu: "Ilirski pokret u hrvatskoj povijesti", "Ilirski pokret i Vojvodina", te "Ilirski pokret i nacionalni preporod u Hrvatskoj" (povodom stogodišnjice hrvatskog preporoda).⁴

Godine 1944. objavio je knjigu *Hrvatski preporod u prvoj polovini XIX. stoljeća - poviesni pregled i dokumenti*. Tekstualni dio te knjige unio je 1943. u rukopis *Pregled hrvatske književnosti u okviru narodne povijesti*,⁵ koji je kao knjiga objavljen također 1944. s naslovom *Hrvatska književnost od početka do danas 1100. - 1941.*⁶

Sada nailazimo na naš problem. S jedne strane, Slavko Ježić u obje svoje knjige, tj. i u svojoj *Hrvatskoj književnosti* i u *Hrvatskom preporodu* uglavnom prihvaća uobičajenu "sinkronijsku" periodizaciju, s malim razlikama pri kraju u 4. i 5. dobu.

Ježićeve periodizacija glasi ovako:

A. Pripremanje hrvatskog preporoda i sukobi s Madžarima	(1790.-1830.)
B. Preporodno svitanje	(1830.-1835.)
C. "Ilirski pokret" hrvatskog preporoda	(1836.-1842.)
D. Izgrađivanje hrvatskog preporoda i rat s Madžarima	(1843.-1849.)
E. Književni radnici hrvatskog preporoda	(1830.-1850.)

S druge strane, u djelima Slavka Ježića jasno je prisutno i *dijakronijsko* promatranje hrvatskog narodnog preporoda u *cjelovitom povijesnom zbiivanju*. Evo konkretnih dokaza za tu tvrdnju.

U knjizi *Hrvatski preporod* među *Dokumentima za poviest Hrvatsko-ga preporoda* na prvom mjestu donosi Vitezovićevu *Kroniku* iz 1696.,⁷ a to je stotinjak godina prije početka prvog razdoblja koje je u svojoj periodi-

---

³ Usp. Dubravko Jelčić, "Portret Slavka Ježića", među Prilozima 2. izdanju *Hrvatske književnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1993., str. 407.

⁴ "Bibliografija radova dr. Slavka Ježića", među Prilozima 2. izdanju *Hrvatske književnosti*, GZH, Zagreb, 1993., str. 433.

⁵ Preslik naslovnice rukopisa u 2. izdanju *Hrvatske književnosti* na str. LVI.

⁶ Dopuštenje za tisak izdalo je Glavno ravnateljstvo za promičbu 21. kolovoza 1943., a tisak je dovršen 5. travnja 1944. Naklada A. Velzek, Zagreb, 1944. Tiskano je ukupno 5020 primjeraka.

⁷ Slavko Ježić, *Hrvatski preporod*, Hrvatska školska knjižnica, Zagreb, 1944., str. 109-110.

zaciji naslovio: A. Pripremanje Hrvatskog preporoda i sukobi s Madžarima (1790.-1830.).⁸ To pak znači da Slavko Ježić hrvatskom narodnom preporodu doista pristupa *i dijakronijski*, te implicite sugerira *i doba dalje priprave*.

Tek na drugom mjestu donosi Ježić dokument iz 1790. koji se poklapa s početkom prvog razdoblja A: 2. *Izjava od strane nuncija kraljevine Hrvatske s obzirom na uvođenje madžarskoga jezika 1790.*⁹

Slavko Ježić je, moram i to istaknuti, svoju *Hrvatsku književnost* najprije naslovio *Pregled povijesti hrvatske književnosti*, ali je zatim naslov preradio u *Pregled hrvatske književnosti u okviru narodne povijesti*. I to je jasan dokaz njegove težnje da sve promatra u okviru cjelokupne narodne povijesti.

Slično tome Slavko Ježić i hrvatski narodni preporod promatra u cjelokupnom razvoju hrvatske književnosti.

U Predgovoru knjige *Hrvatski preporod ... poviesni pregled i dokumenti*, Slavko Ježić doslovno piše: "Kao objašnjenje dokumentima poslužiti će poviesni pregled preporodnog pokreta - istovjetan, uz neke neznatne izmjene, s prikazom u mojoj 'Hrvatskoj književnosti' (Zagreb, 1944.) - a dodan je i *uvod* koji daje letimičnu sliku *razvoja hrvatske književnosti i označuje mjesto preporodnog razdoblja u tom razvoju.*" (istaknuo V. H.).¹⁰

Slavko Ježić u tom Uvodu svoje knjige *Hrvatski preporod* u kratkim crtama obrazlaže tu *dalju pripravu*.

On piše: "Kako se književni utjecaj u 15. i 16. stoljeću vršio s hrvatskog sjevera prema jugu, to se jaki tragovi čakavštine vide i u književnim djelima dubrovačkih pisaca 16. stoljeća (zač, znal, imal, popiva, i dr.). Ti se tragovi u manjoj mjeri osjećaju još i u 17. stoljeću, ali tada već Dubrovnik preuzima književno vodstvo, a s njime i jekavska štokavština, pa se književni i jezični utjecaj vrši upravo u protivnom smjeru, od hrvatskoga juga prema sjeveru. U 17. stoljeću npr. Splićanin Kavanjin hoće da piše jekavski, ali kao ikavac jekavizira često krivo."¹¹

Na temelju priznanja Marka Marulića iz godine 1501. da je *Juditu* napisao "u versih po običaju naših začinjavac i jošće po zakonu starih poet..." Slavko Ježić zaključuje: "Svakako je činjenica, da se u hrvatskom umjetnom pjesništvu od druge polovice 15. stoljeća susrećemo na svakom koraku s

---

⁸ Isto, str. 33.

⁹ Isto, str. 111-117.

¹⁰ Isto, str. (5).

¹¹ Isto, str. 19-20.

tragovima narodnog pjesništva. Prema tomu smatramo, da... 'začinjavci' povezuju srednji viek s novijom književnošću..."¹²

Slavko Ježić ide još *dublje u doba dalje priprave* već na početku svoje knjige *Hrvatska književnost*.

On piše da je crkveni slavenski jezik zamijenjen živim hrvatskim narodnim govorom. Taj je "proces obavljen najprije u oblasti crkvene pismenosti čakavske Dalmacije, pa je tako čakavsko narječje dobilo prevlast u najstarijem hrvatskom književnom jeziku. Ti se čakavski tragovi vide još u 16. stoljeću u književnosti inače štokavskog Dubrovnika. Time je ujedno i proces uvođenja narodnog jezika u književnost obavljen kod Hrvata već u toku 14. stoljeća, dok se taj preobražaj npr. u Rusiji zbilo tek za Petra Velikoga (1689.-1725.), a kod Bugara i Srba tek u prvoj polovini 19. stoljeća."¹³

Slavko Ježić zatim promatra jezik crkvenih knjiga, a naročito su zanimljivi leksionari.

On piše: "Hrvatski leksionari pisani su latinicom i narodnim čakavskim jezikom. Najstariji je fragment *Korčulanski leksionar* iz 14. vijeka; *Zadarski Leksionar* je iz početka 15. vijeka, a *Ranjinin* iz godine 1508. Godine 1495. izlazi u Mlecima štampom *Leksionar* fratra Bernardina Splićanina."¹⁴

"Svi hrvatski leksionari od 14. do 17. stoljeća, od već spomenutih pa preko ćirilskih prijepisa Bernardina iz 16. stoljeća, protestantskih tekstova, Vramčeve Postile od godine 1586., sve do Bandulavićevih Pištola i evangelja od godine 1613. i Krajačevićevih Evangelioma od godine 1651. i dr., varijante su jedne pramatice iz daleke sredovječne hrvatske književnosti."¹⁵

---

¹² Isto, str. 22.

¹³ O. c., str. 30. Ježić naglašava bitnu razliku, jer je u hrvatsku književnost narodni jezik uveden već u 14. stoljeću, i to mirnom evolucijom, a u srpsku tek u prvoj polovini 19. stoljeća, i to jezičnom revolucijom Vuka S. Karadžića. Ja bih dodao da je iza te revolucije stajao Jernej Kopitar koji je od zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca dobivao *hrvatske* rječnike, a zatim ih je kao "šokačke" davao Vuku Karadžiću da sastavi "srpski rječnik". Vidi o tome: Vladimir Horvat, "Vukov 'Srpski rječnik' (1818.) prema rječnicima isusovaca leksikografa: Kašića (1599.?), Mikalje (1649.), Habelića (1670.), Della Belle (1728.) i Jambrešića (1742.)". Taj referat je u skraćenoj verziji objavljen je u *Studentu* (Beograd, 9. X. 1987., str. 15), a čitav u *Zborniku Međunarodnog slavističkog centra* (godište 17, knjiga 2, str. 439-447, Beograd, 1988.). Radoslav Katičić uvrstio je moj referat, a na temelju njega i Kašićev *Rječnik*, u svoj članak *Serbokroatische Lexikographie* u međunarodnu enciklopediju leksikografije *WÖRTERBÜCHER / DICTIONARIES / DICTIONNAIRES - Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, herausgegeben von Franz Josef Hausmann - Oskar Reichmann - Herbert Ernst Wiegand - Ladislav Zgusta, zweiter Teilband, ed. Walter de Gruyter - Berlin 1990., str. 2289a, 2290b, 2295b/2296a.

¹⁴ S. Ježić, *Hrvatski preporod*, str. 31.

¹⁵ Isto, str. 32.

Ove Ježičeve tvrdnje o utjecaju hrvatskih lektionara, naročito *Lekcionara Bernardina Splićanina* na razvoj hrvatskog književnog jezika, dobile su svoju punu potvrdu na nedavnom simpoziju Bernardin Splićanin i samostan sv. Frane u Splitu.¹⁶ Na tom je znanstvenom skupu izneseno mnogo zanimljivih povijesnih¹⁷ i novih pogleda za hrvatsko jezikoslovlje.

ZAKLJUČAK

Sada možemo odgovoriti i na ona dva naša početna pitanja.

1. Ako se kao prvo razdoblje navodi *doba bliže priprave*, nije li time implicitno rečeno da je prije toga postojalo *i doba dalje priprave*?

Doista na prvo pitanje moramo odgovoriti da hrvatski narodni preporod ne možemo shvatiti u njegovoj životnoj i povijesnoj dijakronijskoj dimenziji ako na početak ne stavimo kao *doba dalje priprave* višestoljetno traženje izgubljenog *geopolitičkog jedinstva* i stvaranje *zajedničkog književnog jezika*.

2. Ako je pak postojalo to prethodno *doba dalje priprave*, *kada je ono počelo*, koliko je trajalo i kako se razvijalo?

Na drugo pitanje moramo odgovoriti da u periodizaciji Preporoda treba na početak staviti *1. Doba dalje priprave* koje je počelo od 1495. i trajalo do 1790.

Kao početak možemo uzeti godinu 1495. Nakon tragične Krbavske bitke (1493.) osmanlijske sile neprestano su ugrožavale i "ostatke ostataka negda slavnoga kraljevstva hrvatskoga" i prouzrokovale velike i brojne migracije koje su jačale svijest zajedništva i uzrokovale miješanje dijalekata.

Fra Bernardin Splićanin objavio je 1495. u Veneciji *Lekcionar*, prvu latinicom tiskanu knjigu, koja u sebi uz čakavski govor nosi elemente hrvatskih glagoljskih rukopisa i štokavskog govora. Taj se *Lekcionar* u brojnim adaptacijama proširio u svim krajevima, pa i u kajkavskima, i vršio plodan utjecaj na razvoj hrvatskoga književnog jezika na čakavskom, štokavskom i kajkavskom.

Slavko Ježić ističe da je "štokavska orijentacija dobivala sve više pobornika, a osobito u redovima katoličke obnove. Jedan od njezinih najjačih propagatora bio je rođeni čakavac Pažanin o. Bartol Kašić, koji nije samo svoje brojne radove štampao u štokavskom narječju, nego je i bosansku štokavštinu stavljaao kao uzor dobrog pisanja, jer je ona i najviše raširena ('apud plurimos populos')."¹⁸

¹⁶ Znanstveni skup održan je u Splitu od 1. do 4. X. 1995.

¹⁷ Cfr. V. Horvat, Bartol Kašić o Bernardinovu i Bandulavićevu Lekcionar, priopćenje na tom skupu 2. X. 1995.

¹⁸ S. Ježić, *Hrvatska književnost*, str. 115.

Godine 1595. Faust Vrančić je - na poticaj isusovca Alfonsa Carrillija - objavio svoj petojezični *Dictionarium*, na temelju kojega je mladi isusovac Bartol Kašić sastavio prvi *Hrvatsko-talijanski rječnik* (1599.).¹⁹

Godine 1599. osnovana je u isusovačkom Rimskom kolegiju *Akademija hrvatskog jezika* za koju je Bartol Kašić - izabравši "bosanski" kao najrašireniji za glavni književni jezik - napisao *Rječnik* i *Gramatiku*, i tako udario temelje standardizaciji štokavskog govora.²⁰

Ljudevit Gaj g. 1835. počeo je izdavati *Danicu horvatsku, slavonsku i dalmatinsku* na kajkavskom književnom jeziku. Uskoro je uvidio da je kajkavski govor sa svojih deset vokala težak štokavcima koji imaju samo pet vokala. Osim toga štokavski govor je rašireniji, na njemu postoji bogata dubrovačka, bosanska i slavonska književnost.

Zato je početkom 1836. Gaj promijenio i naslov u *Danica ilirska* i počeo pisati štokavski. To prihvaćanje *štokavskog književnog jezika* u kajkavskom Zagrebu, priznajmo to otvoreno, bilo je svjesno žrtvovanje kajkavskog književnog jezika radi velikog cilja - geopolitičkog ujedinjavanja hrvatskog naroda prihvaćanjem raširenijeg štokavskog književnog jezika. A njegova je standardizacija započela već s Bartolom Kašićem.

Stoga mišljenje Slavka Ježića da je hrvatski narodni preporod imao i prethodno višestoljetno *razdoblje dalje priprave* u znanstvenom svijetu danas dobiva puno priznanje.

S a ž e t a k

PROBLEM PRVOGA RAZDOBLJA U PERIODIZACIJI HRVATSKOGA NARODNOG PREPORA DA PREMA DJELIMA SLAVKA JEŽIĆA

Prema uobičajenoj periodizaciji Hrvatski narodni preporod dijeli se na pet razdoblja:

1. Doba bliže priprave	1790-1829
2. Početno doba	1830-1835
3. Razvijeno doba - "ilirski pokret"	1836-1842
4. Doba zabrane ilirskog imena	1843-1845
5. Doba iščezavanja ilirskog imena i prevlast hrvatskoga	1846-1847

¹⁹ Cfr. Vladimir Horvat, Faust Vrančić i isusovci Alfons Carrilo i Bartol Kašić, referat na simpoziju "Obitelj Vrančić u hrvatskoj književnosti i znanosti", Šibenik, 12.-14. IX. 1995.

²⁰ Cfr. Vladimir Horvat, "Hrvatski jezik u renesansnoj Europi i isusovačka jezikoslovna djelatnost", referat na "Prvom hrvatskom slavističkom kongresu", Pula, 19.-23. IX. 1995.

Uz tu uobičajenu periodizaciju postavljam tri pitanja. 1. - Najprije, ako se kao prvo razdoblje navodi doba bliže priprave, nije li time implicite rečeno da je prije toga postojalo i doba dalje priprave? 2. - Ako je pak postojalo to prethodno doba dalje priprave, kada je ono počelo, i kako se razvijalo? 3. - Što je o tom problemu pisao Slavko Ježić?

Ad 1. - Hrvatski narodni preporod ne možemo shvatiti u njegovoj životnoj i povijesnoj dimenziji ako na početak ne stavimo *kao doba dalje priprave* trostoljetno traženje izgubljenog geopolitičkog jedinstva i stvaranje *zajedničkog književnog jezika*.

Ad 2. - Kao početak možemo uzeti godinu 1495. kad su, nakon tragične Krbavske bitke (1493) osmanlijske sile neprestano ugrožavale i "ostatke ostataka negda slavnoga kraljevstva hrvatskoga" i prouzrokovale velike i brojne migracije koje su jačale svijest zajedništva i uzrokovale miješanje dijalekata. Fra Bernardin Splećanin objavio je 1495. u Veneciji Lekcionar, prvu latinicom tiskanu knjigu, koja u sebi uz čakavski govor nosi elemente prvih hrvatskih glagoljskih rukopisa, i štokavskog govora. Taj se Lekcionar u brojnim adaptacijama proširio u svim krajevima, pa i u kajkavskima, i vršio plodan utjecaj na razvoj hrvatskoga književnog jezika na čakavskom, štokavskom i kajkavskom. Godine 1600. osnovana je u isusovačkom Rimskom kolegiju Akademija hrvatskog jezika za koju je Bartol Kašić - izabравši "bosanski" kao najrašireniji za glavni književni jezik - napisao Rječnik i Gramatiku, i tako udario temelje standardizaciji.

Ad 3. - Slavko Ježić u svojoj Hrvatskoj književnosti uglavnom prihvaća uobičajenu periodizaciju, ali već na početku knjige implicite naglašava i doba daljnje priprave, kad piše da je "proces uvođenja narodnog jezika u književnost obavljen kod Hrvata već u toku 14. stoljeća" (str. 30). U Uvodu pak svoje knjige Hrvatski preporod opširno obrazlaže tu dalju pripravu (str. 9-30).

Zaključak: U periodizaciji preporoda treba na početak staviti: Doba dalje priprave 1495-1790.

S u m m a r y

THE PROBLEM OF THE FIRST PERIOD IN THE PERIODISATION OF THE CROATIAN NATIONAL RENAISSANCE ACCORDING TO THE WORKS OF SLAVKO JEŽIĆ

According to common periodisation, the Croatian national renaissance is divided into five periods:

1. Period of close preparation	1790-1829
2. Initial period	1830-1835
3. Developed period - "Illyrian movement"	1836-1842
4. Period of the banning of the Illyrian name	1843-1845

5. Period of the exhaustion of the Illyrian name
and the predominance of the Croatian 1846-1847

Three questions are posed regarding this common periodisation. 1. First, if the first period is called the *period of close preparation*, is it not implicitly stated that there also existed before it a *period of extended preparation*? 2. If there did exist a preceding period of extended preparation, *when did it begin* and how did it develop? 3. What did Slavko Ježić write concerning this problem?

Ad. 1. - We cannot understand the Croatian national renaissance in its lively and historical dimension if we do not place at the beginning as the *period of extended preparation* three centuries of seeking after lost geopolitical unity and the creation of a common *literary language*.

Ad. 2. - As a beginning, we could take the year 1495 when, following the tragic Krbava battle (1493), the Osmanli force constantly threatened the "remains of the remains of the former glorious Croatian kingdom" and precipitated large and numerous migrations that strengthened the consciousness of community, and caused the mixing of dialects. Friar Bernardin of Split published his *Lekcionar* in 1495 in Venice, the first book printed in the Latin script, which contains, apart from the *čakavski* dialect, elements of the first Croatian glagolic manuscripts and the *štokavski* dialect. The *Lekcionar* was extended, in numerous adaptations, to include all regions, including the *kajkavski*, and executed a fruitful influence on the development of the Croatian literary language in the *čakavski*, *štokavski* and *kajkavski* dialects. An academy for the Croatian language was established in 1600 within the Jesuit Roman College, for which Bartol Kašić - selecting »bosnian« as the most widespread major literary language - wrote his *Riječnik* and *Gramatika*, thereby offering a basic standardisation.

Ad. 3. - Slavko Ježić in his *Hrvatska književnost* mainly accepts the common periodisation, but already at the beginning of the book he also implicitly emphasises the period of extended preparation, when he writes »the process of introducing a national language in literature conducted among Croats was already under way in the fourteenth century« (p. 30). In the »Introduction« to *Hrvatska književnost* he more widely expounds this extended preparation (pp. 9-30).

Conclusion: In the periodisation of the revival, at the beginning should be placed 1. Period of extended preparation 1495-1790.

Narodna književnost i kultura u Ježićevoj "Hrvatskoj književnosti"

Pojam "narodna kultura" predmnijeva sva duhovna i materijalna dobra koja su se tijekom stoljeća ostvarila u jednome narodu, proistječući, prije svega, iz cjelokupnoga *narodnog života i običaja*. "Narodna književnost" stariji je i češći izričaj za "usmenu" književnost, odnosno ona govorena ostvarenja, prenesena u pjesmu/priču/poslovicu..., koja su stvorili daroviti nepoznati pojedinci nekoga naroda i njima primjereno izrazili "zajednički duh" toga naroda.

Popis i opis hrvatskog narodnog života i običaja činili su brojni hrvatski etnografi i etnolozi, kroničari i povjesnici, kulturolozi i drugi znanstvenici još od doseljenja Hrvata na ove prostore. Ima podataka o vremenu "bespismenosti",¹ a u znatnijoj mjeri za vladavine narodnih vladara (od 10. do 12. st.).² Pouzdaniji su i obuhvatniji podaci o narodnome životu i običajima od 15. stoljeća, primjerice u djelu Jurja Šižgorića,³ pa tijekom 17. stoljeća (npr. u djelu Pavla Rittera Vitezovića),⁴ a tek je sveobuhvatno u opisima iz 19. i 20. stoljeća: primjerice kod Luke Ilića Oriovčanina,⁵ Ivana Kukuljevića Sakcinskoga,⁶ Antuna Radića,⁷ Milovana Gavazzija,⁸ u monografskim obradama Josipa Lovretića,⁹ Frane Ivaniševića,¹⁰ Milana Langa¹¹ i drugih.

Sveobuhvatna povijest hrvatske književnosti ne može mimoći etnološku građu, jer je ona dobrim dijelom sukladna književnome gibanju ne-

¹ Radoslav Katičić, *Počeci hrvatskih početaka*, Književni krug Split, Split, 1993.; *Na ishodištu*, Matica hrvatska, Zagreb, 1994.

² Dragutin Pavličević, *Povijest Hrvatske*, Pavičić, Zagreb, 1994.

³ Juraj Šižgorić, *De situ Illyriae et civitate Sibenici*, napisano 1487. (preveo i priredio V. Gortan, Šibenik, 1981.).

⁴ Pavao Ritter Vitezović, *Izabrana djela*, PSHK, knj. 17. (priredio J. Vončina), Zagreb, 1976.

⁵ Luka Ilić Oriovčanin, *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1846.

⁶ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Prinesak k slavjanskomu bajoslovju*, Zagreb, 1851.

⁷ Antun Radić, "Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu", *Zbornik za narodni život i običaje*, Zagreb, 1897.

⁸ Milovan Gavazzi, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Zagreb, 1939.

⁹ Josip Lovretić, *Otok*, Pretisak iz ZNŽO, 1897.-1918., Vinkovci, 1990.

¹⁰ Frane Ivanišević, *Poljica*, Pretisak iz 1906., Splitski književni krug, Split, 1987.

¹¹ Milan Lang, *Samobor*, Pretisak iz 1915., Samobor, 1992.

koga razdoblja bez obzira je li ulazila i u književnu obradu ili samo pomaže razumijevanju književnosti.

Slavko Ježić pozna etnografsku i etnološku građu, osobito iz starijih razdoblja, zna važnost etnološkog opisa te književne pojave promatra i u ovisnosti s etnologijom. Ti se podaci, primjera radi, mogu provjeriti u obradi Šižgorićeva i Vitezovićeva opusa. Nema, međutim, podataka o novijim etnološkim i kulturnoantropološkim činjenicama među Hrvatima i teško je odgonetnuti zašto ih nije koristio kad su takvi podaci mogli koristiti, primjerice, za razumijevanje književnoga romantizma, realizma te međuratnih književnih orijentacija.

Nije se, općenito, "narodna kultura", prvotno kao tekovina običnoga malog čovjeka, znatnije pokazala u Ježićevu djelu niti je tako važna činjenica, vrijednosno i količinski, kao "visoka kultura" - naslijeđe probrane, odnjegovane, elitističke stvaralačke provenijencije. Čini se da je to pokušao ispraviti u obradi važnog dijela "narodne kulture" - usmenoj književnosti - gdje je i postavio središnju tezu: "Dok je... gornji sloj narodni stvarao književnost za sebe i za sebi ravne i slične, a ta je književnost ostajala u uskim gospodskim i gradskim kanalima, dotle je široka rijeka narodne mase *mirno i nepretenciozno plovila kroz narodnu povijest, natapajući narodnu njivu svojim valovima i krvi i znoja, budeći u njoj nove sokove života, spašavajući djedovinu od neprijatelja i čuvajući narodni jezik, a s njime i narodnu dušu za kasnija pokoljenja*" (str. 59, isticanja S. B.). Šteta je što ovu smjelu tezu nije detaljnije razradio.

Znatno je više podataka iz opsega *usmene književnosti*, kao dijela "narodne kulture", i tome će biti posvećena veća pozornost i u ovome radu.

Načelno se u nekoj povijesti nacionalne književnosti, a s obzirom na značenje i ulogu usmene književnosti, može govoriti o trima razinama/zahjevima:

Autorov stav o samoj relevantnosti usmene komponente u oblikovanju korpusa hrvatske (ili bilo koje nacionalne) književnosti (1).

Broj i kakvoća informacija iz usmenoknjiževnoga područja (2).

Interakcija/međudjelovanje usmenoga i pisanoga za cjelinu djela (3).

1. Iz znanstvene djelatnosti S. Ježića (slijedom informacija iz njegova knjigopisa) vidljiv je stav o valjanosti samog postupka usmenosti za književno oblikovanje. U cjelini svoga djela, Ježić drži relevantnom kategoriju usmenosti i važnom za književni opis i izgradnju povijesti književnosti.

Umjetnost riječi(ma) pokazuje se i u usmenosti, bar kao izvorna ekspresija narodnog duha koji se, u mijeni stilskih formacija, više ili manje očituje i u književnoj obradi.

2. Ježić je svoju *Povijest* podijelio u tri velike cjeline, a svaku od njih u više poglavlja.

Usmenu književnost, pod naslovom "Hrvatsko narodno pjesništvo", na svega šest stranica (59-64), obrađuje druga cjelina. To bi bila okosnica Ježićeva shvaćanja usmene književnosti i njezino sudioništvo u nacionalnoj književnosti. Prije temeljitije raščlambe bitnijih postavki ovoga poglavlja, valja upozoriti da je Ježić svjestan nezamjenjive uloge usmenosti *u izvedbenome kontekstu*, tj. u "prirodnoj komunikaciji" - kako bi 30-ih godina rekli neofolkloristi¹² - jer desecima puta u svojoj knjizi govori o vrijednosti "izvođenja narodnih pjesama" kao nezamjenjivome dijelu narodne govorene kulture.

Poglavlje "Hrvatsko narodno pjesništvo" obuhvaća cjelokupno narodno stvaralaštvo, a istu sintagmu i u istome značenju rabi i netom objavljena knjiga Petra Grgeca¹³ te se može pretpostaviti da je od njega Ježić preuzeo usmenoknjiževnu koncepciju. Ježić ovdje daje *književnoteorijski opis (1)*, nudi model *razvrstavanja i poetička obilježja pojedinih vrsta (2)* te slijed *povijesti narodne književnosti (3)*, sukladno teorijskim pogledima onoga vremena.

U skladu s onodobnom navikom, Ježić usmenu književnost promatra "odjelito od umjetne književnosti", a bitno joj obilježje daju "daroviti pojedinci" koji su uskladili svoje osobno stvaralačko pregnuće i zajednički duh te su oblikovali djelo koje je "izraz općih osjećaja svoje sredine". A to je, tvrdi Ježić, potrebno za "upoznavanje narodnog etosa, a i za razumijevanje i njegovanje prave narodne kulture" (str. 59).

Unutar usmene književnosti Ježić razlikuje "*lirsko i epsko pjesništvo, pripovijetke i gatke, poslovice, zagonetke i pitalice*". Iako ovim razvrstavanjem, ne obuhvaća sve usmenoknjiževne vrste koje danas pozna poetika usmene književnosti, i ovaj je popis dovoljan da pokaže važnost *narodnih proizvoda* kojima su najširi narodni slojevi sudjelovali i u jednostavnom književnom priopćavanju, ali i doticali estetsku kategoriju. A to je, sociološki gledano, i te kako važno jer je kod Hrvata sve do novijega vremena prevladavao tradicijski tip kulture te se u ovim proizvodima očituje *kulturni izgled* našega naroda.

Ježić ne razrađuje starost usmene književnosti među Hrvatima, ali za neke oblike narodnih pjesama pretpostavlja da su "možda u svojoj osnovici

¹² Maja Bošković-Stulli, "O pojmovima usmena i pučka književnost i njihovim nazivima", *Umjetnost riječi*, br. 3-4, Zagreb, 1973.

¹³ Petar Grgec, *Hrvatske narodne pjesme*, Zagreb, 1943.

donesene u današnje krajeve iz davne... pradomovine.” Šteta je što ni ovu tezu nije detaljnije obradio.

Hrvatske lirске narodne pjesme Ježić tek spominje i razvrstava onako kako su učinili priređivači Matičinih deset zbirki “hrvatskih narodnih pjesama” (prije svega njegov suvremenik Nikola Andrić). Ježić ih, naime, dijeli na “romance i balade, bajalice, pričalice, rugalice, lakrdije i ljubavne pjesme.” Ovo je doduše tek mali dio motivike hrvatskih narodnih pjesama, zapisanih među Hrvatima od 15. do 20. stoljeća u stotinama tisuća primjera na sva tri hrvatska narodna govora. Čudno je ipak da je Ježić olako prešao preko posebnosti, estetske i društvene vrijednosti hrvatskih narodnih pjesama, a u potpunosti se priklonio književnim povjesničarima (i znanstvenicima) koji su zagovarali veće značenje *epskoga (junačkoga) modela*, točnije: nastavljačima Vukove folklorističke škole. Ovo je tim čudnije zato što je Ježić, inače iznimno dobro obaviješten, “načitan”, zasigurno znao što je o tome rekao antologičar August Šenoa: “Ne možemo minuti narodne, pučke lirike, toga liepog izraza duše narodnje, iz koje nam se u stotine prekrasnih cvjetića javlja živi genij našega naroda. Narodna lirika u nas ima de svakako veću vriednost od epike. U lirici nalazimo više motiva, raznovrstnijih oblika, divne kontraste epigramatične oštine, neobične slikovitosti i živ osjećaj, u njoj se neukrotiše one stereotipne forme kao u epici. S toga nam se je donekle čuditi, zašto se je izticala uvijek samo epika... Genij našega naroda neima nigdje liepšeg izraza nego u narodnoj lirici.”¹⁴

Može se tek pretpostavljati kakvo bi bilo Ježićevo usmenoknjiževno gradivo da je istražio ovaj segment hrvatske usmene lirike i dao mu primjereno mjesto u svojoj *Povijesti* kao što je Šenoa učinio u antologiji pjesništva. Ježić je, naprotiv, pretežit dio svog teksta o usmenoj književnosti u svojoj *Povijesti* posvetio *epskim narodnim pjesmama*, uvaživši o tome dobar dio stručnoga mišljenja Maretićeva i Murkova, Lordova i Parryjeva. Navodi svezu zbiljskoga “povijesnog događaja” i epske narodne pjesme, opširno raspravlja o “pjevanju uz gusle”, značenju što ga imaju “srpski guslari-pjevači”, znamenitim junacima epskih narodnih pjesama, tragovima takvoga opijevanja u hrvatskoj književnoj baštini (Kuripešić, Hektorović, Solitro, Baraković, Kačić, Fortis, Relković) navodeći poimence i nekoliko starijih zapisa hrvatskih narodnih pjesama.

---

¹⁴ August Šenoa, *Antologija pjesništva hrvatskoga i srpskoga narodnoga i umjetnoga sa uvodom o poetici*, Zagreb, 1876. Ježić je iznimno dobro poznavao Šenoino djelo, a zacijelo i njegovu *Antologiju*.

Znatnu pozornost posvećuje *bugaršticama*, očito slijedeći Bogišićevu zbirku¹⁵ i Scherzerovu stručnu riječ o njima.¹⁶ Govori o strukturi bugarštičkog stiha i "pripjevku" u njima, o "dijacima" kao mogućim sastavljačima ovih pjesama (služeći se potvrdama P. Zrinskoga, F. K. Frankopana, P. R. Vitezovića, Kurelčevim zapisima pjesama iz Gradišća).

Nekoliko je napomena i o naravi *deseteračkog stiha te o stilskim obilježjima* epskih pjesama.

Velika važnost koju je vidio u epskim narodnim pjesmama nametnula mu je i zahtjev da je morao prihvatiti i *razvrstavanje* (klasifikaciju) koja je uobičajena u Vukovoj (i "vukovskoj") tradiciji, a to je razdioba "*u cikluse ili krugove (skupove)*". Tu je razdiobu tek donekle uskladio s hrvatskim pojavnim oblicima epskih narodnih pjesama (izostavljajući, dakako, kosovski ciklus). On kaže: "možemo hrvatsku narodnu epiku razvrstati ovako: 1. nehistorijske pjesme; 2. pjesme o Marku Kraljeviću; 3. pjesme o despotima Brankovićima i braći Jakšićima; 4. pjesme o Sibirjaninu Janku i kralju Matijašu; 5. pjesme o hrvatskim banovima; 6. pjesme o senjskim uskocima; 7. pjesme o dalmatinskim serdarima; 8. pjesme o hrvatskim krajišnicima (iz Like, Banovine, Slavonije, Srijema i Bačke); 9. pjesme o Mijatu Tomiću (hajdučke pjesme) i 10. pjesme o muslimanskim junacima. (Djelomično takvu razdiobu predlaže i P. Grgec)."

Svoj je tekst o "hrvatskom narodnom pjesništvu" i završio isticanjem važnosti epskih pjesama za narodni život. "... narod je junačke pjesme prihvatio kao svoje i one su se prenosile od usta do usta i raznosile su slavu junaka, koji su bili narodu vođe i branitelji, te su pjesme bile njemu snaga u borbi, utjeha u nevolji, a ponos u pobjedi; one su zato izraz njegovih ideala, odraz njegove duše i s pravom se zovu narodne. *Narodu su junačke pjesme i njegova književnost i njegova povijest*" (isticanja S. B.).

Ovdje ipak valja istaknuti da je narod svu svoju narodnu književnost, a ne samo "junačke pjesme", prihvatio, njegovao i prenosio, a kad je to trebalo i zapisao. Iz cjeline hrvatske usmene književnosti, to bi značilo: lirsku i epsku pjesmu, različite tipove pripovjednih oblika (bajke, predaje/legende, basne, anegdote), govorničke oblike (posebice zdravicu), oblike dramškoga izvođenja, jednostavne oblike, itd. narod je "prihvatio kao svoje". Stoga ne može biti ni govora o majorizaciji nekih oblika i podcjenjivanju drugih. Štoviše, iz cjeline hrvatske usmene zapisane tradicijske književnosti

¹⁵ Baltazar Bogišić, *Narodne pjesme iz starijih, najviše primorskih zapisa*, Biograd, 1878.

¹⁶ Ivan Scherzer, "Bugarštica", *Rad*, knj. 182, Zagreb, 1910.

ne može biti ni govora o supremaciji epskoga oblika jer je u starijim razdobljima (do predromantizma, odnosno do svršetka 18. stoljeća) među Hrvatima neusporedivo više *zapisa lirskih pjesama nego epskih*. Ako se izuzmu bugarsčice, a one su pretežito spoj lirsko-epškoga postupka/obilježja, čak i deseterostruko više. Na žalost, najveći dio hrvatskoga zapisanoga narodnoga blaga još je i danas u rukopisima, često i nedostupnima, a u Ježićevo vrijeme dobar dio bijaše i nepoznat pa mu i nije mogao poslužiti za povijesni opis hrvatske književnosti. Velik dio hrvatskih narodnih pjesama ulazio je, kradom, i u druge korpuse nacionalnih književnosti, a u "prisvajanju" hrvatskih narodnih pjesama osobito se isticao Vuk Karadžić koji je u svoje zbirke *Srpskih narodnih pjesama* unio desetke i desetke hrvatskih narodnih pjesama koje svjetska slavistika još i danas drži "srpskima".

Iz onoga što je Ježić odabrao u "Hrvatskome narodnome pjesništvu", nedvojbeno je dao prednost epskome modelu, a to bi se, iz današnjeg poimanja cjeline hrvatske usmene književnosti, moglo nazvati "nedostatkom" primjerenog uzorka hrvatske usmene književnosti s lošim posljedicama za cjelinu njegove *Povijesti*.

Pored ovoga poglavlja, u Ježićevoj *Povijesti* ima još dosta podataka o usmenoj književnosti, a tiču se uglavnom ili valorizacije pojedinog autora ili njegove vezanosti za usmenu književnost. Ježić zna da kakvoća književne obrade, i "autorske" i usmenoknjiževne, ovisi o pojedinačnoj stvaralačkoj moći. Drugim riječima, vrsnoća teksta, i autorskog i "nepoznatog autora", zavisi o količini *duhovnosti* koja je prožela tekst, a isto tako o *interakciji/interferenciji* svih stvaralačkih odrednica koje su ga uvjetovale. Ježić je znao da je duhovnost hrvatske književnosti, u pojedinačnom opusu i u cjelini, zbroj duhovne energije koja se čuva i *u narodnoj predaji*, odnosno tekstovima usmene književnosti. Ježić je obično na taj način vrednovao svu hrvatsku književnu povijest i često isticao značenje oslanjanja o usmenoknjiževno stvaranje, bar u onim bitnim strukturalnim detaljima. Evo nekoliko primjera iz njegove *Povijesti* za različite stilske formacije:

1. Za razvoj renesanse, uz nekoliko drugih čimbenika, osobito je važno "narodno pjesništvo", i stoga što je još u (pred)renesansno doba hrvatska narodna književnost "postojala ne samo u drugoj polovici 15. stoljeća, a i ranije, ali je nitko nije pribilježio, pa ni sam Šižgorić. Svakako moramo predmijevati da je ona pripomogla stvaranju pjesničkog jezika i metrike umjetne književnosti i svjetovnog i duhovnog karaktera" (str. 69).

Što se "metrike umjetne književnosti" tiče, Ježić je držao, pozivajući se na M. Rešetara, da je "dvostrukorimovani dvanaesterac... uzet iz narodne poezije" (str. 70). Suvremena stručna riječ o hrvatskoj versifikaciji, dakako, danas drukčije misli o podrijetlu ovoga metričkog modela.¹⁷

Za hrvatskog petrarkista Džoru Držića ističe bitno oslanjanje na usmenoknjiževnu poetiku. U ponajboljoj svojoj pjesmi *Odiljam se* (br. 603) "kao da imitira narodnu bugaršticu" (str. 78). Cijelim je svojim pjesničkim djelom Držić "primjer za to da gdje god se u starijoj hrvatskoj književnosti javlja utjecaj narodne pjesme na umjetničko stvaranje, ono je životnije, umjetnički vrednije, a možemo čak reći i izvornije, jer uzimajući iz riznice narodnoga blaga, pjesnik uzima ono što odgovara duhu njegova naroda i jezika, pa na to nakalempljuje svoje osjećaje i misli i pomlađuje to bilo izrazom bilo dotjeranijim oblikom" (str. 78).

2. Za svoj prikaz starije hrvatske književnosti, i usmene književnosti posebno, Slavko Ježić osobito koristi istraživanja Fanceva. Pod njegovim utjecajem ističe važnost *Prekomurske pjesmarice* (1593.), prvorazrednog spomenika hrvatske kajkavske književnosti, koji se inače rijetko i spominje u ostalim povijestima hrvatske književnosti. Važan dio ove pjesmarice su i "pučke pjesme" (str. 99), prvi primjeri zapisanoga hrvatskoga kajkavskoga i "umjetnoga" i usmenoknjiževnoga blaga.

Fancevljevi su mu radovi pomogli i u razumijevanju *hrvatske dobrovolje*, tj. pučkih i umjetničkih *napitnica* koje su sačuvane od 17. stoljeća naovamo. Klasičan su oblik našle u Frankopanovu djelu, odnosno opusu koji je Ježić temeljito poznao. Valja ovdje istaknuti Ježićevu tvrdnju da je "Frankopan i na način narodne pjesme ispjevao osam pjesama, od kojih za šest ima u rukopisu koncept sadržaja s naslovom *Dijačke junačke...* Sve te pjesme pjevaju o ljubavi, koja nije nipošto platoniska, ali sve imaju živosti i neke sažetosti, što ih izdiže znatno iznad jednoličnih i banalnih sećentističkih pjesama u *Gartlicu*. Od svih pjesama Frankopanovih ove su najčistije" (str. 145).

3. U književnopovijesnoj znanosti često se postavlja pitanje o *medudjelovanju dvaju tipova književnoga stvaranja*: usmene na pisanu i, obrnuto, pisane na usmenu. O prvome se tipu zna relativno mnogo jer je lako u svakoj nacionalnoj književnosti dokazati i pokazati djelovanje usmene na pisanu, a o drugoj književnoj mogućnosti nema odveć pouzdanih podataka: ni opisa književnih djela koja su mogla potaknuti neke oblike narodnoga stvaranja ni svojstva takvih djela koja su mogla ući u usmenu komunikaciju. Stoga može biti paradigmatički Ježićev prikaz Divkovićevih *Besida* (otisnute 1616.) da u njima "ima legendi, a upravo tima, srednjovječnim legendama i pričama, pisanim čistim i lijepim narodnim jezikom, omilio je Divković narodu, pa su neke od njih prešle u narod te postale narodnim pripovijet-

---

¹⁷ Ivan Slamnig, *Hrvatska versifikacija*, Liber, Zagreb 1981.; Zoran Kravar, *Tema stih*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb, 1993.

kama" (str. 121). I ovu je tvrdnju danas teško dokazati jer iz tog vremena nema zabilježenih narodnih pripovjedaka.

4. Ježić je relativno malo prostora posvetio fra Andriji Kačiću Miošiću i njegovu *Razgovoru ugodnom* (str. 165-167), književniku koji je odavno stručnoj riječi bio najbolji uzorak za svezu s usmenom književnosti. Već je Ježić odmjerio, što je potvrdila i kasnija stručna riječ, da je "veći djelovanjem nego djelom" (I. Frangeš). Ježić neusporedivo više hvali utjecaj *Razgovora ugodnog* nego estetske domete ove "pismarice". Pored toga, posve "moderno", sociološki uvjerljivo i stilizacijama koje su značajne za recepciju književnosti, vrednuje i ovo djelo i usmenoknjiževni sloj u njemu. Ističe kako je "Kačić dobro poznao narodne pjesme" te je i sam stvarao "pjesmu koju je zatim narod prihvatio", iako se razlikuje od prave narodne pjesme. Stoga, zaključuje Ježić, "premda Kačić nije bio pravi narodni pjevač, postao je pravi narodni pjesnik. I to pjesnik svega hrvatskoga naroda..., i pjesnik svih hrvatskih slojeva... U sutonu feudalizma, kad su prosvjetiteljske ideje rušile pregrade među staležima, našao se pjesnik, koji je uspio da ga svi staleži prihvate kao svoga, i da tako stvarnošću bude preteča onoga, za čim su težili hrvatski preporoditelji i svi kasniji književnici. A to je uspio zato, jer je uzimao iz neiscrpive riznice narodnoga stvaralaštva, a nije se povodio za pomodnim banalnostima gospodske književnosti, koja je nazadovala." Stoga nije čudno što je *Razgovor ugodni* tijekom 19. stoljeća otisnut dvadeset šest puta, ponekad i u više tisuća primjeraka, i da su sva izdanja vrlo brzo rasprodana, zasigurno i zato jer je narod tražio takvu literaturu koja je odgovarala njegovoj duševnoj potrebi.

5. Začuđuje činjenica da je Ježić svoju obradu književnosti ilirizma, i književnoga romantizma općenito, malo vezivao za usmeno pjesništvo, kao što je činila većina književnih povjesnika i teoretika domaćih i stranih. O usmenoj književnosti tog vremena - ali i cijelog 19. stoljeća i dalje - u izvedbi i u zapisima, jedva se može naći koji podatak u Ježićevoj *Povijesti*. Tek se spominju usmenoknjiževni prilozi u *Danici ilirskoj*, o usmenoknjiževnim priložima i izborima narodnih pjesama u *Kolu* nema ni spomena, a nisu bolje prošle ni narodne priče i poslovice u *Nevenu*. Slaba je utjeha da je nekoliko puta ustvrdio da koji pisac piše "čistim narodnim jezikom" kad nigdje nije odredio svojstva narodnog jezika, prilagođena u usmenoknjiževno oblikovanje.

To je i stoga što je Ježić jedva dotakao *dijalektalnu književnost*, a usmena se književnost, prirodno, ostvaruje jezikom sredine u kojoj je nastala i koja je izvodi.

Vrlo je malo podataka o stručnoj riječi iz usmene književnosti i folkloristike općenito. Teško je razumjeti zašto nema podataka o otisnutim zbir-

kama usmenoknjiževnih tekstova (primjerice Kukuljevićeve iz 1847., Ilić-Oriovčaninovih iz 40-ih godina, Valjavčeve iz 1858., Šenoine *Antologije*, Volčičeve, Laginjine, Mažuranićeve, Karamanove i mnogih drugih). Tek se naslućuju neki podaci iz šire etnološke građe (primjerice iz Akademijina *Rada i Zbornika za narodni život i običaje*), ali te spoznaje nisu bitnije utjecale na njegov književnopovijesni opis.

Općenito bi se moglo reći da za književnog ilirizma i poslije njega Ježiću usmena književnost nije konstitutivni čimbenik za književni opis povijesnoga razvića hrvatske književnosti. On ju je u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti za ovo razdoblje* naprosto mimoišao te usmena književnost nije čvrsto srasla s pisanom književnošću popisom, ni opisom, ulogom i svrhom.

S a ž e t a k

NARODNA KNJIŽEVNOST I KULTURA U JEŽIĆEVOJ "HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI"

Autor je istražio količinu i vrsnoću informacija o hrvatskoj narodnoj kulturi i usmenoj književnosti u Ježićevoj povijesti *Hrvatska književnost od početka do danas: 1100.-1941.* U Ježićevoj povijesti ima podataka o "narodnoj kulturi", ali ni približno kao o društvenome životu, gospodarskim prilikama, "učenoj" kulturi. Temeljito se raščlanjuje poglavlje "Hrvatsko usmeno pjesništvo" i daje kritički osvrt na Ježićevo majoriziranje "epskoga modela". Ježić je u svoje djelo utkao činjenice iz povijesti hrvatske usmene književnosti, i to osobito iz starijih razdoblja: renesanse, baroka, prosvjetiteljstva. Znatno je manje informacija o (pred)preporodnom razdoblju, a ni Ježićevo poimanje romantizma nije bitnije oslonjeno o usmenoknjiževnu poetiku. Nakon preporodne književnosti (od 50-ih godina) manje je tragova o usmenoj književnosti u njegovu djelu i u zapisima i u interferenciji. Autor nastoji odgonetnuti razloge uvrštavanja i "zaobilaznja" usmene književnosti u Ježićevu djelu. Osim toga, istražuje se vrsta podataka, njihova služba i svrhovitost u povijesti hrvatske književnosti Slavka Ježića, ali i općenito u hrvatskoj književnosti. Valja najprije problematizirati naslov ovoga rada, odnosno poimanje sintagmi "narodna kultura" i "narodna književnost".

S u m m a r y

NATIONAL LITERATURE AND CULTURE IN JEŽIĆ'S "HRVATSKA KNJIŽEVNOST"

The author has investigated the quantity and varied information about Croatian national culture and oral literature in Ježić's historical work *Hrvatska književnost od početka do danas: 1110-1941*. Contained in Ježić's history are details about "national culture", but nothing so close as to those about social life, economic opportunities, "scholarly" culture. Thoroughly distinguished is the chapter "Hrvatsko usmeno pjesništvo" and a critical account is given of Ježić's emphasis on the "epic model". Ježić in his work weaved facts from the history of Croatian oral literature, and especially from earlier periods: renaissance, baroque, enlightenment. There is significantly less information on the (pre)revival period, and neither Ježić's conception of romanticism is particularly fixed on oral-literary poetry. After the literature of the Croatian national renaissance (from the 1850's onwards), there are fewer traces of oral literature in his work, as well as in his notes and inferences. The author endeavours to decipher the reasons for including and "avoiding" oral literature in Ježić's work. Apart from that, investigated are the types of details, their function or purpose in Slavko Ježić's history of Croatian literature, but also more generally in Croatian literature. First, it is worthwhile considering the title of this text, namely the conception of the syntagma "national culture" and "national literature".

Periodizacija starije hrvatske književnosti u Ježićevoj "Hrvatskoj književnosti"

Za bilo koji pristup Ježićevoj povijesti hrvatske književnosti, koja ima naslov *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.*,¹ potrebno je uzeti u obzir neke napomene u njegovu "Predgovoru", kao i činjenicu da je on, za razliku od nekih prethodnika i suvremenika, sastavio opsežnu i cjelovitu povijest, dok su drugi, primjerice Branko Vodnik i Mihovil Kumbol, obradili samo starije, dopreporodno razdoblje, a poslije njih Antun Barac samo novije - od ilirizma dalje, ali na žalost ni to nije uspio obraditi u cjelini.²

Sigurno je da se povijesni pregledi jedne nacionalne književnosti, kojima je sastavljač jedan autor, moraju odlikovati jedinstvenom koncepcijom u mnogim elementima, pa tako i u pogledu periodizacije. Kod Slavka Ježića taj je zahtjev bio složeniji već i zato što je on, kako smo rekli, pisao povijest hrvatske književnosti od početka do svojih dana, kao što se toga u novije vrijeme prihvatio Ivo Frangeš, sastavljajući svoju *Povijest hrvatske književnosti*.³

Kad sam 1981. pisao o Kombolovu odnosu prema periodizaciji starije hrvatske književnosti,⁴ tada sam o Slavku Ježiću kao autoru *Povijesti hrvatske književnosti* napisao kako se on od Kumbola razlikuje već po tome što književnom fenomenu prilazi ponajviše s kulturno-povijesnoga, a ne toliko s estetskoga gledišta, naravno, ne misleći da kod njega nema nikakvih estetskih procjena. Sigurno je da će pogled s kojeg autor u svome povijesnom pregledu prilazi literarnim ostvarenjima biti presudan i kod raspravljanja o periodizaciji. Slavko Ježić izričito kaže kako je smatrao "da će tok književ-

¹ *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.*, Zagreb, Naklada A. Velzek, 1944.

² B. Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. I, Zagreb, 1913.; M. Kumbol, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb, 1945., II. izd. 1961.; A. Barac, *Hrvatska književnost od preporoda do stvaranja Jugoslavije*, knj. I., "Književnost ilirizma", Zagreb, 1964., knj. II., "Književnost pedesetih i šezdesetih godina", Zagreb, 1960.

³ I. Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb-Ljubljana, 1987.

⁴ "Kombolov odnos prema periodizaciji starije hrvatske književnosti", *Zadarska revija* 4-5, 1983., str. 319-328.

noga razvoja biti razumljiviji ako se prikaže u okviru poviesti hrvatskoga naroda. Osobito sam nastojao, da se dobije što izpravnija slika obćega književnoga života i razvoja, a u nj da se onda uklope pojedini književnici sa svojim pojedinačnim značajkama.”⁵ Na sličan je način postupio i pri pisanju monografije o Franu Krsti Frankopanu god. 1921., gdje u predgovoru kaže kako se opredjeljuje za “literarno-historijski, a ne estetsko-kritički značaj” jer bi estetskim prikazivanjem “trebalo žrtvovati mnogo važnih izvoda i dosad nepoznatih podataka koji su od historijskog i kulturnog interesa.”⁶

Ali u spomenutom Predgovoru svoje *Povijesti*, odmah na početku, autor kaže i ovo: “Ovu sam knjigu počeo pisati sa željom, da bih dao cjeloviti i zaokruženi pregled današnjeg znanja o hrvatskoj književnoj prošlosti, u skladu s najnovijim naučnim tekovinama.”⁷ Tu se Ježiću, uz kulturno-povijesni, nametnuo na neki način i estetski kriterij, jer je upravo u njegovo doba u istraživanjima starijih razdoblja hrvatske književnosti došlo do nekih novih rezultata kao i estetskih vrednovanja pojedinih značajnijih književnih djela (primj. Gundulićevih). Tako se i Ježić našao pred dvojnim zadatkom, što se odrazilo i na njegovim stajalištima u odnosu na periodizaciju, za koju se morao sam opredjeljivati te u nekim segmentima i sam je formirati. Zbog tih se razloga u njegovim nazivima razvojnih epoha prepleću kulturno-povijesni te povijesno-politički i estetski odnosno stilski termini.

Kao uzore mogao je Ježić prije sebe imati vremenski daljeg Branka Vodnika, koji je cijelo srednjovjekovno razdoblje u svojoj *Povijesti* dao obraditi Vatroslavu Jagiću, a ovaj ga je sveo na “glagoljsku književnost”, tako da kod Vodnika hrvatska književnost započinje zapravo od renesanse. I Vinko Lozovina u svojoj knjizi *Dalmacija u hrvatskoj književnosti*,⁸ osim toga što unosi kao prvo poglavlje “Latinsku dvorsku pismenost za hrvatskih narodnih vladara”, hrvatsku srednjovjekovnu literaturu obrađuje u poglavlju “Hrvatska glagoljska književnost”. On se, dakle, još uvijek, godine 1936., držao Vodnikovih i Jagićevih stajališta, nižući zatim pregled književnosti prema regionalno-lokalnom kriteriju.

Ježić je, međutim, u imenovanju najstarije i najduže epohe hrvatske književnosti odlučniji i od prethodnika i od svoga suvremenika Kombola. To vrijeme, od početaka do kraja 15. stoljeća naziva jednostavno “Srednji vijek”, dajući taj naziv i čitavome poglavlju.

---

⁵ S. Ježić, op. cit., Predgovor, str. VII.

⁶ Dr. Slavko Ježić, *Život i rad Frana Krste Frankopana*, Zagreb, 1921., Predgovor, str. 5.

⁷ S. Ježić, *Hrvatska književnost...*, ib.

⁸ V. Lozovina, *Dalmacija u hrvatskoj književnosti*, Zagreb, 1936.

Iako se služio, za tadašnje vrijeme, novijom znanstvenom literaturom, Ježić ipak nije mogao istaknuti neke bitne stilske karakteristike pjesničkih tekstova hrvatske književnosti starijeg razdoblja i to zato što u njegovo vrijeme nije bilo istraživanja i analiza usmjerenih u tom pravcu. Tek je Mihovil Kombol, zagledajući nešto detaljnije, primjerice u hrvatske srednjovjekovne tekstove, zapazio kako postoje stilsko-tematske razlike između djela starijeg i onih mlađeg doba. Međutim, i Ježić je, dajući za svako razdoblje vrlo opširan opis političko-povijesnih događaja i ličnosti, nerijetko unosio i rezultate novijih znanstvenih istraživanja, pozivajući se često na mišljenja nekih znanstvenih autoriteta. Upravo na temelju novijih spoznaja Ježić ističe značenje starih hrvatsko-glagoljskih tekstova za nastanak nekih kasnijih djela, pa i onih na latinici.

Govoreći o brevijarima i lekcionarima on korpusu hrvatske književnosti priključuje i bosanske literarne tekstove toga žanra. Vrijednost je lekcionara, primjerice, što svi vuku podrijetlo od zajedničke crkvenoslavenske srednjovjekovne matice, te su vrijedni za izgrađivanje hrvatskoga književnog jezika.⁹

Ježić obrađuje i hrvatsku srednjovjekovnu dramu, dajući joj odgovarajuće mjesto, upravo onako kako su ga vodili suvremeni rezultati u istraživanju i otkrivanju dotada nepoznatih i neobrađenih dijaloških i dramskih tekstova.¹⁰ Autor ističe kako su upravo crkvena prikazanja svjedoci o težnji Hrvata za jedinstvenom književnom zajednicom. Međutim, stanje u tadašnjoj hrvatskoj književnoj znanosti ogleda se u Ježićevoj sumnji kad se zapitao može li se hrvatska "sredovječna pismenost" nazvati književnošću?

Ipak, prihvaćajući mišljenje Franje Fanceva kako Marulićevi začinjavci označuju njegove pjesničke prethodnike, ublažava on svoju ranije izrečenu izjavu: "Činjenice i odviše jasno govore, da je podkraj 15. vieka, kad je poslije pobliže nepoznatoga nam pokoljenja začinjavaca - tim imenom Marulić je nazvao svoje prethodnike - počelo pjevati pokoljenje i Marka Marulića u Splitu i Šiška Menčetića i Džore Držića u Dubrovniku, na golemom prostanstvu od Dubrovnika do Senja i obrnuto u neprekinutoj liniji postojala poezija, kojoj je kao tipični metar, uz riedke osmerce u strofama, bio dvostruko rimovani dvanaesterački distih. A da je on na celom pomenutom prostranstvu već podkraj 15. vieka bio najobičniji metar umjetničke poezije,

---

⁹ To je utvrdio F. Fancev u svom radu "Latinički spomenici hrvatske crkvene književnosti 14. i 15. v. ..." Vatikanski hrvatski molitvenik i dubrovački psaltir. *Djela JAZU XXXI.*, Zagreb, 1934.

¹⁰ I to su rezultati istraživanja F. Fanceva, koji ih je objavio u nekoliko svojih radova od 1925. do 1940.

zato nisu dostajala pomenuta dva tri pjesnika, za to nije moglo dostajati ni nekoliko međusobno nezavisnih književnih centara, već samo tiesna suradnja od više pokoljenja književnika pa i međusobna povezanost samih književnih centara.”¹¹

Drugo poglavlje Ježićeve *Povijesti* nosi opći naziv “Renesansa, crkvena obnova i prosvjetiteljstvo (XVI.-XVIII. stoljeće)”, dakle, obuhvaća tri književna razdoblja. Ali prije početka izlaganja Ježić uvodnom dijelu cijelog poglavlja daje natpis “Tri stoljeća razkomadane Hrvatske”, parafrazirajući vjerojatno Pavla Vitezovića. Time je svakako htio istaknuti jedinstvo jednoga povijesnog vremena, koje je i literarnom stvaranju dalo neki osebujni pečat. A ta tri stoljeća - 16., 17. i 18. - doista su stoljeća teške hrvatske prošlosti, kad u našoj književnosti dominira tematika otpora protiv Turaka. Poslije opširnog prikaza političkih i kulturnih prilika, izlaganje literarnih osobitosti Ježić započinje sedmim podpoglavljem koje nosi natpis “Hrvatsko narodno pjesništvo”, misleći, naravno na hrvatsku usmenu poeziju. Njemu se ta tema nametnula sasvim prirodno shvaćajući da je višestoljetno narodno, to jest usmeno stvaralaštvo bilo temelj na kojem je onako brzo mogla izrasti tako bogata hrvatska renesansna književnost. U tom su podpoglavljju posebno prikazane bugarštime, a tu autor analizira i riječ “dijak”, koja je ključ za razumijevanje i razjašnjenje pitanja kako su nastajale usmene epske pjesme i tko im je autor.

Navodeći Hektorovićevo narodnu pjesmu *Naš gospodin poljem jizdi*, gdje se vidi “da su velikaši i druga gospoda imali u svojoj sviti i nekoga, tko je pjevao njima u čast”, uz nekoliko drugih primjera, Ježić piše: “Iz svega toga možemo zaključiti, da su na dvorovima hrvatskih feudalaca ti ‘dijaki’ bili tvorci (a možda uz njih i gospoda sama) onih junačkih pjesama, koje su preko vojnika dolazile u narod i tamo se širile od usta do usta.”¹²

Prelazeći na prikazivanje bogate renesansne književnosti, kojem podpoglavljju daje natpis “Hrvatska književnost Dalmacije i Dubrovnika u doba renesanse”, Ježić to razdoblje, čini mi se - prvi kod nas, razmatra sa stajališta pet generacija. Zato on tome podpoglavljju dodaje i podnaslov “Prve tri generacije (1480.-1560.)”, gdje u prvu generaciju smješta Marka Marulića te Šiška Menčetića i Džoru Držića, a u drugu Hektorovića, Lucića, Mavra Vetrarnovića itd., na koju se nastavlja i treća, kojoj pripadaju Marin Držić, Petar Zoranić, Nikola Nalješković i drugi. U tom sklopu autor obrađuje i predstavnike prvih hrvatskih humanista, koji su prethodili obrazovanim renesansnim pjesnicima hrvatskoga izraza.

---

¹¹ S. Ježić, *Hrvatska književnost ...*, str. 66-67. Tu Ježić citira rad F. Fanceva, “Dubrovnik u razvitku hrvatske književnosti”, *Ljetopis JAZU* 52, str. 113.

¹² S. Ježić, *ib.*, str. 59-60.

Držeći se kulturno-povijesnoga kriterija autor je unio poglavlje o pokušaju reformacije i o počecima narodne pismenosti u slobodnoj Hrvatskoj (1550.-1600.). To je vezano za širenje hrvatskoga kulturnog područja, jer tek u to vrijeme sjeverna Hrvatska dolazi do izražaja u kulturnim aktivnostima. Zapazivši kako se krajem 16. st. javljaju pjesnici koji još i dalje stvaraju na podlozi tradicionalnoga renesansnog pjesnikovanja, ali koji pokazuju i neke posebnosti, narednom podpoglavlju daje natpis "Posljednje dvije renesansne generacije u Dalmaciji i Dubrovniku (1560.-1600.)." Zanimljivo je da taj dio Ježić započinje prikazom rada Hvaranina Martina Benetovića, sljedbenika držićevske renesansne komediografije. Nije k tome ni čudno što odmah poslije zagarantirano Benetovićeve *Hvarkinje* spominje i seljačku komediju *Komediju od Raskota*, koja bi se s punim pravom mogla pripisati spomenutom autoru, a u kojoj su vidljive izrazite crte komedije dell'arte, u kojoj se zapaža i sklonost ka razbijenoj kompoziciji. Svojim osebujnostima, bilo tematskim bilo versifikacijskim, pripadaju tome vremenu i Brne Karnarutić te Dinko Ranjina, Antun Sasin, Dominko Zlatarić, kod kojega Ježić zapaža neke crte presećentizma, ali isto tako i neke osobitosti vlastite poetske ličnosti. Posebno ističe Oracija Mažibradića i Jurja Barakovića kao pjesnike na prijelazu dvaju razdoblja. Za Barakovićev spjev *Vila Slovinka* Ježić primjećuje da su "raznolični elementi pjesme vrlo slabo među sobom povezani; imade i mnogo ponavljanja, a sve skupa kvare pjesnikova mudrovanja, u kojima ima mnogo rieči, a malo misli."¹³ U novije su vrijeme tematske i kompozicijske osobitosti Barakovićeva spjeva, koje su se ranije tumačile pjesnikovom nebrigom ili krhkom poetskom koncentracijom, protumačene prihvaćanjem manirističkih osobitosti njegova vremena. O tome ni u Ježićevo kao ni u Kombolovo vrijeme nije bilo ni govora.¹⁴ Pa ipak su ta oba naša književna povjesničara da se kod većine pjesnika s kraja 16. i s početka 17. st. radi o nekim osobitostima koje se ne mogu svesti ni pod renesansnu ni pod baroknu poetiku. Kombol je našao rješenje definiravši to doba "vremenom bez nadahnuća", a Ježić, govoreći o Barakoviću, iako navodi kako je sav njegov "pjesnički rad podpuno u tradicijama njegovih dubrovačko-dalmatinskih, a osobito zadarskih predšasnika",¹⁵ ističe da je on "vrlo zanimljiva književna pojava na prielazu iz 16. u 17. stoljeće, koja zaslužuje da nađe književnog povjestničara, koji bi je temeljito i svestrano proučio."¹⁶

---

¹³ *Ib.*, str. 115.

¹⁴ V. moju knjigu, *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*, Zagreb, 1980.

¹⁵ S. Ježić, *ib.*, str. 116.

¹⁶ *Ib.*

Slijedeće poglavlje nosi natpis "Književnost katoličke obnove i baroka (XVII. stoljeće)", čime je Ježić vrlo dobro istaknuo dvojno svojstvo književnosti toga razdoblja, gdje se kod nekih pisaca zapaža prije svega programatska angažiranost za ciljeve katoličke obnove, a kod drugih poetska doživljenost u duhu i stilu baroka, bez obzira radi li se tu o svjetovnoj ili religioznoj tematici.

Zato u prvom podpoglavlju ("Katolička obnova kod Hrvata") autor obrađuje pisce koji propovijedaju obnovu vjerskog života, a u drugom ("Zlatni viek dubrovačke književnosti") raspravlja najprije o teorijskoj osnovi baroka kao stilske formacije. On se na neki način suprotstavlja kročeanskim sljedbenicima (među kojima su kod nas bili M. Kombol i A. Haler), tvrdeći, doduše, da se u pjesništvu baroka, koje dijelom zahvaća i 18. stoljeće, ističe i blještavost i kićenost i patetičnost, ali isto tako da ono može i umjetnički djelovati uz uvjet "da sjajnoj i blještavoj vanjštini odgovara i unutarnja umjetnička snaga". Ježić dodaje: "Ali kad je ta bujnost uravnotežena dubljinom i iskrenošću osjećaja, onda se stvaraju djela velike umjetničke vrijednosti, kao što su na primjer Gundulićeve *Suze sina razmetnoga*."¹⁷ Ističući pri tome mišljenja M. Šrepela i A. Halera, Ježić zaključuje kako su *Suze* "najljepše barokno pjesničko djelo dubrovačke literature."¹⁸ Ježić zato ne prihvaća Šrepelovu ocjenu kako se vrijednost Gundulićeve poeme sastoji u tome što je pjesnik znao sačuvati mjeru u upotrebi tada pomodne antiteze i što je u *Suzama* vidljiva "zgodna simetrija pojedinih česti prema cjelini", jer, kako naš povjesnik kaže, "pjesnička vrijednost lirskega djela ne leži samo u njegovoj tehnici, niti u nekim idejama, koje se u različitim varijantama ponavljaju kroz vjekove, i uobče ni u kakvim vanjskim akcesornim elementima. Ta vrijednost leži u intimnom donošenju pjesnikovih osjećaja. Lirska pjesma mora biti umjetnički izraz iskrenog unutarnjeg doživljaja. Vanjska kićenost i formalna dotjeranost mogu biti znak virtuoznosti, dakle, vještine, ali bez unutarnje proživljenosti sva ta vanjština ostavlja djelo prazno i šuplje. ... unatoč pomodne teme, virtuozne kompozicije i razkošnih stihova, 'Suze' su pravo umjetničko djelo, a umjetnička im je vrijednost u tome, što se u njima izražuje 'najintimniji i najličniji pjesnikovi doživljaji'."¹⁹

Stojeći tako na prilično čvrstim teorijskim pozicijama, to jest na stajalištu da je barok epoha u književnosti koja svojom poetikom ne označuje pad umjetničkoga i estetskoga dometa, nego stoji ravnopravno s drugim

---

¹⁷ Ib., str. 128.

¹⁸ Ib., str. 130.

¹⁹ Ib., str. 131.

literarnim razdobljima, pri čemu kvaliteta pojedinog djela ovisi o jačini pjesnikove ponesenosti nekom temom, Ježić je, u vrijeme kad se Kombol sustezao deklarativno imenovati epohu, učinio upravo to. Istaknuo je naime i u naslovu da je barok posebna stilska formacija, koja je našla svoj osebujan izraz u nekoliko hrvatskih pjesnika 17. stoljeća. Zato je on baš Gunduliću posvetio nekoliko stranica, pridružujući mu i Dživa Bunića Vučićevića te Junija Palmotića i njihove suvremenike, kojih su se vrijednosti pred početak drugoga svjetskog rata počele u znanosti sve više isticati.

Ipak, držeći se kulturno-povijesnoga kriterija Ježić nastavlja svoje izlaganje podpoglavljem "Svjetovna književnost banske Hrvatske u 17. vieku", gdje kod Zrinskoga zapaža elemente sećentističke kićenosti, što se danas smješta u doba zrelog baroka,²⁰ a posebne retke posvećuje Krsti Frankopanu, čija je djela upravo on kritički obradio i objavio. Završavajući to poglavlje figurom Pavla Vitezovića, Ježić slijedećem podpoglavlju "Epigoni u Dalmaciji i u Dubrovniku" dodaje poblizi natpis - "konac baroka", obrađujući kao predstavnike toga epigonskog rada Petra Kanavelovića, Jerolima Kavanjina i druge, završavajući s Ignjatom Đurđevićem.

Sljedeće razdoblje obrađuje autor pod općim natpisom "Racionalizam i narodno prosvjećivanje (XVIII. stoljeće)", gdje izlaganje počinje najprije podpoglavljem "Propadanje i zadnji trzaji dubrovačke književnosti". Ti zadnji trzaji odnose se na oslabljeno stvaralaštvo u narodnom jeziku, dok je međutim književnost na latinskom bila u najvećem usponu. Ježić redom prikazuje rad hrvatskih latinista toga vremena, ali se pri tome drži Rešetarove ocjene shvaćajući hrvatski latinizam i njegove brojne predstavnike kao rezultat oslabljenog osjećaja za materinji jezik, a ne kao osjećaj kontinuiteta od srednjovjekovnoga latinizeta do humanističkih pisaca, kao osjećaj pripadnosti zapadnoeuropskoj civilizaciji.

Hrvatski je latinizet zapravo neodvojivi dio hrvatske kulture i književnosti, ali ta su stajališta, iako ih je Kombol inkorporirao u svoju *Povijest hrvatske književnosti*, u hrvatskoj znanosti istaknuta tek u novije vrijeme.

Drugo podpoglavlje nosi natpis "Dizanje vjerskog osjećaja i narodne svijesti među Hrvatima pod tuđim gospodstvom", što je zapravo početna prosvjetiteljska faza u koju Ježić smješta Tomu Babića, Filipa Laštrića, Filipa Grabovca, Antuna Kuhačevića, Josipa Voltića, ali i Andriju Kačića Miošića, a prosvjetiteljstvo kao pokret obrađuje u potpoglavlju "Prosvjećivanje oslobođene Slavonije", s glavnim predstavnicima - Emerikom Pavićem, Antunom Kanižlićem, Matijom Antunom Relkovićem, Antunom Ivanošićem, Matijom Petrom Katančićem, Đurom Rapićem i ostalima.

---

²⁰ Ib., str. 147.

Posljednje poglavlje - "Banska Hrvatska do sloma jozefinizma" - ima natpis na temelju povijesno-političkoga kriterija, gdje se ističu neke prosvjetiteljske crte Adama Baltazara Krčelića i odgoj misli koje u svojim djelima izriče Tituš Brezovački. Završavajući to razdoblje s Tomom Mikloušićem, Ježić prelazi na treći dio svoje *Povijesti* i to poglavljem "Hrvatski preporod i nova književnost".

Kad se govori o Ježićevu odnosu prema periodizaciji starijega razdoblja hrvatske, to jest dopreporodne književnosti, treba istaknuti da je on usvojio i primijenio uglavnom sve važnije rezultate znanstvenih istraživanja. Pri tome se opredijelio prije svega za kulturno-povijesni kriterij i to s posebno opravdanim razlogom: ne zato što se književne vrijednosti ne bi mogle najbolje ocijeniti bez poznavanja društvenih, političkih, kulturnih i drugih okolnosti, u kojima se jedna nacionalna književnost stvarala, nego poglavito zato što se u dotadašnjim povijesnim pregledima hrvatske književnosti upravo ta strana pristupa gotovo zanemarivala.

Pri tome je potrebno istaknuti da je Slavko Ježić imao dovoljno sluha da tamo gdje je to potrebno primijeni i estetski kriterij, dajući mu važno mjesto u nekim pitanjima kod kojih su drugi književni povjesničari bili nedovoljno odlučni. To se primjerice odnosi na njegovu odlučnost da u naslovima pojedinih poglavlja istakne četiri glavne stilske formacije u starijoj hrvatskoj književnosti: srednji vijek, renesansa, barok, prosvjetiteljstvo. Time je upravo on utvrdio osnove na kojima je, ne računajući neke posebnosti koje su iznijela novija istraživanja, mogla počivati suvremena, znanstveno fundirana periodizacija starije hrvatske književnosti.

S a ž e t a k

PERIODIZACIJA STARIJE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI U JEŽIĆEVOJ "HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI"

Slavka Ježića možemo smatrati prvim povjesničarom hrvatske književnosti koji je cjelovito i opsežno obradio povijest hrvatske književnosti, budući da su se neki njegovi prethodnici i suvremenici (Vodnik, Kõmbol, Barac) u svojim djelima ograničili samo na dijelove povijesti hrvatske književnosti. Jednako tako, Ježić je značajan i s aspekta periodizacije starije hrvatske književnosti, koju je, u svojoj *Hrvatskoj književnosti od početka do danas, 1100.-1941.*, podijelio na poglavlja "Srednji vijek" i "Renesansa, crkvena obnova i prosvjetiteljstvo (XVI.-XVIII. stoljeće)", te na pripadajuća im podpoglavlja. Ježić je u svojoj periodizaciji starijeg razdoblja hrvatske, tj. dopreporodne književnosti, uz vlastita originalna zapažanja primijenio i sve važnije rezultate znanstvenih istraživanja. Pri tome je

koristio uglavnom kulturno-povijesni kriterij, premda je i estetski kriterij primjenjivao tamo gdje je to bilo potrebno, a gdje su ga neki drugi autori nedovoljno istaknuli. Ježićevo određenje četiriju glavnih stilskih formacija u starijoj hrvatskoj književnosti (srednji vijek, renesansa, barok, prosvjetiteljstvo) predstavljalo je temelj na kome je mogla počivati suvremena, znanstveno fundirana periodizacija starije hrvatske književnosti

S u m m a r y

THE PERIODISATION OF OLD CROATIAN LITERATURE IN JEŽIĆ'S "HRVATSKA KNJIŽEVNOST"

Slavko Ježić can be considered the first historian of Croatian literature who completely and thoroughly outlined the history of Croatian literature, given that some of his predecessors and contemporaries (Vodnik, Kombol, Barac) in their works were confined only to parts of the history of Croatian literature. Also, Ježić is also significant from the aspect of the periodisation of old Croatian literature, which in his *Hrvatska književnost od početka do danas, 1110-1941* he divided into the chapters "Srednji vijek" and "Renesansa, crkvena obnova i prosvjetiteljstvo (XVI-XVIII stoljeće)", as well as accompanying chapters. Ježić in his periodisation of the earlier period of Croatian, i.e. pre-revival, literature, along with his own original observations also applied all important results of scholarly research. Here, he mainly used the cultural-historical criterion, though he also applied the aesthetic criterion in those places where it was necessary, which other authors insufficiently stressed. Ježić's determination of four main stylistic formations in earlier Croatian literature (medieval, renaissance, baroque, enlightenment) represented the foundation upon which he was able base the contemporary, scholarly periodisation of old Croatian literature.

SLAVKO JEŽIĆ
HRVATSKA
KNJIZEVNOST

GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE

Ponovljeno izdanje Ježićeve *Hrvatske književnosti od početka do danas (1100.-1941.)* objavljeno je u Zagrebu 1993. u nakladi Grafičkog zavoda Hrvatske.

Značaj hrvatske dopreporodne drame i kazališta u "Hrvatskoj književnosti od početka do danas, 1100.-1941." Slavka Ježića*

Još i prije nego je izričito progovorio o drami i kazalištu, Ježić se u svojoj književnoj povijesti dotakao teatrološke problematike. Baveći se pitanjima početaka hrvatske pismenosti, osobito povezujući je s pitanjem slavenskoga jezika u crkvi, naglasio je u 19. paragrafu uvodnoga poglavlja "Hrvatska pismenost u srednjem vijeku" kako je devet desetina svega što su glagoljaši pisali i prepisivali služilo crkvenim potrebama, veoma precizno navevši da između 176 fragmenata što ih Milčetić u svojoj bibliografiji opisuje, oko 60 predstavlja komade iz misala (str. 30.). Ovaj navod upućuje na uobičajenu izvanestetsku funkcionalizaciju srednjovjekovne književnosti i, ne otkrivajući time književnom povjesniku u biti ništa novo, ipak je posredno dotaknuo nekoliko desetljeća mlađe problematizacije pitanja o izvorima i počecima dramske književnosti i kazališne umjetnosti. Recimo zasad kako je glagoljaški odsjek naše stare književnosti i pismenosti, kako pokazuje Ježić, pretežito nastajao, ne samo za crkveno-vjerske, nego osobito za liturgijske potrebe. Pitanje, naime, oko kojeg će se u svojevrsnoj prešutnoj polemici koncentrirati suvremena teatrologija i povijest hrvatske drame i kazališta jest upravo odnos pozornice i rituala. Bez obzira na današnje prosudbe ove kompleksne teme neosporno jest da su kazalište i crkveni život u srednjovjekovlju bitno povezani. Stoga i cijenimo kako je Ježić govoreći o srednjovjekovnoj pismenosti posredno, ali svjesno progovorio i o počecima hrvatske drame i kazališta.

Prvi put izričito spominje Ježić dramsku književnost u narednom, 20. članku svoje povijesti. Govoreći o vrstama nabrojio je apokrifne, svetačke legende, potom *svjetovne* pripovijetke ili romane, dodavši k tome djela moralno-didaktička, crkvenu i svjetovnu poeziju pa crkvena "skazanja" (str. 32.). Govoreći o crkvenim "skazanjima", a ne prikazanjima, napravio je implicitno razliku između scenski nerazvijenijega i razvijenijega oblika uprizorbe. Još jedan kratko notiran podatak, onaj o apokrifnom *Nikodemovu*

---

* Citati u ogledu navedeni su prema izdanju: Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1993.

evandelj, posredno je teatrološki relevantan, jer je detalj iz djela poslužio kao motiv kasnijim prikazanjima o silasku Isusovu u limb, što Ježiću u kontekstu ovako koncipirane povijesti nije bilo važno, no ostaje činjenicom da su i ovako periferni podaci uredno zabilježeni, odnosno da u *Hrvatskoj književnosti* od prije pedeset godina nalazimo gotovo sve materijalne pretpostavke kasnijim teatrološkim uvidima (str. 33.).

Kao genreovski moralizatorska djela spomenuta su tzv. "prigovaranja", tj. *prepiranja* "gdje se sukobljuju i prepiru protivni elementi" (str. 34.). Poimence su nabrojani *Visio Philiberti* koja je prevedena pod naslovom *Videnje svetago Brnarda kako vidi karanje duše s telom*, te prijevod *Distiba moralia Catonis* pod naslovom *Knjige Katona mudroga*. To je još jedan podatak koji neizravno upotpunjuje diskusiju o začecima hrvatske drame i kazališta, budući da spomenuta "prigovaranja" imamo sagledavati i kao svojevrsan predložak dramske svijesti.

Hrvatska crkvena drama (str. 35.-36.) prikazana je kao viši stupanj kazališne proizvodnje u kontekstu pismenosti u srednjem vijeku. Već u prvoj rečenici prikaza hrvatske crkvene drame (str. 35.-36.) Ježić govori da se ona, kao i talijanska, razvila iz dijalogiziranih pjesama crkvene lirike koje da su poslije bile dramatisirane. Pritom nije jasno specificiran termin "crkvena lirika", je li naime riječ o pjesmama izravno vezanim uz obred ili je u pitanju tematski religiozna lirika. Kao prvenstveno književni povjesnik ovu razliku on nije obuhvatio. Opaska o "dramatizaciji" spomenutih lauda razjašnjuje, međutim, da Ježić nije prihvaćao dugo vremena inercijom uvažavanu primisao o razvoju srenjovjekovne drame i kazališta izravno iz liturgije. U najnovije vrijeme teatrologija u nas tu je tezu kritizirala ponajprije uvidom u različitu narav misno-liturgijskoga i kazališnog vremena, ostajući, zapravo, nesvjesna anticipatorne vrijednosti Ježićeva uvida. Nakon oskudne ali precizne ubikacije slijedi aksiološka opaska o hrvatskoj crkvenoj drami, inicirana tvrdnjom o dosta primitivnoj tehnici (str. 35.).

Pozitivističko promatranje umjetnine kao svojevrsna organizma koji ima svoje djetinjstvo, zrelost i starost, pa određeni izvanjski znak odsuća ili prisuća u vizuri formalno-tehničkoga aspekta neizbježno indicira kako je nešto starije ili mlađe, odnosno kako se nešto mora razviti iz nečega, iz ovakvih bi primjedbi o tehnici svakako izvelo dalekosežnije zaključke. Ježić pak doslovno kaže: "Tehnika im (tj. tehnika "prikazanja" ili "skazanja", op. A. P.) je dosta primitivna i pokazuje slabu nadarenost njihovih sastavljača, kao i skromne umjetničke zahtjeve gledalaca" (str. 35.).

Ova Ježićeva opaska, ako je pažljivo iščitamo, otkriva nekoliko stvari. Govoreći o slaboj nadarenosti sastavljača on u prvi plan stavlja stvaralačku individualnost, neovisno o povijesnim i razvojnim okolnostima u kojima

ona djeluje, što naravno ne znači da on spomenute okolnosti ne uvažava. Nadalje, zaključak o skromnim zahtjevima gledatelja puno je važniji nego bismo na temelju njegove sažetosti mogli zaključiti. Očito ispred svoga vremena, Ježić anticipira recepcionistički uvid u književnost i dramsku umjetnost. Uvažiti gledatelja znači uvažavati ne samo posebnost kazališta nego i posjedovati svijest o kazalištu kao posebnom, ne samo tjelesnom, nego prvenstveno društvenom prostoru unutar kojega je jedino moguća realizacija dramskog teksta. Istodobno tim činom dovodi se dramski tekst u razinu umjetničke proizvodnje ne samo kao posebna umjetnina, odnosno pretekst, nego i ravnopravno svjedočanstvo o kazalištu kao kompleksnoj društveno-povijesnoj pojavi. U hrvatskoj teatrologiji i povijesti dramske književnosti ta je svijest do kraja artikulirana pojavom hrestomatije *Hrvatska drama do narodnog preporoda*, osobito njenim proslavnim poglavljem "Theatrum mundi Croatiae excerpta", tekar 1984. godine. Ne smjeralmo dakako na temelju jedne opaske otkrivati skrivenu genijalnost Ježićevu, jer njemu to nije ni potrebno, ali nam je dužnost primijetiti da se bez makar rudimentarnog intuiranja drame kao entiteta komplementarnog ravnopravno dvosmjernog kompleksa "tekst/drama - tekst/predstava" ova naizgled usputna opaska nije mogla pojaviti u njegovoj povijesti književnosti već 1944.

Sve što je bitno reći o kazalištu iskazao je na ovom mjestu auctor kompletiravši svoje razmatranje napomenom da se u prikazanjima izmjenjuju recitacije i pjevanja te da su se prikazivala u crkvenim dvorištima ili na javnim trgovima. Opet je spomenuo dvije bitne značajke dramskoga teksta. No, znajući da je strukturalizam tretirao književninu kao prostor, a estetika recepcije vidjela ju je kao vrijeme, da bi se obje koncepcije dodirnule u poststrukturalističkom toposu književnosti kao vremena-prostora, opet ne prejudiciramo neke dalekosežne zaključke i ne želimo reći ništa više nego da je naš znanstvenik govoreći o "izmjenama" uporabio tipičnu oznaku iskazivu geometrijsko-simbolički, ali i predočivu ritamsko-vremenski. Bitnije od činjenice da je očito intuirao načinom koji će desetljeća nakon njegova povijesnog obuhvata biti ekspliciran formalni predmet književne znanosti, za našu je temu možda produktivnije postaviti pitanje kako je, iako ne teatrolog po struci, Ježić ipak sagledavao dramsku baštinu imanentno i moderno teatrološki.

Odredivši značaj i vrijednost crkvene drame, pristupio je njenom vremenskom i prostornom razvrstaju. Značajno je da ni dijakronijskom sagledavanju nije pristupio pozitivistički. Ovdje je važna mjera ne onoga što je Ježić eksplicirao, nego onoga što nije naveo kao mogući zaključak. Recimo, podaci kao onaj da u Dubrovniku nalazimo razvijenu umjetničku crkvenu

dramu, odnosno, kako Ježić kaže "... tu crkvena drama prelazi već iz pučke u umjetnu književnost ...", čak i povjesnike mlađe od njega navode na zaključke o atipičnosti hrvatskoga književnog i kulturnog razvitka. Činjenica da tijekom hrvatske književnosti i drame u vremenu promatra iz vizure jedinstvenoga prostora i njegova kompleksnog razvitka, pri čemu nije riječ samo o povijesno-zemljopisnom, nego i jedinstvenom, ali ne i jednolikom kulturnom prostoru, pomaže Ježiću da svoje uvide ne temelji na prilično nesretnom znanstvenom darvinizmu s kojim će implicitno obračunavati hrvatska književna i dramska historiografija tek u najnovije vrijeme. Krucijalna posljedica njegove metode svakako jest promatranje dramske baštine kao autentično kazališnog preteksta uz štovanje povijesnih činjenica do onoga stupnja do kojega one prikazuju, a nikako još i interpretiraju, fenomene.

Prepoznao je Slavko Ježić i do danas važeće razvojne dramske tijekove, upozorivši na liniju od Džore Držića do Hanibala Lucića i Benetovićeve recepciju Marina Držića (str. 51.). Mali broj podataka za koje nam je danas jasno da su netočni, kao onaj o Mikši Pelegrinoviću kao tvorcu prve i m i t a c i j e *Jedupke* dug su objektivnim znanstvenim okolnostima njegova doba. Tako je govoreći o Vetranoviću dosta oprezan u atribuciji dviju malih pastirskih igara koje su tek potonja Đamićeva istraživanja sa sigurnošću pripisala ovom auktoru, odnosno tek je osamdesetih godina našega stoljeća pronađen cjelovit tekst jednoga od spomenutih prikazanja. U nedostatku tada još sigurnih dokaza, Ježićeva oprezna pretpostavka ipak se pokazala točnom.

Tvrdeći da je narodna pjesma Lucićevoj *Robinji* "dala možda poticaj, ali svakako motive" (str. 84.), s naglaskom na ogradi "možda", auktor je ipak donekle posumnjao u folklorističku vizuru kojom se dugo vremena tumačilo postanje ovoga teksta. Prenoseći tadašnje spoznaje, Ježić je ipak prenio manje od dugotrajna, aksiološki obojena stava o Lucićevoj izvornosti koji je više nego dvojbeno izvornost mjerio stupnjem neparticipiranja u riznici općeeuropskih kulturnoumjetničkih tema i motiva. Spoznaje o plautovsko-sienskoj strukturaciji tema robinje i zarobljavanja, koje specifično tretira i Lucić, došle su znatno kasnije i ne sumnjamo, na temelju uvida u Ježićev znanstveni postupak, da bi ih on bio prihvatio.

Neke Ježićeve odredbe s današnjeg su stajališta neprecizne. Tako je s genreovskim odrednicama drama Nalješkovića, kojega je inače karakterizirao veoma kratko, njegov dramski rad još kraće. I u ovom slučaju suzdržao se dalekosežnih zaključaka o "razvijenosti-nerazvijenosti", što konkretno znači da je Nalješkovićevu dramsku proizvodnju promatrao okom koje ne umeće aksiološki kriterij u historiografiju da bi onda izvlačio zaključke temeljene na mitskom načinu mišljenja koje svaku prostornu ili vremensku

vezu tumači kauzalno. On zna da je kauzalitet moguće naći samo u okvirima medija i njegovih posebitih zakonitosti, o čemu rječito svjedoči opaska o jeziku i situaciji u tzv. "građanskim komedijama" Nalješkovićevim koji da su grubo, čak i prostački, ali da ih takve nalazimo i u talijanskoj književnosti, primjerice kod Aretina (str. 92.). Tematsko-motivski kompleks sedam Nalješkovićevih dramskih tekstova zavodi na analogije s Držićevim kazalištem i svako omjeravanje toga tipa nužno je iščitavalo razlike u aksiološkom ili u razvojnom ključu. Ježićev uvid ovdje se obraća komparatističkoj obrazlozbi, ne libeći se vrijednosne prosudbe, ali je nalazi tamo gdje je ona moguća tek nakon iscrpljivanja svih komparativističko-povjesničkih razloga.

Ako je u Ježića književnost dio narodne povijesti, tada je dio književnosti ne drama nego upravo dramsko kazalište, odnosno sudbina dramskog teksta u njegovoj uprizorbi. Stoga je i drama ne samo književni rod, nego i grada za povijest kazališta. Samo tako moguće je bilo zaključak o Marinu Držiću iskazati jezikom teatrologa. Ježić tu govori o vjerojatnom izgledu kazališnih realizacija Držićevih drama, Držićevim kazališnim drušinama, glumcima, mjestima izvedbi i načinima izvođenja. I ovaj detalj, a pogotovo cjelovito iščitavanje Ježićeve vizure drame i kazališta, dokazuje da za njega povijesnost nije zbrajanje, niti je povijest zbroj. Ona je nemoguća i bez Držićevih *Gardzarija* koje opet nisu broj, nego brojnik jednoga zajedničkog nazivnika.

Podatke, i danas posvema pouzdane, o Zlatarićevu prijevodu Tassove *Aminte* i tiskanju toga prijevoda prije tiskanja izvornika, upotpunjuje Ježić i zanimljivim komparatističkim podatkom da je prvi idući prijevod Tassove pastorale, onaj na francuski, tiskan tekar 1584. Ne zaboravlja dometnuti kako je Zlatarić knjigu svojih drama posvetio knezu Jurju Zrinskom "onomu istomu, komu je Krnarutić posvetio *Vazetje* i Pergošić svoj prijevod *Verboeczyja*" (str. 111.) kako bi i ovim podatkom s margina književne povijesti opetovano potvrdio svoje viđenje cjelovitosti hrvatskoga kulturnog prostora.

Takvih, naizgled marginalnih podataka koji, međutim, govore o jedinstvu nacionalne povijesti i kulture kao o duhovnom jedinstvu, naći ćemo u knjizi mnoštvo. Primjerice, prikazujući književnost katoličke obnove i baroka, važnija od kakvoće Mrnavićeve *Osmanščice*, koju s pravom cijeni slabom i kao umjetninu i kao dramu, pričem nije nezanimljiva upravo spomenuta Ježićeva distinkcija, njemu je činjenica da je i Mrnavić, "kao i Gundulić, vjerovao u skorbu propast Turskoga Carstva nakon ubojstva cara Osmana (1622.)" (str. 119.). Spominjemo se u kontekstu kazališta i drame i navedenog podatka da je Divković kao najznatniji pisac katoličke obnove prvi objavio Vetranovićevo *Posvetilište Abramovo* u svom *Nauku krstjanskom*

iz 1616. što će Ježić popratiti još jednim znakovitim komentarom: to je za njega važan pokazatelj žive povezanosti hrvatske književnosti u Bosni s književnom djelatnošću u hrvatskim primorskim stranama i u Dubrovniku (str. 121.).

Implicitno lučeći povijest književnosti i književnih tekstova od povijesti drame u kojoj odlučujuću ulogu čini uprizorba i koja je očito u njegovoj vizuri neodvojiva od kazališne povijesti, Ježić će samo tekstološki i genreovski kratko opisati Gundulićeve rane drame. Nešto opširnije progovara o *Dubravci*, opisujući je kao pastoralu, ali u kompleksu njene ideološkičnosti, koga on doduše drukčije imenuje, čita neuvjerljivost njena dramskog tkiva. Dotakao se time neizravno i ideologijskoga kompleksa pastorela kao dramskoga genrea, a činjenica da osim zamjerki Gunduliću dramatičaru cijeni *Dubravku* drugom najljepših pastoralnih proizvoda suvremene svjetske književnosti (str. 131.) dokaz je kako je i bez opširnije elaboracije ovaj dramski genre gledao okom teatrologa kome je jasno da su upravo ideologijski poticaji pravi temelj pozorišne transparentije pastoralnoga svijeta. Socijalno kurativna uloga i ambigvitet o kojima govore suvremeni teoretičari koje u ono doba Ježić nije mogao poznavati (Heilman, Empson) sažeti su u njegovom diskursu naizgled općenitom, ali u biti veoma preciznom sintagmom brige "dubrovačkoga vlastelina za opće dobro" (str. 131.). Ne slučajno završit će razmatranje Gundulića navođenjem Rešetarova sažetka kojim je još jedanput, zaključno i stoga kao najbitnijom sastavinom opusa upravo apostrofirana Gundulićeva ideološkičnost.

Koliko je bio svjestan ideologizacijske naravi pastoralno-melodramske proizvodnje razvidno je iz zaključka da "kao i u svim melodramama, i kod Palmotića sve drame imaju *sretan završetak*" (str. 139., kurziv S. J.), jer bit pastoralne fabularne konstrukcije i nije ništa drugo doli katarktičko izmirenje visokog i niskog, nakon čega opisuje pozorišni izvedbeni ustroj melodramskog kazališta pripisavši njegov uspjeh glazbenoj pratnji i scenskoj izvedbi, dakle izvanjskim efektima. Njegovu svijest o melodramsko-pastoralnom ustroju još snažnije potvrđuje opaska iskazana u kontekstu opisa pučke lakrdije da se "u melodrami nakon teških i tragičnih situacija sve sretno svršava" (str. 153.). Na melodramskom kompleksu dalje se zadržao samo koliko je bilo nužno opisati najistaknutije predstavnike zlatnog vijeka dubrovačke književnosti Gundulića i Palmotića i spomenuti ostale pisce ovoga vijeka dramske književnosti.

Iako Ježić nije bio teatrolog ni povjesnik kazališta i drame, ova letimična raščlamba uvjerava nas da bi i hrvatska dramska i kazališna povijest iz njegova pera bile ništa manje kompetentne od njegove književne povijesti. Još jedan dokaz nalazimo u kontekstu prikaza djela za koje je i bio specijalist.

Spominjući Frankopanovo prevođenje i lokaliziranje Molierova *Georga Dandina* našao je u postupku dramatizacije zanimljivu analogiju s jednim Držićevim dramaturškim postupkom. I ovdje Ježićeve primjedbe precizno teatrološki mjere jezični postupak prevoditelja i adaptatora pogledom scen-skoga učinka.

Sažet opis komparserije pučkih lakrdija, preciziranje njihova podrijetla te zanimljiva usporedba s melodramom teatrološki su relevantniji od preciznog, ali površnog spominjanja prijevoda Molierea u Dubrovniku. Zanimljivo je uočiti Ježićeve razloge. Pučka je lakrdija, "puna grube komike i neslanih šala" (str. 153.), očito svoj nastanak crpila iz živog tkiva scen-skog iskustva, dok su tzv. frančezarije nastale na prvenstveno literarnim poticajima. Pritom je i opet Ježić dostatno književnopovijesno dokumentiran, no ostaje činjenica da se u potanje opise i raščlambe dramske književnosti upuštao tamo gdje je uprizorbena komponenta teksta ili nuđala mogućnost opisa teatra-lija ili su pritom i pismohranski izvori argumentirali povijesne scenske okolnosti.

Opisujući kulturni život banske Hrvatske do sloma jozefinizma, ističe u zaključnom poglavlju prije prijelaza na odsjek preporodne i novije književnosti, osobitu važnost dramske proizvodnje "koja je nastala povodom pred-stava, što su se uobličile bile po isusovačkim školama u svim većim gradovima Hrvatske" (str. 177.). U kontekstu drame u spomenutom društvenom razdoblju posebno je obradio rad Tituša Brezovačkog i opet iz perspektive pozoričnih zadatosti. Primjedba o jeziku *Svetoga Aleksija* koji da je "tu još pod utjecajem latinske sintakse, a drama puna retorike" (str. 177.) nije samo ni jezikoslovna ni filološko-povijesnička opaska nego i svjedočenje o susretu kazališne prakse sa svojim govornim pretpostavkama. Ne upuštajući se u retoriku tipa: je li ili nije slučajna jedna godina Ježićeve kazališne prakse, konstatirati nam je samo njegovo savršeno razumijevanje i osjećanje medijskih prioriteta kazališta.

Nekoliko primjera ovdje navedenih ne iscrpljuju Ježićevu obradu dopreporodne drame niti mogu uvjerljivo obrazložiti njegov odnos prema tom tematskom segmentu. No kako ih držimo karakterističnima, mogli bismo i na temelju njih naznačiti mogući odgovor na postavljeno pitanje o modernosti i teatrološkoj senzibilnosti Slavka Ježića. Reklo bi se na prvi pogled kako upravo onaj dometak o narodnoj povijesti iz radnoga naslova njegova rukopisa premalo uzimlje u obzir posebnu narav književnosti kao umjetnosti riječi. No, ne samo da je auctor uvažio sve onodobne temeljne književnopovijesne spoznaje te se poslužio aktualnom književnoznanstvenom metodologijom, nego je i plodotvorno kontekstualizirao posebitost umjetnosti riječi ne samo kao ravnopravan dio opće povijesnice. Važno je

naglasiti da u njegovoj viziji književnost nastupa punopravnim su-tvorcem narodne i osobito kulturne povijesti. Upravo takav fleksibilan uvid u književnu građu omogućuje mu da kazalište i dramu implicitno razmatra ne samo kao odvojak književne proizvodnje nego je, iako bez eksplicitnije teatrološke metodologije, tretira dijelom općekulturne svijesti i njena umjetničkog izraza. Izočnost metode, koje u doba pisanja ove povijesti nije ni moglo biti, rezultirala je tako poticajnim uvidom koji se tek pozornijim čitanjem može sagledati u svim svojim posljedicima. Ne bi se smjelo zaobići ni to da Ježić nije pripadao onodobnom užem krugu specijalista izučavatelja hrvatske književne povijesti. Time je automatski bio rasterećen nekih unutarstrukovnih podjela i razgraničenja. Prije svega, nije ga se ticala nesretna i neadekvatna podjela na stariju i noviju hrvatsku književnost. Među proučavateljima starijega odsječka hrvatske književnosti mogao bi bio naići na pripadnike filološkog i književnopovijesnog pozitivizma. Niz primjera u njegovoj knjizi pokazuje kako je svestrano poznavanje svjetske književne baštine uz preuzimanje podataka i spoznaja o hrvatskoj književnosti bilo odlučujuće u nepristajanju na pozitivizam. Osobna širina, svestrana obaviještenost, intelektualna spremnost da spoznaje primijeni interdisciplinarno i prije svega senzibilitet nesvodiv na obrazovne pretpostavke sačuvali su ga i od kombolovsko-halerovskog esteticizma koji je aksiološki otpisivao čitava poglavlja naše književne baštine. Ta baština ne nastaje u zrakoprazju i toga je auktor bio ne samo svjestan nego i spreman prihvatiti odgovornost pred baštinom kao trajnim izazovom identitetu povijesnoga trenutka koji pojedinac živi. Kazalište i drama možda su jednostavno medijski najpodatniji usustavljenju kratke kronike našeg usuda. Ako jesu, Slavko Ježić je to savršeno dobro osjetio.

S a ž e t a k

ZNAČAJ HRVATSKE DOPREPORODNE DRAME I KAZALIŠTA U "HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI OD POČETKA DO DANAS, 1100.-1941." SLAVKA JEŽIĆA

Ježićeva koncepcija književnosti kao dijela narodne povijesti na prvi pogled premalo uvažava narav književnosti kao umjetnosti riječi. No, primijetiti je kako auktor uvažava sve dostupne mu književnoznanstvene i književnopovijesne činjenice, ali i plodotvorno kontekstualizira posebitost književne umjetnosti ne samo kao dio, nego i punopravna sutvoritelja narodne i osobito kulturne povijesti. Upravo takav fleksibilan uvid omogućuje Ježiću da kazalište i dramu implicitno razmatra ne samo kao odvojak književne proizvodnje nego i, mada bez opipljive eksplikacije teatrološke metodologije, dijelom općekulturne svijesti i

umjetničkog izraza te svijesti. Zadaća je, dakle, referenta da elaborirajući ove tvrdnje upozori na sva bitna mjesta u auktorovoj sintezi koja kazalište i dramu kao dio književne povijesti, ali ne i književnozastavno "u-strukovljene", nudaju neposredno u njihovoj vlastitoj tvarnosti.

S u m m a r y

THE IMPORTANCE OF CROATIAN PRE-RENAISSANCE DRAMA AND THEATRE IN "HRVATSKA KNJIŽEVNOST OD POČETKA DO DANAS, 1100.-1941." BY SLAVKO JEŽIĆ

At first sight, in Ježić's conception of literature as a part of national history, the nature of literature as the art of words is not appreciated enough. It should, however, be noticed that the author appreciates all literary-scientific and literary-historical facts which are available to him. He also productively contextualize the particularity of literary art, not only as a part of, but also as a valid co-creator of national and especially cultural history. Exactly that kind of a flexible insight enables Ježić to contemplate the theatre and drama implicitly, not only as a branch of literary production, but also, although without a tangible explanation of theatrological methodology, as a part of general cultural conscience and its artistic expression. This paper, by elaborating these statements, draws attention to all the important points in Ježić's synthesis, the points which observe the theatre and the drama as the direct materials of both literary and cultural history.

Slavko Ježić
Brak male Ra

Zagreb 1923

Slavko Ježić, *Brak male Ra*. Roman iz običnog života u veliko doba. Zagreb, 1923.

Hrvatska književnost između dva rata u S. Ježića (u odnosu na povjesnike hrvatske književnosti poslije S. Ježića)

Prije negoli se upustimo u bit zadane teme, nužno je u najkraćim crtama prikazati ono što se do pojave Ježićeve *Hrvatske književnosti*¹ iz 1944. u okvirima hrvatske književne historiografije događalo. Na njezinu začetku svakako stoji Vatroslav Jagić² - a zatim u vremenskom slijedu nastanka njihovih djela, slijede ga Luko Zore,³ Armin Pavić,⁴ Đuro Šurmin,⁵ Milorad Medini,⁶ Nikola Andrić,⁷ Franjo Bučar,⁸ Rudolf Strohal,⁹ Hamdija Kreševljaković,¹⁰ Branko Vodnik,¹¹ David Bogdanović,¹² Dragutin Prohaska,¹³ Mate Ujević,¹⁴ Vinko Lozovina¹⁵ i Ljubomir Maraković.¹⁶

¹ Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.*, Zagreb, 1944.

² Vatroslav Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga (Staro doba)*, Zagreb, 1867.

³ Luko Zore, *Kratki pregled razvitka naše književnosti u Dubrovniku*, Zadar, 1869.

⁴ Armin Pavić, *Historija dubrovačke drame*, Zagreb, 1871.

⁵ Đuro Šurmin, *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1898.; *Hrvatski preporod*, I-II, Zagreb, 1903., 1904.

⁶ Milorad Medini, *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku, šesnaesto stoljeće*, Zagreb, 1902.

⁷ Nikola Andrić, *Pod apsolutizmom*, Zagreb, 1906.

⁸ Franjo Bučar, *Povijest hrvatske protestantske književnosti za reformacije*, Zagreb, 1910.

⁹ Rudolf Strohal, *Kratki osvrt na hrvatsku glagoljsku knjigu*, Zagreb, 1912.

¹⁰ Hamdija Kreševljaković, *Kratak pregled hrvatske književnosti u Herceg-Bosni, od najstarijih vremena do danas*, Sarajevo, 1912.

¹¹ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*; I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća (Uvod: Vatroslav Jagić, "Hrvatska glagoljska književnost"), Zagreb, 1913.

¹² David Bogdanović, *Pregled književnosti hrvatske i srpske*, I-II, Zagreb, 1914.

¹³ Dragutin Prohaska, *Pregled suvremene hrvatsko-srpske književnosti*, Zagreb, 1921.

¹⁴ Mate Ujević, *Hrvatska književnost*, Zagreb, 1932.

¹⁵ Vinko Lozovina, *Dalmacija u hrvatskoj književnosti*, Zagreb, 1936.

¹⁶ Ljubomir Maraković, *Hrvatska književnost 1860.-1935. Stilsko-razvojni pregled*, Zagreb, 1936.

Najbliži uzori Slavku Ježiću u njegovu pregledu suvremene tadanje hrvatske književnosti su Mate Ujević, posebno Ljubomir Maraković i Josip Bogner.¹⁷

Mate Ujević napisao je knjigu s istim naslovom, *Hrvatska književnost*, te s podnaslovom "pregled hrvatskih pisaca i knjiga" u Jeronimskoj knjižnici godine 1932., a obuhvaćala je cjelokupnu hrvatsku književnost, uključujući književnost Hrvata Bunjevaca i Gradišćanskih Hrvata. Sličnosti s Ujevićevim pregledom vrlo dobro uočava Dubravko Jelčić u svom "Portretu Slavka Ježića"¹⁸, kazujući, među ostalim, i to da "Ujević cjelinu hrvatske književnosti, njezine izvore i njezin tijek, prati s jedinstvenoga povijesnog motrišta, videći u književnosti snažan izraz hrvatske nacionalne energije."¹⁹ Mate Ujević, u sklopu svoje periodizacije, luči "Suvremenu književnost", ona predstavlja u povijesnom slijedu posljednje poglavlje. No, znatno je uža, slabija u svojoj povezanosti i u podacima bitno skromnija. Sâm se autor već u prvoj rečenici ograđuje: "Teško je odrediti općenitu značajku suvremene književnosti, jer je većina književnika u razvijanju, pa su kod mnogih objavljena djela tek prvi pokusi; umjetničke ličnosti se nijesu još potpuno očitovale."²⁰ Osim toga, nedostaju tadanja povijesna zbivanja, ali i zbivanja unutar umjetnosti i književnosti XX. stoljeća. U tom je smislu Ljubomir Maraković znatno uspješniji, iako s druge strane nedostatno bogat podacima. Ujević svoj pregled suvremene književnosti zaključuje konstatacijom o teškim prilikama života, o jazu između pisaca i širih narodnih slojeva, ali i s tvrdnjom da "naša književnost (...) nastoji da bude odraz naših narodnih težnja, prilika i pogleda, svijesna, da tek na taj način može ostati moćan čimbenik u duhovnom narodnom životu."²¹ Godine 1936. o sedamdesetipetoj obljetnici *Obzora* značajni hrvatski kritičar i teoretičar Ljubomir Maraković napisao je, na poziv uredništva *Obzora* za Spomen-knjigu prikaz "Hrvatska književnost 1860.-1935." s podnaslovom "stilsko-razvojni pregled". Taj je prikaz po naravi stvari bio vrlo omeđen, te sam autor ističe kako se nije "moglo raditi o literarno-historijskoj kronici koja bi iscrplila imena ljudi i djela."²² Stoga se Maraković odlučio "za stilsko-razvojni prikaz, tj. za pregled smjerova koji su

---

¹⁷ Josip Bogner (1906.-1936.) za života nije uspio objaviti knjigu, ali je njegova kritičarska djelatnost bila dostupna znalcima poput Slavka Ježića i njegova doktorska disertacija 1929. "Pokreti i struje u hrvatskoj i srpskoj književnosti od moderne do nadrealizma".

¹⁸ Dubravko Jelčić, "Portret Slavka Ježića", u: Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.*, Zagreb, 1993.

¹⁹ Dubravko Jelčić, op. cit., str. 410.

²⁰ Mate Ujević, op. cit., str. 181.

²¹ Mate Ujević, op. cit., str. 193.

²² Ljubomir Maraković, op. cit., str. 3.

u toku vremena oblikujući sudjelovali na izgradnji hrvatske književnosti, to više što je baš u tom smjeru kod nas dosad vrlo malo učinjeno.”²³ Ova tvrdnja kako je vrlo malo učinjeno u pokušaju da se napiše, barem u naznakama, jedan cjeloviti pregled hrvatske novije književnosti nije, dakako, posljedica nedostataka kompetentnosti hrvatskih književnih povjesnika ili kritičara. Uzroke nadasve treba tražiti u skućenim, okrutnim i zamršenim prilikama u kojima je živio hrvatski narod i koje su sustavno gušile i potiskivale narodnu svijest, te se u okvirima, najprije Austro-Ugarske Monarhije, a zatim u slijepim potezima nezrelih hrvatskih političara koji su se nakon I. svjetskoga rata i rasapa Monarhije, požurili prigrliti zajedništvo s kraljevinom Srbijom, na različite načine očitovala duhovna nemoć rastrojenoga hrvatstva. To i takvo hrvatstvo lutalo je između južnoslavjanstva, jugoslovenstva i razjedinjenoga hrvatstva, ne znajući izabrati put vlastita političkoga i svakoga drugoga razvitka. Takav položaj hrvatskoga naroda morao je imati svoga živoga odraza u njegovoj književnosti, kritičkom vrednovanju te iste književnosti, pa susljedno i njezina povijesnoga sažimanja i utemeljenja. Sami Hrvati, odnosno neki od njih, koji su pisali takve povijesne sinteze, kao i oni koji su im to tvorno i tvorno omogućavali - dakle, pisci sa svojim djelima - nisu bili načistu kojim jezikom govore, kojoj to književnosti pripadaju, kako se ta književnost, napokon, zove. Jasno, ove, možda odveć tvrde riječi mogu izazvati promptno opovrgnuće razložnim argumentima, no htjelo se tim riječima samo jače istaknuti kako su prilike u kojima se živjelo u cijelom razdoblju od 1914. pa i ranije, pa sve do kraja tridesetih godina, a da se nakon 1945. i ne govori, bile vrlo neprijateljski postavljene prema svima onima koji su pokušavali iznjedrati i ostvariti neku ozbiljniju književno-povijesnu cjelinu. Dakako, ne znači da mnogi hrvatski pisci nisu znali kojim jezikom pišu i koju književnost stvaraju. Štoviše, mnogi su to dobro znali, ali se ipak jedna sveobuhvatna književno-povijesna hrvatska sinteza nije mogla pojaviti. U okvirima posvemašnjega nezadovoljstva svojim položajem unutar nove državne tvorevine, osobito nakon Vidovdansko-ga ustava od 28. lipnja 1921., te njegova ukinuća od 6. siječnja 1929., uvođenja diktature i proglašenja Kraljevine Jugoslavije, tridesetih godina teško se moglo očekivati nešto više od onoga što su mogli ponuditi Mate Ujević i Ljubomir Maraković. Potonji će, istina, naglasiti kako se, unatoč nepovoljnim okolnostima zbog iznimne srpske dominacije, ipak nešto pomiče: povrh svega u kritici, u kojoj napokon dolazi do izdavanja starijih pisaca, “neophodno nužnog za kritičke revizije prošlosti i konfrontacije sa sadašnjošću, da se stvore preduvjeti za ono čega još uvijek nemamo: kritički

---

²³ Ib., str. 3.

prikaz čitave hrvatske književnosti kao suvisle cjeline, u sklopu ostalog narodnog života, umjetničkog, prosvjetnog, socijalnog i političkog.”²⁴ Slavko Ježić, Antun Barac, Mihovil Kombat, Branimir Livadić i niz drugih, istina, pišu monografske i specijalne radove, ali, kako govori Maraković, “taj rad većinom nije u direktnoj vezi s procjenjivanjem pojava današnje književnosti.”²⁵ Iako bi se o Marakovićevoj *Hrvatskoj književnosti* dalo mnogo toga reći, ostajemo samo pri slijedećim zaključcima: 1) na tako malo prostora gotovo je teško toliko sadržaja izreći; 2) iako je riječ o prikazu koji ima karakter nacrt, upravo je zbog svoje sažetosti iznimno pregledan i koristan; 3) podijeljen je u pet poglavlja (“Šenoino doba”, “Realizam”, “Moderna”, “Ekspresionizam”, “Moderni objektivizam”) gdje se u svakom prvom odsjeku posebno ističe problem forme, dok se u drugomu govori o idejama i sadržaju, iako se jedno s drugim tijesno prepliće; 4) literatura kojom se Maraković poslužio, posebno za posljednja dva poglavlja, “Ekspresionizam” i “Moderni objektivizam”, literatura je kojom će se poslužiti i Slavko Ježić; 5) Marakovićev prikaz *Hrvatska književnost* solidan je pokušaj sintetičkoga prikaza novije hrvatske književnosti, osobito recentnih pisaca, djela i tendencija.

A sada pristupimo našoj temi “Hrvatska književnost između dva rata u Slavka Ježića u odnosu na povjesnike hrvatske književnosti poslije Ježića”. Tom se problemu, istina, može prići na dva načina. Prvi bi mogao biti da se uspoređi Ježićev pristup tom razdoblju hrvatske književnosti XX. stoljeća, točnije, razdoblju između dva rata od 1918. do 1941. s pristupima istom razdoblju književnih povjesnika i njihovoj obradbi toga razdoblja. Moglo bi se zaista to učiniti, pa, iako tada Ježićev posao ne bi mogao izdržati i zadovoljiti, ipak bi pokazao da u naših književnih povjesnika mlađe generacije izostaje Ježićeva objektivnost - naime, Ježić je malo koga izostavio ili zaboravio spomenuti - odnosno, pokazalo bi se da su naši književni povjesničari poslije Ježića, uglavnom zbog političkih ili ideoloških razloga, mnoga imena hrvatskih pisaca čiji je opus nasilno prekinut godine 1945. ili se nastavio u prisilnom izgnanstvu, naprosto omalovažavali, prešutjeli i s namjerom zaboravili.

Osim toga, naši su poslijeratni povjesničari, zaboravili da neki od hrvatskih književnika žive ili su živjeli izvan današnjih granica hrvatske države. Ježić je, naime, svoju pozornost u punom smislu riječi poklonio svima onima koji su književno djelovali u okviru hrvatskih povijesnih prostora, odnosno, kako bi sam rekao, u svim hrvatskim pokrajinama. “Gledao sam da

---

²⁴ Ib., str. 24.

²⁵ Ib., str. 24

istaknem međusobne utjecaje kao i lične dodire između različitih pisaca. Na taj se način može dobro vidjeti kako su, unatoč vjekovnoj rascjepkanosti i životu u različitim državama i pod različitim vladarima, Hrvati ipak svuda trajno imali osjećaj zajedničke narodne pripadnosti, da su težili za zajedničkim književnim jezikom, za jedinstvenom književnošću, a konačno i za svojom cjelovitom i zajedničkom narodnom državom.”²⁶ Takve se riječi do sada nakon Slavka Ježića ni u jednoga hrvatskoga književnoga povjesničara nisu mogle prepoznati u njihovim, zacijelo i vrijednim pokušajima stvaranja hrvatske književno-povijesne sinteze. Ukratko, može se s punim pravom zaključiti da je *Hrvatska književnost od početka do danas 1100.-1941.* Slavka Ježića ne samo cjelovita povijest hrvatske književnosti, nego i cjeloviti prikaz vjekovnih težnji hrvatskoga naroda, “koje su”, kako autor zaključuje, “u bezbrojnim oblicima i inačicama našle svoga izražaja u njegovoj književnosti (...)”²⁷

No, nama to i nije osnovni problem. Ono što nas najviše zanima pitanje je kako se Slavko Ježić ponio prema svojim suvremenima, kako je obradio svoju suvremenicu u posljednjem poglavlju - i najkraćem, dakako, iz razumljivih razloga - naslovljenom “između dva rata (1918.-1941.)”, a kako su se prema svojim suvremenima ponijeli hrvatski književni povjesnici nakon njega, kako su oni vrednovali i ocjenjivali svoju suvremenicu. Ježić je u Predgovoru svoje povijesti hrvatske književnosti zapisao i sljedeće: “Zbog potpunosti prikazan je i naraštaj iza moderne, kao i najnovija književnost, koja se počela stvarati iza prvoga svjetskoga rata, i kojoj velik dio predstavnika ne samo da još živi nego mnogi nisu još ni dobili svoj konačni književni lik, dok su najmlađi tek na početku svoga stvaranja.” Dakle, riječ je o Ježićevu nastojanju da samo i jedino u pregledu, “kod čega su više označene opće duhovne i umjetničke smjernice, koje u suštini odgovaraju razvoju ostalih europskih književnosti, a pisci su prikazani vrlo kratko, često puta samo s par redaka, katkada samo s par riječi, katkada su im samo spomenuta imena, a katkada ni to”,²⁸ u grubim crtama dade prikaz suvremene hrvatske književnosti. Ali, s obzirom da se već naglasila iznimna Ježićeva objektivnost, koja nikoga ne izostavlja, a vrednuje estetski ono što je najtransparentnije, treba dodati još jednu Ježićevu rečenicu koja svjedoči o njegovoj visokoj razini poštenja i otvorenosti, a ta je: “Ali nikoje ime nije ispušteno namjerice.”²⁹

---

²⁶ Slavko Ježić, op. cit., str. 6.

²⁷ Ib., str. 6.

²⁸ Ib., str. 5.

²⁹ Ib., str. 5.

Osim toga, Ježić, želeći dokraja ostati pošten, a k tomu u punoj stvara- lačkoj snazi, ističe kako ima na umu, što se suvremene književnosti tiče “tamo neposredno iza moderne pa do naših dana”, podvrgnuti temeljitom proučavanju njezinu - opet uz ogradu, bude li moguće i ne učini li to tko drugi - i napisati posebnu knjigu. Dakako, nakon 1945. Ježić to više nije mogao, bolje reći nije smio učiniti, dok je njegova *Hrvatska književnost*, odnosno, povijest hrvatske književnosti sve do naših dana ostala posve prešućena, pače kao da nije ni bila napisana.

Kako je Ježić, dakle, obradio posljednje poglavlje svoje povijesti hrvat- ske književnosti? Rekosmo, to je najkraće poglavlje. To posljednje, šesna- esto poglavlje razglobljeno je u pet odsjeka. U prvom se odsjeku koje zapo- činje nadnevkom 29. listopada 1918., kada je u Hrvatskom saboru progla- šeno odcjepljenje Hrvatske od Austrije i Ugarske, jasno, točno i pregnantno govori o povijesnim prilikama od 1918. do 1941. Kratak pregled, izimак ustvari, svih povijesnih događaja omogućuje čitatelju brzo razumijevanje svih zamršenih okolnosti od spomenuta nadnevka do proglašenja Neza- visne Države Hrvatske. U drugom se odsjeku, znatno kraćem, u osnovnim naznakama nastoji ocrtati književna i duhovna atmosfera tadašnjega doba. Završila je borba Starih i Mladih, a nastupa novi, mlađi naraštaj, kako kazuje, opet po prirodnom zakonu, buntovan i borben. Neki su književnost stavili u službu političkih ciljeva (jugoslavenska omladina); neki su vjerovali da je obnova književnosti Mladih zastala na pitanjima forme, te da treba upozoriti na nove tendencije i navijestiti nova obzorja (kod toga spominje časopise *Kokot* i *Vijavicu*); neki su pak, gledajući kako rat bjesni na europskom kon- tinentu, okrenuti prema veleprevratu u sovjetskoj Rusiji, željeli preskočiti nacionalne okvire i u ime novih svitanja pravde svoj narod privesti boljoj budućnosti. Kod toga Ježić spominje Krležin *Plamen*. Samom je Ježiću, kako to proizlazi iz slijedećega odlomka, bilo posve jasno da i nije sve tako jednostavno, te da se vrlo teško snaći u političkim, duhovnim i književnim vrlo složenim odnosima.

U trećem odsjeku Ježić nastoji prikazati osnovne tendencije unutar općih književnih i umjetničkih prilika, posebice u Europi, zadržavši pritom osnovna Marakovićeva gledišta, čitajući istu ili sličnu literaturu na temelju koje je mogao u cijelosti sagledati što se sve zbiva u umjetnosti i književ- nosti XX. stoljeća. Ne želimo ulaziti u preciznije izlaganje toga odsjeka, jer je on zadan svim zbivanjima u drugim književnostima toga vremena.

Četvrti i peti odsjek daje nisku pisaca koji su prikazani više-manje na način Ježićeva estetskoga i kritičkoga suda, neki šire, neki samo s par reda- ka, neki s par riječi, a neki samo spomenuti. Najviše prostora, dakako, u pozitivnom smislu dobio je Miroslav Krleža, zatim Mile Budak, pa A. B. Ši-

mić, Ulderiko Donadini, Slavko Kolar, Dragutin Tadijanović, dok se drugi spominju s nekoliko riječi, a ostali samo imenom.

Pregled suvremene književnosti za svakoga povjesničara, kritičara i antologičara predstavlja najosjetljiviji dio. Teško je, naime, pa i unatoč najboljim namjerama, zadovoljiti svačiju taštinu, teško je, unatoč nastojanjima da se bude objektivnim, bez pečata vlastitosti takav pregled ostvariti. Pa, iako Ježić u pregledu suvremene književnosti nije, primjerice, izostavio Ivana Gorana Kovačića koji je, kada se knjiga pojavila, već bio stradao od četničke kame u partizanskim redovima; nije, dalje, umanjio Nazorove vrijednosti, iako se Nazor nalazio u partizanima; nije umanjivao vrijednosti tzv. lijevo orijentiranih književnika, prije sviju, Krleže ili Cesarca, ali i nekih drugih, ipak njegova *Hrvatska književnost* nakon II. svjetskoga rata postaje uskladištena roba. Njezina odsutnost znak je donedavne odsutnosti svakoga zreloga hrvatskoga razmišljanja, okrutne potisnutosti hrvatske povijesti, hrvatske književnosti, hrvatske kulture, hrvatske politike, odsutnosti hrvatskoga znaka kao prepoznatljiva posebnoga identiteta. S druge strane, Ježićevu *Hrvatsku književnost*, dobrim dijelom upravo zbog njegova pregleda suvremene književnosti, ne dočekuju hvalospjevima njezini tadašnji kritičari, pače, neki od njih puni su invektiva i bespoštedne kritike. Bez obzira što je, opet neka se ponovi, bila posve usuglašena s tadašnjim stanjem književno-povijesne znanosti. Akribična, poštena i nekrivotvorena. 29. travnja 1944. u razgovoru za *Hrvatski narod* sam je naglasio da je svoj književni pregled pisao sa željom da bude cjeloviti i zaokruženi pregled tadašnjega znanja o hrvatskoj književnosti, usklađen s najnovijim dostignućima znanosti. Jedini njezin nedostatak - u smislu njezine sudbine koju je nakon 1945., ali i u vrijeme pojavljivanja, doživjela - nesretne su prilike u kojima je ugledala svjetlo dana. Svjedočeci svoju samostalnost i ne ulazeći u kompromise, Ježić je ostvario, ne doživjevši znanstvenoga brodoloma u tim ratnim burama i nemilosrdnim sučeljavanjima, svoju povijest hrvatske književnosti - on bi rekao pregled hrvatske književnosti u okviru narodne povijesti - objektivno i bez oportunitizma, posebno pak kada je posrijedi književnost između dva rata 1918.-1941. To je jedan od najbitnijih razloga što Ježićeva *Hrvatska književnost*, gleda li se iz njegova vremena i tadanjih znanstvenih stečevina, unatoč drugim pokušajima, neosporno vrijednima, i u znanstvenom pogledu suvremenijima, do danas najcjelovitiji pregled povijesti hrvatske književnosti.

Što se s pregledima povijesti hrvatske književnosti događalo i događa poslije Slavka Ježića? Posebno s obzirom na pregled najnovijih zbivanja, dakle, pregled suvremene književnosti. Što se samih pregleda povijesti hrvatske književnosti tiče, njihovi autori odstupaju od Ježićeve objektivnosti

i ne mogu se uzdići do one ljudske, moralne i znanstvene vertikale kakva je resila Slavka Ježića. Iz razdoblja hrvatske književnosti između dva rata prešućuju se svi oni koji su na bilo koji način, čak i bez neke veće krivnje iz vrtloga rata izišli kao gubitnici, bili ubijeni ili se pak odlučili za izgnanstvo. Opterećeni ideološkim znacima, ovisni i kompromisni, redom su izostavljali pisce koji se po svome svjetonazoru i osobito ukoliko su bili kršćanske katoličke inspiracije, nisu mogli uklopiti u živo tkivo marksističkoga pogleda na svijet. Ostat će u tom smislu vječnom tajnom kako se moglo dogoditi da se jedna povijest hrvatske književnosti, koja je objavljena samo tri godine prije demokratskih promjena u našoj tada federalnoj jedinici, danas samostalnoj državi, 1987. uopće napiše, a da se ni jednom riječju ne spomene ime Slavka Ježića, pa čak ni kao bibliografska natuknica. Ako je tomu tako, a tako jest, onda se otvoreno može postaviti pitanje koliko li je još neobrađene hrvatske književne njive i zakopana, svjetlu dana i uvidu javnosti skrivena hrvatskoga književnoga blaga.

Bitno je da se svaki poslijeratni pregled nikako nije mogao osloboditi autocenzure ili ideološke ovisnosti. Pa ma kako se, i s obzirom na nova dostignuća u književno-povijesnoj znanosti, i s obzirom na mogućnosti koje je donosio sa sobom odmak od vremena "između dva rata", pružila prilika da se odistinski napiše kompletna povijest hrvatske književnosti, to se do dana današnjega nije dogodilo. Povijest hrvatske književnosti kao cjeline u okviru njezine narodne povijesti, ali i njezinih povijesnih prostora.

Poslužit ćemo se dvama primjerima u kojima se tretira suvremena književnost kao posebno poglavlje. Godine 1966. pojavljuje se *Pregled novije hrvatske književnosti* Miroslava Šicela. Taj će pregled svakako upotpuniti vidljive praznine. Osobito onakve kakve je ostavio, primjerice, Šime Vučetić sa svojom *Hrvatskom književnošću 1914.-1941.*³⁰ kao tipičan primjer nekompetentnoga književnoga i svakoga drugoga redukcionizma. Međutim, ni Miroslav Šicel nije mogao proširiti hrvatski duhovni prostor, pa tako samom Ježiću daje tek biobibliografsku natuknicu, a Ježićevu *Hrvatsku književnost* ocjenjuje kao "biobibliografski pregled naših pisaca s uvodnim sintetičkim člancima o pojedinim književnim razdobljima u širokom rasponu od 1100.-1941. godine."³¹ Dakako, Šicel se nije u ono doba mogao osloboditi skuta jednoga Barca, pa se i njegov *Pregled* - koji je ionako bio više namijenjen kao srednjoškolski priručnik - nije mogao kretati izvan osnovnih zahtjeva - ideoloških nadasve - svoga vremena. Bitnih promjena,

---

³⁰ Šime Vučetić, *Hrvatska književnost 1914.-1941.*, Zagreb, 1960.

³¹ Miroslav Šicel, *Pregled novije hrvatske književnosti*, Zagreb, 1966., str. 226.

iako je svakako poboljšana, nema ni u njenoj kasnijoj *Hrvatskoj književnosti*.³²

Kao drugi primjer neka posluži najnovija *Povijest hrvatske književnosti* Ive Frangeša iz 1987. Osim već spomenutih, više nego čudnih propusta, ni ona, iako nastaje u znatno drukčijim uvjetima, ne dotiče cjelokupan geografski hrvatski prostor. Osim toga, ona uopće ne vodi računa o hrvatskoj književnosti iseljeničtva. Kao posljednje poglavlje figurira "Suvremena književnost" na gotovo stotinjak stranica, nadasve kao fino izbrušena niska malih ili većih eseja o pojedinim hrvatskim piscima, nastala kao izraz autorova antologičarskoga izbora, te joj nedostaje one informiranosti i objektivnosti koju je Ježić, svemu unatoč, uspio postići. Osim toga, iako 1987. već duboki četrdesetogodišnjaci, ali i neki znatno stariji pisci, u Završnoj napomeni³³ su tek pobrojani odabrani autorovi suputnici, iako su još 1980. izišle, primjerice, *Insulae*, a 1982. *Quadrilaterium hrvatskoga mladež pjesništva* ili pak *Hrvatska mlada kritika* iz 1981. Neka se ne zaboravi da su i Mate Ujević i Slavko Ježić osobito u pregledima svoje suvremene književnosti i te kako vodili računa i o onima koji su tek jednu knjigu napisali ili se skupno pojavili. Ježić nije mimoišao najmlađu generaciju koja je skupno istupila u književnosti *Almanahom hrvatskih sveučilištaraca* (Zagreb, 1938.) i *Lirikom hrvatskih sveučilištaraca* (Zagreb, 1939.), a po vlastitoj ocjeni, neke je od njih i imenom spomenuo. Čak i posljednji nastup najmlađih književnika *Zbornik hrvatskih sveučilištaraca* (Zagreb, 1942.).

I da zaključimo! Očite su razlike kako su svoje suvremenike tretirali Slavko Ježić, a kako pak oni koji su došli nakon njega. Slavko Ježić je bez predrasuda, pa i bez obzira na svoje sklonosti i prijateljstva, objektivnošću, znanstvenom i ljudskom moralnošću nadmašio sve svoje nasljednike. Tako i ostajemo kod zaključaka da Ježićeva objektivnost gotovo nikoga ne izostavlja, a vrednuje estetski ono što je najtransparentnije, te da Ježićeva *Povijest hrvatske književnosti* i njegove suvremene književnosti do danas figurira kao najcjelovitija, i još uvijek aktualna, unatoč drugim vrijednim pokušajima.

---

³² Miroslav Šicel, *Hrvatska književnost*, Zagreb, 1983.

³³ Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 1987., str. 424.

Sažetak

HRVATSKA KNJIŽEVNOST IZMEĐU DVA RATA U S. JEŽIĆA (U ODNOSU NA POVJESNIKE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI POSLIJE S. JEŽIĆA)

Nakon godine 1944. trebalo je proći gotovo pedeset godina da bi Ježićeva *Hrvatska književnost* bila pristupačna ne samo književnim znalcima nego i cjelokupnoj hrvatskoj javnosti. Njezina odsutnost znak je donedavne odsutnosti razumijevanja hrvatske povijesti, književnosti i kulture, riječju, ukupnoga hrvatstva, kao nedjeljive cjeline. Posebnu zanimljivost, ali i neprijepornu vrijednost Ježićeve povijesti hrvatske književnosti predstavlja obrada njegove sadašnjosti, odnosno poglavlja naslovljena "Između dva rata (1918.-1941.)." Usporedi li se Ježićev pristup s njegovim suvremenicima i pristup hrvatskih književnih povjesnika nakon njega, među ostalim, mogu se zaključiti dvije čvrste činjenice: 1) ostaje neupitnom Ježićeva objektivnost koja nikog ne izostavlja, a vrednuje estetski ono što je najtransparentnije; 2) Ježićeva povijest hrvatske književnosti između dva rata, unatoč drugim vrijednim pokušajima, do danas figurira kao najcjelovitija povijest.

Summary

CROATIAN LITERATURE BETWEEN THE TWO WARS IN SLAVKO JEŽIĆ (IN RELATION TO HISTORIANS OF CROATIAN LITERATURE AFTER S. JEŽIĆ)

After 1944, almost fifty years had to pass in order for Ježić's *Hrvatska književnost* to be accessible not only to literary experts, but to the entire Croatian public. Its absence was a sign, until recently, of the absence of understanding Croatian history, literature and culture, words, Croatia in general, as an indivisible whole. The special interest, but also indisputable value of Ježić's history of Croatian literature, represents a fashioning of his own day, namely the chapter entitled "Između dva rata (1918-1941)". If one compares Ježić's approach with his contemporaries and the approach of Croatian literary historians after him, one can conclude, among other things, two firm facts: 1) Ježić's objectivity, which excludes no one, is unquestionable, and it evaluates aesthetically what is most transparent; 2) Ježić's history of Croatian literature between the two wars, in spite of other valuable attempts, to this day figures as the most complete history.

Prikaz hrvatskog ekspresionizma u Ježićevoj "Hrvatskoj književnosti"

"Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti (1917.-1925.)" pronašao je svoje mjesto u Ježićevoj povjesnici u posljednjem periodizacijskom pododjeljku "Između dva rata (1918.-1941.)" unutar velikog periodizacijskog odjeljka "Hrvatski preporod i nova književnost (XIX. i XX. stoljeće)".¹ I to je zapravo jedini "čisti" književnostilski naziv za naznačeno razdoblje od dvadeset i tri godine. Ostali su nazivi, bilo rečenog pododjeljka, bilo vremena iza ekspresionizma, neknjiževni i motivirani povijesnim kriterijima (između dva rata, književnost poslije 1925., i dr.). Osim, dakle, jasnog prepoznavanja miješanja književnog i neknjiževnog kriterija u poslovima periodizacije, miješanja što se ponavlja kroz cijelu Ježićevu povjesnicu, a kojeg bi on zasigurno mogao opravdati kao nužno kada se, kako stoji u predgovoru, "tok književnoga razvoja prikaže u okviru poviesti hrvatskoga naroda", jasno se uočava Ježićevo prepoznavanje ekspresionizma kao relevantnog književnopovijesnog i stilskog idioma hrvatske književnosti. Ne zaboravimo da Ježića od zadnjih djela hrvatskih ekspresionista dijeli tek petnaestak godina, pa čak i znatno manje imamo li na umu tzv. zonu djelovanja ekspresionističkog stilema koja prelazi i preko one famozne formalne gornje granice hrvatskog ekspresionizma, preko godine 1925., koju je naznačio i sam Ježić.

Vremenska distanca dakle nije značajna, a objavljeni radovi o hrvatskom ekspresionizmu nikako nisu brojni. Pa ipak, ekspresionizam je za Ježića književna činjenica i nezaobilazni povijesno-stilski fenomen hrvatske književnosti koji je morao pronaći svoje mjesto u širokom sintetskom pregledu njezina razvoja i rasta. Za takav svoj stav, što smo ga iščitali već iz same činjenice odlučnog imenovanja i uvrštavanja ekspresionizma u hrvatsku književnu dijakroniju unutar, za Ježića povjesnika vrlo bliskog, gotovo kontaktnog vremena, Ježić je pažljivo odvagao ono što mu je o fenomenu ekspresionizma dotad mogao ponuditi hrvatski i europski književnopovijesni i književnoteoretski diskurs. U tom je smislu, da ostanemo na hrvat-

---

¹ Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas 1100.-1941.*, Zagreb, 1944. Jedinica (paragraf) 171. "Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti (1917. do 1925.)" nalazi se od 399. do 404. stranice.

skom tlu, Ježić pažljivi čitatelj i uvažavatelj kritičkih radova dvojice najznačajnijih hrvatskih predratnih proučavatelja ekspresionizma: Ljubomira Marakovića i Josipa Bognera.² Posebice se to odnosi na prvospomenutog Marakovića koji je u nas prvi sustavno, a to znači koristeći ondašnji meta-jezik struke i zahvaćajući književne pojave u njihovu nastanku i razvoju, te s posebnom kritičkom zrelošću progovorio o hrvatskim ekspresionističkim autorima i formalno-idejnim intencijama njihovih djela. Uvažavanje Marakovićevih stavova eksplicitno potvrđuje u Ježićevoj povijesnici i citiranje Marakovićeve zamjedbe o hrvatskom ekspresionizmu što ju je ovaj iznio u svojoj zanimljivoj mini-povijesti novije hrvatske književnosti, objavljenoj u *Obzorovoj* spomen-knjizi godine 1935. pod naslovom "Hrvatska književnost 1860-1935. Stilsko-razvojni pregled". U vezi s tim donekle se može korigirati stav kako je Slavko Ježić prvi dao zaokruženu sliku hrvatskog ekspresionizma,³ jer je prije njega to zasigurno učinio Ljubomir Maraković, ali se prvotnost Slavka Ježića napominje s posebnim žarom i pravom: on je to učinio u okviru sveukupne povijesti hrvatske književnosti koja je svojom ozbiljnošću u sublimaciji i sintezi rasute hrvatske "baščine", svojim odvajanjem bitnog od nebitnog u povijesnim književnim mijenama, definitivno potvrđivala ili zapostavljala važnost neke epohe, pravca, pokreta i njima pripadajućih štilema i autora.⁴ "Ali je očito, kako je različit posao, prikazati

---

² Tu ponajprije mislimo na Marakovićeve studije "Smjerovi drame" (*Hrvatska prosvjeta*, 1921. i 1922.), "Ekspresionizam u Hrvatskoj" (*Čas*, 1923.), "Iza ekspresionizma" (*Hrvatsko kolo*, 1927.), te sintezu "Hrvatska književnost 1860.-1935. Stilsko-razvojni pregled. p.o. iz spomenice o 75. godišnjici 'Obzora'", 1936. Prve su tri studije objavljene i u: Albert Haler, Mihovil Kombol, Branko Gavella, Ljubomir Maraković, *Eseji, studije, kritike*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 86, Zagreb, 1971. (dio o Marakoviću priredio Dubravko Jelčić). Temeljne su Bognerove studije o temi ekspresionizma "Počeci ekspresionizma u hrvatskoj književnosti" (*Književnik*, 1930.), "Od ekspresionizma do nadrealizma" (*Književnik*, 1929.) i "Od naturalističkog teatra do teatra groteske" (*Hrvatska revija*, 1932.). Sve su tri studije objavljene i u knjizi Josip Bogner, *Studije i portreti*, MH, Ogranak Vinkovci, 1993. (priredila Antonija Bogner-Šaban).

³ Misli se na zamjedbu što ju je izrekao Josip Bratulić u predgovoru *Izabranim djelima* Slavka Ježića u knjizi: Milan Rešetar, Tomo Matić, Franjo Fancev, Josip Badalić, Slavko Ježić, Jakša Ravlić, *Izabrana djela*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 121./I, Zagreb, 1983., str. 381. Ali, nije to samo Bratulićeva zamjedba, već mišljenje koje je prešutno postalo kanonsko, a zbog toga i ponešto nekritičko, kada se među književnim stručnjacima spomene Ježićeva obrada hrvatske moderne, odnosno ekspresionizma.

⁴ Kada se govori o prvotnosti u zaokruženu prikazivanju hrvatske moderne i ekspresionizma kod Marakovića, odnosno Ježića, svakako treba imati na umu Marakovićevu zamjedbu iz uvoda spomenutoj studiji napisanoj za jubilarni broj *Obzora* iz 1935. godine, zamjedbu koja pogađa bit razlikovanja u prikazu moderne i ekspresionizma u jednog i drugog autora: "... nije se moglo raditi o *literarno-historijskoj kronici* koja bi iscrpla

neko razdoblje u sklopu cjelovite informativne književne poviesti, kakva je njegova (Ježićeva, op.a.) 'Hrvatska književnost', ili u samostalnom naučnom djelu.⁵ Ekspresionizam je, dakle, pomoću Ježićeve povjesnice jednom za svagda postao prepoznat i ovjeren kao povijesni odsječak i stilski pravac hrvatske književnosti. U odnosu na ono što je prije sebe imao na raspolaganju o književnosti hrvatskog ekspresionizma i u odnosu na ono što je o istom predmetu, unutar dakako književnopovijesnih pregleda, došlo iza njega, Ježićev se prikaz ekspresionizma nadaje važnim mjestom u kodifikaciji i kanonizaciji ekspresionističkog stilema u razvoju ovostoljetne hrvatske književnosti. Ekspresionizam je u Ježića tretiran kao periodizacijski pojam, čije svojstvo "perioda" eksplicitno uglavljaju i osiguravaju spomenuta donja (1917.) i spomenuta gornja (1925.) granica, a što je kasnije uvođenjem pojma stilske formacije avangarde ekspresionizam definitivno i postao. Odnosno, ekspresionizam u Ježića nije zagubljen kao stil koji se kao takav, eksplicitno, sasvim zagubio u Frangešovoj povjesnici (što je pomalo i ironično s obzirom na karakter Frangešova kritičkog pisma), već je to djelatan književnopovijesni razlučni pojam koji pridonosi, opisom svojih idejnih i stilskih komponenata te popisom reprezentativnih djela, utvrđivanju svijesti o dinamici hrvatske književnosti dvadesetoga stoljeća.

Predstavljanje je i obradu ekspresionizma u hrvatskoj književnosti Ježić započeo predočavanjem nekih, u poglavito njegovoj vizuri, bitnih stilskih i idejnih značajki ekspresionizma uopće. Da je u takvoj generičkoj skici ekspresionizma Ježić crpio misli iz recentnih njemačkih književnopovijesnih i kritičkoteoretskih djela, gotovo da ne treba ni spominjati. U bibliografiji na kraju povjesnice on navodi koji su to izvori i autori. Ponajprije se to crpljenje odnosi na činjenicu Ježićevog lučenja između ekspresionizma u širem značenju i ekspresionizma u užem značenju toga pojma. Pod ekspresionizmom u širem značenju, Ježić podrazumijeva temeljno iskustvo moderne književnosti nastale nakon impresionizma, književnosti koja sada više nije dojam o vanjskom svijetu (impresija), nego je izraz unutarnjeg svijeta (ekspresija). Ekspresivnost je tako jedna od supstancija književno-umjetničkog izričaja u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, nešto slično kako je lirsko, epsko i dramsko shvatio, kao tri prirodna načina ljudskog izražavanja, u

---

imena ljudi i djela. Zato sam se odlučio za *stilsko-razvojni prikaz*, t.j. za pregled smjerala..." (kurziv moj). Razlikovnost u prikazima dvojice autora bila je zapravo funkcionalno kompatibilna, a nikako ne zalihosna, s obzirom na narav rabljenih postupaka opisa i konačnu nakanu tog opisa, ali ipak ostaje činjenica da se Ježić koristio Marakovčevim radovima o hrvatskoj modernističkoj književnosti, a da obrnuto nije bilo.

⁵ Antun Barac, "Putovi hrvatske književnosti", *Hrvatska revija*, 17/1944., br. 8., str. 402.

svojim poetičkim razmatranjima Emil Staiger, ali sada u antropološko/umjetničko/povijesno drugačijim i bitno užim okvirima. Zbog takve svoje supstancijalne kvalitete, pojam je ekspresionizma mogao obuhvatiti sav onaj stilsko-idejni koktel u modernoj književnosti dvadesetih i tridesetih godina ovog stoljeća: i futurizam, i kubizam, i nadrealizam, i ekspresionizam u užem smislu, te dadaizam i konstruktivizam, kako navodi Ježić. Da je to zaista bilo tako, da je ekspresionizam smatran onim ključnim zajedničkim nazivnikom za književnu i umjetničku revoluciju prije i poslije prvog svjetskog rata, bez obzira što je u sebi ujedinjavao stilsko nejedinstvo, posvjedočit će nam i glasovita Muschgova knjiga o tokovima ekspresionizma iz 1961. godine.⁶ Dakako, danas je takvo mišljenje u književnoj znanosti prevladano, ali je ono dio povijesti nastanka pojma i termina ekspresionizam, pa i pojma avangarde. U vezi s terminom ekspresionizam, Viktor Žmegač nas upozorava: "Jedan od najbolje upućenih znalaca, Richard Brinkmann, u svojoj je novoj knjizi tercijarnog tipa (*Expressionismus. Internationale Forschung zu einem internationalen Phänomen*, 1980) napisao donekle s pravom, da je to termin kod kojega se javlja potreba da ga stavimo dvostruko pod navodnike. Nevolje s njim potječu otuda što je on jedna od onih riječi koje su već u godinama neposredne aktualnosti morale poslužiti da u napisima kritičara izraze brzopleto kakvu-takvu sintezu. Sve što se u Njemačkoj i u nekim susjednim zemljama zbilo oko godine 1910. i u narednih petnaestak godina, a uklapalo se u globalne modernističke tendencije, zahvaćeno je tom oznakom."⁷ Ipak, u vezi sa samim Ježićem, čini se da nije sasvim nevažno zamijetiti da je ovakvo kritičkoteoretsko uvjerenje o postojanju različitih *-izama* i jednog jedinstvenog pojma koji bi ih mogao obuhvatiti, bez obzira koliko je ekspresionizam relevantan termin, izneseno jasno u dotadašnjoj hrvatskoj književnoteoretskoj misli po prvi puta upravo u Ježićevoj povijesnici. Slično objašnjenje razdvajanja pojma ekspresionizma ne pronalazimo niti u jednoj spomenutoj Marakovićevoj ili Bognerovoj prijeratnoj studiji o ekspresionizmu. Rečena je dihotomija veoma zanimljiva, jer se može dovesti u vezu sa suvremenim proučavanjima fenomena avangarde. Avangarda, kao superponirani pojam različitim, a srodnim formalno-idejnim intencijama u književnosti dvadesetih i tridesetih godina, stilovima tzv. povijesne avangarde, preklapljiva je s pojmom ekspresionizma u širem smislu, onako kako nam ga je predočio Ježić. Zanimljivo je

---

⁶ Walter Muschg, *Von Trakl zu Brecht*, München, 1961.

⁷ Viktor Žmegač, *Težišta modernizma*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1986., str. 66./67.

da je upravo on osjetio potrebu da istakne razliku između ekspresionističkog hiperonima i stilskih hiponima različitih *-izama*, razliku koja će tridesetak godina kasnije dobiti u nas definitivnu znanstvenu obradu i potvrdu, ponajprije u radovima o avangardi Aleksandra Flakera, a zatim Gordane Slabinac, Dubravke Oraić-Tolić i dr. Naravno, danas ne možemo reći kako je Ježić utjecao na spomenute proučavatelje, on to sigurno nije, ali, barem nam se tako čini iz današnje perspektive kada imamo iskustvo nastanka pojma i termina avangarde nasuprot koktelu *-izama*, da se Ježić u tom smislu nadaje kao dio one stručne svijesti koja je držala da treba uvažavati razliku između jednog predominantnog pojma i pojmova pod njega podvodljivih, a koja je, makar i u tragovima, postojala osviještena i prije temeljnih radova netom spomenutih proučavatelja avangarde. Da Ježić nije osjetio kako je upravo to važno istaći za opis fenomena ekspresionizma, onda to zasigurno ne bi uvrstio u kvantitativno posve kratki prikaz ideja samog fenomena, odnosno u tako kratki pregled reprezentativnih djela hrvatske nacionalne varijante ekspresionizma (sveukupno tek četiri stranice), dakle u prikaz koji je pažljivo i kritički odmjerio, što će u njega ući kao ono bitno za opisivani predmet.

Nadalje, Ježić je jasno imao na umu da mora istaknuti razlike između samih idejnih intencija ekspresionizma u užem smislu, pa nas upoznaje s četiri temeljne komponente njemačkog ekspresionizma (aktivističkom, primitivističkom, gotičkom i baroknom), koje će prešutno svesti na dihotomiju aktivizam - primitivizam, dihotomiju koja se naročito naglašavala u kasnijim teoretskim prikazima ekspresionizma i održala se, manje-više, sve do danas kao dihotomija između aktivističkog i apstraktnog (ili spiritualnog, mističnog) ekspresionizma. U proučavanju poetike hrvatskog ekspresionizma takvu je podjelu u svojim radovima djelatno rabio Radovan Vučković, u nekim aspektima opisa hrvatskog književnog ekspresionističkog korpusa još uvijek neprevladan i uzorit autor.⁸

U izboru glavnih predstavnika hrvatskog ekspresionizma, Ježić sublimira radove svojih predšasnika, spomenutog Marakovića i Bognera, i usredotočuje se na trojicu ekspresionista: Ulderika Donadinija, A. B. Šimića i Miroslava Krležu. Potonji, kojeg Ježić smatra središnjom hrvatskom književnom ličnošću nakon rata, dobiva, naravno, najviše prostora, a Ježić, što nije nezanimljivo, najviše prostora posvećuje prikazu, odnosno citiranju Krležine "Hrvatske književne laži", smatrajući taj tekst bitnim buntovničkim

---

⁸ Radovan Vučković, *Poetika hrvatskog i srpskog ekspresionizma*, Sarajevo, 1979., i *Moderna drama*, Sarajevo, 1982.

obračunom s hrvatskom tradicijom, i anticipirajući kasnija mišljenja proučavatelja hrvatske avangarde kako se radi o temeljnom tekstu eksplicitnog, manifestativnog karaktera u nastanku i razvoju hrvatske avangarde.⁹ U vezi s književnom djelatnošću spomenute trojice autora, Ježić preuzima Marakovićeve i Bognerove zamjedbe i postavlja donju formalnu granicu ekspresionizma na godinu 1917., godinu u kojoj se pojavljuje Krležin *Pan* i *Tri simfonije* i kada se profilira Donadinijev *Kokot*, odnosno počinje izlaziti Šimićeva *Vijavica*. A tu će godinu kao početnu, kako znamo, preuzeti i kasnija istraživanja hrvatske avangarde. Od značajnih, kako ih naziva predstraža ekspresionizma, Ježić spominje "buntovnika" Janka Polića Kamova, čiji će rad predočiti u okviru prikaza hrvatske moderne. Spomenutom trolistu hrvatskog ekspresionizma Ježić će dodati još i određena djela Josipa Kulundžića, Kalmana Mesarića, Tita Strozija, Tomislava Prpića, Gustava Krkleca, Ahmeda Muradbegovića, Augusta Cesarca, Stanka Tomašića i Josipa Kosora. Popis iscrpan i cjelovit kojemu se nema što prigovoriti, posebice stoga imamo li na umu da kasniji hrvatski povjesnici, svjesno ili nesvjesno, zanemaruju neke autore (Šicel nigdje ne spominje Prpića) ili pak izostavljaju cijeli jedan važan ekspresionistički autorski blok (Frangješ, slijedom svoje teze o vrhovima hrvatske književnosti, potpuno zanemaruje Strozija, Kulundžića, Mesarića, Muradbegovića i Prpića).

Ježićev je prikaz ekspresionističkih autora i njihovih djela identičan opisu koji je rabljen u cijeloj njegovoj povjesnici - većinom su to biobibliografski podaci, bez estetsko-stilskih prikaza ili analiza, sa skicozno predočenim tematemima i motivikom, s pokojim citatom iz prikaza i analiza njegovih prethodnika o istom predmetu, spomenuli smo već Marakovića. U tom smislu dodatne iscrpnosti u prikazu i profiliranju hrvatskog ekspresionizma svakako nedostaje, ali je to očito nešto u što se Ježić nije htio upuštati, nešto što je suglasno njegovoj nakani izrečenoj u predgovoru same povjesnice, kako suvremenu književnost (a to je za Ježića književnost iza moderne) tek treba podvrgnuti iscrpnom i temeljitom proučavanju.

Modernistički kôd hrvatske književnosti u Ježićevoj je povjesnici dostatno naznačen, a njegove su zamjedbe ovjerila kasnija istraživanja. Pri utvrđivanju vrijednosti Ježićeva prikaza hrvatske modernističke književnosti, poglavito ekspresionizma, treba uvijek imati na umu činjenicu da je najteže dobro osluhnuti i prepoznati pojave koje se gotovo još zbivaju dok o njima izričemo svoj sud, a taj sud oblikovati tako da izmjena povijesnih, stilskih i

---

⁹ Vidjeti o tome temeljna djela: Aleksandar Flaker, *Poetika osporavanja*, Zagreb, 1982., *Stilske formacije*, Zagreb, 1982., te Gordana Slabinac, *Hrvatska književna avangarda*, Zagreb, 1988.

idejnih ritmova u jednom odsječku sveukupne nacionalne književnosti bude jasna i svima razumljiva. U tom smislu, ritam hrvatskog ekspresionizma u Ježićevoj povjesnici, s obzirom na primijenjeni opis pojava i vrijeme nastanka toga opisa, odzvanja sasvim dobro, i ne bismo smjeli biti prestrogi kritičari, već i zbog toga što od Ježića naovamo boljeg pregleda hrvatske književnosti nemamo (hrabriji bi se mogli upitati imamo li takvih pregleda uopće i nije li ono što otad imamo ipak nešto drugo). U vezi s primijenjenim, "škrtim" estetičkim opisom književnih pojava (ponajprije književnih djela) u Ježićevoj povjesnici, dodajmo kako razlog tomu možemo i moramo potražiti i u samom načinu funkcioniranja velikih književnopovijesnih pregleda. Bogatstvo pojedinačnih, specijalističkih studija, pa tako i studija o hrvatskom ekspresionizmu i avangardi, nešto je sasvim drugo, i ono, koliko je god potrebno i važno, upravo zato jer je pretpostavka buduće sinteze, ne može zamijeniti sustavne književne povjesnice u kojima se dio prethodnih misli i zaključaka, upravo pod pritiskom sinteze i preglednosti, nužno gubi. Događa se to i u Ježićevu prikazu hrvatskog ekspresionizma. Marakovićevsko-bognerovska dubina i iscrpnost nije mogla biti postignuta, već iz rečenih razloga odnosa specijalističke studije i povijesnog pregleda književnosti. Ipak, bitni akcenti njihovih studija dobro su zamijećeni i uklopljeni u Ježićevu sintezu, a odnosi se to na jasan periodizacijski rez (gornja i donja granica ekspresionizma), na imenovanje preteča ekspresionizma (iako je tu svakako Ježić mogao spomenuti, osim Kamova, još i Matoša, o kojemu dosta piše Maraković, a s kojim se Ježić, dakako, nije morao u svemu složiti), zatim na jasan korpus reprezentativnih autora i djela razdoblja (Krleža, A. B. Šimić, Donadini), odnosno na korpus njihovih "nastavljača", posebice kada ih se promatra u odnosu na utjecajnoga Krležu (Kulundžić, Strozzi, Muradbegović, ...). Metodoloških se načela dijakronijske klasifikacije - granični rez, prethodnici, reprezentativna djela, nastavljači¹⁰ - Slavko Ježić savjesno pridržava, dodavši im izdvojene zamjedbe o stilskom opsegu i tipovima ekspresionizma, zamjedbe koje su se u smislu utjecaja posve slučajno, ali pri čemu ne možemo Ježiću ne priznati kritički i stručni smisao za prepoznavanje i lučenje bitnog od nebitnog, preklopile s nekim tendencijama u proučavanju hrvatskog ekspresionizma i avangarde u posljednja dva desetljeća.

---

¹⁰ O načelima klasifikacije književnosti vidjeti u nas Škrebove, Solarove i Pavličičeve radove, posebice one Solarove zamjedbe iz knjige *Pitanja poetike* (Zagreb, 1971.) i *Teorija proze* (Zagreb, 1989.), odnosno Pavličičevu temeljnu knjigu *Književna genologija* (Zagreb, 1983.).

S a ž e t a k

PRIKAZ HRVATSKOG EKSPREZIONIZMA U JEŽIĆEVOJ "HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI"

Za obradu naznačene teme važno je zamijetiti sljedeće:

1. Ekspresionizam je relevantan stilski i periodizacijski pojam za označavanje idejno-oblikovnih tendencija u hrvatskoj književnosti od 1917. do 1925. godine. Ovakvu je svoju književnopovijesnu prosudbu Ježić donio na temelju kako vlastitih zapažanja, tako i na temelju već postojećih uspješnih obrada ekspresionističkog fenomena u drugih značajnih hrvatskih kritičara i teoretičara (Lj. Marakovića i J. Bognera ponajprije). Unutar globalnog dijakronijskog kretanja hrvatske književnosti, kakva jest Ježićeva povjesnica, postaje ovaj izdvojeni i specijalistički fenomen po prvi put ovjereni stilsko-periodizacijski odsječak.

2. Bitne stilske i idejne značajke ekspresionizma Ježić crpi iz njemačkih pregleda ekspresionizma, a to se odnosi na razlikovanje između pojma ekspresionizma u širem i užem značenju, odnosno na razlikovanje između četiriju komponenata ekspresionizma koji se, u konačnoj projekciji, daju svesti na temeljnu poetološko-operativnu dihotomiju između aktivističkog i apstraktnog ekspresionizma. Zanimljivost je ovih parafraza njemačkih proučavatelja u tome što one pokazuju Ježićev neprijeporan stručni smisao za uočavanje bitnih značajki jednog književnoumjetničkog fenomena, utoliko značajniji što su navedene dihotomije ostale i do danas one generičke odrednice na kojima se temelji proučavanje avangarde te ekspresionističke poetike i konkretno utvrdivih korpusa nacionalnih varijanti ekspresionizma.

3. Prema Ježićevu viđenju, tri su glavna predstavnika hrvatskog ekspresionizma, U. Donadini, A. B. Šimić i M. Krleža, a određena su djela potonjeg pisca vrhunac tog razdoblja, pri čemu se naročito ističe eksplicitnost njegova teksta "Hrvatska književna laž". Preteča je ekspresionizma Janko Polić-Kamov, a iscrpno se navode i ostali pisci koji stvaraju u ekspresionističkom ozračju.

4. Cilj prikaza hrvatskog ekspresionizma u Ježićevoj povjesnici nije stilsko-estetskog, već historijsko-kronološkog karaktera, s tek pokojom izdvojenom stilskom značajkom pojedinog značajnijeg djela. S tim je sasvim u vezi Ježićevo rabljenje metodološkog obrasca dijakronijske klasifikacije književnosti koja obvezuje na poštivanje određenih uvjeta pri izdvajanju nekog pravca kao dijakronijski (periodizacijski) relevantnog: dijakronijski rez, njegove preteče, reprezentativni autori i djela (kanon), njihovi nasljednici. Pri tome uvijek treba imati na umu da je distanca s koje Ježić književnopovijesno prosuđuje ekspresionizam zapravo neznatna, a ni same specijalističke studije nisu brojne, pa otud njegova odlučnost u dijakronijsko-periodizacijskom tretiranju ekspresionizma

i naznačeni prikaz hrvatske recepcije ekspresionističke poetike posjeduju dodatnu književnopolovjesnu važnost.

Zusammenfassung

DARSTELLUNG DES KROATISCHEN EXPRESSIONISMUS IN JEŽIĆ'S "KROATISCHE LITERATUR"

Es ist wichtig folgendes zur Bearbeitung dieses Themas zu bemerken:

1. Der Expressionismus ist ein relevanter stilistischer und periodischer Termin zur Kennzeichnung von Idee- und Formtendenzen in der kroatischen Literatur von 1917 bis 1925. Zu diesem kulturhistorischen Urteil kam Ježić aufgrund eigener Betrachtungen aber auch aufgrund der schon existierenden erfolgreichen Bearbeitungen expressionistischer Phänomene anderer wichtiger kroatischer Kritiker und Theoretiker (vor allem Ij. Maraković und J. Bogner). Innerhalb der globalen diachronischen Tendenzen der kroatischen Literatur, so wie Ježić's Literaturgeschichte ist, wird dieses abgesonderte und spezialistische Phänomen zum ersten Mal zum bestätigten stilistisch-periodischem Abschnitt.

2. Wichtige stilistische und Ideenbesonderheiten des Expressionismus erhält Ježić aus Betrachtungen des deutschen Expressionismus, was die Unterscheidung des Terminus Expressionismus im weiteren und engeren Sinn betrifft bzw. das Unterscheiden der vier Expressionismuskomponenten, die sich, in der Endprojektion, auf die grundlegende poetologisch-operative Dichotomie zwischen aktivistischem und abstraktem Expressionismus zurückführen lassen. Diese Paraphrasen der deutschen Fachmänner sind deshalb so interessant, da sie Ježić's hervorragenden fachmännischen Sinn für das Erkennen von wichtigen Besonderheiten an literaturkünstlerischen Phänomen widerspiegeln, der umso wichtiger ist, da die genannten Dichotomien auch heute noch jene generischen Maßstäbe sind, auf denen die Analyse des Avantgarde, expressionistische Poetik und konkret festsetzbare Teile nationaler Varianten des Expressionismus beruhen.

3. Gemäß Ježić sind U. Donadini, A. B. Šimić und M. Krleža die drei Hauptrepräsentanten des kroatischen Expressionismus, während die Werke Krleža's den Höhepunkt dieser Periode bilden wobei besonders "Hrvatska književna laž" als einer seiner klarsten Texte hervorgehoben wird. Janko Polić-Kamov ist ein Vorläufer des Expressionismus, doch es wird auch über ber andere Autoren die in expressionistischer Atmosphäre schaffen, berichtet.

4. Das Darstellungsziel des kroatischen Expressionismus in Ježić's Literaturgeschichte ist von historisch-chronologischem und nicht von stilistisch-ästhetischem Charakter. Es werden nur selten und nur für wichtigere Werke

stilistische Besonderheiten hervorgehoben. Damit im Zusammenhang steht Ježić's Methodologie der diachronischen Literaturklassifikation, die das Befolgen bestimmter Bedingungen während der Bestimmung einer Literaturrichtung als diachronisch (periodisch) relevant verlangt: diachronischer Einschnitt, seine Vorläufer, repräsentative Autoren und Werke (Kanon), ihre Nachfolger. Dabei muß ständig in Betracht gezogen werden, daß die Distanz von der Ježić den Expressionismus literaturhistorisch beurteilt, eigentlich eine ziemlich geringe ist. Außerdem gibt es nicht sehr viele spezielle Studien, was seine Entschiedenheit in der diachronisch-periodischen Behandlung des Expressionismus verstärkt und der Darstellung der kroatischen Rezeption expressionistischer Poetik dadurch eine zusätzliche Wichtigkeit verleiht.

Odnos "Hrvatske književnosti" Slavka Ježića prema susjednim slavenskim književnostima

UVOD

Pitanje koje se prvo postavlja u formulaciji najavljene teme je svakako: što podrazumijevamo pod pojmom *susjedne slavenske književnosti*? Je li to zamjena za danas proskribirani pojam južnoslavenske književnosti ili je to samo dosjetka da se ne spominju imena naših neprijatelja u domovinskom ratu? Niti jedno, niti drugo.

Međutim, prije nego objasnim što trebamo razumjeti pod terminskim određenjem susjedne slavenske književnosti, u svezi s *Hrvatskom književnosti* Slavka Ježića, istakao bih kako sam uvjeren da suvremeno hrvatsko društvo, pored svekolike afirmacije kroatistike, ne treba zazirati od uporabe spomenutoga određenja, najprije zato što hrvatski jezik i književnost i sami pripadaju u južnoslavenske jezike i književnosti, a onda i zato što na hrvatskim povijesnim prostorima žive ili su živjeli drugi južnoslavenski narodi, pa je barem za povijesna proučavanja zadržavanje toga pojma neminovno, ako ne želimo pri svakom spominjanju imena naših prvih slavenskih susjeda rabiti, u nabranju, njihova pojedinačna imena.¹ Osim toga, on ima svoje

---

¹ Najbolji su primjer takva odnosa među sustručnjacima (o opravdano razjarenoj hrvatskoj javnosti u domovinskom ratu da i ne govorimo), programi jednopredmetne i dvopredmetne kroatistike, u kojima se još 1993. godine spominje da je jednopredmetni studij namijenjen "opširnijem proučavanju kroatističkog korpusa i njegovih južnoslavenskih veza" (str. 84.), ali bez navođenja imena nastavnika koji bi te veze eventualno tumačili, nego su slavenske i južnoslavenske književnosti strpane u predmet "Strane književnosti" (str. 86.), a u dvopredmetnom studiju predviđena su obvezatna tri sata iz predmeta "Južnoslavenske književnosti" uz navođenje imena nastavnika (*Vodič kroz studij, Upis i red predavanja za školsku godinu 1993./94.*, Zagreb, 1993., str. 88). Samo godinu-dvije kasnije, valjda na tragu oštre ideološke kritike tzv. "jugonostalgičara", specifikacija jednopredmetnoga studija se proširuje, govori se tek o "opširnijem proučavanju kroatističkog korpusa", a u dvopredmetnom studiju uvodi se, umjesto obvezatnoga, izborni kolegij "Slavenske književnosti"; sve to bez ikakva dogovora ili suglasnosti s "pogođenim" znanstvenicima (*Usp. Vodič kroz studij*, Zagreb, 1995., Str. 84-88). I u novopokrenutom se studiju slavistike južnoslavenski jezici i književnosti navode samo u pojedinim nacionalnim imenima, premda je baš na tom području, kako se vidi i u pristupu S. Ježića,

određeno mjesto u tradiciji hrvatske i europske slavistike, što je možda najprimjerenije objasnio V. Jagić zacrtavajući time uži kontekst interesa slavenske i hrvatske filologije: "Nego ova rieč južni Slovjeni uzima se čas u širem, čas u užem pače i najužem značenju. U širem su značenju *južni Slovjeni* sva četiri plemena zajedno; ali počem su već od negda pak sve do danas Bugari odieljeni i u historijskom i u književnom pogledu od ostalih grana jugoslovenskih, dok nesvane i na Balkanu zora bolje budućnosti, uzima se rieč južni Slovjeni obično u užem značenju tako, da odbivši Bugare, ostaju Slovenci Hrvati i Srbi. Napokon u najužem značenju zovu kad i kad već same Hrvate i Srbe jedniem imenom Južnih Slovjena, ali taj se naziv ničim ne preporuča. U ovoj se knjizi (*Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*, op. Z. K.), razumievaju pod imenom južnih Slovjena niti u najširem niti u najužem značenju, ova tri plemena: Slovenci, Hrvati i Srbi."²

Što se pak tiče tragičnih okolnosti nastalih nakon brutalne agresije Srbije i Crne Gore na Hrvatsku te Bosnu i Hercegovinu i rata što nas je do boli zaprepastio svojom okrutnošću, podsjetio bih na jednu humanističku aktualizaciju Slavka Ježića, koji je, pišući o manje poznatom piscu Lavoslavu Vukeliću, u sličnim okolnostima, zapisao: "Posmrtno mu je štampana najpoznatija pjesma *Kod Solferina* (1879.), u kojoj smrtno ranjeni krajišnik umire na bojištu i osjećajući bezsmislenost ratnoga klanja izdiše s riečima na ustima: Bože, Bože, ako jesi, gdje si?"³

I.

Dakle, naslovnu sintagmu - susjedne slavenske književnosti, bez ikakve namjere da je ustabilimo kao zamjenu za zabranjeni govor, shvaćam ovdje u širem smislu, pa osim našega zapadnoga i istočnoga susjeda, opseg toga pojma skoro prirodno "pokriva" i bugarsku i češku književnost, a samo u najširem smislu i druge slavenske književnosti.⁴ Uistinu, povijesne i književ-

---

jezična i književna stvarnost bila takva da ju je potrebno proučavati u dvojnim situacijama i udvojenim-utrostručenim suodnosima, onako kako to uglavnom danas čine strani slavisti.

² *Djela Vatroslava Jagića IV*, str. 207.

³ Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas (1100. - 1941.)*, Zagreb, Naklada A. Velzek, 1944., str. 268.

⁴ Pomalo neočekivano, obzirom na ideološku sjenu koja je Ježićevu povijest pratila, najtemeljitije su obrađeni hrvatsko-srpski odnosi, crnogorski se ne spominju, a bosanski ili bosansko-muslimanski u kontekstu hrvatskog povijesnog prostora u duhu onodobne hrvatske historiografije. Slovenski se spominju sporadično, a ostali slavenski pisci i pojave uvijek kada su u izravnom povijesno-političkom ili kulturnom povodu.

popovijesne procjene Slavka Ježića kreću se uglavnom oko zadanih koordinata, od bugarske i srpske "povijesnice" i književnosti do slovenske i češke književnosti, koje se uvijek javljaju na mjestu kada su "na mjestu" i kada ih tradicionalna, šire slavistički obrazovana stručna "publika" i očekuje.

Da bi proveo svoju ideju povijesti hrvatske književnosti u kontekstu hrvatske povijesti, Slavko Ježić je trebao odrediti hrvatski povijesni prostor, koji on najprije određuje općenito, a onda i pojedinačno za pojedina razdoblja. Za našu temu zanimljivo je prvo definiranje toga prostora, a onda i neka važnija određenja, prema razdobljima. Navodim dva karakteristična ulomka:

(1) "Sav politički i kulturni život hrvatskoga naroda vezan je uz imena pet oblasti: Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Bosna i Dubrovnik. Geografska područja, što ih označuju ta imena, mienjala su se i u toku poviesti jedno na štetu drugoga, ali ona sva zajedno tvore povijesni prostor hrvatskoga naroda."⁵

(2) "Počeci pismenosti kod Hrvata vezani su uz misionarsku djelatnost braće Konstantina i Metodija, koji su na poziv moravskoga kneza Rastislava g. 863. krenuli iz Carigrada u njegovu kneževinu. Moravska je tada bila slavenska država, koja je sizala do Dunava, a obuhvaćala je i slovačku zemlju. Njoj na jugozapadu, oko Blatnog jezera, bila je manja slavenska država donjopanonskoga kneza Kocela, ovoj na jugoistoku Bugarska, a na jugu Hrvatska."⁶

Kao što je povijesni prostor hrvatskoga naroda Slavku Ježiću prostor po čijim se vertikalama događa hrvatska povijest, a na čijim se dijagonalama uspostavljaju veze sa susjednim narodima i kulturama, tako je povijest

---

⁵ S. Ježić, op. cit., str. 3.

⁶ Isto, str. 8. (Smisao za povijesna zbivanja, njihovo živo i uvjerljivo tumačenje, ne koristi se samo za uokviravanje književnopovijesne "priče", nego i kao zrcalo u kojemu se mogao ogledati i koji od suvremenika: "Pročišćavanje pojmova naročito je otežćao i znatno omeo nastali svjetski rat. Sada su pogotovo sitne artistske finese izgledale kao bezsmislene tričarije i sve te predratne borbe kao mlaćenje prazne slame dokonih bel-esprita. U gigantskomu rvanju, gdje su se carstva rušila, i borci za najsuprotnije ideale mogli su prolazno biti saveznici, i iste rieči različitim su ljudima drugo značile, a mnogi su se i svijestno pritajili, jer nisu znali, kako će se stvari razviti, dok je druge opet zanela struja onamo, kamo nisu ni smjerali poći" (str. 398-399). U jednoj od rijetkih aktualizacija, Z. Lešić sklonost Slavka Ježića društvenoj i političkoj povijesti doveo je u svezu s povjesničarima marksističke orijentacije: "U tom pogledu je ilustrativna velika Ježićeva *Hrvatska književnost* (1944.), u kojoj je podjela na periode izvršena po mjerilima političke istorije (...) Slučaj s Ježićevom *Hrvatskom književnošću* rječito ne govori da pitanje odnosa između književne i društvene istorije nije isključivo 'marksističko pitanje'" (Zdenko Lešić, *Književnost i njena istorija*, V. Masleša, Sarajevo, 1985., str. 186.)

Hrvatske dinamičan okvir unutar kojega se tumači hrvatska književnost u svom kontinuitetu, povezanosti književnog rada u svim hrvatskim pokrajinama, između pojedinih razdoblja i različitih pisaca: "Na taj se način može dobro vidjeti, kako su unatoč vjekovne razcjepkanosti i života u različitim društvima i pod različitim vladarima, Hrvati ipak svuda trajno imali osjećaj zajedničke narodne pripadnosti, da su težili za zajedničkim književnim jezikom, za jedinstvenom književnošću, a konačno i za svojom cjelovitom i zajedničkom narodnom državom."⁷

Iako autor *Hrvatske književnosti* ni na jednom mjestu eksplicitnije ne spominje svoju metodološku orijentaciju, iz Pogovora se može zaključiti da je Slavko Ježić sam bio nezadovoljan svojim prikazom književne povijesti do kraja 18. stoljeća (ne zaboravimo, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda* već je bila napisana, pa Ježićevu samokritičnost nije teško razumjeti), kao ni s prikazom "naraštaja iza Moderne" i "najnovije književnosti", koji je donesen "tek u pregledu" (za taj se posao Ježić bio tek pripremao). Važnost je Slavko Ježić dao hrvatskomu narodnom preporodu, koji je prikazan "ukratko, ali potpuno" i suvremeno, a najveće zasluge si autor sam pripisuje za sustavnu i povezanu sliku hrvatskoga književnog života 19. stoljeća te za zaokruženu sliku hrvatske moderne.⁸ Upravo na tim razdobljima bit će težište mojega istraživanja odnosa *Hrvatske književnosti* Slavka Ježića prema našim susjednim slavenskim književnostima.

Pa ipak, što se ranijih razdoblja tiče, dakako, moramo spomenuti staroslavenski, odnosno crkvenoslavenski jezik, kako Ježić piše, "osnovan na macedonsko-bugarskom jeziku solunskoga kraja",⁹ zatim značenje Bugarske, Moravske i Češke u najranijem razdoblju hrvatske srednjovjekovne pismenosti i književnosti, kao i značenje srpskih i bosansko-muslimanskih guslara u razvoju hrvatske narodne književnosti. Za ilustraciju navodim nekoliko fragmenata:

(1) "Od učenika Metodijevih, koji su došli u Bugarsku, poznati su po imenu: Kliment, Gorazd, Naum, Anđelar i Sava. U to su doba nastale tako zvane panonske legende, t.j. legendarnim stilom pisani životopisi Ćirila i Metodija, dva najstarija izvorna slavenska pisma, puna vrlo točnih poviestnih podataka. Mlađi je *Joan egzarh* (zamjenik patrijarha), a iza Simeunove smrti piše *črnorizac Hrabar* obranu slavenskog pisma *O pismeneh*. Za Simeunova sina Petra piše *pop Kuzma Besjedu* protiv bogumilske sekte."¹⁰

---

⁷ Isto, str. VIII

⁸ Isto, str. VII-VIII

⁹ Isto, str. 23.

¹⁰ Isto, str. 9.

(2) "Obrazovani češki kralj Karlo IV. (1346.-1378.), za koga je Češka bila najmoćnija država u srednjoj Europi, upoznao se na svom putu kroz Senj s hrvatskim glagoljaštvom, pa je ishodio od pape Klimenta VI., pristanak, da dalmatinski glagoljaši mogu dobiti jedno пристаниšte i u Češkoj i na jednomu mjestu obavljati službu Božju istim staroslavenskim jezikom s glagoljskim pismom (1346.). Ti su glagoljaši bili smješteni u benediktinskom samostanu Emausy ('na Slovanech'), ali kako im je na žalost nedostajalo više obrazovanje, nije od njihova dolaska bilo većega uspjeha. Česi naučiše glagoljsko pismo, ali ne i crkveni slavenski jezik. Naprotiv, glagoljaši prevedoše nekoliko djela ('Lucidarius') s češkoga na hrvatski jezik (pomiešan s crkvenim slavenskim)."¹¹

(3) "Čini se, da se pjevanje uz gusle najprije razvilo kod Srba, jer najstariji zapisi spominju 'srpske guslare', pa i onda kada pjevaju hrvatske narodne pjesme. Prvi put se u godini 1415. spominje srbski guslar. Pjesnik Miaskowski (1549.-1622.) crta u stihovima 'srpskoga guslara', kako je tužan nakrivio glavu i vuče dugačko gudalo pjevajući staru junačku pjesmu 'kako su pred godinama bili Turke Poljaci i Hrvati'. Popularnost tih guslara bila je kod Poljaka tako velika i toliko razvikana, da su se protiv njih morale izdavat i osobite odredbe."¹²

(4) "Spomenut je već lipovski beg, koi je obdario guslara Karamana. Pjevač Avdo Karabegović bio je u 19. stoljeću kod Hadži Rustambega Bišćevića u Bihaću, koga je svuda pratio; poslije je bio u službi i kod drugih begova, kod jednog 25 godina. Dedaga Ćengić, sin čuvenoga Smailage, imao je također svoga pjevača, koji je i na putu pjevao. Tako je isto k sebi pozivao i kod sebe mjesecima držao pjevača Huseinbeg Kulenović Staroselac."¹³

II.

Među tim tvrdnjama, u prvom dijelu knjige, nalazimo i jednu rečenicu koja je već bila aktualizirana,¹⁴ a koja ima zanimljiv interslavistički akcent, a odnosi se na uvođenje narodnoga jezika u književnost, "najprije u oblasti crkvene pismenosti čakavske Dalmacije", čiji se tragovi vide još u 16. stoljeću i u književnosti inače štokavskoga Dubrovnika: "Time je ujedno i proces uvođenja narodnoga jezika u književnosti obavljen kod Hrvata već u toku 14. stoljeća, dok se taj preobražaj na pr. u Rusiji zbio tek za Petra

---

¹¹ Isto, str. 21.

¹² Isto, str. 56.

¹³ Isto, str. 59.

¹⁴ Usp. Vladimir Horvat, *Crkva u hrvatskom narodnom preporodu*, Zagreb, 1986., str. 7.

Velikoga (1689. - 1725.), a kod Bugara i Srba tek u prvoj polovini 19. stoljeća.”¹⁵

Kada pak govori o hrvatskomu narodnom preporodu, konkretno o Ljudevitu Gaju i osjećanju cijele mlade generacije, Slavko Ježić opisujući Gajeve novine u pravopisu, piše: “Gaj se dakle nada, da će ovakvim jedinstvenim pravopisom (to upravo znači: grafikom) štampane knjige biti pristupnije i ostalim Slavenima.” I još: “... sjedinjenje svih Hrvata (kamo se pribrajaju i ‘brati’ Štajerci, Kranjci i Korušci, dakle Slovenci) u jedinstvenom pravopisu i jedinstvenom književnom jeziku, a zatim i zблиženje i što življa veza s ostalim slavenskim narodima.”¹⁶ Objašnjavajući kako shvaćanje da postoji samo jedan veliki slavenski jezik koji se raspada u četiri glavna narječja: rusko, poljsko, češko i - ilirsko, potječe od Šafarika i njegova djela *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (Offen, 1826.), Ježić otkriva da od toga vremena datiraju dvočlani naslovi jezika (horvatsko-slavensko pravopisanje, slaveno-serbska pjesmarica, povijest slavenobolgarskog naroda), te zaključno citira S. Vraza: “Nijedan Slavjan ne može potpunog znanja svojega domaćega prirođenja /narječja steći, nijedan u svom narodnom vrstnik-filosof biti, koji se ne uči i bistrim okom ne pazi također ustroj ostalih *narečjah* srodnih.”¹⁷

Ne ulazeći u podrobniju ocjenu Ježićevih gledišta o ilirizmu u hrvatskom narodnom preporodu navedimo još jedan podulji fragment, koji sam za sebe puno govori: “I tako se od godine 1836. sva narodnjačka akcija vodi pod imenom ilirskim, pa je kao *ilirski pokret* ušla i u povijest hrvatskoga naroda. Kroz sljedećih sedam godina (do početka 1843.) sav hrvatski javni i društveni život stoji u znaku ilirskoga pokreta. Sve se ilirizira: ime jezika, naroda i književnosti; izraz Velika Ilirija postaje sveobuhvatni pojam i za administrativno-političke jedinice, u kojima su živjeli Hrvati i ostali južni Slaveni. Ime se hrvatsko prestaje upotrebljavati. Odkako su Iliri nastali, Hrvata više nema, piše Srbin Teodor Pavlović, jer je Gaj ime hrvatsko slavno lepo saranio, pa sad više nema ni hrvatskih knjiga ni hrvatskog jezika, jer sve se to u ilirstvu izgubilo.

Ilirizam je panslavizam u minijaturi. On je idejno obuhvaćao cijelo južno Slavenstvo, ali ga je smatrao samo granom velikoga slavenskoga stabla, Sveslavenstva; sveslavenska ideja propagirala je ljubav i međusobno upoznavanje Slavena, koji trebaju da jedni druge podupiru na kulturnom, a i na političkom polju: to se nazivalo *slavenskom ili sveslavenskom uzajamnošću.*”

---

¹⁵ S. Ježić, op. cit., str. 23.

¹⁶ Isto, str. 198.

¹⁷ Isto, str. 199.

Ime ilirsko nije u prvi mah izgledalo ni protivnicima hrvatskih narodnih idela opasno, jer je imalo iza sebe dugotrajnu i neopasnu uporabu, izgledalo je neutralno, a osim toga je, barem prolazno, uklonilo i hrvatsko ime iz javnoga života. Ali ilirsko je ime imalo jednu neslućenu prednost: od 650.000 Hrvata pod banskom vlašću, a svega 1,300.000 žitelja Hrvatske i Slavonije, postalo je gotovo preko noći oko dvanaest milijuna Ilira, što je već bilo impozantan broj prema Madžarima, koji se broj tada računao na tri do tri i po miliuna!"¹⁸

III.

Kao što je poznato, nakon razdoblja hrvatskoga narodnog preporoda, Slavko Ježić govori o hrvatskom romantizmu od apsolutizma do nagodbe (1849.-1868.). Za našu temu, u tom je razdoblju najznačajniji odnos Ante Starčevića i Vuka Stefanovića Karadžića. Prikazujući iscrpno velikosrpske aspekte Karadžićeva programa Ježić im suprotstavlja stavove *bezkompromisnog Hrvata* Starčevića, djelomice prati njihovu polemiku koju prekida Gaj *Izjavljenjem radi Starčevićevih članaka o Srbima i srbskom jeziku*. Međutim, glede Starčevićevih nazora o jeziku i njegove prakse, u odnosu na srpski književni jezik, Ježić razložno zaključuje: "Tako je Starčević, koji nije bio ni po prirodi ni po struci filolog, svoje izpravno stanovište o jezičnoj i pravopisnoj samostalnosti Hrvata tvrdoglavi insistiranjem sveo na sporedne sitnice, a glavna stvar, *dub jezika, njegov stil i izražaj*, pustio je s vida. Ali tu je instinkt narodne samoobrane sam djelovao, pa se tako razvio izraziti *hrvatski književni jezik* zasebne fizionomije i različit od jezika, kojim se Srbi služe u književnosti, a koji se osniva na t.zv. 'beogradskom stilu'. A ironija sudbine je htjela, da je kod Hrvata za književni jezik prihvaćena je-kavština, kojom se nadovezalo na tradiciju Dubrovčana, a koju je Starčević odklanjao, dok je baš kod Srba prevladala ekavština, jer se njome govorilo u Vojvodini, gdje se stvarala nova srbska književnost."¹⁹

Šenoino doba, prijelaz iz romantizma u realizam (1869.-1881.), prema Ježićevim ocjenama predstavlja doba jugoslavizma, kojemu je protivnikom bio opet Ante Starčević, koji traži "da se Hrvati oslone sami na sebe i uzdaju u vlastitu snagu", a slavenško ime otklanja kao sramotno ("slavenoserbi"), a otklanja i pojam slavenstva kao neke cjeline.²⁰ Ocjena se toga doba u Slavka Ježića najbolje dokumentira ovim fragmentima:

---

¹⁸ Isto, str. 209.

¹⁹ Isto, str. 245.

²⁰ Isto, str. 265.

(1) "Sav politički i kulturni život šestdesetih i sedamdesetih godina stoji u znaku jugoslavizma, što ga je zastupao Strossmayer i liberalna narodna stranka, i koji nadovezuje na tradicije ilirizma. Sve se jugoslavizira: osniva se 'jugoslavenska' akademija, stvaraju se zakoni o 'jugoslavenskom' kazalištu i o 'jugoslavenskom' sveučilištu, pa čak i samomu narodnom jeziku Hrvata daje se ime 'jugoslavensko'. Narodni se prvaci nadaju, da će se pod tim imenom okupiti svi južni Slaveni oko Hrvata, a Zagreb će postati jugoslavenskom Atenom. Nekadašnji pak ilirski panslavizam, nasljeđuje slavofilstvo, podržavano živom vjerom u veliku budućnost Slavenstva."²¹

(2) "U osmom deceniju jugoslavenstvo se pomalo gubi, jer ga više nitko ne će: Austrija ga se boji, jer za nju ono znači bacanje pogleda preko državnih granica; Ugarskoj je ono prijetnja za razkidanjem okvira 'zemlja krune sv. Stjepana'; Srbima ono znači slabljenje narodne svijesti i unašanje mlakosti u borbu za oslobođenje i ujedinjenje svih Srba; a za Hrvate je to ime i onako bilo koncesija, koja je trebala da ukloni narodnosne osjetljivosti južnih Slavena, u prvom redu Srba, pa kada to nije uspjelo, vraćaju se Hrvati opet svomu narodnomu imenu hrvatskomu. To je ujedno i posljedica pojačanog utjecaja pravaša i njihova uspona u prvoj polovici osamdesetih godina."²²

Za razdoblje moderne, karakterističan je izrazito negativan saldo "narodnog jedinstva", u obliku, kako Slavko Ježić formulira "serbo-kroatizma, nove nacionalističke formule o jednom narodu hrvatsko-srpskom ili srpsko-hrvatskom, koja je naslijedila tradicije Gajeva ilirizma i Strossmayerova jugoslavizma." "Pozicija Srba", piše S. Ježić u tom smislu, "silno je ojačala; oni su vodili oportunističku politiku i pomagali Khuena u svim njegovim protuhrvatskim akcijama. Zato su bili i nagrađeni: osnivali su po miloj volji srbske konfesionalne škole, dobili su u Zagrebu višu djevojačku školu, a u Pakracu svoj bogoslovni seminar; dana im je dozvola, da se služe srbskom trobojnicom, a 19. listopada 1895. izjavio je Khuen u saboru, da srbska trobojka ima u Hrvatskoj isto toliko prava kao i mađarska, i dokle on bude banom, dotle će je zaštićivati. I u hrvatske se škole uvelo obvezatno učenje ćirilice, a narodni se jezik nazivao 'hrvatski ili srbski', 'hrvatsko-srbski' ili 'srbsko-hrvatski'. Srbi su Khuena slavili i pozdravljali kao 'srbskoga bana' (*Agramer Tagblatt*, 1903., br. 293.)."²³

Kao što je razvidno, jedan se od susjednih naroda krajem 19. i početkom 20. stoljeća Hrvatima javlja istodobno kao saveznik i kao neprijatelj u

---

²¹ Isto, str. 264-265.

²² Isto, str. 265.

²³ Isto, str. 316.

ostvarenju moderna hrvatskoga društva. Ne treba ni reći, gotovo stotinu godina kasnije javlja se on u istim ulogama, tek što je iluzija o savezništvu sada sasvim potrošena. Međutim, iz toga vremena kako i Ježić bilježi, "akcija serbokroatizma jača i na hrvatskoj strani"²⁴ te donosi nekoliko, za povijest hrvatske i srpske kulture, nezaobilaznih datuma, odnosno činjenica. Kako ih Ježić tumači?

Npr. rezultati poznate ankete J. Škerlića u *Srpskom književnom glasniku* ("bi li se ekavština ili jekavština upotrijebila kao zajednički književni jezik Srba i Hrvata"),²⁵ bili su takvi da čak i neki pravaši počinju pisati ekavski, zatim mlađi klerikalci, kao i Miroslav Krleža i s njim niz mladih socijalnih pisaca. Nabrojivši nekoliko rezultata književne razmjene, kao što su *Almanah hrvatskih i srpskih pripovjedača* i Matičina *Antologija novije srpske književnosti* B. Popovića, Ježić spominje i slične akcije sa Slovencima, knjigu *Suvremena Hrvatska* Milana Marjanovića te pripravu proslave stogodišnjice Njegoševa rođenja, pa zaključuje: "Već za mobilizacije pohapšen je jedan dio inteligencije, pristaša srpsko-hrvatskog jedinstva, dok je jedan dio prebjegao u inozemstvo i tamo razvio svoju akciju za ujedinjenjem Hrvata i Slovenaca sa Srbima (Jugoslavenski odbor u Londonu; akcija Milana Marjanovića i Hinka Hinkovića u Americi). Za rata dobiva serbokroatizam sve više i oblik jugoslavenski, te obuhvaća, uz Hrvate i Srbe, također i Slovence."²⁶

Usput, naglasimo i završnu ocjenu djelovanja Milana Marjanovića (njegov književnokritički rad Ježić vrlo visoko valorizira), kao jednog od "najiztaknutijih predstavnika serbokroatizma": "Poslije razočaranja u javnom životu, vratio se opet literaturi i kritici."²⁷ I inače su interesantne ocjene pojedinih pisaca s obzirom na njihove odnose sa susjednim slavenskim književnostima, odnosno s "jugoslavizmom" ili "serbokroatizmom", čime bi se ova radnja mogla proširiti analizom relevantnih suodnosa hrvatske sa svim ostalim slavenskim književnostima.²⁸

---

²⁴ Isto, str. 329.

²⁵ Isto, str. 328.

²⁶ Isto, str. 329-330.

²⁷ Isto, str. 333.

²⁸ U međuvremenu, Amir Kapetanović, student mojih seminara iz Metodologije poredbene povijesti slavenskih književnosti, napisao je iscrpnu seminarsku radnju »Slavenske književnosti u *Hrvatskoj književnosti* Slavka Ježića«, pa je taj dio zadatka njegovu nastavniku - otpao. Dakako, kao što se to na samom simpoziju pokazalo, suvremeni stručnjaci za pojedina područja, od hrvatske povijesti i usmene književnosti do slavista, morali bi Ježićevu povijest podvrgnuti temeljitijem »suočavanju« s najsuvremenijim rezultatima njihovih disciplina, pa je onda prirediti za možebitno treće izdanje.

IV.

Ono što bih, na kraju, sasvim ukratko htio reći, kao svoje teze za diskusiju, odnosi se na već iskazanu kratku ocjenu u sažetku, naime, da zasnivajući svoju "Hrvatsku književnost" na bliskom odnosu povijesnih i književnopovijesnih okolnosti, Slavko Ježić našim susjednim slavenskim narodima i književnostima ne odriče određenu funkciju u rekonstrukciji hrvatske povijesti i povijesti hrvatske književnosti, nego je strpljivo valorizira i/ili kritički provjerava. I dodati, on to radi s puno obzira na opće povijesne i kulturnopovijesne okolnosti, a da mu pri tome ideja "suverenoga" hrvatskoga jezika i književnosti i slobodne države Hrvatske ne zaklanja pogled, nego ga oslobađa i dovodi do procjena s kojima se mi možda ne moramo složiti (uostalom, prošlo je pola stoljeća od kada je knjiga napisana), ali one, te procjene, probleme ne preskaču, ne zataškavaju, nego ih drže otvorenima, relevantnima za slavističku raspravu, utemeljenima u povijesti hrvatskih zemalja i povijesti hrvatskoga jezika, hrvatske književnosti i kulture.

S a ž e t a k

ODNOS "HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI" SLAVKA JEŽIĆA PREMA SUSJEDNIM SLAVENSKIM KNJIŽEVNOSTIMA

Zasnivajući svoju "Hrvatsku književnost" na bliskom odnosu povijesnih i književnopovijesnih okolnosti, Slavko Ježić susjednim slavenskim narodima i književnostima ne odriče određenu funkciju u rekonstrukciji hrvatske povijesti i povijesti hrvatske književnosti, nego je valorizira i/ili kritički provjerava. Osim toga, u istom primjerenom suodnosu S. Ježić razlaže i srodne povijesne pojave od ilirizma i Strossmayerova "jugoslavizma" do "serbokroatizma" u doba moderne.

S u m m a r y

THE RELATION OF SLAVKO JEŽIĆ'S "HRVATSKA KNJIŽEVNOST" TOWARD NEIGHBOURING SLAVIC LITERATURES

Basing his "Hrvatska književnost" on the close relation between historical and literary-historical circumstances, Slavko Ježić does not reject, concerning neighbouring slavic nations and literatures, a certain function in the reconstruction and history of Croatian literature, but assesses and/or critically verifies it. Apart from that, in the self same corelation S. Ježić also expounds similar historical manifestations from Illyrianism and Strossmayer's "Yugoslavism" to "Serbocroatianism" in the period of modernity.

Znanstveni diskurs u “Hrvatskoj književnosti” Slavka Ježića (Zagreb, ¹1944.: ²1993.)

Nije herostratski za knjigu o kojoj je riječ - ponajprije reći čega u njoj (šteta što) NEMA?!

Inicijalno, u samome Predgovoru, dvije su autorske (Ježićeve) preambule:

- da je knjiga pisana “u skladu s najnovijim naučnim tekovinama”... i
- da će “tok književnog razvoja biti razumljiviji ako se prikaže u okviru povijesti”...

Kazala imena, tj. glosara personalnoga, u knjizi izdašno i iscrpno imade; to tek djelimce potkrepljuje preambulu prvu;

Kazala - pak - pojmova, tj. glosara terminologijskoga, u tvornu i tvarnu potkrepu učenosti/znanstvenosti - NEMA.

A finalno, tik pred Kazalom (imenskim) ima u knjizi, i to “petitirana”, svega troretkovna, jedna preambulkula, a završuje: “Ne navode se imena starih klasika NI IMENA VLADARA.” Slučajno? Kad bi makar bilo da nije! Jer ova akcidentalija daje slutiti, dopušta izmaštavati: kako je moglo biti da bude e da je naš autor, *barem* intuitivno, imao *makar* slutnju o modernijem poimanju historiografije kojoj je (za razliku od tradicionalne) manje do opisa *dogadajne*, a više do jedne druge povijesti: *mentalitetne!*

O tome dvojemu bit će govora u mom referatku.

Da brzopleto ne zaustim: inkantacije radi, umah ću se popraviti pa reći: intonacije radi dopustit ću si da iščitam (ispišem) 1. dijelak svojega sažetkovnog (“apstraktnog”) sinopsisa, i to dopunjena objasnidbenim nekim komentarama. Prvi će komentar biti - autokritičan: da sam književnopovijesnu teksturu Slavka Ježića nazvao *diskursom*, to je moj - priznajem - tribut modi (da ne kažem: pomodnosti) da se autorski idiolekat nazove diskursom. A mirne duše mogao se autorski vlastit govor imenovati i kôdom, i registrom... A da sam to, po ovještaloj navadi, nazvao znanstvenim jezikom, ili: stilom, zacijelo bih riskirao e da zazvučim unekoliko čak arhaično, ili blaže: *barem* kao *démodé*.

A nova je - koliko i stara - istina da se pod novim imenovanjima znaju - samo prurušeno - oživljavati stari smislovi... Uostalom: babilonska pomutnja u terminologiji, tj. u metajeziku struke - samo je usud posla kojim se bavimo ...

K ovomu još: u jubilejskim zgodama (a i našu je tako: autorska rođendanska obljetnica) na horizontu je očekivanja - apologija. Da toj kurtoaznoj navadi iskliznem, smislio sam malen - nije herostratski - izazov: za knjigu o kojoj je riječ - ponajprije reći čega - mislim - u njoj (šteta što) NEMA?!

“*Stichwort*” nadao mi se iz samoga *Predgovora* knjizi, gdje je, inicijalno, autorska (Ježićeva) jedna preambula:

- da je knjiga pisana “u skladu s najnovijim naučnim tekovinama”... (str. 5)

To namah, u knjizi finalno, potkrepljuje izdašno te iscrpno - *Kazalo imena*, tj. glosar personalni, gdje, uza sve beletrističke, figuriraju i deseci autora: historiografskih, kritičarskih, teorijskih i filologijskih - odreda domaćih, ali i inozemnih, mahom romanskih... (Barac, Barrés, Bréton, Croce, D'Annunzio, Haler, Ivšić, Jagić, Klaić, Kombol, Kozarčanin, Kukuljević-Sakcinski, Maraković, Marjanović, Matoš, Prohaska, Sainte-Beuve, Schopenhauer, braća Šimić, Taine, Torbarina, Ujević, Vodnik...)

No Glosar taj spomenutu preâmbulu o pisanju usklađenu “s najnovijim naučnim tekstovima” potvrđuje tek djelimce. Naime, Kazala pojmova, tj. Glosara terminologijskoga *alias* metajezičnoga, u tvornu i tvarnu potkrepu učenosti i znanstvenosti, štete, NEMA.

Akademski pak akribija, znanstveni standardi, u anglofonim sredinama *preskribirani* kao “style sheets” - ne daju zamisliti da bi ovakva knjiga bila bez takva suplementa kao vrsti nomenklaturnoga rekapitularija što bi imao svjedočiti o analitičkom, hermeneutičkom, periodizacijskom, tipologijskom pa i aksiologijskom instrumentariju.

Istina, kad je već tomu tako da u knjizi u kojoj govorimo Kazala pojmova *alias* Glosara terminologijskoga - NEMA, to ipak ne znači da ga nema u teksturnoj izvedbi. Dapače!

Svega jedan ilustracijski citat: Slavko Ježić, *Hrvatska književnost*, GZH, Zagreb, 1993., § 170:

- Umjetnost 20. stoljeća počela se odvrćati od impresionizma, kao i od naturalizma i uopće od prikazivanja čutilne realnosti. Umjesto da se iznosi dojam (impresija), kojim vanjski svijet djeluje na našu nutrinu, traži se izraz (ekspresija) unutarnjega duševnoga života, i stvara se “duhovna umjetnost” s apstraktnim izražajnim sredstvima; (str. 370.)

I sad slijedi suptilna, nadasve sofisticirana enumeracija komponenata europskog (posebice njemačkoga) *ekspresionizma: komponente aktivističke, primitivističke, gotičke i barokne*; zatim ekspresionističkih “ogranaka”: *kubizma, futurizma, konstruktivizma, dadaizma - sve pojmova redefiniranih u korespondenciji verbalnosti s likovnošću*; k tomu još slijedi minuciozan razlikovan zaključak:

- Sve ove različite faze i nijanse ekspresionizma, uključivši i prijelazno stanje "nove stvarnosti" (*die neue Sachlichkeit*), zove novija njemačka književna povijest "überrealismus" (nadrealizam), što treba lučiti od francuskoga "surréalisme", koji nadovezuje na Larbaudovu pjesničku generaciju "nesvjesnoga" (*linconscient*) i nastoji izraziti "bilo riječima bilo pismom zbiljsko funkcioniranje misli" (André Bréton), § 170, str. 327.

Pa zar tu nije, očito, na pregršt još jednako aktualnih i relevantnih termina književne historiografije? I ne reći kako je šteta što nisu glosarski inventurno razvrstani?! Pa predlažem: da se novom virtualnom trećem izdanju, dodadne i *Kazalo pojmova*!

U 2. dijelku svojega sažetkovnog sinopsisa ("apstrakta") citirao sam drugu autorsku (Ježićevu) preambulu, također inicijalno spomenutu u samome *Predgovoru* knjizi:

- da će "tok književnog razvoja biti razumljiviji ako se prikazuje u okviru povijesti hrvatskoga naroda" (str. 5).

A finalno, tik pred *Kazalom* (imenskim) u knjizi ima, i to "petitirana", tj. petitom složena, svega troretkovna, jedna - da kažem - preambulkula što završuje: "ne navode se NI IMENA VLADARA"?! - Slučajno? - pitam se. - Kad bi makar da nije! - odgovaram si željkovano. Jer, ova - recimo: akcidentalija, daje slutiti, dopušta izmaštavati: kako je moglo biti da bude e da je naš autor, u pretpražju osviještenosti barem, tj. intuitivno, imao ma i slutnju o modernijem poimanju historiografije kojoj je - za razliku od tradicionalne - manje do opisa DOGAĐAJNE, a više do jedne druge - a kapitalnije i supstancijalnije povijesti: MENTALITETNE!

Koncept povijesti kao povijesti mentalitéta etabliran je kasnih dvadesetih godina, točno 1929., pokretanjem pariškoga časopisa *Annales*, podnaslova *Économies, Société, Civilisations*: "Histoire de mentalités"; njemački su to historičari imenovali kao *Mentalitäten-Geschichte*, a ona istražuje *psihičku stvarnost* koja daje temelj čovjekovih predodžbi, mišljenja i stavova prema elementarnim pitanjima njegove egzistencije. Dok tradicionalna historiografija (*histoire événementielle* = *Ereignisgeschichte* = događajna povijest) uzima u obzir uglavnom iznimne likove: glavara i vođa, i iznimna zbivanja: ratova, pokreta, prekreta i smjena vlasništava... "mentalitetna povijest" kao povijest duga trajanja (*longue durée*) bavi se i tzv. običnim, prosječnim čovjekom, anonimusom - regbi - i to ne samo u iznimnim situacijama nego i u njegovu svagdanjem i svugdašnjem životu. Za nju nije odlučno kako se čovjek ponaša naočigled "velikih" političkih čina ili iznimnih događajeva, nego kako on doživljuje, primjerice: djetinjstvo, seksualnost, obitelj i smrt... i kako se prema tomu postavlja. Nadalje, teme su ove historiografije teme donedavna smatrane nedostojnima akademsko-

historiografskih salona, poput tema: o siromaštvu, zatvorima, kanalizaciji, otpadu, društvenom ološu, prostituciji (burdeljima/kazinima/kuplerajima), donjem vešu, vonjima *alias* smradovima...

Sve je ovo, kao informacija i britka, izazovna spoznaja, probrano i napabirčeno iz majstorskog uzorka primjene "mentalitetne" historiografske metodologije iz "druge ruke", dakle: Jozo Džambo, *Povijest mentaliteta - jedan historiografski pristup fenomenu bosanskog franjevaštva*, u: *Sedam stoljeća bosanskih franjevaca*. Tu se npr. plauzibilno navodi i ovo:

- Katastrofe kao događaji ("histoire événementielle") daju se relativno lako opisati, ponekad čak i s jednom velikom statističkom preciznošću. Tako ćemo moći saznati koliko su i kakvih žrtava iz godine u godinu odnosili sa sobom kuga, pošasti, povodnji, požari, vojne i nasilja. Ali to nije sve. Za povijest mentaliteta to je čak premalo. Ona želi saznati kako su te katastrofe *oblikovale* čovjeka i kakve su tragove ostavljale u njegovoj svijesti: kako su te katastrofe kao materijalna zbivanja prelazile u psihička stanja, u strah, religioznost, bunt, sudbinsko shvaćanje svijeta i života, u uvjerenje i mentalitet (*nav. djelo*, str. 238).

I sam autor (Jozo Džambo) kao nosioca najnovije historiografske metodologije (mentalitetne) i spominje i navodi francuskoga historičara Fernanda Braudela, suradnika (već spomenutoga časopisa *Anali - Annales*) koji je imenovanom metodologijom sintetski ekspandirao u monografiji *La Méditerranée... = Sredozemlje...*, Paris 1949., i koji je (F. B.) razmicao tradicionalne međe historiografske znanosti etnologijom, odnosno etnografijom i folkloristikom:

- Ove se discipline nisu pretplatile na "velike" stvari i zbivanja u čovjekovu životu, nego one i u naoko najsitnijim detaljima svakodnevno otkrivaju informacije, višeslojnost, simbolički govor, nosioce značenja i poruka. (J. Dž., *nav. djelo*, str. 246, gdje upućuje i na dva domaća - "mentalitetnoj" metodologiji komplementarna - naslova: D. Zečević, *Književnost na svakom koraku*, Osijek, 1986., te D. Rihtman-Auguštin, *Etnologija naše svakodnevice*, Zagreb, 1988.)

Eh, sad: "Hrvatska književnost", Slavka Ježića kao *književnopovijesni* pregled izrijekom vezan uz "povijesnu" *povijest* hrvatskoga naroda - dakako - anterioran je Braudelovu *Mediterranu*, no aposterioran je *Analima...* a rasprava o potencijalnoj "mentalitetnoj" metodologiji u njoj nije nikakva zadjevička invektiva već je samo promišljanje, i to tek u naznakama, o jednoj vrlo/hrloj metodologiji kadroj obogatiti naša poimanja i naše spoznaje o predmetu što nas se esencijalno tiče... pa je toj svrsi svaki povod samo dobrodošla prilika ili izlika...

Historiografi mentaliteta pošli su od toga da u životu pojedinaca ili ljudske zajednice ima fenomena koji se mijenjaju veoma sporo i takvih koji se mijenjaju brže.

Tradicionalna pak historiografija (događajna) bilježila je evidentno i ono što je stršilo iz toka povijesti, dok je previdala njezina spora, ali *silna* kretanja. Primjerna i ovdje primjerena slikovita je usporedba s morskom vodom (Braudelova), da mi zapažamo ono što se zbiva na površini mora: bure i lahore, maestralske i bonacu, ali ne i ono što se zbiva u tamnim i tromim morskim dubinama; da zapažamo površinsko, prolazno i brzo, ali ne ono dubinsko i sporo.

Budući da se povijest mentaliteta svojim interesom *razlikuje* od tradicionalne historiografije, to joj je i diskurs nešto drugačiji. Za nju, dakle, nema "velikih" i "malih" tema; za nju postoje *psihičke realnosti* koje valja istražiti u njihovim svakidašnjim transformacijama; povijest mentaliteta da je sklona opisivanju, time i prikladnija za narativni diskurs; da nije na odmet podsjetiti kako franko- i anglofoni historiografi pišu živahnom i elegantnom, čak i zabavnom prozom koja zna doseći visoke stilizacijske, i to književnosne kvalitete...

Ovima nalik kvaliteta nije lišen ni naš autor (S. Ježić). Stoga još jedna ilustracijska citatnost. Opisuje književni historiograf Ježić prvo svjetsko međuraće i domaću nam mentalitetnu situaciju:

- Sada su pogotovu sitne artistske finese izgledale kao besmislene tričarije i sve te predratne borbe kao *mlačenje prazne slame dokonih bel-esprita*. U gigantskom rvanju, gdje su se carstva rušila, i borci za najsuprotnije ideale mogli su prolazno biti saveznici, *iste su riječi različitim ljudima drugo značile*, a mnogi su se i svjesno pritajili, jer nisu znali kako će se stvari razviti, dok je druge opet zanjela struja onamo, kamo nisu ni smjerali poći... Bilo je tu mnogo kolebanja, mnogo susreta raznovrsnih elemenata na istoj liniji, mnogo *mimoilaženja i razilaženja, mnogo dima bez vatre*, a i mnogo *bengalske vatre*... Konačno je postalo jasno... da sklopljeni mir i nije bio mir, nego da je cijelo to razdoblje od dva decenija bilo samo stanka za predah, da se opet nastavi teško i krvavo razračunavanje oružjem. (§ 169, str. 370)

Pod stilografskom lupom ili: pod lupom diskursne analize: - iskazni postupci kao da ovdje vuku na beletriziranu stranu: tu je i repertoar iz folklorne frazeologije (*mlačenje prazne slame*), ali odmah i ironizacija urbane snobovštine (*dokoni bel-espriti*, tj. duhovni krasnici), pa je paronomazijski uspjela dosjetka (*o mimoilaženju i razilaženju*), pa slika iz zalih paremiološke baštine (*dim bez vatre*) no odmah i dodatak o *vatri bengalskoj*

kao alegoriji opsjenarstva i čarobnjaštva... i u "finišu" rezignantna moralno-intelektualna skepsa nad ponovnim *krvavim razračunom*...

Da bi tu moglo u zametku biti posrijedi poimanje barem mentalite-toidno, dalo bi se nagađati; u svakom slučaju ono je *sans la lettre*, tj. bez svjesna imenovanja; no za ustuk, ima u jednog autorova (Ježićeva) pjesničkog suvremenika, u Tina Ujevića, tekstovnih ulomaka iz kojih bi se dalo deducirati povijesno poimanje posve blisko mentalitetnom, i to *avant la lettre* tj. prije negoli je ono bilo konstituirano, a potječu iz ranih dvadesetih?! Dva će mi dostajati kao citatna iluminacija rečenoga:

1: ... pokolenja ne ulaze u povijest samo sa tvojim junačkim podvizima, no isto tako sa odlučnom moći svoje svijesti i savjesti. Drugim riječima, *politika i kultura* podjednako kao *ekonomija i vojni život* važni su za opstanak i razvoj država i njino znamenovanje (g. 1920: *Za obnovu srdaca*).

2: - Historija je... serija zločinštava i skandala koji neprestano traju: varao bi se čovjek da sa te točke ispituje najčovječnije ideologe, on bi u njima našao strahovitu pozadinu prevara i nasilja, uz *spletove ličnih interesa i ambicija* (g. 1922: *Demokratije i imperijalizmi*).

Isti je pjesnik, Ujević, istina kasnije, u *Ganuljivim opaskama iz Žedna kamena na studentu* (1954.) izrijekom opjesmio aksiološke dosege o znatnostima neznatnosti za individualno, anonimno, i "nepovijesno" (u smislu događajnom) no puno, cjelovito življenje - što su odreda poimanja i pozicije povijesti kao povijesti mentaliteta.

I tko da porekne kako pjesništvo nema spoznajne/noetičke/gnoseološke/kognitivne - kako već najvolite reći - dimenzije/potencije/funkcije...

I kako pjesništvo prije shvati te izrazi o životu i povijesti, individualnoj i kolektivnoj, površinskoj i dubinskoj, što historijska nam tradicionalna historiografija nije kadra... a književna nam historiografija, temeljena na svojim poetskim i poetičkim predlošcima, moglo bi biti da kadra jest.

Iz rečenog Ujevićeva pjesmotvora, za traženu ilustraciju/iluminaciju, dostajat će nam četiri svega od ukupno sedam kitica (s mojim - K. P. - nadam se nenagrdnim isticajima):

2. Naučio sam se ljubiti stvari sitne i nevažne.

I MALENKOST ME O BITNOM ČARU UČI.

Ja cijenim čašu vode i pogačice razne,

a u dnu vode sna tek me oblak muči.

3. a cijenim na zemlji dobru jednostavnost

I NEJASNOĆU ŠTO JE SUNCE OD JASNOĆE.

Moja rijeka teče strujom zaboravnost,
daleko sam od kavge, tuče, zle riječi i sve zloće.

6. Još ću na kraju voljeti vrline
i pravi čovjek mene će da divi.
Jer gade mi se pljuvačke i sline
I SHVAĆAM KAD SE PRIJATELJSKI ŽIVI.

7. Prebolio sam strasti, pa i ljutu pizmu.
Prekužio sam gnjev na vjerolomstvo.
PROSTOSRDNO SE ČUDIM VANDALIZMU.
Ja bivam mlađi. Svijete, ja sam tvoje potomstvo!

S a ž e t a k

ZNANSTVENI DISKURS U "HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI" SLAVKA JEŽIĆA

Članak "Znanstveni diskurs u 'Hrvatskoj književnosti' Slavka Ježića (Scholarly Discourse in Slavko Ježić's *Croatian Literature*), Zagreb, 1944., 1993.", konstatira kako je šteta što uz *Imenski glosar* nema i *Glosara terminološkoga* koji bi rekapitulacijom i eventualnim redefinicijama po modelu leksikografskih natuknica nomenklaturirao te inventarizirao književnopovijesni i književno-kritički instrumentarij autora i djela - dok u samoj teksturi ima na pregršti pojmova optjecajna u sličnim sinkronim djelima.

Zatim, u povodu respektivne povijesti - a ona se, uvodno, deklarativno vezuje uz (hrvatsku) narodnu povijest - pita se: ne bi li i književna historiografija pvela računa o metodologiji recentne "historijske" historiografije kakvu je zasnovao Fernand Braudel surađujući u pariškom časopisu *Annales* (1929.) uvođeći, više nezaobilazne, kategorije *historije događajne* (*histoire événementielle*) i *historije mentalitetne* (*histoire de mentalités*), tu opozicijsku dijadu kao termina i metodologiju posve prihvaćenu i u germanofonoj historiografiji što produktivno razlikuje *Ereignis-Geschichte: Mentalitäten-Geschichte*...

S u m m a r y

SCHOLARLY DISCUSSION IN SLAVKO JEŽIĆ'S "HRVATSKA KNJIŽEVNOST"

The article "Scholarly Discourse in Slavko Ježić's 'Hrvatska književnost' (Zagreb, 1944, 1993)" contrasts how damaging it is that there is no *Glosar terminološki* along side the *Imenski glosar*, which would, through recapitula-

tion and eventual redefining according to the model of lexicographic entries, nomenclaturivise and inventivise the literary-historical and literary-critical instrumentarium of the author and work - while there would be in the very texture a handful of concepts circulating in similar synchronistic works.

Next, concerning respectful history - which is, by way of introduction, declaratively associated with (Croatian) national history - it is asked: should not literary historiography make an account about the methodology of the critical »historical« historiography, the type established by Fernand Braudel, collaborating with the Parisian journal *Annales* (1929), introducing the more unavoidable category of *history of events* (*histoire événementielle*) and *history of mentality* (*histoire mentalités*), that oppositional diadem, such as terms and a methodology completely accepted in germanophonic historiography, which productively differs from *Ereignis-Geschichte: Mentalitäten-Geschichte...*

Ježićeva izdanja Frankopanove pjesničke ostavštine

U golemoj životnoj knjizi Slavka Ježića - kojemu ovim znanstvenim skupom obilježavamo stotu obljetnicu rođenja - važno poglavlje čini njegov rad na istraživanju i izdavanju književne ostavštine jednog od velikana hrvatske povijesti - Frana Krste Frankopana, za kojega je hrvatska kulturna javnost dvjesto godina po njegovoj smrti doznala da je bio latinski i hrvatski pjesnik. Po svemu se čini da je taj zakopani pisac Ježiću bio prva velika tema, prvi veliki pothvat u njegovoj budućoj prebogatoj književnoj, književno-povijesnoj, uređivačkoj, prevodilačkoj, kazališnoj i uopće kulturološkoj djelatnosti. Naime, već u dvadesetoj godini života (1915.) on dovršava studiju o Frankopanu i priređuje za tisak u Kostrenčićevu izdanju ispuštene njegove pjesme, i to ne za kakav običan časopis, dnevne ili tjedne novine, već za uglednu Akademijinu *Gradu za povijest književnosti hrvatske*,¹ nepunih šest godina nakon toga (1921.) Ježić - već tada i još dugo poslije najbolji poznavalac Frankopanovih djela - objavljuje u izdanju Matice hrvatske monografiju *Život i rad Frana Krste Frankopana*, s povelikim izborom iz njegove poezije.² To je u osnovi bila njegova doktorska disertacija koju je pod naslovom "Die literarische Tätigkeit Fran Krsto Frankopans" kao dvadesetjednogodišnjak 1916. obranio na bečkom sveučilištu. Ježić će još jednom urediti i tiskati Frankopanovu književnu ostavštinu, i to 1936., ovaj put po narudžbi Srpske kraljevske akademije.³

Svako svoje izdanje Frankopanovih djela Ježić je popratio odgovarajućom uvodnom studijom. No, javljao se s frankopanskim temama i u časopisima. Tako je u *Savremeniku* (1915.),⁴ u osam brojeva, u nastavcima, tiskana njegova studija pod naslovom "Fran Krsto Frankopan kao književnik"; u *Nastavnom vjesniku* (1916.)⁵ tiska se njegov rad o Kupidovoj slje-

¹ Slavko Ježić, "Književna ostavština Frana Krste Frankopana", *Grada JAZU*, knj. VIII, Zagreb, 1915.

² S. Ježić, *Život i rad Frana K. Frankopana*, Matica hrvatska, Zagreb, 1921.

³ S. Ježić, *Djela Frana Krste Frankopana*, Srpska kraljevska akademija, knj. CVIII, Beograd, 1936.

⁴ S. Ježić, "Fran Krsto Frankopan kao književnik", *Savremenik*, god. X, br. III-IV, IX-XII, 1915.

⁵ S. Ježić, "O sljepoći Kupidovoj", *Nastavni vjesnik*, knj. XXIV, br. 3, Zagreb, 1916.

poći, što se također odnosi na Frankopana, budući da je taj simbolični lik ljubavne poezije na više mjesta zastupljen u njegovim pjesmama; u istom časopisu iste godine Ježić objavljuje svoju radnju pod naslovom "Pravopis Frana K. Frankopana".⁶ Zatim se opet javlja u *Savremeniku* (1919.) s radom "Značaj Frankopana i njegovo značenje u književnosti";⁷ naredne godine opet je u *Nastavnom vjesniku*, ovaj put s raspravom "Talijanske pjesme Frana K. Frankopana".⁸ Dodamo li svemu tome i Ježićev sastav o ovom piscu u njegovoj voluminoznoj *Hrvatskoj književnosti od početka do danas* (1944.),⁹ onda smo zaokružili materiju od koje mora poći svako raspravljanje o Ježićevu radu i doprinosu na istraživanju pjesničke djelatnosti Frana Krste Frankopana; od nje, razumije se, polazi i ovo moje.

*

U sklopu promatranja Ježićeva istraživanja Frana K. Frankopana prvo se nameće pitanje kako je Ježić obavio posao oko izdavanja i znanstvenog opremanja Frankopanove književne ostavštine, pri čemu se ne misli samo na veću ili manju točnost u čitanju poezije toga pjesnika, već i na funkciju što su je Ježićeva izdanja imala u rastu naše znanosti o književnosti; i potom, što je Frankopanova poezija mogla značiti za hrvatsku književnost godine 1871., kad je u izboru objelodanjuje Ivan Kostrenčić,¹⁰ i 1915., 1921. i 1936., kad Ježić reda svoja tri izdanja, s relativno opširnim uvodnim studijama. Naravno, u tom širokom spletu ja ću u ovom priopćenju moći upozoriti tek na neka pitanja Ježićevih zahvata u frankopansku problematiku.

Podimo dakle od prvog našeg pitanja, od kratkog promatranja kako je Ježić čitao, tiskao i opremio svoja izdanja. Na samom početku svoga zanimanja za Frankopana, Ježić je na raspolaganje, osim svoje već tada veoma široke obrazovanosti (netom je bio završio studij romanistike i slavistike na bečkom sveučilištu) i izuzetne marljivosti, znanstvene radoznalosti, istraživačkog dara i žara, imao samo Kostrenčićevo nepotpuno izdanje i nekoliko osvrtu na to izdanje i na Frankopana uopće, doduše iz tada najkom-

---

⁶ *Nastavni vjesnik*, knj. XXIV, br. 3, Zagreb, 1916.

⁷ S. Ježić, "Značaj Frankopanovih i njegovo značenje u književnosti", *Savremenik*, XIV, 6, 1919.

⁸ S. Ježić, "Talijanske pjesme Frana K. Frankopana", *Nastavni vjesnik*, XXIX, 3-4, 1920.

⁹ S. Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas*, Naklada A. Velzek, Zagreb, 1944.

¹⁰ *Vrtić*, pjesme Frana Krste markeza Frankopana, kneza Tržačkoga, izdao Ivan Kostrenčić, Zagreb, 1871.

petentnijih pera, za historijsku dimenziju: Račkoga,¹¹ poslije Kukuljevića¹² i Lopašića,¹³ za književnu: Jagića,¹⁴ poslije Šurmina,¹⁵ Matića¹⁶ i još neke. Prve korake, naravno, učinio je Kostrenčić,¹⁷ otkrivši i objavivši izbor iz Frankopanovih rukopisa. To je za mladoga Ježića bio poticaj i izazov; sam se svim žarom dao na proučavanje cjelovite Frankopanove bečke ostavštine; studirao je, čitao i prečitavao ne baš savršeno sredene rukopise, za sebe prepisivao sve što je tamo našao, i prvo što je konkretno za javnost uradio bila je, uz prigodnu uvodnu raspravu, pripremljena za tisak skupina onih pjesama¹⁸ što ih je Kostrenčić, zbog njihove skliskosti, izostavio iz svoga izdanja. Ježić je smatrao da je u redu što se u popularnom izdanju takve pjesme izostavljaju, no druga je stvar kad je riječ o tiskanju za znanstvene potrebe. Akademija je bila prihvatila takvo njegovo stajalište, pa je urednik Ivan Milčetić uvrstio i otisnuo u *Gradi* Frankopanove slobodnije pjesme. Ali je ubrzo slijedila reakcija. Knjiga je povučena, Ježićev prilog izlučen i uništen, te je ponovno izišla ista *Grada*, umanjena za Ježićev prilog. Ipak, u javnost je otposlano ponešto neizmijenjenih primjeraka, pa su se tako oni našli i do danas sačuvali u nekim našim najvažnijim bibliotekama kao rijetkost, između ostalih i u zadarskoj Znanstvenoj knjižnici. Tako Ježićev trud za znanost ipak nije propao, ali se pokazalo da je Frankopanov imao problema sa stanovitim slojem čitalačke publike i dva stoljeća nakon svoje smrti.

Danas manje-više svi znaju što je bilo i što se nalazi u tom Ježićevu prilogu; riječ je o osamnaest pjesmama što ih je Kostrenčić izostavio iz svoga izdanja 1871. Po klasifikaciji kakvu je ostavio sam Frankopan, od sto devet pjesama, naslovljenih *Garlic za čas kratiti*, Kostrenčić je ispustio njih šes-

---

¹¹ Franjo Rački, "Knez Krsto Frankopan, nepoznat do sada pjesnik", *Vienac*, god. III, br. 3, Zagreb, 1871.; isti, *Izprave o uroti P. Zrinskoga i kneza F. Frankopana*, izd. JAZU, Zagreb, 1873.

¹² Ivan Kukuljević Sakcinski, *Književnici u Hrvatab s ove strane Velebita, živivši u prvoj pol. 17. vieka*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. 9, Zagreb, 1868.

¹³ Radoslav Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, Starine JAZU, knj. XXV, Zagreb, 1895.

¹⁴ Vatroslav Jagić, "Frankopanovih Vrtić", *Vienac*, III, br. 20, Zagreb, 1871; pretisk. u: V. Jagić, *Izabrani kraći spisi*, Zagreb, 1948.

¹⁵ Đuro Šurmin, *Povjest književnosti brvatske i srpske*, Zagreb, 1898.

¹⁶ Tomo Matić, "Ein Bruchstück von Molières George Dandin in der Übersetzung F. K. Frankopans", *Archiv für slavische Philologie*, Bd. 29, Berlin 1907.; prevedeno i pretisk. u: T. Matić, *Iz brvatske književne baštine*, Zagreb, 1970.

¹⁷ Vid. bilj. 10.

¹⁸ S. Ježić, o.c. u bilj. 1.

naest, a iz odjeljka "Dijačke junačke" dvije. To su dakle pjesme što ih je Ježić izabrao i objavio 1915. U svom narednom¹⁹ izdanju, onom iz 1921., koje je popratio opširnom monografijom *Život i rad Frana Krste Frankopana* (otud i naslov cijeloj knjizi), Ježić nije donio ni jedne pjesme iz svoga priloga u *Gradi*, što je bilo posve prirodno s obzirom na neugodna iskustva, a u čitavu je knjigu ionako uvrstio samo izbor, pa stoga javnosti i nije morao posebno objašnjavati zašto neke pjesme ne donosi. Tom je svom izdanju Ježić dodao i Frankopanovu latinsku *Elegiju*, koja je u svoja dva stara izdanja (1656. i 1794.) bila najveća bibliografska rijetkost.²⁰ No ipak se Ježić, makar i ovlaš, u svojoj monografiji osvrnuo i na one zabranjene pjesme, napisavši kako je trebalo "vrlo delikatno postupati, da se ne povrijedi ničija tankoćutnost."

Treće Ježićevo izdanje,²¹ ono u Srpskoj kraljevskoj akademiji, nešto je potpunije od dotadašnjih. Naime, Ježić je tu uspio smjestiti najveći dio zabranjenih pjesama iz *Garlica*; izostavio je samo dvije, i to onu pod naslovom *Zvire ko svit zderžuje* i onu naslovljenu *Ptica prez perja*; izostavio je i više od polovice sastavaka iz odjeljka "Zganke".

Za svoje prvo izdanje, ono što je obuhvaćalo od Kostrenčića netiskane pjesme, Ježić se nije mogao služiti neposredno Kostrenčićevim čitanjem, jer ih ovaj nije ni uvrstio u svoj izbor. Ipak, njegovo mu je čitanje bilo od koristi, jer je u njemu, na Kostrenčićevu zamolbu, sudjelovao tada u nas najveći autoritet u čitanju starih tekstova - Vatroslav Jagić, koji je u to doba već imao iza sebe u Akademijinim "Starim piscima hrvatskim" priređena djela Marka Marulića (1869.),²² Šiška Menčetića i Džore Držića (1870.)²³ i Mavra Vetranovića (1871.).²⁴ Za sam rječnik i tumačenje kajkavskih i drugih fraza od pomoći je Ježiću bio tada i još dugo poslije prvi čovjek hrvatske dijalektologije - Stjepan Ivšić; a za prevođenje s talijanskog obratio se pjesniku Rikardu Kataliniću Jeretovu, kojemu je talijanski jezik bio materinski, da mu kompetentno prevede citate iz *Guarinija*, *Marina* i *Crescentea*.

Tek u naše dane javnosti je predočeno sve što je Frankopan napisao. 1976. Josip Vončina objavio je, i opet u izboru, Frankopanovu pjesničku ostavštinu,²⁵ ali ne prema kriterijima kojima su se rukovodili Kostrenčić i

---

¹⁹ Vid. bilj. 2.

²⁰ I. Kukuljević Sakcinski, o.c. u bilj. 12.

²¹ Vid. bilj. 3.

²² Stari pisci hrvatski, knj. I.

²³ Stari pisci hrvatski, knj. II.

²⁴ Stari pisci hrvatski, knj. III.

²⁵ Zrinski, Frankopan, Vitezović, *Izabrana djela*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 17, Zagreb, 1976.

oni koji su odbacili već tiskan Ježićev izbor, nego po načelu da se pjesnik što je moguće adekvatnije predstavi svojim književnim ostvarenjima. Potom, 1979., časopis *Gordogan*²⁶ objelodanjuje sve zabranjivane Frankopanove pjesme, pa je tako od te godine i najšira čitalačka javnost konačno došla u priliku da čita, prema današnjim uzusima, zapravo bezazlene stihovane sastave. A ove, tj. 1995., god. konačno smo dobili sveukupna poznata djela našega pjesnika, čak u dva izdanja: u Matičinoj biblioteci "Stoljeća hrvatske književnosti"²⁷ i u Akademijinim "Starim piscima hrvatskim",²⁸ oba u redakciji i opremi Josipa Vončine; oba kao godinu izdanja nose 1995.

Vončinino čitanje i transkripcija Frankopanovih pjesama i proze upravo je mjerilo o koje valja mjeriti koliko je Ježić Frankopana ispravno predstavio kulturnoj javnosti. Samo odmah treba naglasiti: u Ježićevo doba tekstološka istraživanja bila su još u povojima, pa stoga nije neobično što Ježić nije znao ono što znanost danas zna. Drugim riječima, Ježićeva dostignuća treba ocjenjivati prema stanju znanosti o književnosti njegova vremena. Ne ulazeći u podrobna razlaganja, možemo tvrditi da je Ježić bio posve na razini književne znanosti svoga vremena, pa stoga njegovo predstavljanje toga tako dugo u arhivu skrivenog pjesnika, makar i u necjelovitu obliku, znači respektabilan doprinos hrvatskoj znanosti o književnosti, što s poštovanjem i zahvalnošću ističe Josip Vončina, zacijelo danas najupućeniji poznavalac Frankopanova djela.

*

Prastara izreka "Habent sua fata libelli" teško da je ikad imala rječitiji primjer od Frankopanove zbirke. Po svojoj sudbini ona ostaje jedinstvenim slučajem u hrvatskoj književnosti starijega razdoblja; nesretni je pisac nasilno završio svoj život na samom pragu zrele dobi, a njegovo djelo, također nasilno prekinuto i nikad dovršeno, stjecajem tragičnih okolnosti bilo je pohranjeno u arhivu, daleko od očiju čitalačke publike, gdje je, neviđeno i nečitano, ostalo punih dvjesto godina. A književno djelo, zna se to ne od jučer, djeluje i funkcionira samo u kontaktu s publikom, svejedno, prima li ga ona ili ga, raspravljajući o njemu, odbija. Frankopanovo djelo nije dakle

---

²⁶ Branko Matan - Zvonimir Mrkonjić, "Zabranjena mjesta hrvatske književnosti", (1) Fran Krsto Frankopan, *Gordogan*, 2/3, Zagreb, 1979.

²⁷ Fran Krsto Frankopan, *Djela*, kol. Stoljeća hrvatske književnosti, izd. Matica hrvatska, priredio J. Vončina, Zagreb, 1995.

²⁸ Fran Krsto Frankopan, *Djela*, za tiskanje priredio J. Vončina, Stari pisci hrvatski, knj. 42, Zagreb, 1995.

moglo u situaciji u kojoj je nastalo i na jeziku na kojem je napisano ući u onaj živi sklop zbivanja što se naziva književno-kulturnim životom, pa stoga i nije moglo funkcionirati kao književna umjetnina u vremenu kad je, da je bilo poznato, moglo, i to u sredini, široj i užoj, druge polovice 17. stoljeća, kad je hrvatska književnost bujala u dalmatinskim gradovima od Dubrovnika do Zadra i kad je već i sjeverna Hrvatska govorila književnom riječi na jeziku puka. Frankopanova je poezija naprosto bila uzapćena.

A kad se pojavila, nakon dvije stotine godina i u necjelovitu opsegu, našla se u posve drugačijem vremenu, u doba dominantne figure Augusta Šenoa na hrvatskom Parnasu. Javila se dakle u vremenu kad je bilo prekasno da poživi pravim književnim životom, da funkcionira ne samo kao štivo već i kao izraz određene pjesničke individualnosti i kad su se mogli očekivati i eventualni odjeci u poeziji toga vremena bilo izrazom, bilo stilom u širem smislu, ili idejama što je za našu sredinu, u uvjetima potčinjenosti hrvatskoga naroda tuđinskim upravama, bilo od prvorazredne važnosti.

No, čime je Frankopan mogao utjecati na opću kulturnu situaciju u Hrvatskoj koju je ostavio dvije stotine godina prije toga? Ishodište joj je najvećim dijelom u ozaljskom književnom krugu,²⁹ koji su činili tada već afirmirani pjesnik Petar Zrinski na hrvatskom i njegov brat Nikola na mađarskom, te pjesnikova sestra Katarina, životna družica Petrova; Frankopan je u sebi nosio i nasljeđe talijanske književnosti i kulture toga vremena: šest je godina boravio u Italiji, u krugovima najvišeg obrazovanja i kulture, u sredini gdje je pjesnička riječ na govorenom talijanskom jeziku već od Dantea bila na najvišoj umjetničkoj razini.

Frankopanova poezija naprosto je upala u Hrvatsku na početku sedamdesetih godina prošlog stoljeća. U punoj su još snazi bili magistralni ljudi hrvatske politike i kulture: Strossmayer u 56. godini, Antun Starčević u 48., Vatroslav Jagić u 43. Nekoliko godina prije toga započela je radom Jugoslavenska (danas Hrvatska) akademija znanosti i umjetnosti. Književno su još živo djelovali ne samo Šenoa, već i Franjo Marković, Franjo Ciraki, Andrija Palmović, Josip Eugen Tomić, Eugenij Kumičić, Đuro Arnold i dr. Svi oni, zajedno sa starijima kao što su Mirko Bogović, Janko Jurković, Vilim Korajac, doživljavaju Frankopanske pjesme, ali reagiraju na njih samo rijetki: Franjo Rački koji se tada intenzivno bavio istraživanjem povijesnih aspekata urote zrinsko-frankopanske. Rački reagira odmah: u *Viencu* 1871.³⁰ i Jagić još iste

---

²⁹ O ozaljskom književnom krugu vidi popis Vončininih radova u djelu nav. u bilj. 28, str. 60.

³⁰ O.c. u bilj. 11.

godine,³¹ pa Rački još jednom 1873.³² Slijedili su potom Ivan Kukuljević,³³ Radoslav Lopašić³⁴ i onda Đuro Šurmin 1898.,³⁵ Vjekoslav Klaić 1901.,³⁶ Tomo Matić 1907.,³⁷ Fran Ilešić 1908.,³⁸ iste godine Kerubin Šegvić,³⁹ pa onda Ukrajinac Lukjanenko 1911.,⁴⁰ Branko Vodnik 1913.,⁴¹ da zatim 1915. prvi put istupi Slavko Ježić i sa studijom i s probranim pjesmama Frankopanovim.

Najveći dojam Frankopan je izazivao svojom mučeničkom smrću na crti otpora austrijskim dinastičkim presizanjima, dakle kao izraz otpora tuđinu, i to u uvjetima nakon sloma Bachova apsolutizma, pa zatim austro-ugarske i ugarsko-hrvatske nagodbe. A kad se još doznalo da je taj hrvatski mučenik bio i pjesnik, i to latinskoga i hrvatskog izraza, njegovo je značenje još više poraslo. Ipak, veće zanimanje za njegovo književno stvaranje nije uslijedilo. Možda je tome pridonio i Jagić koji je doduše pozdravio pojavu njegove poezije, ali je o njoj izrekao tako negativne sudove da je publiku više odvrćao nego privlačio novootkrivenim pjesmama. Osobito se uhvatio za Frankopanovu izjavu (u jednom od predgovora) kako njegova "meštirija ni vrtaririja", da na temelju toga ustvrdi kako Frankopan sam sebe nije smatrao pravim pjesnikom.⁴² (Kao da vrijednost neke poezije zavisi o tome smatra li pisac sebe ili ne smatra pjesnikom.) Međutim je Jagić u istom osvrtu ipak izrekao misao koja se može shvatiti kao kompliment Frankopanu pjesniku. Obrazlažući, naime, svoje mišljenje kako je "zametak i početak pjesništva Frankopanova (...) ako ne upravo u tamnici, a ono bar u zadnjih časovih slobode", Jagić u "dokazu nutarnjem" niže rečenice koje govore upravo o unutrašnjim vrijednostima te poezije. To jasno proizlazi iz ovoga njegova stava: "... što je god pjesnik od s v o j e g a (spac. V. J.) pridodao, gdje se

---

³¹ O.c. u bilj. 14.

³² O.c. u bilj. 11.

³³ O.c. u bilj. 12.

³⁴ O.c. u bilj. 13.

³⁵ O.c. u bilj. 15.

³⁶ Vjekoslav Klaić, *Krčki knezovi Frankopani*, knj. I, Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka, Zagreb, 1901.

³⁷ O.c. u bilj. 16.

³⁸ France Ilešić, "Grof Krsto Franjo Frankopan kot slovenski pisatelj", *Ljubljanski zvon*, XVIII, Ljubljana, 1908.

³⁹ Kerubin Šegvić i Ferdo Rožić, "Neoteta baština", u zborniku: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Zagreb, 1908.

⁴⁰ Ja. M. Lukjanenko, *Političeskaja djeateljnost bratjev P. Zrinskih i F. K. Frankopana*, Kiev, 1911.

⁴¹ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. I, Zagreb, 1913.

⁴² V. Jagić, o.c. u bilj. 14, str. 100.

⁴³ V. Jagić, o.c. u bilj. 14, str. 101.

god slućuje, da mu nijesu samo usta govorila, nego i duša ćutila - svuda vlada duboka nutarnja tuga, koje nikakva zuka rijeći zagušiti ne moće.”⁴³ Tako je Jagić, makar i nehotice, ipak izrekao pozitivan sud bar o dijelu te poezije.

Naredni se kritićari i ne dvoume o vrijednosti Frankopanove poezije. Đuro Šurmin, na primjer, doduše u kratkom iskazu, tvrdi kako u toga pjesnika ima “pjesmica lijepih, a sve odaju ćovjeka naobraćena, vedre duše i topla srca.”⁴⁴ Knjićevni povjesnićari koji su nakon toga slijedili uglavnom istraćuju povijesne okolnosti, izvore i druge realije oko Frankopanova ćivota, da onda Branko Vodnik prvi izrekne visoke pohvale toj poeziji. Prema Vodniku, Frankopan je “najbolji hrvatski lirik s ovu stranu Velebita do potkraj XVIII. stoljeća”; Frankopan je “pjevao (...) ljubavne pjesme u duhu suvremene galantne lirike, prpošne i raspasane, ali refleksivnu njegovu liriku zalio je ipak mrtvi val tuge utamnićenima.” Pored “mrtvog cvijeća, te konvencionalnih pikanterija ima u ‘Gartlicu’ iskrene, neposredne erotike, zadahnute sjetom utamnićenika, i lijepih refleksivnih pjesama razoćarana idealiste, zasićenih gorćinom...”⁴⁵

Takve je sudove uglavnom zatekao Jećić kad se odlućio na temeljito studiranje svekolikog Frankopanova stvaranja. Ali on nije prvenstveno išao za estetskim vrednovanjem, jer je smatrao da Frankopana treba tek istraćiti, i to ne samo njegov ćivotni put i razvoj ćovjeka i pjesnika, već uspostaviti i kanon njegovih djela i dati im što potpuniji opis. Stoga u predgovoru svoje knjige *Ćivot i rad Frana Krste Frankopana* navodi kako tu (u svojoj monografiji) objavljuje “u nešto preraćenom obliku” svoju doktorsku disertaciju, ali ostavlja “isti rasporećaj graće, a jednako i isti literarno-historijski, a ne estetski znaćaj.”⁴⁶ Bitne promjene u spoznavanju Frankopanova ćivota i djela nakon Jećićevih studija i njegovih izbora nisu uslijedile sve do novih vremena. Ni njegovo beogradsko izdanje 1936. nije izazvalo novih istraćivanja. Jedini je Pavle Popović reagirao na srpskoj strani i kao da ga se najviše dojmila ćinjenica da je Srpska akademija, suprotno svojim ćirilićkim uzusima, Frankopana i Jećićevu uvodnu studiju tiskala na latinici.⁴⁷ Novih pogleda nije donio ni sam Jećić u svojoj *Hrvatskoj knjićevnosti* (1944);⁴⁸ pa

---

⁴⁴ Đ. Šurmin, o.ć. u bilj. 15, str. 134.

⁴⁵ B. Vodnik, o.ć. u bilj. 41, str. 287-288.

⁴⁶ S. Jećić, o.ć. u bilj. 2, str. 5.

⁴⁷ P. Popović, “Djela Frana Krste Frankopana”, *Prilozi za knjić., jez., istoriju i folklor*, XVI, 2, 1936.

⁴⁸ S. Jećić, o.ć. u bilj. 9.

i Kombol⁴⁹ godinu dana poslije svoje sudove gradi na Ježićevim dostignućima.

Tek u naše dane u studijama Zorana Kravara⁵⁰ i Josipa Vončine⁵¹ stječemo uistinu nova saznanja o tom pjesniku, kako o njegovu životu tako i o njegovim književnim tekstovima. Kravar istražuje Frankopanovo književno ishodište, njegove glavne uzore, idejno-tematske i jezično-stilske korijene; Vončina pak povijesne okolnosti u kojima raste i razvija se mladi Frankopan, i što je od posebne važnosti, nakon rigoroznih provjera svih dosadašnjih sudova utvrđuje neke bitne podatke o pjesnikovu životu i ujedno objavljuje cjelokupne proizvode Frankopanova pera na osnovi suvremenih tekstoloških principa i vlastitih spoznaja.

Takvim dostignućima o Franu Krsti Frankopanu puteve je uvelike krčio i poravnavao neumorni i svestrani Slavko Ježić.

S a ž e t a k

JEŽIĆEVA IZDANJA FRANKOPANOVE PJESNIČKE OSTAVŠTINE

U opusu Slavka Ježića važno poglavlje čini njegov rad na istraživanju i izdavanju književne ostavštine jednog od velikana hrvatske povijesti - Frana Krste Frankopana, za kojega je hrvatska kulturna javnost dvjesto godina po njegovoj smrti doznala da je bio latinski i hrvatski pjesnik. Ježićevo je bavljenje Frankopanom započelo već u njegovoj dvadesetoj godini (1915.) kada je dovršio studiju o Frankopanu i priredio za tisak njegove ispuštene pjesme ("Književna ostavština Frana Krste Frankopana"). 1921. objavljuje monografiju *Život i rad Frana Krste Frankopana* s povelikim izborom iz njegove poezije, a iste godine Ježić na temelju spomenutog rada u Beču brani doktorsku disertaciju *Die literarische Tätigkeit Fran Krsto Frankopans*. Frankopanovu književnu ostavštinu Ježić je još jednom uredio i tiskao 1936. godine u *Djelima Frana Krste Frankopana*. Svako je izdanje Frankopanovih djela Ježić popratio i odgovarajućom uvodnom studijom, a s frankopanskim temama se javljao i u časopisima (*Savre-*

---

⁴⁹ M. Kombol, *Poviest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb, 1945.

⁵⁰ Zoran Kravar, *Das Barock in der kroatischen Literatur*, Böhlau Verlag, Köln - Weimar - Wien 1991, str. 223-236; isti, *Nakon godine MDC*, Dubrovnik, 1993., str. 55-57 i 95-97.

⁵¹ J. Vončina, uvodna studija u: *Djela F. K. Frankopana*, u: Stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, 1995.; isti, "Fran Krsto Frankopan (1640/1643. - ?7.-30. travnja 1671.)", uvodna rasprava u: Fran Krsto Frankopan, *Djela*, Stari pisci hrvatski, knj. 42, Zagreb, 1995.

menik, Nastavni vjesnik). Dodamo li ovome i Ježićev sastav o Frankopanu u *Hrvatskoj književnosti od početka do danas*, onda smo zaokružili materiju od koje mora poći svako raspravljanje o Ježićevu radu i doprinosu na istraživanju pjesničke djelatnosti Frana Krste Frankopana.

S u m m a r y

JEŽIĆ'S EDITION OF FRANKOPAN'S POETIC LEGACY

In the opus of Slavko Ježić an important chapter consists of his work on researching and publishing the literary legacy of one of the greats of Croatian history - Fran Krsto Frankopan, for whom the Croatian cultural public found out two hundred years after his death that he was a Latin and Croatian poet. Ježić's dealing with Frankopan already began in his twentieth year (1915) when he completed his study on Frankopan and edited for publication Frankopan's ignored poems ("Književna ostavština Frana Krste Frankopana"). In 1921 he published the monography *Život i rad Frana Krste Frankopana* with a large selection from his poetry, and during the same year Ježić defended his doctoral dissertation *Die literarische Tätigkeit Fran Krsto Frankopans* in Vienna on the basis of the aforementioned work. Ježić again edited and published Frankopan's literary legacy in 1936 as *Djela Frana Krste Frankopana*. Ježić added to every edition of Frankopan's works a suitable introductory study, and journals (*Savremenik, Nastavni vjesnik*) appeared with themes relating to Frankopan. Should we add to these Ježić's contribution in *Hrvatska književnost od početka do danas*, then we have specified the material from which we should begin every discussion about Ježić's work and contribution to researching the poetic activity of Fran Krsto Frankopan.

Jezikoslovni aspekti Ježićeva priređivačkoga rada na Šenoinim djelima

Promjene u hrvatskome književnome jeziku i pravopisu pod kraj 19. stoljeća izazvale su velike teškoće hrvatskoj književnosti. Živi pisci morali su mijenjati svoje jezične i pravopisne navike, a imali su i problema s izdavanjem svojih starijih djela koja su prije napisana drukčije. Većina je pisaca to nekako prebrodila, ali su neki u tome prilično stradali. Mislim da je lijep primjer Ksaver Šandor Gjalski. Već je Matoš rekao da K. Š. Gjalski ne pozna je dovoljno hrvatski jezik, a to pokazuje i jezik njegovih djela za koja se može pretpostaviti da ih nisu dotjerivali drugi. Na temelju jezika njegova romana *Pronevjereni ideali* sudim da je Matoš imao pravo, a sve pokazuje da Gjalski ni sam nije bio siguran u svoj jezik. Njemu kao kajkavcu nije bilo teško nabiti kompleks manje vrijednosti i zbog te nesigurnosti dopuštao je drugima da mu mijenjaju jezik kako oni smatraju da je bolje i tako su mijenjajući mu jezik zadirali i u samu bit njegove umjetnosti.¹

No Ksaver Šandor Gjalski sporan je i kao umjetnik, njegovi su dosezi u pojedinim dijelovima njegovih djela promjenljive umjetničke vrijednosti i nije čudo što ga je Krleža u početku potpuno negirao kao pisca, a poslije kad se malo smirio, priznavao mu neke vrijednosti.² Da je Gjalski bio samosvojniji u jeziku i da je ustrajao u onome što je kod njega bilo dobro, vjerojatno bi i kao umjetnik imao više uspjeha.

No ne bih ovom prilikom ulazio u pitanje u teškoće pisaca koji su promjenu u jeziku i pravopisu doživjeli još za svoga života, oni su ipak sami oblikovali svoj jezik ili su to sami dopuštali drugima; zadatak mi je prema temi da govorim o izdanjima Augusta Šenoa, pisca koji je živio i pisao neposredno prije promjena pa je njegovo umjetničko djelo bilo završeno kad su nastupile promjene. Njegova su se djela poslije mogla mirno izdavati kako su napisana, ali se stvorio običaj da se sva djela hrvatskih pisaca druge polovice 19. stoljeća prilagođuju novoj normi pa je tako rađeno i sa Šenoinim djelima.

¹ Potanje o tome u knjizi Ivana Sovića, *Jezik Ksavera Šandora Gjalskoga*, Zagreb, 1985.

² Usp. Predrag Matvejević, *Razgovori s Krležom*, Zagreb, 1971., str. 74.

Koliko je na to utjecao trijumf pobjedničke struje, a koliko strah da pisci sa starim jezikom i pravopisom neće biti prihvatljivi čitateljima obrazovanim u novome jeziku, da će im zbog toga biti odbojni, teško je danas bez posebnih proučavanja reći, ali da je utjecalo i jedno i drugo, to je sigurno.

Možda bismo mogli razumjeti da se mijenjao samo pravopis, iako je i ta promjena upitna. Kaže se da je jezik tijelo, a pravopis odijelo, ipak je i promjena odijela za jednoga čovjeka značajna.³

Još je veća nevolja što se pravopis nije shvaćao u svome najužem značenju, načinu pisanja glasova, nego i šire. Dok se promjene nastale jednačenjem po zvučnosti mogu smatrati pravopisom, promjena tipa brježuljak, mržeža, strjelica, kako je npr. pisao Šenoa, u brežuljak, mreža, strelica nije više pravopis, nego je jezik. A kad se jednom dirnulo u jezik, promjenama nije bilo kraja.

Zadiranje u jezik svakako je neobična pojava. Tako smo došli do apsurda o kojem govori D. Brozović. "Tako dolazimo do jednoga a p s u r d a b e z p r e m a u svjetskoj književnosti: u nas se literatura druge polovice 19. stoljeća prilagođava suvremenim jezičnim (dakle ne samo pravopisnim) uzusima i normama, iako bi originalne verzije Augusta Šenoa ili Ante Kovačića bile današnjem čitatelju posve razumljive, a izdaju se u jezično autentičnom obliku djela iz prijašnjih stoljeća, bila nam danas razumljiva ili ne. Suvremena publika zapravo i ne zna kako su pisali Šenoa i Kovačić, ali zato misli da je Preporod značio pravi jezični jaz. Na početku našega stoljeća takve su adaptacije predstavljale namjerno preinačivanje jezika, poslije smo se na njih navikli i počeli smatrati da je to prirodno stanje stvari."⁴

Taj se apsurd može razumjeti ovakvim objašnjenjem: djela prijašnjih stoljeća čitali su samo posebno zainteresirani čitatelji, a djela pisaca druge polovice 19. stoljeća bila su namijenjena širokomu krugu čitateljstva koje je trebalo i pridobiti za čitanje pa se nije moglo, mislilo se, postići to jezikom i pravopisom na koji čitatelji nisu navikli.

Da su posrijedi bila znanstvena i publicistička djela, ona bi takve promjene lakše podnijela i lakše bi se opravdale. Čak i prijevodi zastarijevaju pa se mogu, a često i moraju za novi naraštaj ponovno prevoditi, ali to za umjetnička djela ne vrijedi, ona su nakon piščeve smrti završena zauvijek i svako jezično diranje u njih znači diranje u umjetninu samu, a to znači kvarenje ili bar narušavanje autentičnosti. Zato spomenuti apsurd postaje još većim kad znamo da u umjetničkom djelu svaki glas, svaka riječ, svaki pore-

---

³ Problem nije tako jednostavan i kanim ga obrazložiti drugom prilikom.

⁴ U zborniku *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Zagreb, 1978., str. 75.

dak riječi ima svoje značenje u cjelini književne umjetnine pa dirnuti u jednu pojedinost, znači dirnuti u cjelinu, u umjetninu samu.

Navest ću riječi Dobriše Cesarića: "Snažno doživljavanje poetske materije, koju pjesnik izražava, kazuje mu, da neki stih mora biti za jedan slog duži ili kraći, da je na nekom mjestu u stihu jedina moguća riječ sa brzim akcentom, da u nekom slogu mora biti upravo vokal *u* i nikoji drugi."⁵

Znam, može se reći da je tako u pjesništvu, da je u prozi drukčije. Nisam se osobno bavio proučavanjem da li se i koliko jezik pjesama mijenjao, ali znam da nije mnogo. U pjesmama ima znatnih ograničenja, jer bi u njima prilagođavanje jezika očitije narušavalo umjetninu ili bi bilo nemoguće. Sad mi u tome smislu padaju na um završni stihovi Vidrićeve pjesme *Pomona* koje i u novijim izdanjima nalazimo tiskane sa starim padežima:

*A kad bi se našla dobra duša,
da i roba pita i saslusa.*

*Taj bi reko: "Od tuge pogibam,
Moje srce leti k libijskim kolibam."*⁶

Promjenom *kolibam* u *kolibama* bio bi pokvaren srok, a time bi se dobio i slog više, a drugo vrijedi i za promjenu *reko* u *rekao*.

U proznim umjetničkim djelima nema takvih zapreka i u njima se jezik mijenjao gotovo bez ikakvih ograničenja. Kad se razmotri što se sve mijenjalo i kako, može se reći da se jezične i pravopisne promjene nisu provodile po nekim čvršćim kriterijima, a ako je kriterija i bilo, oni su u pojedinostima bili tako široki i subjektivni da je njima prevršena svaka dopustiva mjera, ako je tu išta dopušteno.

Recimo da promjena jezika i u proznim umjetničkim djelima može biti neutralna, npr. kad bi se samo sustavno stari padeži zamijenili novima tako da bi znalac mogao vratiti u prvotni lik i ne gledajući u izvornik. To bi se nekako i moglo razumjeti. Ali mijenjao je samovoljno više od toga prema osobnome ukusu onoga tko je to radio.

No neutralne promjene samo su teoretska pretpostavka, u praksi to nije moguće provesti bez štete za umjetničko djelo i njegovu autentičnost. Jezik i stil tako su isprepleteni da je teško reći gdje prestaje jedno, a gdje počinje drugo.

Prof. Barac to lijepo izriče: "Lični ritam svakog izgrađenog stila dade se vrlo lako pokvariti naoko neznatnim promjenama u građi rečenice, u obliku riječi, u interpunkciji. Svaki pisac osjeća vrlo dobro i najmanju promjenu izvršenu u njegovu sastavku bez njegova znanja. Ne mora je osjećati po

⁵ Vlatko Pavletić, *Kako su stvarali književnici*, Zagreb, 1959., str. 305. i 306.

⁶ *Pjesme*, Zagreb, 1950., str. 29.

samim riječima, ali je osjeća upravo po ritmu: ili mu nešto nedostaje, ili je ubačeno nešto previše, pa mu to smeta u načinu disanja. A osjeća tu promjenu i svaki čitalac, koji svoga pisca pozna i koji ga ne samo čita, nego djelomično i živi s njime. Zato je sudbonosno svako upletanje neznalica u tuđi stil.”⁷

A na drugome mjestu u istoj knjizi: “Sličnu upotrebu ovih genitivnih sastavaka nalazimo u Matoša i drugdje, npr. u *Iglastom čeljadetu* (onog sunčanog ljetnog popodneva; čudnovatog oporbenjaka, zbog onog glasanja; prvog sela). To je znak, kako je sve to proizašlo iz Matoševe potrebe izraza.

Slični su slučajevi sa zamjenicama, gdje se za isti padež mogu upotrijebiti dva, tri pa i četiri oblika: moga, mog, mojega, mojeg; tvoga, tvog, tvogega, tvogeg; mojemu, momu, mojem, mome, mom itd. U futuru može pomoćni glagol biti odmaknut od glagola, na koji se odnosi, može biti ispred njega i iza njega. Različiti položaj enklitike u rečenici, različiti položaj pomoćnoga glagola u složenim vremenima, različiti položaj ostalih dijelova rečenica - sve to nije nastalo kao slučajna pojava u razvitku jezika, nego s pomoću njih mogu doći do izražaja različite nijanse, fineše, boje. Koliko su ti pojavi stilistički važni, i koliko pojedini od njih odgovaraju prirodnim dispozicijama pisaca, vidi se po tom, što neki stilisti - očito nagonski i besvjesno - upotrebljavaju pretežito jedan ili drugi način. Kod Kovačića npr. - koji ima u svome stilu potpuno izgrađen ritam, što je zapazio i Matoš (‘Srce mi puče, duša podivlja, zamrzih ljude i sav svijet’) - udara u oči, da enklitika dolazi često daleko od početka rečenice, protiv običajnih propisa školskih gramatika...”⁸

Moram prekinuti ovaj tekst jer Barac i dalje govori u istome smislu, a još moram navesti njegove riječi o sinonimima, potrebne ovdje s istoga razloga. “U gramatici se češće spominju tzv. sinonimi kao riječi istoga značenja. Čovjek, koji svoj jezik osjeća, ne pozna sinonima. Već sama upotreba različitih glasova za tobože iste pojmove daje riječima i druge osjećajne nijanse, a prema tome i nešto drugačije značenje. Kaže li se da su pridjevi *lijep* i *krasan* po značenju isti, onda se to protivi našem osjećanju jezika i osjećanju stvarnosti. Kad se kaže *lijepa žena*, onda to znači lijepu ženu uopće, kakvih u svijetu ima mnogo. No oznaka *krasna žena* znači već ženu, koja se ljepotom osobito ističe. Kao da se prizvuk neke vrste udivljenja osjeća u tome pridjevu *krasan* već iz samoga naglaska i iz ponavljanja glasova. Na ljestvici sličnih, ali po nijansama ipak različitih značenja stoji pridjev *krasan*

⁷ *Veličina malenih*, Zagreb, 1947., str. 132.

⁸ Isto, str. 155.

po značenju negdje po srijedi između *lijep* i *divan*. Riječi *uza*, *zatvor*, *tamnica* mogu po smislu značiti isto, ali svaka već po svojem postanku izaziva drugačiju predodžbu i vješt će stilist svaku od njih upotrebiti i nesvjesno samo onda, kad njome hoće postići određeni dojam.”⁹

Teško je razumjeti zašto veliki stilističari i teoretičari književnosti, a među njima je i sam prof. Barac, nisu poštovali te vrijednosti i prihvaćali se posla koji je u današnje doba bar teoretski nezamisliv, jer se u praksi još obilno provodi. To se može objasniti samo trijumfalizmom pobjedničke struje koja je nametnula mišljenje da prije nje ništa nije bilo dobro, da nije bilo znanstveno pa onda ni vrijedno poštivanja. D. Brozović kaže: “Da se ta slika nametne, nije bilo dovoljno iskriviti i prikriti značajke četvrtog razdoblja, valjalo je zatajiti jezični razvoj u drugoj polovici 19. stoljeća, koji je bio izravnim nastavkom Gajeve jezične koncepcije u Preporodu. A to se ne bi moglo provesti bez krivotvorenja jezika hrvatske književnosti iz razdoblja romantizma i realizma.”¹⁰

A kad je to jednom uvedeno u običaj, tada se to radilo i s obrazloženjem da bi se djelo približilo suvremenom čitatelju. Prof. Barac na jednom mjestu izričito kaže: “Današnjem bi pak čitaocu mogli veoma smetati.” Umjesto da se čitatelj pripravlja i privikava na raznolikost, da se odgaja za prihvaćanje umjetničkih djela u njihovim izvornim vrijednostima, ona su prilagođavana čitatelju. Svaki bi čitatelj brzo navikao prihvaćati starije crte kod starijih pisaca, ali su ona priređivana za njih u posebnim jezičnim preradbama.

Da spomenemo samo raznolikost množinskih padeža. Oni bi zadavali teškoće da ih čitatelj drugačijih jezičnih navika mora prihvaćati tako da ih i sam poslije aktivno upotrebljava, ali čitanju za doživljavanje umjetničkog djela ne samo da ništa ne smeta, nego nakon nekoliko početnih stranica postaje posebna vrijednost.

Šenoa je bio posebna napast za priređivače njegovih djela. Pisao je kad još nije bilo pravopisa kao knjige, kad rječnik nije bio ustaljen, kad pravog rječnika kao knjige nije bilo, pisao je mnogo, brzo i živo i da su postojali svi potrebni priručnici, ne bi imao vremena gledati u njih i tako je njegov jezik s jedne strane izazovan za ujednačavanje u svakom pogledu, ali s druge strane on je bio književnik s velikim ugledom, književnik s priznanjima za svoja književna djela, i to ne samo u svoje vrijeme nego i poslije. Antun Barac kaže: “Marković je, naprotiv, pokušao upotrebljavati samo hrvatske riječi, ali su duh njegova mišljenja, građa njegove rečenice i njegov ritam ostali tuđinski. I zato njegova jezika ne možemo osjetiti kao nešto svoje. Sve

---

⁹ Isto, str. 157. i 158.

¹⁰ N. dj., str. 74.

se to za Šenou ne bi moglo reći. Šenoa je bio vrlo dobar stilist. On je hrvatski jezik učio, pa je i pisao o njemu. Imao je vlastite poglede na našu metriku, na našu gramatiku. Čitao je gotovo sve, što je u nas izlazilo štampom, pa je tako obogatilo svoje znanje i osjećanje jezika. Njegova fraza teče laganom, pokretljivo. Sve je u duhu hrvatskog jezika, i ritam, sintaksa i riječ. Ali u njegovu jeziku nema nekih novih elemenata, kojih ne bismo našli u knjigama. Takvi se elementi ne nalaze u štampanim spisima, nego prodiru iz širih slojeva naroda kao iz izvora, iz kojega izviru uvijek nova izražajna sredstva, i s pomoću kojih jezik postaje uvijek raznoličniji ostajući trajno svjež i nov.”¹¹

Očekivali bismo da će nakon tih riječi Šenoin jezik ostati pošteđen od prilagodba novim uzusima, ali nije. Shvaćanje da jezik naših pisaca treba usklađivati s novim normama, da ga treba usavršavati i nakon smrti pisca, bila su tako jaka da pohvale njegovu jeziku i stilu nisu vrijedile ništa. Dovoljno je već letimično usporediti različita izdanja istoga djela da se to vidi. Šenoina su djela jezično izdavana kojekako. Nije poštovan njegov tekst i kad su poslije njegove smrti izdavana jezikom i pravopisom kojim je i on pisao, a pogotovo nakon jezičnih i pravopisnih promjena hrvatskoga književnoga jezika. Tada se njegov jezik i pravopis prilagođavao tim promjenama. I više od toga. Mijenjalo se i ono što po nikakvim mjerilima nije trebalo mijenjati. Tu su prelazili normalnu mjeru i takvi stručnjaci kao što je profesor Antun Barac. Za priređivanje izabranih djela Augusta Šenoae koja su priređena kao jubilarno izdanje povodom 50. obljetnice Šenoine smrti, on je postavio ova načela: “U ovo izdanje Šenoinih djela ušli su ovi feljtoni - kao i ‘Vječni Žid u Zagrebu’ - prema tekstu, kako je on objavljen u ‘Pozoru’. U tekstu, jeziku i pravopisu izvršene su ove izmjene:

1) Ispravljene su neke očite štamparske pogreške, koje su se uvukle u ‘Pozoru’. Tako je u ‘Pozoru’ ‘Zagrebulja’ br. IX krivo označena kao o s m a, a za njom onda d e s e t a kao d e v e t a, i j e d a n a e s t a kao d e s e t a: ovdje je svaka od njih označena svojim pravim rednim brojem. U ‘Vječnom Židu’ dolaze npr. rečenice: ‘Ona strana čovjeka, koju naravoslovci pripisuju redu sisavaca, bila je... tako prebijena, da je već sam živ stao dvojiti...’, te je jasno da mj. živ treba da bude ž i d; ili: ... ‘bit će jela i pila u ozbilju’, gdje se po smislu vidi, da je trebalo stajati o b i l j u mjesto ozbilju. Itd.

Što se jezika i pravopisa tiče, proveden je u ovom izdanju princip, da se mjesto zastarjelih jezičnih oblika i načina pisanja uzmu moderni oblici, i

---

¹¹ N. dj., str. 144.

pravopis, koji je u hrvatskim školama važio sve do najnovijih propisa Ministarstva prosvjete, i kojim se, uglavnom, najveći dio hrvatske inteligencije i sad služi. U stilističke osobine Šenoine nije se nigdje diralo. Gdje god je, prema tome, promjena oblika iziskivala i promjenu rečeničkog sklopa, ostavljen je radije stari oblik.

U Šenoinu jeziku provedene su, prema tome, ove promjene:

Stariji nastavak u dat. pl. imenica m. r. (npr. ljudem, mornarom) zamijenjen je novijim (ljudima, mornarima).

Stariji nastavak u instr. pl. imenica m. r. (sveci, potezi) zamijenjen je novijim (svecima, potezima).

Skraćeni infinitivi i participi (npr. mrmljajuć, kazat) zamijenjeni su punim oblicima.

Particip prezenta, koji Šenoa deklinira, zamijenjen je u kosim padežima relativnom rečenicom (npr. m j . s t o j e ć e g uneseno je k o j i s t o j i).

Neke zastarjele riječi, ili zastarjeli njihovi oblici, ili provincijalizmi, koji nisu naročito karakteristični za pisca, zamijenjeni su riječima ili oblicima, koji žive u današnjem književnom jeziku. Tako je n u, u značenju a l i, zamijenjeno s n o; m j . k o j a t o j a uneseno je k o j a t a; m j . n j e k i, n j e k a d i sl. uneseno je n e k i, n e k a d i sl. Particip h o t i o zamijenjen je s h t i o; akuz. sing. lične zamj. ž. r. j u zamijenjen je s j e; iza refleksivne zamjenice s e ispušteno je j e (s e m j . s e j e) itd.

Neke od ovih promjena mogle su biti provedene to prije, što i Šenoa sam, u prvim godinama svoga pisanja, piše npr. n e k i, n e k a d, a tek kasniji izdavači njegovih djela proveli su konsekventno pisanje n j e k i, n j e k a d, itd. Priređujući ovo izdanje, priređivač u ovim promjenama jezičnih oblika nije htio da bude toliko radikaln, kao što su to bili neki dosadašnji izdavači Šenoinih djela (izdanje Edition Slave i neka Kuglijeva izdanja). Oni su sa Šenoinim tekstom postupali tako, da su sve ispravljali prema propisima školske gramatike. Šenoa, u živosti svog pripovijedanja, upotrebljava skraćene oblike al', il'; neki stariji izdavači njegovih djela gotovo su konsekventno uveli pune oblike: ali, ili. On imade naročit poredak riječi, i njegov stil imade naročit lični ritam. Osobito to zavisi od smještaja enklitike; neki su izdavači međutim smještali enklitiku prema propisima školske gramatike. Sve je to u ovom izdanju ostalo onako, kako je Šenoa sam napisao, samo su, u slučajevima potrebe, uneseni pravopisni znakovi, kakve danas upotrebljavamo. - Jedna je od najčešćih pojava u Šenoinu jeziku skraćeni infinitiv (npr. kazat), uz skraćeni particip (npr. mrmljajuć). Pok. M. Nehajev smatrao je to naročitim svojstvom Šenoina stila. Stariji su izdavači zamijenili skraćene oblike punima. To je provedeno i u ovom izdanju, jer te skraćene oblike upotrebljuju i ostali pisci Šenoina vremena, pa ne

treba za njih tražiti naročit razlog. Današnjem bi pak čitaocu mogli veoma smetati.”¹²

Već ta načela sama po sebi potiru izrečenu tvrdnju “U stilističke osobine Šenoine nije se nigdje diralo.” Kako se to može tvrditi kad u samim načelima stoji: “Particip prezenta, koji Šenoa deklinira, zamijenjen je u kosim padežima relativnom rečenicom (npr. mj. s t o j e ć e g uneseno je k o j i s t o j i).”

Popridjevljavanje participa pa onda i sklanjanje bilo je karakteristično ne samo za Šenou nego za druge pisce 19. stoljeća i pisce prije njih te je takva promjena prava krivotvorina hrvatskoga književnoga jezika uopće, a s njime i književnine same.

Već takva promjena proturječi svemu što je Barac pisao o jeziku umjetničkoga djela i nakon takvih načela nije potrebno ni istraživati što je Barac mijenjao jer se unaprijed zna da nije dobro ono što je mijenjano, a iz literature o tome već se ponešto zna.¹³

Nakon Barčevih divnih riječi o stilu i stilskim vrijednostima i onoga što je i on mijenjao i kako je mijenjao u izdavanju Šenoinih djela, ostajemo nijemi pred pitanjem kako je mogao to učiniti. Opće je poznato da je prof. Barac u mlađim danima bio izrazito jugoslavenski orijentiran, da je do navedenih spoznaja možda došao poslije, ali to u potpunosti ne objašnjava njegove postupke, to više što je i sam bio svjestan kako treba izdavati književna djela. U Napomenama uz *Zlatarovo zlato* piše: “‘Zlatarovo zlato’ je prvi hrvatski dovršeni i uspjeti roman, jer se ni Kraljevićev ‘Požeški đak’ ni ‘Dva pira’ Dragojle Jarnevićeve mogu smatrati umjetničkim djelima. Ono je doživjelo veliki uspjeh već prigodom prvog izlaska, a postalo je s vremenom najpopularnijom i najraširenijom hrvatskom knjigom. Međutim, sva se kasnija izdanja, počevši od Matičina, prilično razlikuju od originalnog Šenoina izdanja. U kasnijim nije samo - bez sistema - moderniziran jezik, - nego je mijenjan i ritam, a naročito je velik broj štamparskih pogrešaka (i ispuštanja) postepeno kvario prvotni Šenoin tekst. Od kasnijih izdanja kritično je samo Minervino izdanje (urednik dr. Sl. Ježić), kome je za osnovu uzeto izdanje od g. 1878., a u kome je potpuno sačuvan i Šenoin jezik, a djelomično i pravopis.”¹⁴

---

¹² August Šenoa, *Praški listovi, Vječni Žid u Zagrebu, Zagrebulje I.*, Binoza, Zagreb, 1931., str. 254-256.

¹³ Npr. László Hadrovics, *Sprachliche Modernisierung kroatischer Klassiker in Neuauflagen, Festschrift für Nikola Pribić*, Mannheim, Erwin Wedel, Regensburg, Hieronymus Verlag Neuried, 1983., 375-382.

¹⁴ Zagreb, 1933., str. 349. i 350.

Ivan Zelina, Sveta Klara; *uz ime sveca pisano je malo slovo, pa čak i kratica*: sveti Petar, sv. Bartol. *Katkada je, također zbog tehničkih razloga, zadržan i nedosljedni način pisanja u Šenoinu tekstu.*

Zadržan je, dakako, Šenoin red riječi, sve ako i nije korektan: - E! - će Mikulin *itd.*: Ali, majko! - će na to mlada.

Napose spominjemo neke dublete Šenoine, koje su, dakako, zadržane i u našem izdanju: njeki - neki, nješto - nešto, česan - časan, nedelja - nedjelja, jih - ih, nu - no, bih - bi, prema - prama, naprijed - napred, drktati - drhtati, čustvo - čuvstvo, žep - džep, čizme - čižme, živili - živjeli - življeli, ljetni - letnji, pjenušica - pjenjušica, večernji - večerni, češki - česki, mnijenje - mnenje, naime - najme, proštenje - prošćenje, Čnomerci - Černomerci, laki - lahki, postelj - postelja, grešnik - grješnik, puti - putah, bojazljivo - bojažljivo, blagosloviti - blagosloviti, general - đeneral *itd.*¹⁷

Nakon tih riječi ne može se više tvrditi da su djela pisaca druge polovice 19. stoljeća izdavana samo s prilagođenim jezikom.

Tu bih mogao završiti ovaj referat. Ali govoreći na znanstvenom skupu o Ježiću, vidi se da sam zapravo više govorio o Barcu nego o Ježiću. To je i razumljivo, jer sam htio naglasiti jezičnu nepovredivost umjetničkoga djela zbog njegove posebnosti, osebnosti i zbog njegovih stilskih vrijednosti, a to je Barac najbolje odredio. S druge je strane bilo potrebno govoriti i o Barcu, jer se on sa Slavkom Ježićem našao na istome poslu pa se poredba kako su ga obavili, nametnula sama od sebe. Zbog potpuno oprečnih postupaka djelo se S. Ježića pokazuje jasnije u svojoj veličini iako sam o njemu manje govorio. Ježić je ostvario ono što je Barac teoretski obrazložio, a Barac je sam na jednoj strani poništavao one vrijednosti koje je na drugoj isticao.

Ipak, i Slavko je Ježić platio porez, iako mali, duhu vremena u kojem su djela izlazila. Nisam gledao tekst u Minervinu izdanju, jer mi prema temi to i nije bio zadatak, nisam posebno provjeravao Ježićev tekst u izdanju Znanja, ali već letimična usporedba pokazuje da ni njegov tekst nije u svemu kako je Šenoa pisao. Što se pravopisa u užem smislu tiče, sam priređivač kazuje da je sveden na fonetički (fonološki) oblik novijega pravopisa. To je prihvatljivo, ali je već mijenjanje zarezova sporno. On je prilagođen pravilima novosadskoga pravopisa, a to već na mnogim mjestima znači interpretaciju umjetničkoga teksta. Ne znam jesu li neutralne i promjene u sastavljenom i rastavljenom pisanju, ali jedan postupak sigurno nije neutralan, a to je pisanje riječi kao *bogorodica*, *bog* i *božji* malim slovom. Šenoa u tome nije bio dosljedan, to je i razumljivo za njegovo vrijeme, ali je većinom ipak

¹⁷ N. dj., str. 381-382.

takve riječi normalno pisao velikim početnim slovom. Ali toga nema u Ježićevu izdanju. Sve je pisano samo malim početnim slovom. Samo nekoliko primjera u kojima je u Barčevu izdanju veliko početno slovo. Već na prvoj strani *Zlatarova zlata* nalazimo: *bvala budi bogu, da je sin božji bičem proćerao* (107.), zatim *Ne daj bog da svatko tako štuje poglavare...* (115.), *Pomoz bog, ljudi!* (127.), *Čuvaj nas bog svega zla! (...)* *I zatajio boga i sve svece...* (129.). Drugo je pitanje koliko je tako malim slovom pisao sam Ježić, a koliko su mu to mijenjali lektori i urednici s njegovom privolom ili bez nje¹⁸ jer je to bilo za komunističke vladavine, a tada je pisanje *Bog* po komunističkom tumačenju značilo priznavanje Boga, a to tada službeno nije bilo dopušteno i tako se gotovo u cijeloj onodobnoj hrvatskoj književnosti pisalo *bog*, a u izdavanju starijih pisaca mijenjalo *Bog* u *bog*, bez obzira što je to bila i književna krivotvorina.¹⁹

Sve to kazuje da će u ponovnom izdavanju Šenoinih djela, i ne samo njegovih nego svih pisaca 19. stoljeća, trebati dobro razmisliti o čvrstim kriterijima i izdati ih kako treba. Sad znamo što nam je činiti, a imamo i slobodu da to možemo provesti.

S a ž e t a k

JEZIKOSLOVNI ASPEKTI JEŽIĆEVA PRIREĐIVAČKOGA RADA NA ŠENOINIM DJELIMA

Pod kraj 19. stoljeća, u hrvatskome književnom jeziku i pravopisu dogodile su se izvjesne promjene koje su se uvelike odrazile i na hrvatsku književnost. Naime, živi su pisci tada morali mijenjati svoje jezične i pravopisne navike, te vršiti korekcije svojih prije objavljenih djela. Ali promjene su zahvatile i djela onih pisaca koji su živjeli prije navedenih promjena, što je slučaj i s Augustom Šenoom. Promjene su zadirale ne samo u pravopis, već i u jezik. Očita je opasnost koja se u tome krije, jer kod umjetničkog djela (za razliku od npr. znanstvenog) jezik je važan u tolikoj mjeri da njegova izmjena narušava njegovu autentičnost. Primjer takvoga načina priređivanja jest rad Antuna Barca na Šenoinim izabranim djelima. Nasuprot njemu, Slavko Ježić se odupro takvim tendencijama i to u vrijeme kada je bezobzirno mijenjanje jezika hrvatskih pisaca 19. stoljeća smatrano najnormalnijim postupkom.

¹⁸ Na znanstvenome skupu o Slavku Ježiću njegova supruga potvrdila je moju pretpostavku rekavši javno da je pod teškim direktorovim i urednikovim pritiscima pristao na neke male ustupke.

¹⁹ Usp. Imenica bog i veliko slovo u hrvatskoj književnosti, *Čovjek - slika i prijatelj Božji, Zbornik u čast Ivana Goluba*, Rim, 1991., str. 505-516. (...), KS, Zagreb, 1993., 205-211.)

A odmah zatim nastavlja: "Jezik 'Zlatarova zlata' moderniziran je u novom izdanju prema istim principima, prema kojima je moderniziran jezik i ostalih knjiga Binozina izdanja (osim 'Pjesama')."

Vjerojatno se bilo teško oduprijeti duhu vremena kad su priređivači i lektori mislili da poboljšavaju umjetnički tekst i da se tako smije i treba raditi i kad su izdavači zbog komercijalnih razloga tražili, upravo zahtijevali da se umjetnički tekst prilagodi čitateljima. A sam Barac prvi navedeni citat završava riječima: "Zato je sudbonosno svako upletanje nezalica u tuđi stil." On je valjda smatrao da se znalac smije u to upuštati.

No ipak nije sve crno kao što se čini. Naš svečar, smijem tako reći, jer je ovaj znanstveni skup slavlje Slavka Ježića, slavlje već zbog onoga o čemu ga je pohvalio i sam Barac i onoga što ću ja to sada potvrditi. Ježić se odupro takvom shvaćanju, odupro se duhu vremena, a priređivao je Šenoina djela u doba kad je bezobzirno mijenjanje jezika hrvatskih pisaca 19. stoljeća bilo u punom jeku, kad se to smatralo najnormalnijim postupkom.

S. Ježić ima sasvim drugačiji pristup tomu poslu. On nije bio samo urednik Minervinu izdanju, nego i priređivač. Sam za to izdanje kaže: "Za Minervino izdanje uzeto je načelo da se Šenin tekst izda posve kritički kako se to čini u izdanjima Jugoslavenske akademije s tekstovima Starih pisaca hrvatskih. Zato je za naučnu upotrebu, recimo za studij Šenoina jezika i stila, jedino Minervino izdanje posve pouzdano."¹⁵

Poslije Drugoga svjetskog rata kad se nastavilo s krivotvorenjem hrvatske književnosti, kad se u nekim crtama još i pojačalo, kad je i jezik većine izdanja i takve edicije kao *Pet stoljeća hrvatske književnosti* mijenjan i time krivotvoren, Slavko Ježić priređuje izdanje Šeninih *Sabranih djela* za Znanje¹⁶ po istim načelima kao i za Minervu. U Napomenama II. knjizi kaže: "*Glavna načela kojih se ovdje priređivač držao ista su kao i ona u Minervinu izdanju. Ponajprije, išlo se za tim da se zadrži izvorni Šenin tekst, pa čak i njegove jezične nedosljednosti, koje prosječni čitalac gotovo i ne primjećuje, a za stručnjaka mogu biti važne.*

Zadržani su dakle arbaizmi, neologizmi, kovanice itd. Ostali su Šeninini nastavci u padežima: po gorah, među vrtovi, Hrvatom, sa svimi, na prsijuh, malenkostmi i dr.: zatim oblici kao: sliki, politici, majki, knjigi, brigi; oblik lične zamjenice: ju (mjesto: je, ali i taj oblik dolazi; svuda je ostavljeno prema Šeni). Šenoa piše: bi (= bih), te rado upotrebljava oblike imperfekta: bjeh, bje itd. Sklanja katkada particip: grijućega se, čitajućem, penjuću se, dolazeća, hrlećih; pojavivši se. Rado ispušta -i kod

¹⁵ A. Šenoa, *Sabrana djela*, knj. II., Zagreb, 1963., str. 380.

¹⁶ U 12 knjiga, Zagreb, 1-8, 1963., 9-12, 1964.

infinitiva i participa: kazat, ljubiti, viditi, reći, doći; govoreći, stojeć, gledajuć; *ali dolaze i puni oblici, pa čak i u futuru*: biti ću i sl. *Neke priloge, veznike i zamjenice piše također bez zadnjega slova*: još, ništ, koj, al, il, nek, neg, nit. (Zbog mnoštva takvih slučajeva nije u našem tekstu stavljen apostrof na kraju.)

Gruppu tj često pretvara u ć: hćela (*ima i hotjela*), ćedan, hćio, pa prošćenje. Naprotiv, starije ili neobične oblike ima u ovakvim slučajevima: jezikoslovje, uzglavje, zanebje; večerni, kuhinski; višji, gorji, težji, noćju (*suvišan*); lahko, uvehlo (*h suvišan*); š njim, hištorija, šeminarski, apoštol, košturnica; štogođ; gleduć (= *gledajući*); daklje; vragolast, liljan, pjenjušica, krmanjski, svjetinja; česki; gamila; počme; jih; četrnajst; izumrti, možbit, porazumak, fijakrom (*fale slova*); klup, brez, postelj (*imenice žen. roda bez a; ali dolaze i oblici sa a*), evanđelije, sjemenište, pukovina (= *pukov-nija*), uzgojivanje, koščast, zajaviti (= *izjaviti*).

Glagoli trećeg razreda na -je- ispred infinitivnog završetka imaju redovno -i-: želiti, viditi, živiti (*ali i: živjeti*). Mjesto glagola 'nemati' služi se redovno glagolom: ne imati.

Što se grafije tiče, ta je redovno svedena na fonetički oblik novijega pravopisa. Izuzetno je zadržano etimološko pisanje u nekim slučajevima radi jasnoće: mladca (*od: mladac; mlaca bi moglo biti od: mlatac*), a i tamo gdje bi pretjerana fonetika bila odviše nezgrapna ili strana Šenoinoj grafiji. Gdje se moglo smatrati da je Šenoa i izgovarao drukčije nego što danas fonetičari pišu, zadržano je Šenoino pisanje: pjesništvo, vojničstvo, konjaničstvo. Prema tome je pisano: s daleka, s bliza, s vana, s nutra. Inače su, u pravilu, zajedno pisani svi prilozi sastavljeni od dvije ili više riječi: zakratko, dosada, nizbrdo (*ali: niz brdo = niz brijeg*), najedanput, itd. *ali od ovoga formalnoga pravila ima i odstupanja, ponajviše zbog tehničkih razloga.*

Zamjenjivanje glasa 'jat' (ě) vršeno je po ovim principima:

1. Gdje Šenoa piše: je, ie, tu je doneseno onako kako se danas piše: svijetao - svijetlo; *ali*: svjetlo - svjetlost, dijete, djeteta; *katkad je ipak u slogu ostalo svijetlo (mj. svjetlo).*

2. Gdje Šenoa piše e (*mjesto: je, ije*), tu je ostavljeno e: medved, mne-nje, rede i dr.

3. Gdje Šenoa piše je, ie (*mjesto: e*), ostavljeno je: je ili ije: dječko, mrježa, usrijed, brježuljak, zaprijeka, strjelimice itd. *Zadržane su nedosljednosti: prezir i prijezir.*

Ako se u govoru navode brojke, redovno su ispisane slovima; tako i kratice: g. = gospodin, god. = godina. Pridjev 'sveti' pisan je velikim slovom kad znači mjesto ili crkvu: Sveti Kralj, Sveti Duh, Sveti Marko, Sveti

S u m m a r y

LINGUISTIC ASPECTS OF JEŽIĆ'S EDITORIAL WORK ON ŠENOVA'S WORKS

Towards the end of the nineteenth century there occurred in Croatian literary language and grammar certain changes that greatly influenced Croatian literature. Namely, living authors of the period had to alter their linguistic and grammatical habits, and correct their previously published works. But changes also included the works of those authors who lived prior to the aforementioned changes, such as the case with August Šenoa. Changes effected not only grammar, but also language. There is an obvious danger concealed within this, for in artistic works (in comparison to scholarly works, for example) language is important to the extent to which its alterations damage its authenticity. An example of this way of editing is the work of Antun Barac on Šenoa's selected works. Contrary to him, Slavko Ježić opposed such tendencies, and that during the period when countless changes in the language of nineteenth century Croatian authors was considered the most normal procedure.

AUGUST ŠENOA

SABRANA DJELA

KNJIGA XII

SLAVKO JEŽIĆ
ŽIVOT I DJELO
AUGUSTA ŠENOE

•
PRILOZI

ZNANJE
ZAGREB
1 9 6 4

Slavko Ježić priredio je kritičko izdanje *Sabranih djela Augusta Šenoe* u 12 knjiga, objavljeno u Zagrebu 1963. (sv. 1-8) i 1964. (sv. 9-12).

Pjesnički pokušaj Slavka Ježića

Slavko Ježić (1895.-1969.), najpoznatiji jamačno kao povjesničar hrvatske književnosti, objavio je i jednu zbirku pjesama - *Somnia vitae*. Zbirka je objavljena 1933. godine. Međutim, pjesme su uglavnom nastajale i dakako, objavljujane u časopisima, od 1911. do 1928., a neke su bile i sastavni dio romana *Brak male Ra* (1923). Dakako, sakupljene u knjigu, pjesme ipak namiru određenu fizionomiju, određen pojam pjesništva, odnosno određenu strukturnu sliku.

Međutim, ako samo letimično bacimo pogled na kontekst onodobne hrvatske pjesničke produkcije, već će nam i sama imena signirati širi stilski, književnoidejni i artistički horizont. Riječ je o pjesničkim pojavama i osobnostima kao što je npr. pojava novosimboličkih hrvatskih mladoliričara (1914), čiji pretežiti dio (Galović, Milković, N. Polić, Ujević, Wiesner) nastavlja tragom Matoševe *ideje i kategorije pejzaža* kao, uglavnom, metonimije Hrvatske, hrvatskoga bića uopće. Ono, doduše dospijeva u gričanskomu svomu odvoju, od 1917. nadalje, kako im to peckavo primjećuje Donadini, u pejzažnu liriku s Vankom, noseći pod rukom Barresa, Rodenbacha, Verhaerena, Rimbauda i Verlainea, dajući nam neku liriku internacionalnih preslatkih i prevedenih Angelusa koji zvone figurama (PSHK, 85., str. 510.). No, mora se također upozoriti da artistička cizeliranost i kultiviranost pjesničkoga izričaja, pa i zanata ako se hoće, jamačno bijaše pozitivna i dobrodošla stečevina, što će hrvatski praktični pjesnički um i potvrditi od tridesetih godina nadalje, kada će veliki dio hrvatskoga pjesništva zabugariti tim tragom (Cesarić, Kušan, Korner, Cettineo, Alfirević, Majer, Delorko, Bonifačić, Pfanova). Nadalje, pjesničke osobnosti kao što su Sudeta, Šop, Lendić, Korner, Košutić, svjedoče o jednom sepolkrističkom segmentu hrvatskoga pjesništva, koje nije imalo poticaj samo iz talijanskoga, mediteranskoga okruženja, s Gozzanom (umire 1916.) kao vrhuncem, nego upravo iz hrvatske seoske književnosti i seoskoga (naivnoga) slikarstva. Zato se elementi sutonskoga pjesništva u 20. stoljeću protežu od Antuna Tresića Pavičića, i njegovih *Sutonskih soneta* (1904. - dakle istodobno kao i u Italiji, 1903.), pa sve do kasnih tridesetih godina.

Nego, kod tih pjesnika važnije je upozoriti na katoličku (kršćansku) motivsku i metaforičku konstantu. Znatan dio opusa tih pjesničkih osob-

nosti nedvojbeno se može imenovati katoličkim pjesništvom, kojemu je koncepcijsko, idejno i strukturno osvješćenje ponudio Jakša Čedomil na prvomu katoličkomu kongresu 1900. u Zagrebu. I Sudeta, i Šop, i Lendić, a navlastito Korner, jamačno nam svjedoče o tome.

I naposljetku, treće; upravo do 1928. hrvatskoj pjesničkoj praksi iznimnu težinu, i u smislu prostorne protežnosti i u smislu vrijednosne i modelske pretažnosti, ekspresionistička Šimićeva poetika.

Iz naznačenoga korpusa nije teško odmah na prvi pogled uočiti i formativno-morfološke i stilske karakteristike te pjesničke produkcije, koja po momemu osobnomu uvjerenju čini glavninu vrijednosnoga dijela hrvatskoga pjesništva tridesetih godina pa nadalje, za razliku od toliko potenciranoga modela socijalno/socijalističko angažirane književnosti, smatranoga kao prevladavajućega u tomu razdoblju. Dakako, tu valja pridodati još neka imena, i još neke poetike, kao npr. Krležu, Tadijanovića i druge.

Unutar, dakle, toga horizonta smješteno je i pjesništvo Slavka Ježića. U Ježićevu pjesništvu prepoznajemo različit formativni i motivski repertoar. On nedvojbeno signira, s jedne strane, vrlo kultiviranu stilsku fakturu pjesme, što odaje - izdaje - Ježića kao romanistu i prevoditelja (s francuskoga), te, s druge strane, motive i ona raspoloženja koja nedvosmisleno upućuju na Sudetinu i Šopovu, Lendićevu i Kornerovu tradiciju u hrvatskomu pjesništvu, u znaku koje je Ježić sa svojim sutonskim raspoloženjima.

Nego, pokušajmo prići bliže i bar u naznakama *opisati* navedenu Ježićevu knjigu pjesama. Njoj je već i sam naslov stilogen, pa bi se moglo reći da legitimira sutonsku paradigmu. Riječ je ne samo o latinskomu imenovanju, čime se intertekstom upućuje na romanski areal, nego još više o semantičkoj opreci naslovne sintagme, na čijem je jednom kraju *san*, a na drugom *život*, signumi sutonskoga pjesništva par excellence.

Knjiga je komponirana od četiri ciklusa, a njih uokviruje uvodna pjesma bez naslova i završna pjesma koja se zove *Finale*. Obje su one tiskane kurzivom, što znači da su i poimane kao svojevrsni okvir, koji otvara i zatvara zbirku. Dakle, u naslovnoj pjesmi *Ko albumu starom - listovi mu žuti*, sonetom dvanaesterakoga tipa stiha, lirski subjekt na vrlo transparentan način govori o pjesmama i pjesništvu kao proizvodu žalosnih puta, što slijede nakon razočaranja lirskoga subjekta ulogom ljubavi svećenika. To je ujedno i eksplikacija naslovne sintagme zbirke. Međutim, ni sam lirski subjekt kao da nema neko izuzetno ozbiljno mišljenje o tim pjesmama, jer se prema iskustvu, koje je isprovociralo i inspiriralo pjesme, odnosi kao prema nečemu što je prošlo i što nije ostavilo dubljega traga, nego - eto - mladenačku spomenarsku knjigu.

Ne nosi samo zbirka latinsku nominaciju, nego i svaki pojedini ciklus. Tako, prvi ciklus *Juvenilia* poetološki čine različiti formativni i motivski repertoar. Npr. pjesma *Sulamit*, i tipom stiha - XVI distih, verset - i tematikom i motivima kao i metaforikom i leksikom pače, oponaša biblijski protomodel *Pjesmu nad pjesmama*, čuvenu već u Janka Polića Kamova (1907). Upozoriti je, međutim, da Ježić oponaša protomodel isključivo *erotskim*, a ne transcendencijskim ili metafizičkim elementom. U pjesmi *Đačke sanje* motivi su klasični, vidrićevski, erotski snovi đaka u zimskom vremenu. I ostale pjesme iz ciklusa signiraju taj dominantni motivski inventar sanjivo-erotska priželjkivanja dragane, neznanke, kojemu platoničkomu idealu je posvećena i jedna pjesma - *Neznanoj*:

*Kad ugledah te, ja sam odmah znao,
da ti si Ona, što no ima doći
da ispuni mi čežnje toplih noći -
kad neznanu sam zaljubljen te zvao.*

Različit formativni repertoar strofa - od distiha do sedmostišnih - i stihova (od V do XVI), kao i različiti poticaji i utjecaji, pokazuju pjesnikovo nesnalaženje u ponuđenomu inventaru onodobnih hrvatskih poetičkih koncepata, odnosno traženje pjesničkoga izraza primjerenoga njegovoj osobnosti. Glede tematskoga plana uočiti je nastojanje lirskoga subjekta u traženju idealiteta, kojemu prijeti dezekologizacija profanom ljubavi, pa se fenomenska mogućnost iskustva transferira u san, sanjarenje. Jamačno da taj plan implicira i ideju prolaznosti, stoga ciklus obiluje motivima nokturalnosti, samotnih raspoloženja, smrti i prolaznosti, kao npr. uspjelijoj pjesmi *Krt*:

*Ruje, ruje krt ... Na zelenom busu
žutjet stale travke, korijen im je strt;
lišće vene lako - život gasne tako
na zelenom busu. . . Ruje, ruje smrt ...*

Sve je to, dakako, ponajvećma plod lektire, a ne prave fenomenalnosti. U drugom ciklusu, *Amores*, također je napadna ljubavnoerotska motiva. Međutim, ovdje su njoj pridodani mitološki motivi, motivi bajkolikih raznovrsnih kraljevna, trnoružica, pepeljuga (*Caprice*), i dakako motivi razočaranja, nesreće zbog neminovna rastanka. No, ovaj ciklus osvježavaju begovićevski, salonski, ironijski motivi, te domjanićevski motivi koji tematiziraju zatvoreni prostor, ali još vazda bez socijalnoga stratuma (*Mala princeza*, *Siromašni vitez*, *Nadin paž*). Te su godine inače vesele i opuštajuće 20.-30.-te, godine užitaka, dendija i snobizma, prije velike ekonomske krize 1929., u kojima je i motiv prolaznosti pomodan.

Treći ciklus Vita sadrži ipak drukčije motive, pretežno iz godina oko 1928. One nam nude i drukčije teme, kojima Ježić dokazuje da nije samo artistički, da ne kažem larpurlartistički, oponašatelj ondašnje književne mode, nego da je počeo osjećati i recentni društveni aktualitet. Pjesme ciklusa, naime, lako možemo kontekstualizirati u onodobno, postekspresionističko kretanje u hrvatskom pjesništvu s već prepoznativom socijalnom tematikom (*Preko mosta, Naši životi*), a navlastito formativno-morfološkim karakteristikama. Pjesme imaju duge strofe, i do dvanaest stihova, neizometrijske, semantički zaokruženih strofnih cjelina. One su na tragu onoga misaonoga pjesništva kojega su tridesetih godina počeli pisati npr. Krleža i Ujević, otvarajući novi tip i novi model hrvatskoga međuratnoga pjesništva.

I posljednji ciklus Amice zapravo su prijevodi francuskih pjesnika, tuđinke kako bi rekao Preradović, dakle onoga pjesništva kojega je Ježić najviše i prevodio. Pjesmom *Finale* utrnjuje i život i poezija.

Završno se može reći da je Ježićev izraz kultiviran, odnjegovan na francuskoj poeziji, a svojim je motivskim i tematskim repertoarom usidren u onodobno hrvatsko pjesništvo sutonskoga raspoloženja s naglašenim erotskim motivima begovićeuskoga salonskoga metjea. Međutim, prepoznati je i razdrtost lirskoga subjekta, jamačno kao rezultat kasnoekspresionističke poetike, subjekta u čije pukotine ulaze problemi društvenoga stratuma. No, Ježić nije imao dovoljno ni kreativne strasti ni snage da nastavi tim tragom i da sebe ostvari i kao pjesničku ličnost.

S a ž e t a k

PJESNIČKI POKUŠAJ SLAVKA JEŽIĆA

Slavko Ježić objavio je jednu zbirku pjesama, *Somnia vitae*, 1933. Međutim, pjesme su uglavnom nastajale između 1911. i 1928., s time što su neke bile sastavni dio romana *Brak male Ra* (1923). No, sakupljene u knjigu, one ipak pružaju određenu fizionomiju i određen pojam pjesništva, odnosno određenu strukturnu sliku. Međutim, ako se samo stenografski naznači kontekst onodobne hrvatske pjesničke produkcije, koju u tomu razdoblju čine Šop, Sudeta, Lendić, Krleža, Tadijanović, Ujević, Cesarić, Pfanova, Korner, Bonifačić, Cettineo, Majer, Alfrević, Delorko, S. Košutić, da navedem najznačajnije, nije teško na prvi pogled uočiti i formativno-morfološke i motivsko-tematske i stilske karakteristike te produkcije, koja čini i glavninu vrijednosnoga dijela korpusa hrvatskoga pjesništva od tridesetih godina nadalje, za razliku od toliko potenciranoga modela socijalno angažirane književnosti smatranoga kao prevladavajućega u tom razdoblju. Unutar toga horizonta smješta se i pjesništvo S.

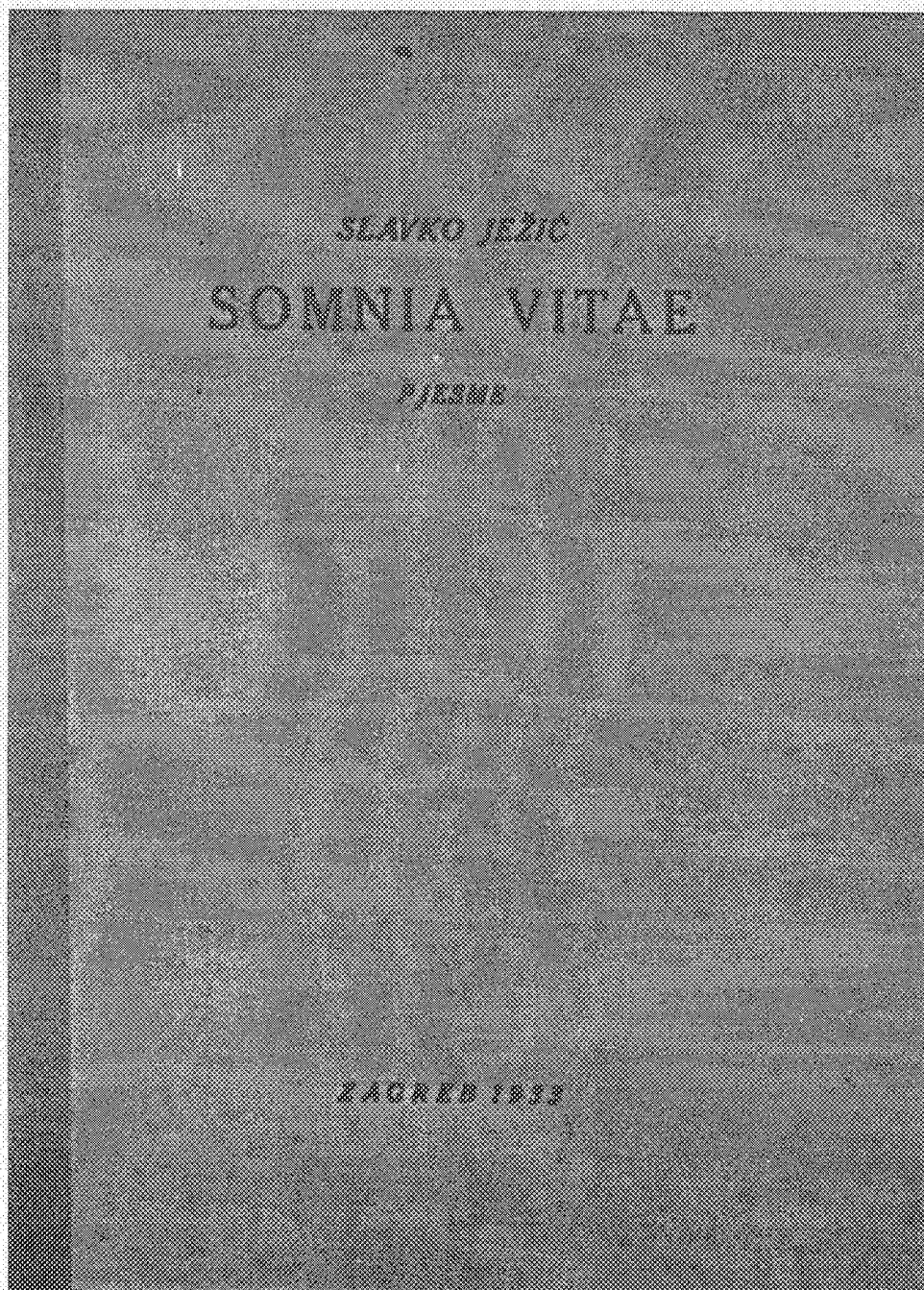
Ježića, u kojem susrećemo različiti formativni i motivski repertoar, koji nedvojbeno odaje s jedne strane vrlo kultiviranu stihovnu fakturu pjesme, dakle Ježića kao romanistu, te s druge strane one motive i ona raspoloženja koja nedvosmisleno napućuju na Sudetinu i Šopovu, Lendićevu i Kornerovu tradiciju u hrvatskomu pjesništvu u znaku koje je i Ježić sa svojim sutonskim raspoloženjima, sanjivo-vidrićevskim erotskim motivima, zapravo čistom idealitetu. To je već kraj ekspresionizma pa je i u Ježića nazočan razdrti lirski subjekt uronjen u bol, ali i begovićevsko-domjanićevski salonski motivi zatvorenog prostora.

S u m m a r y

THE POETIC ATTEMPT OF SLAVKO JEŽIĆ

Slavko Ježić published a cycle of poems, *Somnia vitae*, in 1933. The poems, however, were mainly shaped between 1911 and 1928, some being a constituent part of the novel *Brak male Ra* (1923). But, gathered together into a book, they nevertheless offer a determined physiognomy and determined "concept" of poetry, namely a determined structural image. However, if one only steneographically delineates the context of the then contemporary Croatian poetic production - which during the period consisted of Šop, Sudeta, Lendić, Krleža, Tadijanović, Ujević, Cesarić, Pfanova, Korner, Bonifačić, Cettineo, Majer, Alfirević, Delorko, S. Košutić, to mention the most significant - it is not difficult to notice at first glance the formative-morphological and motivated-thematic and stylistic characteristic of that production, which forms the major valuable works of the corpus of Croatian poetry from the 1930's onwards, in contrast to the highly potential model of the social engagement of literature considered as an overcoming of the period. Also situated within this horizon is the poetry of Slavko Ježić, in which we encounter a different formative and motivated repertoire that is undoubtedly clothed, on the one hand, with very cultivated verse, invoice poems, i.e. Ježić as a romantic, and, on the other hand, those motives and that disposition which undoubtedly hints at Sudeta's and Šop's, Lendić's and Korner's tradition in Croatian poetry, a sign under which Ježić, with his dusk dispositions, dream-like erotic motives, precisely his pure ideality, belongs. This already marks the end of expressionism, hence also evident in Ježić is the irritable lyrical subject delved in pain, but also the Begović-Domjanić saloon motive of enclosed space.

Naslovnica Ježićeve zbirke pjesama *Somnia vitae*, objavljene 1933. u Zagrebu.

Romanesknj pokušaj Slavka Ježića

I.

Za potpunu sliku djelovanja Slavka Ježića u hrvatskoj kulturi potrebno se osvrnuti i na njegove literarne pokušaje, tj. poeziju, novelistiku i roman. Bez obzira na to što umjetnički rezultati tih pokušaja nisu osobiti, oni otkrivaju zanimljive kreativne potencijale, otkrivaju dubinsku dimenziju Ježićeve osobnosti, njegove ukuse, afinitete i ambicije, a ujedno bacaju i više svjetla na njegove ostale aktivnosti, pa tako i na rad na povijesti hrvatske književnosti.

U tom kontekstu specifično mjesto pripada romanu *Brak male Ra* koji se pojavio 1923. godine, i to prvo u nastavcima (br. 4-25) u obnovljenom *Vijencu* koji uređuje Ferdo Nikolić, a zatim, iste godine, i u knjižnom obliku, također u *Vijenčevoj* nakladi u odličnoj opremi, s naslovnim listom koji je oslikao Maksimilijan Vanka. Djelo nosi podnaslov "Roman iz običnog života u veliko doba", a kao motto poslužio je citat iz Mussetove drame *Marijanini hirovi* (*Les Caprices de Marianne*) o slatkom sanjarenju, utvarama i ljubavi bez nade. Na kraju stoji da je pisano od rujna 1921. do siječnja 1923. u Parizu, Berlinu, Beču, Münchenu i Zagrebu.

U vrijeme izlaska roman je pobudio znatnu pažnju javnosti, no kasnije je uglavnom pao u zaborav, više se nije tiskao, a rijetko se i spominjao.

Zaborav, netiskanje i nećitanje obično su estetska presuda povijesti književnosti nekom djelu. Tako je i u slučaju ovoga romana: u estetskom smislu, potrebno je to odmah reći, on ne predstavlja osobit domet. Međutim, djelo može sadržavati neke zanimljivosti i inovacije, tematske i oblikovne, koje mu daju određenu važnost neovisno o umjetničkoj vrijednosti. Dobar primjer za to upravo je Ježićev *Brak male Ra*.

II.

Krenimo od tematike. Slika hrvatske romaneskne proizvodnje, neposredno prije te u godini izlaska *Braka male Ra*, izgleda ovako: 1921. izlazi Begovićeva *Dunja u kovčegu* i Donadinijev roman *Kroz šibe*, 1922. *Afrika* Tome Kumičića (roman koji Mate Ujević u svojoj *Hrvatskoj književnosti* nespretnom formulacijom pripisuje upravo Slavku Ježiću) i *Kći Lotrščaka* Marije Jurić Zagorke, 1923. Šimunovićev roman *Porodica Vinčić*, Vilovićeva

Međimurje i Kosorov *Razvrat*. Ježićev roman izdvaja se iz te produkcije svojom specifičnom tematskom zaokupljenošću. To je jedan od rijetkih pokušaja u našoj književnosti da se uđe u svijet i život mondenih krugova, u njihovu svakodnevicu, u erotske odnose i u naličje građanskoga braka. Poprište radnje su ljetovališta, hoteli i saloni. Prvi dio romana zbiva se u Opatiji koja postaje sastajalište otmjena svijeta. Već je Viktor Car Emin u romanu *Iza plime* (1913.) prikazao tu postupnu preobrazbu Opatije od provincijskog mjesta do mondena ljetovališta. Kod Ježića je, vidimo, taj proces završen.

Likovi predstavljaju srednju Europu u malom: Mađarice Aranka i Margit, Česi Vyskočil i Dostál, gospođa Schweitzer, Fräulein Mitzi, Aurora Maravić, gospar Bare i gospodin Klein i dr. Konverzira se njemački, mađarski, francuski, talijanski, a nešto malo i hrvatski:

*Kako se sada zbog rata ne može u tuđinu, to su svi gavani i ratni dobavljači Austrije pošli u naše primorje ili u Dalmaciju, da tu sprovedu ljeto. Zato čuješ govoriti sve jezike, koji se govore u toj blaženoj Austriji, alias modernoj kuli babilonskoj - a najmanje, nažalost, hrvatski. Jer mi Hrvati imamo u potpunom stepenu svojstvo, redovno razvijeno kod malih naroda, da govorimo sa svakim na njegovu jeziku, pa i u našoj vlastitoj kući.*¹

U središtu su zbivanja ljubavne avanture glavnog lika, literata Cezara, s raznim ženama, opisane često s elementima erotske pikanterije i frivolnosti. U početku su to površne veze iz kojih glavni lik izlazi nezadovoljan i razočaran ženskom nestalnošću i neiskrenošću, ali postupno se interes premješta na ljubavnu romansu s Mirom. Mira je obrazovana žena, ljubiteljica umjetnosti, lijepa, duhovita, zabavna, ali dane provodi u nesretnom braku s konzervativnim filistrom Vyskočilom. Iako potencijalno zanimljiv romaneskni materijal, problem građanskog braka kao fasade iza koje se krije nezadovoljstvo, dosada, nerazumijevanje, a onda i preljub, naznačen je površno, bez ikakve analitičke oštine. Sentimentalna ljubavna storija Cezara i Mire, tj. male Ra (koja je dobila taj nadimak po stihu iz jedne Nazorove pjesme), nije dostatno psihološki razrađena, a opisana je sredstvima i konvencijama posuđenim iz knjiške romantike: ljubavnici se drže za ruke, čitaju jedan drugom stihove, izmjenjuju pisma. Kako je u kritici primijetio Milan Begović, čitav roman Mire i Cezara jest jedna psihološka nevjerojatnost, dok je Mira posve neuvjerljiv, površno ocrtan lik:

---

¹ Slavko Ježić, *Brak male Ra. Roman iz običnog života u veliko doba*, Zagreb, 1923., str. 31.

Ona je mahom nedosljedna na svakom koraku. Nesklad u držanju i osjećanju. Ašikuje kao kakva curica, a ne kao ona žena koja jest. Namještena u situacijama kao kakva Gretchen. A kakove su inače ovake žene! Vode spretno svoju aferu kao prvoklasni diplomata. Od svog ljubavnika prave junake. Od svoje ljubavi savršen roman. U konfliktu velike. U nježnim časovima plabe i tople. Hijena i grlica. Plamen i parfem.²

Naracija teče ravnomjerno, bez većih uspona i padova. Često se gubi u nevažnim detaljima i banalnostima. Pogotovo je razvučen prvi dio koji prati svakodnevicu kupališnih gostiju, uglavnom dokolicu ispunjenu površnim i izvještačenim razgovorima, flertovima i citatima iz francuskih knjiga. Ježićev ukus i poznavanje francuske književnosti došlo je na tim stranicama do punog izražaja.

U pozadini ljubavne drame glavnih likova naziru se krupne političke i društvene promjene: pad Monarhije, prevrat u Zagrebu 1918. godine, pobuna vojnika i sukobi na Trgu bana Jelačića, nasilja zelenog kadra, događaji u Saboru u trenutku ukidanja hrvatsko-ugarske nagodbe, osnivanje nove države, očekivanja, zanosi i razočaranja. Roman o njima izvješćuje u feljtonskom stilu, ali i pomoću interpoliranog dokumentarnog materijala, kao što je npr. pismo Narodnom vijeću SHS u svezi s događajima u Crnom Lugu i aferom načelnika Lipovca.

Politička zbivanja nakalemljena su na glavnu radnju bez osobite unutrašnje logike i motivacije i funkcioniraju u romanu kao svojevrsni materijal izvan sižea. Ljubav i politika, očito, ne mogu zajedno. Zanimljivo je, međutim, da se upravo u takvim pasažima otkriva ideološki stav pripovjedača, a preko njega i likova. Prateći njihove eksplicitne izjave uočavamo postupnu promjenu raspoloženja i očekivanja ljudi nakon političkog prevrata. Navodim samo neke karakteristične formulacije:

Gospodin Farkaš:

Meni je samo do toga, da Hrvati ne budu zapostavljeni u novoj državi.

Cezar:

Ta, zaboga, ima li veće sramote za narod, nego ako mora tuđinca da bira za gospodara? Mi smo to Hrvati gorko iskusili . . .

(. . .)

Tisuću se godina borimo za to, da jedamput budemo potpuni gospodari u svojoj kući, i gle, već nakon mjesec dana dajemo kućne ključeve u druge ruke!

² Milan Begović, "Brak male Ra", *Savremenik*, 1923., str. 348.

III.

U oblikovnom smislu, djelo je moderno koncipirano. Već je Begović u svojoj kritici uočio da tehnička strana romana "ima u sebi nešto originalno", odnosno da se vidi nastojanje "da bude drukčije no što se to inače vidi." Originalnost je izvedbe u stalnoj izmjeni narativnih tehnika, od objektivne naracije, dijaloških partija i slobodnog indirektnog govora, do prvoosobne isповijesti. Prostor romana je diskontinuiran; naracija je isprekidana brojnim pjesničkim umecima, mahom sonetima, zatim stranim citatima, odlomcima iz pisama i dnevnika, a tu je i lirski intonirana novela, zapravo pjesma u prozi *Priča o pjesniku, koji je tražio sreću*. Interpolirane pjesme, od kojih su neke ušle kasnije u jednu Ježićevu pjesničku zbirku *Somnia vitae* (1933.), svojim karakterističnim ugođajem, pomalo melankoličnim i sanjarskim raspoloženjem, prate stanja likova i njihova unutrašnja proživljavanja, dakle u funkciji su temeljne lirske dispozicije romana. Navodim samo neke naslove: *Daleko si, Misao na smrt, Ljubav, Čeznja* i dr. Proces lirizacije proze, tj. približavanje proze strukturi lirike, u koji se uklapa i Ježićev roman, upravo je karakteristika hrvatske književnosti dvadesetih i tridesetih godina ovoga stoljeća. Dovoljno je spomenuti djela kao što su *Dunja u kovčegu* Milana Begovića, *Zapaljena krv* Stjepana Mihalića, *Mor Đure* Sude i, kasnije, romane *Tuđa žena* i *Sam čovjek* Ive Kozarčanina.

Karakteristika je romana i promjena pripovjednih vizura, stalno variranje unutrašnje i vanjske fokalizacije. Odlomci iz pisama i dnevnika, koji presijecaju glas sveznajućeg pripovjedača, omogućuju dvoplansko slikanje, a time i reljefniju karakterizaciju likova. Prava je šteta što te tehničke inovacije, za koje je Ježić imao smisla, nisu u romanu još bolje iskorištene.

IV.

Odmah po izlasku pojavilo se čak šest kritičkih osvrtâ na roman *Brak male Ra*. Ocjene su varirale u rasponu od upravo porazne kritike Ivana Nevistića u *Jugoslavenskoj knjizi*, preko prilično uvidavnog i korektnog Begovića u *Savremeniku*, neutralnih Brežnika u *Jutarnjim novostima* i Sušnika u ljubljanskom *Jutru*, do pozitivna suda anonimnog d.n. u dnevniku *Hrvat*.

U svojoj kritici, koja mjestimice prelazi u čisti pamflet s jasnim ideološkim predznakom, Nevistić je napisao da je Ježićev roman bez ikakve ideje; to je literatura za guvernante i ostalu Begovićevu publiku, "sladak kao Intimna biblioteka i zabranjeno voće." Kritičar smatra da je djelo bezlično i da zapravo odražava duh što se nakupio u toru naše strvinarske reakcije, što se "šminka" nekom evropskom civilizacijom, sakrivajući svojim napudranim

obrazima pred vremenom i pred samom sobom svoju poroznost i svoju falzifikaciju.”³ Autora je proglasio diletantom, usporedio njegovu ambiciju s onom Kumordinara Žorža (!), zaključivši da je posrijedi kulturni “škandal” i da ovako slab (doslovce: “nedotupav”) roman nije u hrvatskoj književnosti napisan još od ilirskih vremena.

Rudolf Mainer u umjereno negativno intoniranoj kritici u *Obzoru* piše da je roman pun citata i vrlo bučnog isticanja probavljene literature i svladanih gramatika. Posebno ga smeta plačljiva atmosfera, kao u kakvu spomenaru, i bidermajerska osjećajnost á la Lamartine. Otrovni žalac ostavljen je za zaključnu rečenicu:

*Inače je “Brak male Ra” . . . Bože moj, štogod boćete! Za zaljubljene srodno odzvanjanje utješnih zvukova, za melankolike prikladni poticaj da se dižu vjetrovi uzdaba, a naročito za sve one koji idu na ljetovanje najpodesniji duševni odmor i liječnički preporučena emocionalna katarza.*⁴

Anonimni d. n. u svom je prikazu istaknuo Ježićev jezik te lijep, precizan i cizeliran stil. Kritičar smatra da je autor i u koncepciji i u tehnici pošao svojim putem te da će knjiga ostaviti “dubok dojam kod svakoga, tko za njom posegne.”⁵

Milan Begović je, uz konkretne zamjerke karakterizaciji likova, jeziku, stilu i kompoziciji, istaknuo i neke vrline: originalnu tehniku, opažački dar, lirsku atmosferu. Te je ocjene, *mutatis mutandis*, potvrdila i ova analiza. U povijesti hrvatskog romana Ježićevo djelo ostat će zabilježeno ne po estetskim dosezima, nego po prodoru u nove tematske prostore i po inovacijama u narativnom procedeu.

S a ž e t a k

ROMANESKNI POKUŠAJ SLAVKA JEŽIĆA

Roman *Brak male Ra* Slavka Ježića, u tome su kritičari jednodušni, ne predstavlja osobit estetski domet. Međutim, djelo je zanimljivo zbog nekoliko razloga. U tematskom smislu to je jedan od rijetkih pokušaja u hrvatskoj književnosti da se uđe u svijet i život mondenih krugova, u njihovu svakodnevicu,

³ Usp. Ivan Nevistić, “Slavko Ježić: Brak male Ra”, *Jugoslavenska njiva*, br. 3, 192.3, str. 123.

⁴ Rudolf Maixner, “Slavko Ježić: Brak male Ra”, *Obzor*, LXIV/1923, br. 212, str. 1.

⁵ d.n., “Slavko Ježić: Brak male Ra”, *Hrvat*, V/1923., br. 1004, str. 2.

u erotske odnose i u naličje građanskog braka. Sama je romaneskna izvedba originalna, a karakterizira je stalna izmjena narativnih tehnika te isprekidana naracija s brojnim pjesničkim umecima, odlomcima iz pisama, dnevnika te stranim citatima. Osnovnim tonom i raspoloženjem Ježićevo se djelo uklapa u tada aktualan proces lirizacije proze.

S u m m a r y

SLAVKO JEŽIĆ'S NOVELISTIC ATTEMPT

Slavko Ježić's only novel *The Marriage of Little Ra* was not a remarkable success, but in many respects it was an interesting literary attempt. Thematically, it is one of few efforts ever made in Croatian literature to penetrate into the world of the so-called high society, to highlight their everyday living, their erotic relationships and disclose the inside of the bourgeois marriage. Technically, it is a rather innovative piece of literature characterized by constant alteration of narrative techniques, the narrative flow being interspersed with numerous lyrical passages, letter fragments, diary extracts and literary quotations. With its basic tone and atmosphere, Ježić's only novelistic attempt was a perfect exponent of the then popular lyrical novel.

Dr. Slavko Ježić, književni povjesničar, prevoditelj i kritičar između hrvatske i francuske književnosti

*Pjevam Evropu, njezine vlakove, njene teatre,
Njezinu gradnju gradova, a mislim ipak
U stibu da nosim svom novoga svijeta plijen.*

Valery Larbaud, *Moja muza*¹

Želi li se jezikom pjesnika izraziti posrednička uloga koju je daroviti mladić iz Dubrave kraj Čazme preuzeo na sebe kad je krenuo u veliki svijet Zagreba, Beča i Pariza, onda mogu poslužiti kao slika u kontrastu stihovi razmaženog globetrottera Valeryja Larbauda koji je istovremeno slavio Europu i žudio za dalekim, novim svijetom. Dr. Slavku Ježiću pripada pak čast da je, slaveći i pretačući u hrvatski jezik djela velikih francuskih pisaca, uporno otvarao nove vidike sebi i drugima naspram vlastitome svijetu.

U ovoj svečanoj prilici, kad vrednujemo doprinose dr. Slavka Ježića različitim područjima hrvatske intelektualne baštine, vrlo mi je drago da sam već drugi romanist koji će o tome govoriti iz donekle rasredištenog, ali ipak povlaštenog mjesta. Uz brojna razmatranja iz kroatističkog i komparatističkog motrišta, legitimno je dr. Slavka Ježića sagledati u njegovoj ulozi posrednika između francuske i hrvatske kulture.

Poznavajući ga površno, isključivo kroz njegove brojne prijevode iz francuske književne produkcije - takvog smo ga mogli doživjeti kroz studij - tek sam vrlo nedavno zavirila u njegov značajan, a dosad nedovoljno vrednovan doprinos spomenutoj medijaciji koja je trajala kroz cijeli njegov djelatni vijek.

Francuska je književnost trajna ljubav dr. Slavku Ježiću: odlučan i ustrajan u svemu, kod njega se ona rano izrazila željom, odnosno nakanom, da se može i valja usaditi drugima. A hrvatskom je društvu dvadesetih godina ovoga stoljeća - netko će reći tek njegovoj eliti! - upravo trebalo da ga netko

---

¹ Ježićev prijevod u knjizi *Francuska lirika*, Zabavna biblioteka, knjiga 603, uređuje dr. Nikola Andrić; uvod, pod naslovom "Osam stoljeća francuske lirike", kao i bilješke o pjesnicima napisao je dr. S. Ježić, uz to što ima veći broj njegovih prijevoda, Zagreb, 1941., str. 214.

redovno i sustavno upućuje u usporedne kulturne pojave. Ježiću se naime prirodno nameće potreba da o hrvatskoj književnosti razmišlja u širem europskom kulturnom kontekstu, pa mu je stoga bilo stalo da svoju sredinu upozna s onim što potječe iz Pariza, tog "modernog Babilona", kako ga naziva u svom feljtonu iz 1920.

Sprega dvojnog obrazovanja za mladog Ježića koji se našao u Beču na studiju slavistike i romanistike gdje biva upućivan u principe i u akribiju tradicionalne njemačke filologije, višestruko ga je obilježila. Ako su metode sustavne analize kojima se kasnije koristi Ježić u *Povijesti hrvatske književnosti* one koje je naučio u Beču, paradigme koje mu služe u vrednovanju književnog djela pojedinog hrvatskog pisca, on nalazi u francuskom realističkom, odnosno naturalističkom romanu. Tako Ježić ističe da "Kumičićev 'naturalizam' daje po koji puta više dojam fantastičnosti romana - feuilletona u stilu Suea i Dumasa, negoli naturalizma u stilu Zole."² Ili, drugi primjer, donosi da je Viktor Car Emin "mogao u Opatiji naći građe za čitav niz romana u stilu Marcela Prévosta", ali da srećom nije!³ Tako Ježić posredno donosi valjane estetske sudove. Međutim, kad podsjeća da su hrvatski naturalistički pisci, zbog odvratanja od njemačkih uzora, njih tražili kod Francuza, poradi simpatija koju su ovi potonji uživali kod pravaša, on taj sud stavlja u ideološki kontekst.⁴

No, vratimo se području našeg razmatranja. Usporednost u bavljenju različitim kulturnim pojavama možda i nije sasvim točan izraz za Ježićevu najraniju intelektualnu djelatnost, ali je činjenica da je u esperantu i svojim prijevodima na esperanto, prepoznao značaj komunikacijskog sredstva i njegovu potencijalnu kulturnu funkciju, a sebe vidio u ulozi povlaštenog posrednika. Dok je bogati i bezbrižni Larbaud putovao cijelim svijetom ne bi li ga "zagrlio", dotle je mladi i nepoznati Ježić sanjao o istom, učeći esperanto. Međutim, sagledavši svu artificijelnost i nemoć esperanta, on će ga rano zamijeniti autentičnim doživljajem drugih kultura - svojom osobnom višejezičnošću i sposobnošću da prevodi na hrvatski s više stranih jezika, tekstove po svojem izboru.

Sve su to bile pripreme, možda i nesvjesne, za prepoznavanje vrijednosti vlastite književne baštine koju će, kad joj preciznije odredi i, gdje je moguće, temeljito obradi korpus, smjestiti sad u jedini legitimni kontekst, u okvir "povijesti hrvatskog naroda".⁵

---

² *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100-1941*, Zagreb, 1944., str. 284.

³ Isto, str. 304.

⁴ Isto, str. 277.

⁵ Isto, Predgovor, str. VII.

Nakon ovih uvodnih napomena, naš će prilog, da se ugledamo u Ježićevo uvijek logično i dobro raščlanjeno izlaganje, imati tri dijela. Prva dva pozabavit će se analizom postignutog, dakako od samog Ježića, a posljednji dio bit će projekcija, nacrt onoga što bi danas valjalo učiniti da se za Ježića naknadno iznađe zasluženno mjesto među zagrebačkim romanistima između dva rata.

Možemo se čuditi što se njegovo ime uopće ne pojavljuje među suradnicima časopisa *Annales de l'Institut Français de Zagreb* (pokrenut doduše tek 1937. ali koji se obilno osvrtao na prijedeni put hrvatsko-francuskih kulturnih veza!), odnosno da se za njegovu svestranu i značajnu prevodilačku djelatnost i uopće provjerenu, vrlo aktivnu, frankofiliju, nije našlo prostora na stranicama istog časopisa! Može se nagađati da je to bilo iz više razloga, od osobnih do metodoloških neslaganja, i da je zbog njih, bio marginaliziran među sebi ravnima. Uz Jeana Dayrea, Petra Skoka, Rudolfa Maixnera, Ivu Hergešića, Antuna Barca, Mirka Deanovića i Nikolu Andrića bilo je mjesta i za Ježića, pogotovo ako se sabere što je sve bio postigao sam u smislu popularizacije francuske književnosti među hrvatskim čitateljstvom.

Prvo od dva razdoblja tog uvjerenog romanista i književnog kritičara proteže se po prilici od 1915. do 1928. i obilježeno je visokim stupnjem raspršena stvaralačkog poleta što upućuje istovremeno na izuzetnu zrelost i nezaustavljivu mladenačku energiju. Autonomni pjesnik i pripovjedač usporedno izdaje francuske tekstove u izvorniku (tzv. *Francuska biblioteka*); malo potom pokreće časopis pod znakovitim dvojezičnim naslovom *Književni život, La Vie littéraire, mjesečnik za književnu informaciju*. Uz to mnogo prevodi, između ostalog pod pseudonimom *Yes*; s kraćeg boravka u Parizu g. 1920. izvještava u vidu duhovitih feljtona *Moderni Babilon*, odnosno *Le Roi-Soleil*. Smiono se dotiče u napisima značajnih imena i povlaštenih tema, s dvadeset i dvije godine, dakle 1917. objavit će u *Savremeniku* esej o Voltaireu kao povjesniku ("Voltaire kao historik"), a već u siječnju 1923. izlazi u istom časopisu njegova bilješka, pod pseudonimom *Yes*, u povodu smrti Marcela Prousta, 18. XI. 1922.! Njegova potreba da sustavno "književno informira" kulturnu javnost u Hrvatskoj, navela ga je ne samo da prevodi ključne tekstove francuske (i ne samo francuske) književnosti, već i da joj posveti 1928. sintetski prikaz *Francuske književnosti do kraja klasičnog doba*. A prije toga, 1924., izdaje svoj *Izbor iz francuske poezije I (Francuska lirika od XV. do XVIII. stoljeća)*.

Drugo razdoblje dr. Slavka Ježića, romanista i književnog povjesničara, od 1928. do njegove smrti g. 1969., također je obilježeno svestranom i intenzivnom aktivnošću, ali je radna energija usredotočena na pripremu i na izradbu cjelovite povijesti hrvatske književnosti, s povremenim ekskursima

u prijevode za kazalište (primjerice Molière), i prevođenjem općenito, reklo bi se, iz potrebe i puke nužde. To je vrijeme kad se Ježić ponovno vraća nekim svojim tekstovima, prepravlja ih, a svoje prijevode dotjeruje i ponovno tiska.

Iz današnje perspektive gledano, možemo pomalo i pozavidjeti našem slavljenuku na tako širokoj potencijalnoj čitateljskoj publici. Tu su urednici i pokretači bili dr. Slavko Ježić i dr. Josip Nagy: vrlo solidna edicija s uvodom i bilješkama na hrvatskom, za đake, možda i za studente, gdje su tekstovi doneseni bez ikakvih tiskarskih grešaka! Danas bi taj trud bio vjerojatno uzaludan, uz mnoštvo jeftinih džepnih izdanja, ali je sigurno tada frankofona publika u Zagrebu bila i mnogo veća, a nabava strane knjige tromija. Sam je Ježić, kao srednjoškolski, a potom i visokoškolski profesor, osjećao potrebu da je stalno proširuje novim. U tom smislu su vrijedne pažnje njegove uvijek sažete i pertinentne uvodne napomene koje pomažu čitatelju da se snađe u dodiru s novim.

Zavirimo sad u njegovu radionicu; u njoj je na stolu, čini nam se, uvijek bilo više tekstova u nastajanju, što se možda očitovalo u izvjesnoj nestrpljivosti da završi započeto, hitajući odmah dalje. Međutim discipliniranost i savjesnost u radu, osobine koje je bio stekao na studiju u Beču, a koje su inače odgovarale njegovu radnom habitusu, uvijek su ga prisilile da započeto temeljito i zaokruženo dovrši.

Uzmimo kao središnji primjer njegovu *Francusku književnost do kraja klasičnog doba* iz 1928. čiji se metodološki postupci mogu kasnije prepoznati u njegovoj velikoj *Hrvatskoj književnosti*. U kratkom Predgovoru *Francuskoj književnosti*, nepune tri stranice, Ježić definira svoju poziciju književnog povjesničara, određuje sebi mjesto u usporedbi s drugim sličnim autorima, označuje bez okolišanja svoje polazne pretpostavke i navodi im prednosti i eventualne nedostatke. Stil i jezik su mu britki, ne štedeći u takvu izričaju ni sebe, a naravno ni druge! Njega u povijesti književnosti, posebno "u narodu jakih kulturnih tradicija, ... kao kod Francuza"⁶ zanima da ocrta "kulturnu pozadinu" i okarakterizira "milieu". Književne se pojave naimo često iznose, kaže naš strogi kritičar, "kao da su pale iz zraka, bez veze s onim, što je bilo prije njih i poslije njih, a čak i bez veze s onim, što je, u isto vrijeme, bilo oko njih."⁷

Ježić je veliki zagovornik Lansonova pozitivizma, oštro se suprotstavlja impresionističkoj kritici - otuda možda neslaganja s nekim zagrebačkim

---

⁶ *Francuska lirika*, vidi bilješka 1, citat je iz uvoda, str. 41.

⁷ Predgovor, *Francuska književnost do kraja klasičnog doba*, Zagreb, 1928., str. VIII.

kolegama - a posebno mu se čini valjanim Brunetiéreov evolutivni pristup književnim vrstama. Evo što kaže o njemu:

“Ovaj *genetičko-evolutivni momenat*, bez kojega se, držim, ne može dati pravo shvaćanje literarnih pojava, ja sam pomno držao u vidu, i nadam se, da će i poznavaoocima francuske književnosti gdjejoja pojava doći tako u jasnije svijetlo i u življu vezu s ostalim književnim pojavama, nego što je to redovno u priručnicima za literaturu.”⁸

Odmah da kažemo da to nije običan priručnik, a sam Ježić ga odlučno razlikuje od onih “što ih mnogi strani profesori srednjih škola kompiliraju na brzu ruku za svoje đake.”⁹

Ježić je na njemu radio pune tri godine, kako sam ističe u Predgovoru. On glatko odbija da je napisao popularno djelo, njega ovdje ne zanimaju njegovi đaci, već “studenti, profesori i uopće intelektualci.”

Intelektualno poštenje dr. Slavka Ježića, izraženo je u temeljnoj rigoznosti i akribičnosti, što se posebno vidi u ponuđenim vrlo iscrpnim i logično poredanim bibliografijama. Najprije su tu opća pomagala, raspoređena po znanstvenim područjima, onda bibliografije za pojedina razdoblja. U njih su uvršteni svi veliki francuski autori, do Bédier-Hazarda, čija povijest francuske književnosti izlazi 1923. Tu su brojna imena nezaobilazne njemačke romanistike. Među časopisima, uz europske, uvrštene su i američke publikacije. Ponekad usputna primjedba prekida neizbježnu suhoparnost nabranjanja; tako uz neke monografije, stoji riječ *popularno*, a uz jednu kolekciju čitamo: “jevtina izdanja u svrhu popularizacije, ali izdavana po stručnjacima, kritički, često i s varijantama.”

Dopala mi se posebna opaska uz izdanja klasičnih tekstova ugledne Bibliothèque Nationale: “jevtina, ali loše opremljena.” Opaska je točna: knjiga se raspada nakon prve upotrebe i nečitka je, tiskana na lošem papiru. Toliko o bibliografijama, ipak iz njih i pratećih opaski možemo reći sljedeće: za Ježića prednost imaju uvijek knjige sačinjene po strogim kriterijima, po pristupačnim cijenama, ako može, a pojmovi popularno, popularizacija su mu višeznačni.

A sami tekstovi pojedinog poglavlja? Ježić voli preglednost i poštuje stručnost: na samom je početku analitički plan poglavlja, potom korištena odnosno korisna bibliografija.

Uzmemo li sad pod lupu, kao primjer Ježićeve obaviještenosti, IV. poglavlje o francuskoj junačkoj pjesmi (*chanson de geste*) i dosta štura razma-

---

⁸ Isto, str. VIII.

⁹ Isto, str. VII.

tranja o udvornosti i udvornoj lirici u dijelu VII. poglavlja, učit ćemo sljedeće: prvo je neobično iscrpno, znanstveno argumentirano i u potpunosti odražava stanje proučavanja tih godina; dok su opaske o udvornoj ljubavi, udvornom modelu uopće, vrlo sumarne i površne i, reklo bi se, iz današnje perspektive, neznačajke. Međutim i u prvom i u drugom slučaju, Ježićevo pisanje sukladno je tadašnjem stupnju bavljenja tim predmetima. Kad precizno donosi onodobne hipoteze o postanku junačke pjesme i poznate svađe oko francuskog odnosno germanskog porijekla *chansons de geste*, on mudro zaključuje: "čini se, da će morati (Bédierova teorija, op. G. V.) još da objasni neke detalje i da pretrpi možda neke korekture."¹⁰ Zacijelo je Ježić, kad je s tim u svezi kasnije čitao o novim otkrićima španjolskog medijevalista Ramona Menéndeza Pidala, bio zadovoljan što je anticipirao "neke korekture"! Ne znam međutim je li imao prilike čitati francuske medijevaliste "novopovjesničare" i upoznati se s dubljim razlozima promjena modela društvenog ponašanja i značenjem udvorne ljubavi kakva je opisana u romanima i pjesmama 12. i 13. stoljeća. Ta poezija ipak nije "neko rezoniranje i apstraktno analiziranje, koje je silno monotono i dosadno."¹¹ Ali nije se puno drugačije pisalo ni drugdje u to vrijeme. Udvorni model ponašanja, sad već znaju mnogi, zamislili su muškarci, klerici i vitezovi, svaki iz svojih razloga. Po shvaćanju Ježića i njegovih suvremenika, cijeli je ceremonijal zamišljen od žene i Ježić naglašava: "vidi se, da su taj ljubavni kodeks izradile žene."¹²

Francuska književnost nedvojbeno nosi obilježja vremena kad je nastala, i vrijedna je upravo po tome što u njoj prepoznajemo onodobni europski *Zeitgeist*, a istovremeno možemo zamisliti hrvatskog kultiviranog ne-frankofonog čitatelja koji u njoj poseže za novim znanjem. Ovim je djelom dr. S. Ježić tada zaista doskočio "kod nas vrlo osjećanoj potrebi za priručnikom iz francuske književnosti."¹³ Tridesete godine ovog stoljeća koje je danas već na izmaku, bile su u Hrvatskoj posebno otvorene francuskim poticajima svih vrsta. O tome je li to bio europski, srednjoeuropski ili samo hrvatski fenomen, vrijedilo bi se više pozabaviti.

Knjiga je, gledano u cjelini, spomenik podignut francuskoj književnosti i morala bi to i ostati. Četiri stotine sranica, zanimljivo i pregledno pisana teksta za razdoblje od 842. do 1715., s najavom nastavka u pripremi "Novija francuska književnost (XVIII. - XX. st.)", nedvosmisleno ukazuje na važnost

¹⁰ *Francuska književnost*, str. 31.

¹¹ Isto, str. 81.

¹² Isto, str. 81.

¹³ Isto, str. VII., Predgovor.

ovog Ježićeva projekta. Na nama, a posebno na brizi mladih generacija istraživača, ostaje da se to djelo, dugo zanemareno, stavi uz bok drugih, srodnih priručnika, tiskanih u isto vrijeme u Europi, pa tako i u Francuskoj. Dovoljno je samo podsjetiti kako dr. S. Ježić naglašava u Predgovoru potrebu da se *ne* razmatraju samo djela velikih pisaca nego i ona "neznatnih piskarala", e da bi se cjelovito osvijetlilo "raspoloženje duhova i prilika" pojedinog razdoblja, pa da se shvati koliko je bio u tijeku i pratio što se događalo u poslijelansonovskoj književnoj kritici. Ona je najpotpunije izražena u metodama najvjernijeg sljedbenika, tada vrlo cijenjena književnog povjesničara Daniela Morneta, velikog znalca 17. i posebno 18. stoljeća, autora nezabilazne knjige *Intelektualna ishodišta francuske revolucije iz 1933*.¹⁴ Da je dr. S. Ježić nastavio s pisanjem povijesti francuske književnosti poslije godine 1715. zasigurno bi mu Mornetovo djelo bilo na polici često konzultiranih knjiga.

Ježićeva *Francuska književnost*, povijesno je vrlo zanimljivo djelo, pogotovo ako je primjereno kontekstualizirano, ali ostaje štivo samo za specijaliste. Premda su u primjerku koji držim u ruci, crvenom, modrom ili crnom olovkom, obilno potcrtavani važni dijelovi, neki opet precrtani, a jedan list knjige s Predgovorom istrgnut, ona može teško danas poslužiti kao udžbenik. Razloga ima više; od novih znanstvenih spoznaja, različitih pristupa u književnoj analizi, novih ideoloških obrazaca koji nameću drugačija čitanja pa do obvezatne prateće ikonografije i drugih vizualnih i inih podrški koje suvremeni čitatelj očekuje. Međutim ta knjiga, kao i cijeli romanistički opus dr. S. Ježića, zavređuje punu znanstvenu pažnju onih koji se bave intelektualnom i duhovnom klimom u Hrvatskoj između dva rata i njezinom namjerom, svjesnom ili nesvjesnom, da se priključak na Evropu ostvaruje, u prvom redu, preko Francuske.

Što nam je danas i sutra sve učiniti da se dr. Slavka Ježića posthumno uvrsti među ugledne zagrebačke romaniste? U prvom redu pomno se obavijestiti o tome što je taj lucidni poznavalac francuskog jezika, književnosti i uopće kulture, svojim posredničkim radom prenio u svoju sredinu i tako potencijalno ugradio u hrvatski svjetonazor. A to znači sve pročitati, od prvog napisa o Voltaireu povjesniku iz 1917., preko sintetskih članaka o

---

¹⁴ U izvorniku glasi *Les origines intellectuelles de la Révolution française*. Mornet je iskoristio ideje Lansonova, izražene u jednom ogledu iz 1901. gdje veliki učitelj ističe važnost praćenja rada pisaca drugog reda, onih koji djeluju u sjeni velikih. To je potaklo brojna istraživanja, kao i poznatu kolekciju *La vie littéraire (Književni život)* koju uređuje André Billy, gdje se prikazuju sredine u kojima su djelovali pisci (saloni, akademije, itd), sve su bliži povijesti običaja odnosno društveno povijesti.

pojedininim pjesnicima (u zbirkama od 1924., za ranije razdoblje, odnosno od 1941. za ranije i suvremeno razdoblje, do prigodnih feljtona o tekućoj produkciji iz 1950.) i svih daljnjih tekstova koji se tiču francuske književnosti, do odabраниh prijevoda ili preradbi istih u kasnijoj fazi (primjerice *Tartuffe* iz 1942. i 1951.) Nije nevažno analizirati odabir pojedinih pisaca, odnosno njihove antologijske pjesme; zanimljivo bi bilo utvrditi što je sve dr. Slavko Ježić imao u pripremi, a nije uspio dovršiti. Nije li možda u njegovoj ostavštini nađen neki rukopis, primjerice uvod i bilješke za Voltairevo *Stoljeće Luja XIV*, najavljeno za *Francusku biblioteku* 1924.? Sve bi to vodila tijekom dugog radnog vijeka i u kojoj prepoznajemo njegove osobne kriterije. S jedne strane, preuzimat će iz francuske književnosti ono što je klasično i univerzalno (primjerice Molière), s druge, ono što je tipično francusko (srednjovjekovni ljubavni roman *Alkasin i Nikoleta*, La Fontaine, Charles Perrault, Marcel Prévost, Jules Verne), a s treće, ne najmanje važne strane, ono što je primjereno u pedagoškom radu. Sretna sprega ili konjunktura, da se izrazimo drugačije, obilježena je višegodišnjom suradnjom s dr. J. Nagyjem, dr. N. Andrićem i s dr. Adamovićem, što ne dovodi u pitanje njegove vrlo osobne izbore.

Kao primjer navest ćemo njegovu popularizaciju *Ženskih listova*, odnosno *Ženskih pisama* autora Marcela Prévosta (1862.-1941.), tada, oko 1920., vrlo cijenjena poznavatelja ženske psihologije u kojemu se istovremeno moglo vidjeti oštrog kritičara nemorala viših slojeva i zagovornika solidnih građanskih vrednota. Treba pogledati Ježićev izbor *Listova za Novi ilustrovani Dom i svijet* (1920.) kao i predgovor *Ženskim pismima* iz 1923. pa da se shvati koliko je želio da mu čitateljice i čitatelji upoznaju dobrog pisca, zanimljiv strani svijet iz daljine, uz njegovo smišljeno posredništvo.

U pokušaju da pruži univerzalnu sliku o tome što predstavlja francuska književnost, dr. S. Ježić neće nikad zatomljivati osobni ukus, odnosno neće se libiti izreći vrijednosni sud koji iskače iz uobičajenih formula. Ako bude pazio da sve što izlazi iz njegove radionice bude besprijekorno - misaono pregledno, jezično dotjerano, faktografski pouzdano, praktički bez tiskarskih pogrešaka, on će svoj osobni odnos prema predmetu izraziti na različite načine. U neočekivanom izboru jedne pjesme iz opusa poznatog pjesnika - znak da ga vrlo dobro poznaje - u iznenadnom izljevu negodovanja na račun neke književne konvencije gdje posebno loše prolaze "jednolični kalupi"¹⁵ srednjovjekovnog pjesništva, sve to čini njega, kao kritičara, neposrednijeg i bližeg svom čitatelju.

---

¹⁵ *Francuska lirika*, uvod, str. 41.

Takvog ga treba upoznati, odrediti mu osobite crte i time omeđiti intelektualni i stručni profil ovog romaniste; iz pojedinih opaski stvorit će se slika u reljefu. S odmakom od više desetljeća i zahvaljujući mogućnosti da se autorov sveukupni rad, njegovi izbori i kritička vrednovanja, promatraju u novom svjetlu, postat će sve jasnije koliko je svojom ličnošću pripadao samo svom, a koliko zapravo pripada našem vremenu. I zbog prvog i zbog drugog, valja o njemu kao romanisti, prikupiti nova saznanja. Kada dr. S. Ježić odabire kod petrarkista Philippea Desportesa pjesmu *Adieu à la Pologne (Zbogom Poljsko)* za zbirku *Francuska lirika* (1924.), punu pjesnikova zgražanja na račun poljske zaostalosti i samozadovoljstva, on to čini jer je od očekivanja i "interesantan kulturni dokument", a možda i više, predmet razmišljanja za hrvatskog čitatelja. Kad se osvrće na istog pjesnika u *Hrvatskoj književnosti* (1944.), u središtu je pozornosti književno-povijesna vrijednost, saznanje da je Desportes, prevodeći talijansku zbirku *Rime scelte da diversi eccelenti autori*,¹⁶ preveo tri soneta dubrovačkog pjesnika Dinka Ranjine, i time potvrdio jedinstvo europske renesanse i, što je za nas posebno važno, hrvatsko ravnopravno sudjelovanje među onodobnim elitama duha.

Zadaća je budućih generacija romanista i kroatista ne samo da povedu računa o takvim i sličnim referencama na francusku književnu kulturu u okviru *Hrvatske književnosti*, kojih ima podosta, nego da prevrednuju sve elemente koji sačinjavaju intelektualni lik dr. S. Ježića, a to bi, u prvom redu, bilo utvrditi koliko je on prihvatio osnovne postavke lansonovske kritike, sažeto izražene u preciznom povijesnom promišljanju književnih pojava. Sigurna sprega erudicije i povijesnih, socioloških razmatranja u vrednovanju književnosti, gdje će na kraju ipak prevagnuti kritičarev ukus (*le goût*), rezultanta je Ježićeva proćućenog shvaćanja Lansonovih učenja. U tom bi pravcu trebalo krenuti u analizi njegovih tekstova i u njima prepoznati i književnog povjesničara i književnog kritičara, što za sljedbenika Lansona, poput Daniela Morneta, predstavlja dvije različite intelektualne djelatnosti.¹⁷

---

¹⁶ Vidi *Hrvatska književnost*, str. 76.

¹⁷ Vidi J.-C. Carloni et Jean-C. Filloux, *La Critique littéraire*, Kolekcija "Que sais-je?", Pariz 1960., str. 62-71.; posebno str. 62-64. Erudicija nije sama sebi cilj već način kojim se "bolje razumijevaju djela", a književnost je u prvom redu "instrument unutarnje kulture", to jest osobne obrazovanosti, presudne za donošenje sudova. Vidi također Roger Fayolle, *La Critique*, kolekcija "U", Pariz 1964., str. 143. i 169. Starije povijesti kritike analiziraju dotadašnji prijedeni put s više pojedinosti. Već novije izdanje (s drugim autorima) iste kolekcije "Que sais-je?" iz 1977. mnogo sažetije prikazuje Lansona i lansonizam, str. 54-58., odnosno noviju književnu povijest, do str. 61.

U početnoj fazi mogli bi studenti, nedavno uvedenog dvopredmetnog studija kroatistike i francuskog, prikupljati - nimalo lak posao - sustavno građu, analizirati prijevode i odrediti im vremenski i žanrovski okvir, okušati se možda u stilističkoj ocjeni pojedinačnog rezultata. Koliko zanimljivih referata za naše studente! Cjeloviti uvid u romanistički doprinos današnjeg slavljnika, stekao bi se dobrom zamišljenom, a onda i okončanom magistarskom radnjom. Namjera je bila ovog priopćenja da potakne takve inicijative.

S a ž e t a k

DR. SLAVKO JEŽIĆ, KNJIŽEVNI POVJESNIČAR, PREVODITELJ I KRITIČAR
IZMEĐU HRVATSKE I FRANCUSKE KNJIŽEVNOSTI

Mjesto je dr. Slavku Ježiću i među romanistima. Njegovo pomno praćenje i sustavno poznavanje francuske književnosti traje kroz dug i plodan djelatni vijek. U vremenskom rasponu od 1917. pa sve do 1966., pojavljuju se različiti napisi u periodičkom tisku o francuskoj književnoj i kulturnoj sceni, kao i brojni prijevodi tek objavljenih u Francuskoj novih autora, ili pak takvih čija se djela u pravilnim vremenskim razmacima iznova pretaču u jezik vlastite sredine. Prijevodi stručne literature na hrvatski, odnosno na francuski jezik (djela G. Le Bona, B. Dorivala i A. Ugrenovića) nisu potisnuli njegovu autentičnu posredničku ulogu prevodioca ključnih tekstova, odnosno autora francuske višestoljetne književne tradicije. Od središnjih ostvarenja srednjeg vijeka (primjerice *Alkasin i Nikoleta*), razdoblja klasicizma (Molière, La Fontaine) pa do velikih pisaca realizma i naturalizma (Balzac, Maupassant) i dalje do suvremene francuske lirike, dr. Slavko Ježić znao je birati što će se svidjeti hrvatskoj publici. On piše i prevodi za različite slojeve čitatelja, od đaka, studenata, profesora i uopće intelektualaca, kako to ističe u Predgovoru svoje dosad prečesto zanemarivane *Francuske književnosti do kraja klasičnog doba*, dovršene 1926. s trideset i jednom godinom, a po ozbiljnosti, preglednosti i bogatstvu izložena znanja, mogla bi se smatrati djelom zaokružena znalca. Priopćenje će imati cilj da u toj raznolikosti odredi neke okosnice i smjesti dr. S. Ježića među druge poznatije romaniste zagrebačke sredine.

R é s u m é

SLAVKO JEŽIĆ, UN MÉDIATEUR AVERTI ENTRE LA LITTÉRATURE FRANÇAISE ET LA LITTÉRATURE CROATE

Il conviendrait que Slavko Ježić, longtemps méconnu par ses pairs, tienne enfin sa place parmi les romanistes zagrébois de l'entre-deux-guerres. Après un doctorat ès lettres délivré par l'Université de Vienne, il exerce, à partir de sa vingt-troisième année, successivement diverses fonctions: professeur de lycée, administrateur du Théâtre national de Croatie à Zagreb, éditeur des classiques croates, en particulier des oeuvres complètes du romancier August Šenoa. Il est, en outre, l'auteur d'une grande histoire de la littérature croate parue en 1944. En 1928 il a publié, une *Histoire de la littérature française de 842 à 1715*. (*Francuska književnost do kraja klasičnog doba*). Cet ouvrage fut, à bien des égards, un banc d'essai pour sa grande synthèse de la littérature croate. Notre intention est de mettre en évidence que sa connaissance approfondie de la littérature française à la diffusion de laquelle, sous forme d'écrits divers, de traductions et d'éditions bilingues il était occupé sa vie durant, contribua à sa formation d'historien de la littérature accompli. Les services que Slavko Ježić a rendus à la culture française dans son pays lui valent, incontestablement une place honorable parmi les romanistes du cercle de Zagreb. Il était aussi membre du PEN club français.

KNJIŽNICA
SVJETSKIH PISACA

6

MOLIÈRE
IZABRANE KOMEDIJE

* *

ZAGREB
MATICA HRVATSKA
1942

MOLIÈRE

IZABRANE KOMEDIJE

* *

Tartuffe; Mizantrop

PREVEO
SLAVKO JEŽIĆ

ZAGREB
MATICA HRVATSKA
1942

Ježićev prijevod Molièreovih *Izabranih komedija* objavljen je u Zagrebu godine 1942. u izdanju Matice hrvatske.

Uloga Slavka Ježića u hrvatskome dramskome prevodilaštvu

1. UVOD

1.1. Prevođenje dramskih tekstova

Svi su književni prijevodi težak zadatak, od njih su prijevodi stihova posebno teški, a najnezahvalniji su, ako ne i najteži, prijevodi dramskih tekstova. A ipak se njih vrlo rijetko spominje izvan kazališta. Naime, iako su izvornici pisani tekstovi i prevoditelji ih prevode u pisanome obliku, čak se i tiskaju, oni zažive tek u predstavama. "Prevodeći za pozornicu, treba uvijek imati na umu da to nije tekst koji je namijenjen oku, nego prvenstveno uhu."¹ Prijevodi dramskih tekstova, iako većinom najzahtjevniji od svih vrsta prijevoda,² često su kratkotrajni jer gotovo svaki redatelj želi drugačiji prijevod, bar prerađen, ako već ne posve nov.

Neka tomu kao primjer posluži dio iz knjige Ive Hergešića *Shakespeare - Molière - Goethe* koji govori o *Hamletu*: "I da ponovimo, kazališno je prevođenje težak posao, težak i nezahvalan, jer kazališni tekst brzo stari. Time se objašnjava druga činjenica: da prijevodi, ma kako bili uspjeti i povoljno ocijenjeni od jedne generacije, ne mogu uvijek zadovoljiti iduću generaciju. Iduću ili iduće." Slijede usporedbe različitih prijevoda Shakespeareaova *Hamleta*, Harambašićeva prijevoda, Miletićeva dotjerivanja njegova prijevoda, Bogdanovićeva prijevoda, Torbarinina i Gerićeva.³ Potom autor spominje svoj razgovor s Kostom Spaićem povodom predstave *Hamleta* 1975. u HNK "...da bi mi onda kazao čisto i bistro, potkrijepivši svoju tvrdnju primjerima, da svaka generacija hoće svoga Shakespearea (što je shvatljivo) i da joj stoga treba i novi prijevod. Bolji ili gori, ali svakako drukčiji."⁴

---

¹ Hergešić, *Shakespeare-Molière-Goethe, Književno-kazališne studije*, Znanje, Zagreb, 1978., str. 106.

² "Tko je god prevodio, tko se goder nad tim poslom zamislio, znat će da je najteže od najtežega dijalog. Njime treba obilježiti pojedina lica, istaći njihove specifičnosti, otkriti njihov karakter i biti pri tom izgovorljiv, kolokvijalan i komunikativan u najboljem smislu riječi." Hergešić, 1978., str. 74-75.

³ Isto, str. 78.

⁴ Isto, str. 79.

No Hergešić zaključuje da činjenica kratkotrajnosti dramskih prijevoda ima i svoju svijetlu stranu: "Ma kako ova konstatacija bila turobna, ona svjedoči o napretku i mijeni književno-jezičnog i govorno-scenskog izraza koji iz života prodire u kazalište a destilirani umjetnički (ako jest) može da se vrati životu e da bi se ponovo oplodio."⁵

U prijevodima je pak najteže od najtežega prijevod dramskih tekstova u stihu.⁶ Razlike koje postoje među dvama jezicima postaju jasan izvor teškoća kad prevoditelj pokušava zvuk izvornoga jezika - srok, metar, ritam... - dočarati svojim jezikom koji ima posve drugačije zvukovne oblike, a pri tome je stiješnjen značenjem izvornika, uklopljenoga u drugu kulturu. U poetskim prijevodima teškoća je posve ista, ali rezultat zahvalniji jer pripada samo prevoditelju, pa se on njime izravno sporazumijeva s čitalačkom publikom.

U dramskim prijevodima riječi, i to oblikovane pisanim jezikom, tek su dio budućega čina, polazište govornomu jeziku na sceni kojim će se glumci sporazumijevati s publikom, a koji će znatno ovisiti i o njima i o redatelju, te još mnoštvu ljudi uključenih u predstavu, pa će put od prevoditelja do publike biti posve posredan.⁷

1.2. Prevoditelji dramskih tekstova

O dramskim je prijevodima na hrvatski malo pisano, zapravo jedva. Češće se među prijevodima spominju ili opisuju tzv. frančezarije, dubrovački prijevodi Molièrea, rijetko, usput ili nikako ostali prijevodi.

Stoga u ovome članku obilno navodimo Ivu Hergešića jer je on u svojim tekstovima prijevode bar spominjao, ako ih već nije komentirao. No on je spominjao i prevoditelje: "Kada je riječ o prijevodima, ne valja ignorirati ni osobu prevodioca. Nije svejedno radi li se o prigodničaru, diletantu, ili o čovjeku koji je povezan s kazalištem i kazališnom praksom; o književniku kojemu je kazališno prevodilaštvo dopunska djelatnost ili o književnom tj. neknjiževnom nadničaru koji se laća kazališnoga prevođenja kao što bi se latio bilo čega."⁸

---

⁵ Isto, str. 80.

⁶ "Prevodiocu ne preostaje drugo nego da tekst pojednostavni i prema tome osiromaši (Šenoa), da ga razvodni, povećavajući broj stihova (Bogdanović) ili da - kako ćemo još vidjeti - riskira da bude nezgrapnan i nerazumljiv (Krišković)." Hergešić, 1978., str. 73.

⁷ Po toj svojoj službi dijela unutar nadređenoga čina povezanoga sa slikom, pokretom i zvukom, te prolaznosti, dramski se prijevodi mogu donekle usporediti s filmskim prijevodima (vidi Babić, 1991.).

⁸ Isto, str. 74.

Dramski prevoditelj mora biti zaista svestrana osoba. Neke od bitnih zahtjeva za dramskoga prevoditelja, izravno i neizravno, navodi Hergešić u ocjenama Andrićeva prijevoda *Škole za žene*⁹: prevodilačko, stilističko i kazališno iskustvo, ozbiljno shvaćanje prijevoda, usmjerenost, tj. zaokupljenost prijevodom i dugotrajan rad; od prijevoda očekuje usklađenost izraza, sklad između imenica i glagola, da ima specifične kazališne kvalitete, tj. da bude prikladan za pozornicu, a ne prvenstveno za čitanje; očekuje da bude pouzdan - točno prevodi značenje, zadržava i stil i smisao, tj. da sadrži stilske vrijednosti izvornika, igre riječima, šaljive aluzije, leitmotive.

Svaki je dramski prevoditelj svjestan da su neki dijelovi izvornika, ma kako vrstan bio njegov prijevod, posve izgubljeni za publiku, jer i izvorno dramsko djelo oživljuje tek na sceni, pa je nužno znatno vezanije, i to na poseban način, uz kulturno okruženje sredine za koju je nastalo nego ostale književne vrste. Svjestan je da je svaki dobar kazališni prijevod nužno prepjev, a ne prijevod. Stoga mnogi dramski prevoditelji nadoknađuju izgubljeno ili možda nejasno bilješkama uz prijevod. Te bilješke, u kojima se pokazuje zašto su odabrane neke riječi u prijevodu umjesto drugih, tumače igre riječi u izvorniku, daju važne podatke o piscu ili njegovu dobu, objašnjavaju kulturne razlike itd., mogu dobro poslužiti redatelju, ili čitatelju ako je prijevod tiskan. To znači da dobri dramski prevoditelji moraju poznavati najnovije tekstološke spoznaje o pojedinom piscu i njegovu djelu. Na primjer, u prošlom je stoljeću na hrvatskoj sceni bilo posve prihvatljivo prikazivati djela engleskih ili francuskih pisaca prevedena s njemačkoga ili talijanskoga prijevoda, jer odnos prema izvorniku nije bio tako važan kao sadržaj djela. Danas bi tako nešto bilo nezamislivo i pokušati.

Stoga ipak nije čudno što se u ovako zahtjevnju poslu našlo prevoditelja koje vrsnima nisu smatrali samo suvremenici povezani s kazalištem, nego i svi ostali, jer su oni našli svoje mjesto u cjelokupnom kulturnom životu Hrvatske i njezinoj povezanosti s drugim kulturama.

2. DRAMSKI PRIJEVODI SLAVKA JEŽIĆA

2.1. Pisani prijevodi

Iako je tvrdnja o kratkotrajnosti, čak i prolaznosti dramskih prijevoda, uglavnom točna, neki prijevodi ipak žive dugo. Među nekolicinom takvih vrsnih prijevoda neobično se dugo održalo ime Slavka Ježića. Stota obljetnica njegova rođenja ponukala nas je da proučimo njegove prijevode. Pokušale smo otkriti dvoje: kako se Ježićevi prijevodi odnose prema prijevodima istih djela prije i poslije njega, te kako se njegovi prijevodi mogu ocijeniti s

---

⁹ Isto.

današnjega gledišta. Poredbeno smo proučavale njegove prijevode s ostalim prijevodima istih djela i zato što nas nije zanimala vjernost prema izvornome tekstu, nego odnos prema hrvatskome jeziku i njegovim mogućnostima u dramskome stihu.

Slavko Ježić preveo je pet drama - četiri Molièreove i jednu Shakespea-reovu. Sve su one u stihovima:

Molière

1. *Tartuffe*, komedija u pet činova (1960 stihova) prevedena 1937., tiskana 1942.¹⁰ i 1951.¹¹
2. *Mizantrop (Le Misanthrope)*, tiskan 1942.¹²
3. *Škola za žene*¹³ (*L'Ecole des femmes*), komedija u pet činova (1779 stihova), tiskana 1942.
4. *Sganarelle ili Umišljeni rogonja*¹⁴ (*Sganarelle ou le cocu imaginaire*) komedija u jednom činu (677 stihova), tiskana 1942.

Shakespeare

5. *Kako vam se sviđa (As you like it)*, izdano 1951.¹⁵

Ježićeve prijevode usporedile smo s prijevodima koje smo pronašle u arhivu Zavoda za književnost i teatrologiju. Treba napomenuti da su podaci o prijevodima dramskih tekstova koji su rukom pisani nepotpuni, nedostaju godine kada su nastali, kao i podaci o izvedbama, ne zna se je li to prva ili možda konačna verzija... Za neke pronađene rukopise moguće je da su bili tiskani.

Tartuffea je 1878. preveo Tomo Maretić, a 1964. Vladimir Gerić.

Mizantropa su prije Slavka Ježića preveli Nikola Andrić, Tinka Teklić, a poslije Vladimir Gerić.

Školu za žene prije Slavka Ježića preveo je Iso Velikanović, a poslije, 1973., Vladimir Gerić.

Nismo pronašle ni jedan drugi prijevod *Sganarellea*, ni navode o njemu.¹⁶

¹⁰ Molière, *Izabrane komedije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1942.

¹¹ Molière, *Izabrana djela*, sv. I., ur. I. Hergešić, Matica hrvatska, Zagreb, 1951. Urednik smatra da je taj prijevod toliko promijenjen da je nov: "Komade, koji su u stihovima, tj. Sganarella, Školu za žene i Tartuffa, preveo je dr. Slavko Ježić. Svi su prijevodi dosada neobjavljeni osim Tartuffa, a prevodilac je i taj tekst toliko mijenjao i dotjerivao, da se može smatrati novim."

¹² Molière, *Izabrane komedije*, MH, Zagreb.

¹³ Molière, *Izabrana djela*.

¹⁴ Molière, *Izabrana djela*.

¹⁵ Matica Hrvatska. Tekst ove drame djelomično je u prozi, uglavnom u stihovima.

¹⁶ Hergešić piše da je prema talijanskome molijeristu Cesareu Leviju prijevod Nikole Milana na srpski poslužio zagrebačkom kazalištu 1867., no o tome nema drugih podataka.

Isto tako nismo našle ni jedan drugi prijevod Shakespeareove komedije *Kako vam se sviđa*.

2.2. Izvedbe Ježićevih prijevoda¹⁷

Molière - Tartuffe

(1937., HNK, Zagreb) - U Ježićevu je prijevodu Kalman Mesarić u Hrvatskome narodnome kazalištu u Zagrebu tri puta režirao *Tartuffea* u HNK. Prvi put, 1937., scenograf mu je bio Ljubo Babić (premijera 19. studenoga).

(1945., HNK, Zagreb) - U drugoj Mesarićevoj režiji u Hrvatskome narodnome kazalištu u Zagrebu scenograf je bio Marijan Trepše (premijera 5. listopada).

(1947., HNK, Split) - Kalman Mesarić režirao je *Tartuffea* i u Hrvatskome narodnome kazalištu u Splitu. Scenograf mu je bio Herbert Hofmann (premijera 22. listopada).

(1948., HNK, Osijek) - Aleksandar Vereščagin postavio je *Tartuffea* u Hrvatskome narodnome kazalištu u Osijeku (premijera 19. travnja).

(1958., HNK, Zagreb) - U trećoj Mesarićevoj režiji u HNK scenograf je bio Aleksandar Augustinčić, a kostimograf Inge Kostinčer (premijera 4. travnja).

(1965., HNK, Osijek) - Branko Mešeg postavio je *Tartuffea* u Hrvatskome narodnome kazalištu u Osijeku (premijera 21. ožujka).

(1972., HNK, Split) - U predstavi *Don Juan i ostali*, kolažu iz Molièreovih komedija, koja je adaptirao i režirao Sergije Harašić. Poslužio se dijelovima iz *Don Juana*, u prijevodu Radovana Ivšića, te dijelovima *Tartuffea* i *Škole za žene* u prijevodu Slavka Ježića.

Molière - Škole za žene

(1972., HNK, Split) - U predstavi *Don Juan i ostali* redatelj Sergije Harašić poslužio se uz Ivšićeva *Don Juana* i Ježićeva *Tartuffea* i dijelovima iz Ježićeva prijevoda *Škole za žene*.

Shakespeare: Kako vam se sviđa

(1948., NK Ivan Zajc, Rijeka) - Ježićev prijevod drame *Kako vam se sviđa* poslužio je Marku Fotezu na predstavu u riječkom Narodnom kazalištu Ivan Zajc (premijera 28. veljače).

(1969., Splitsko ljetno, Sustipan) - Fotez je postavio isto djelo pod naslovom *Kako vam se sviđa* na Splitskome ljetu (premijera 27. srpnja).

---

¹⁷ Prema podacima u *Repertoar hrvatskih kazališta 1840. - 1860. - 1980.*, Globus-JAZU, Zagreb, 1990.

3. RAŠČLAMBA

3.1. Stih

Jedna je od glavnih teškoća u prevođenju Molièreovih stihova, uz sve dosad spomenute teškoće oko dramskih, naročito stihovanih prijevoda, izvorni jampski metar, tzv. aleksandrinac. Jampski metar očekuje da dvosložne riječi imaju naglasak na drugom, zadnjem slogu. Ako je prisiljen izražavati se jampskim metrom, hrvatski mora u načelu isključiti glavninu svojih dvosložnih riječi jer one ne mogu imati naglašen zadnji slog. Silazni naglasci na zadnjem slogu pripadaju rubnim dijelovima hrvatskoga standardnoga jezika. Isto tako jampskom metru ne mogu poslužiti višesložne hrvatske riječi koje imaju naglasak na neparnim slogovima. U svemu tome dodatnu teškoću predstavlja zavodljivost neprenesenih silaznih naglasaka koji ne pripadaju standardu, ali se često javljaju u urbanim govorima.¹⁸ Stoga su se prevoditelji do Slavka Ježića trudili pod svaku cijenu držati jampskoga metra. A cijena je počesto bila previsoka - na račun ritma izgubio se smisao.

Na primjer, Tomo Maretić u prijevodu *Tartuffea* služi se jampskim jedanaestercima bez sroka. Zanimljivo je da Ivo Hergešić Maretićev prijevod na nekim mjestima prilično hvali,¹⁹ a kudi prijevod Slavka Ježića: "Nesputan rimom, prevodilac je mogao biti prilično točan dok Ježić (naročito u prvotnoj verziji) odviše modernizira, a ni metrika nije bolja od Maretićeve, te u njoj nitko ne bi prepoznao klasične aleksandrince."

Mislimo da i mali navod iz III. čina, 1. prizora Maretićeva prijevoda uz Ježićev srokovani, može poslužiti da se pokaže kako Hergešić u tome citatu nema pravo.

T. Maretić

Al ostah čovjek, ma sam bogumilnik
kad vaši čari nebeski mi sinu,
Tad srce vama predaje se samo.
Čudnovite su vama rieči moje,
al znajte, gospo, ni ja nisam angjel.

S. Ježić

Ako sam i svetac, i čovjek sam zato.
A kad čovjek vidi te božanske čari,
Zarobljeno srce razmišljat ne mari.
Čudne su to riječi u ustima mojim
No med' anđele se ni ja sam ne brojim.

---

¹⁸ O silaznim naglascima na nepočetnim slogovima u hrvatskome vidi Škarić i ostali, 1987.

¹⁹ "O tom prijevodu može se doista reći da je netočan, ali vjeran. "No dalje kaže: Neki su izrazi puni nehotečne komike (*rešetac, starka, jopac, nasprdati, očajstvo, zadnjom kao adverb, propošnica*). Neki su stihovi teško razumljivi ako ih izvadimo iz konteksta: *Pa prosto bilo čakoljit brbljačem* ili *Đavolskom kitnjom bogoljupstvo kršit*. Drugi su neki tako rogobatni, da ih je teško izgovoriti: *Osud' te pr'je se, što ste l'jepa*, govori Tartuffe, udvarajući Elmiri koja je svojom ljepotom skrivila što je napastuje, a čovjek se nehotimice pita kako je glumac (u tom slučaju Adam Mandrović) mogao to izreći? No ima i uspelih partija a jezik je bogat i bujan. Uz to je prijevod uglavnom točan. I Maretić je bio mlad

S neskladom između različitih izvornih metara i mogućnosti hrvatskoga jezika susretali su se različiti drugi prevoditelji, ali i redatelji i glumci. Evo što o tome problemu kaže redatelj Georgij Paro u svojoj najnovijoj knjizi: "Tako sam, primjerice, radeći Shakespeareovu *Mjeru za mjeru* (...) ustvrdio samu po sebi jasnu činjenicu da je Shakespeare (Eshil, Sofoklo, Euripid, Molière, Racine...) Slovencima 'domaći autor': jampski karakter slovenskog jezika (za razliku od trohejskog hrvatskog) omogućuje da se Shakespeare prevodi na slovenski 'stihom za stih' i bez onih nemogućih 'ah', 'oh' i 'joj' koje hrvatski glumac mora izgovarati 'prirodno' na početku gotovo svakog drugog na hrvatski prevedenog Shakespeareova stiha."²⁰

Kad se susretnemo s Molièreom Slavka Ježića, uzalud ćemo pokušavati otkriti sukladnu metričku shemu. Na njegov dvanaesterac mogli bismo primijeniti riječi Mirka Tomasovića²¹: "... stvarajući nov, specifičan oblik ... je oblikovao osebujan, tvrd i težak, arhaičan, rječit ali miran epsko-narativan, ali i refleksivan dvanaesterac koje se ozbiljnošću i težinom polako kreće ali sigurno uvjerava." Taj se citat odnosi na Marulićev dvanaesterac, ali mogao bi se odnositi i na Ježićev prijevod. Ježićevi prijevodi kao da se nastavljaju na Marulićev trag u hrvatskoj književnosti.

Slavko Ježić napravio je nešto što ni prije ni poslije njega nitko u prevođenju Molièrea nije.²² Odlučio se za metar koji odgovara hrvatskomu jeziku, a to u svakom slučaju nije jampski metar, sa shemom u - u-. Iskoristio je mogućnost koju pruža *syllaba anceps*, tj. neodređenost prve stope, da pretvori jampski metar u trohejski, koji po taktu imaju jednake vrijednosti.²³

Njegovi prijevodi Molièreovih komedija nemaju ritam govora pariških salona,²⁴ ali imaju ritam hrvatskoga jezika. Jezični ritam u Ježićevim prijevo-

---

čovjek kad se latio toga posla (imao je 24 godine) a pjesnik nije bio nikada. Ipak je ovaj i ovakav prijevod pionirski posao koji ne treba podcjenjivati." Hergešić, isto, str. 265.

²⁰ Georgij Paro, *Theatralia disjecta*, Zagreb, 1995., str. 121.

²¹ M. Tomasović (o Marulićevom dvanaesteru) u Marko Marulić, *Pouke za čestiti život s primjerima*, Globus, Zagreb.

²² Sličan je problem za hrvatske prevoditelje oduvijek bila grčka drama, jer je također pisana jampskim metrom. Prevoditeljica Lada Kaštelan odustala je od dotadašnje prevodilačke tradicije jer je zaključila da je takvo oponašanje imitacija koja osiromašuje hrvatski jezik.

²³ "S obzirom na takt, jampski metar ima istu vrijednost kao trohejski, dvodobna je mjera - kao korijamb, uzlazni jonik, silazni jonik i antispast, pa zato ti metri rado dolaze jedan mjesto drugoga.", R. Simeon, 1969.

²⁴ Evo što o gostovanju francuskoga *Taruŕŕea* kaže Branko Gavella: "I klasični stih velike tragedije i virtuoznost francuske konverzacije, osjetili smo kao nešto nepresadivo." Hrvatsko glumište, Zora, Zagreb, 1953.

dima proizlazi iz jezika samoga, a ne izvan njega, iz nekoga drugoga jezika kojemu je takav izraz svojstven.

I mladi prevoditelj Molièreovih djela, Vladimir Gerić, postigao je ritam hrvatskoga jezika, ali na drugi način. On se odlučio za četrnaesterac umjesto dvanaesterca.²⁵ Njegov četrnaesterac ima često cezuru u sredini stiha koja mu omogućuje prirodan jampski ritam poduprt počecima stiha sa semantički slabijim ili zalihosnim riječima (npr. *gdje* grlite, *tu* pričate, *ja* smatram, *vi* niste), a ne besmislovnim ahovima i ohovima.

3.2. Srok

U stihovanim djelima srok igra važnu ulogu - izrazito ističe zvukovnu stranu jezika, koja je u uspješnim dijelovima upravo virtuozna. Bez obzira na moguću uspješnost prijevoda, ako je u njemu izostavljen srok koji izvornik ima, prijevod je nužno siromašniji.

Stoga su među uspoređivanim prijevodima Maretićev prijevod *Tartuffea* i Andrićev prijevod *Mizantropa* već po tome kriteriju manje uspjeli od ostalih.

Međutim, ako se prevoditelj zanese metrom i srokom, oni mogu zasjeniti smisao. To se često bar povremeno događalo starijim prevoditeljima.

Slavko Ježić nije upao u tu zamku. Naprotiv, on je iskoristio sve prednosti sroka da svojim prijevodima da živost i muzikalnost. Naravno, kao i u svim prijevodima, u njega ima boljih i lošijih mjesta, no često mu srok i ritam podupiru smisao.

U idućem primjeru iz *Mizantropa*, gdje su za usporedbu doneseni stariji primjeri iz prijevoda Tinke Teklić i Nikole Andrića, te noviji Vladimira Gerića, Ježiću ritam i srok uz smislenu gradaciju omogućuje i zvukovnu gradaciju.

---

²⁵ Potrebu za većim brojem stiha u prijevodima na hrvatski osjetili su i drugi prevoditelji, npr. Josip Torbarina: "Prevodeći stihove u Hamletu, služio sam se istim elastičnim *blank versom* od šest jampskih stopa koji sam ranije upotrijebio prevodeći Romea i Giuliettu, Troila i Kresidu i Macbetha, a koji se bitno razlikuje od monotonijeg klasičnog jampskog trimetra (*senarius*) ili francuskog aleksandrinca ili bilo kojeg drugog stiha od dvanaest odnosno trinaest slogova. Shakespeareov *blank verse* proširio sam za jednu stopu, odnosno za dva sloga, da bi, s obzirom na konciznost i 'kratkoću' engleskog jezika, s golemim brojem jednosložnih riječi, u jedan hrvatski stih moglo stati sve ono što sadrži odgovarajući stih u engleskom izvorniku; jer mislim da je bitno prevoditi jedan engleski stih jednim hrvatskim stihom." *Hamlet*, str. 14.

Tinka Teklić

Ah! Ti od stida bi morao da umreš;
Opravdat ne može *postupak* taki se
Tu će *poštenjak* da *sablazni* svaki se.
Čovjeka miloštom preopterećuješ,
Čovjeku najveću nježnost posvećuješ
Kuneš, uvjeravaš, nudiš se, prodaješ,
Vatreni zagrljaj u tomu pridodaješ,
A čim te zapitam, kakav je čovjek to,
Jedva mi možeš reć ime tek njegovo,
Žar svoj za nj, odsutnoga, otpuhneš kao dim
I već ga posmatraš meni ravnodušnim;
K vragu! To besramlje mora se kuditi,
Sniziti se, dušu na pazar si nuditi;
Ja, da *po nevolju* pričinih sličnu stvar,
Išo bih, s kajanja, vješati se u taj par.

Ježić

Ajte, umrijet biste trebali od srama;
O *isprici za vas* nema niti zboru,
Svaki *častan čovjek stidjet* vas se mora.
S nekim se ovdje bratski cjelujete,
Nježnosti mu krajnje tu iskazujete,
Prisizete vječnu jedan drugom vjeru,
U ljubljenju svaku prelazite mjeru;
A kad poslije pitam ime žrtve ove,
Vi ne znate pravo, ni kako se zove.
Čim vam ode s vida, vašeg žara nesta,
Ravnodušno o njem govorite smjesta.
Do vraga, stvar podla, nedostojna to je:
Poniziti tako osjeća je svoje.
Kad bih, *ne daj Bože,* ja do toga došo,
Od stida bih taj čas objesit se pošo.

Nikola Andrić

Šta kriv? Sramota će vas u grob spravit.
Ponašanju se vašem *prostit* neda.
I svaki će se *pošten čovjek* zgroziti.
Vi čovjeku u lice laskate,
Obećajete bog-te-pita svašta -
I zaklinjete mu se odanošću
I grlite ga - a kad zapitam vas
Za ime njegovo, jedva znate reći
I čim on ode, - vaša sklonost prodje.
Vi postupate s njim ko s tudjincem
O *Bože!* To je kukavno i sramno
Poniziti se, izdat svoju dušu!
Na vašem mjestu ja bih vješao se.

Gerić

Ja smatram, trebalo bi da umrete od srama;
Jer nema *opravdanja za himbu* vašeg čina
Od koje *časne ljude* *podilazi mučnina.*
Ta vidio sam vas gdje izjavama, laskom
I nježnošću i klevetom i pretjeranom paskom
Obasipate nekog došljaka i, štoviše,
Gdje grlite ga snažno da čovjek jedva diše,
A na moj upit, poslije, kad rastaste se s njime,
Vi niste pravo znali ni kako mu je ime;
I tek što čovjek ode, vi meni o svom znancu
Tu pričate s visoka i hladno ko o strancu.
Pa to je, *do sto vraga,* nedostojno i jadro,
To znači poniženje, pa to je podlo, gadno;
Da ikada izvedem tek nešto slično vama,
Ma objesio bih se na prvi stup od srama.

Kad metrički, odnosno ritmički usporedimo Ježićeve prijevode s ostalim prijevodima istih djela, a sjetivši se Hergešićeve tvrdnje o prevoditeljima stihovanih drama: "No svi hrvatski prevodioci, koji su htjeli zadržati metriku izvornika i srokovu, našli su se pred takvim poteškoćama, da ni jedan pokušaj ne valja osuditi naprečac" ne smijemo, a i ne možemo ih vrednovati. Možemo samo ustanoviti da je u Ježićevom prijevodu partitura složenija i zahtjevnija.

3.3. Doradivanje prijevoda

Tijekom rada u kazalištu svaki se prijevod na čitaćim pokusima doraduje, to čine redatelj, glumci, jezični savjetnik u suradnji s prevoditeljem, ako je dostupan. To se radi sa svim prijevodima, bez obzira kada su nastali, bili stariji ili napravljeni baš za tu priliku.²⁶ Prevoditelji za nove izvedbe ili izdanja i sami osjete potrebu da nešto promijene. Naime, dramski se tekst u svakome izvođenju pozorno osluškuje i preispituje. Katkada bi se te promjene mogle nazvati usavršavanjem, a katkad jednostavno mijenjanjem zbog novih trenutaka.

Na primjer, Vladimir Gerić za novu je izvedbu²⁷ *Tartuffea* prema vlastitoj izjavi nanovo preveo gotovo šezdeset posto teksta. Tako je i Slavko Ježić mijenjao svoj prijevod *Tartuffea*. Navodimo primjere prijevoda iz 1942. i 1951. dijela koji Hergešić proglašava vrlo teškim (stihovi 662-666).

S. Ježić 1942.

Kočijom će kroz grad s vama paradirat
Ujaci, kuzeni, svi će vam *hofirat*,
Razgovor će umni s njima vas *provodit*,
U otmjeno društvo *suprug* će vas *vodit*,
Upoznati glave društvene elite,
Gospođi sudinji praviti vizite,
U sklopivom stolcu sjedit ćete moći,
A u karnevalu sigurno će doći
Ples, i vatrogasci svirat će u roge
I cirkus će biti, i zabave mnoge.

S. Ježić 1951.

S kroz gradić on će s vama proći,
Ujaci, *nećaci*, svi će do vas *doći*
Razgovor će umni s njima vas *provesti*,
U otmjeno društvo *muž* će vas *povesti*,
Pa ćete *upoznat* društvenu elitu,
Gospođi sudinji praviti vizitu,
U sklopivom stolcu sjedit ćete moći,
A u karnevalu sigurno će doći
Bal s velikom glazbom: dvoje svirat *gajde.*
I majmun i lutke bit će, nema fajde.

Neka su od novih rješenja bolja od prijašnjih, pa se može zaključiti da je Slavko Ježić tekst s pravom dotjerivao, ali ima mjesta koja su po našem mišljenju bolja u starijem prijevodu, npr. zadnja dva stiha.

Možda će se kome učiniti da istaknute promjene nisu ni velike ni bitne. To može tako izgledati jer je riječ o vrlo uspjelom prijevodu u obje inačice. No treba znati da je katkada i samo jedna neprikladna riječ za glumca i redatelja gotovo nepremostiv problem.

Da bismo objasnili koliko rješenja može postojati u nekoliko stihova, te da se nije uvijek lako odlučiti za jedno, a ne drugo rješenje, uz dva Ježićeva prijevoda donosimo i Mareticev i Gerićev prijevod istih stihova.

²⁶ Glumica Neva Rošić u svojem pedagoškomu radu sa studentima na Akademiji dramske umjetnosti često se služi istodobno s po nekoliko prijevoda istoga dramskoga djela i odabire najprikladnije dijelove. Zanimljivo je da među njima redovito poseže za prijevodima glumice Nine Vavre (1879.-1942.).

²⁷ Za potrebe Akademije dramske umjetnosti 1995.

T. Maretić

Kolica će vas u Tartuffov grad
Odvesti sretno; bratići i strici
Provrvjete će k vama, a vi ćete
Preugodno se zabavljati s njima.
Pohađat ćete gospe sučevice,
Posadit će vas one u stolicu;
O pokladah će dosta plesa biti
Uz čudnu svirku: dvoje dude glasne!
Nasmijate ćete lutkama se i jopcu.

V. Gerić

U karucama ćete u njegovo mjestance,
I naći brojnu svojtu, i rođake i znanice,
Od divnih razgovora postat će vam vruće
Izvesti će vas zatim i u sve bolje kuće
Za dobrodošlicu vi počit ćete smjesta
Madam Prostakuši na časna da vas mjesto,
U samom kutu sjedne; a u karnevalu,
Kod De Kreveljuša, nadajte se balu
Sa gala orkestrom uz dvoje gajde, naime,
Gdje majmuna svirača za vas možda najme.

Ako prevoditelj nije dostupan, u novim izvedbama drugi prilagođuju njegov prijevod novim potrebama. No to ne umanjuje vrijednost prijevoda.

3.4. Izuzetnost Ježićevih dramskih prijevoda

Ježićevi su dramski prijevodi i glumcima i čitateljima u prvom čitanju teži od ostalih jer su bremeniti smislovima, a iskazani su jezikom s izrazito važnom zvukovnom stranom. Međutim, kad njima glumci ovladaju, neobično su prikladni za komuniciranje s gledateljima, a glumcima pružaju mogućnost virtuoznoga, bogatoga govora usklađena smisla i zvuka. Bilo bi zanimljivo opet postaviti jedan Ježićev prijevod jer bi pravo vrednovanje u današnje doba doživio tek u odnosu prema redatelju, glumcima i publici.

No da Ježićevi prijevodi žive i danas, iako se već duže ne izvode, govori i podatak da su ove godine na prijamnom ispitu u zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti dvije kandidatice odabrale ulomke iz Molièrea. Jedna se poslužila prijevodom Vladimira Gerića, a druga Slavka Ježića. Obje su primljene.

4. ZAKLJUČAK

Dramsko je prevođenje neobično zahtjevan posao, neprestano podložan preispitivanju i vrednovanju kao ni jedan drugi prevodilački posao. Stoga smo pobliže se baveći tek nekim stranama dramskih prijevoda Slavka Ježića, nadamo se, donekle osvijetlili muke i vrijednosti njega samoga, ali i ostalih hrvatskih prevoditelja stihovanih drama. O tim samozatajnim dramskim prevoditeljima toliko je malo pisano da vjerujemo da će ovaj naš prilog potaknuti i ostale da se njima detaljnije pozabave. Jer dramski prijevodi ne služe samo kazalištu, nego se u njima ogleda i cjelokupna kultura jednog naroda. A posebna vrijednost hrvatske kulture stoljećima je upravo u poznavanju i prihvaćanju drugih kultura.

Literatura:

- Babić, Z., "Filmski prijevodi", *Prožimanje kultura i jezika*, Zagreb, 1991., str. 183-189.
- Gavella, B., *Hrvatsko glumište*, Zagreb, 1953.
- Hergešić, I., *Shakespeare - Molière - Goethe*, Znanje, Zagreb, 1978.
- Molière, *Izabrana djela*, svezak prvi (urednik I. Hergešić), Matica hrvatska, Zagreb, 1951.
- Paro, G., *Theatralia disjecta*, Zagreb, 1995.
- Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980*, Globus-JAZU, Zagreb, 1990.
- Simeon, R., *Enciklopedijski riječnik lingvističkih naziva*, Zagreb, 1969.
- Shakespeare, *Hamlet*, prijevod Josip Torbarina, (predgovor), Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1979.
- Shakespeare, *Kako vam se sviđa*, prijevod Slavko Ježić, Matica hrvatska, Zagreb, 1951.
- Škarić, I., Z. Babić, Đ. Škavić, G. Varošaneć, "Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi", *Govor*, IV, br. 2, 1987.
- Škreb, Z./A. Stamać, *Uvod u književnost*, Grafički zavod, Zagreb, 1983.

S a ž e t a k

ULOGA SLAVKA JEŽIĆA U HRVATSKOME DRAMSKOME PREVODILAŠTVU

U članku se raspravlja o Ježićevim prijevodima Molièrea i Shakespearea i njegovome mjestu u hrvatskome dramskome prevodilaštvu. Nabrajaju se njegovi prijevodi i izvedbe utemeljene na njima. Nakon kratkoga prikaza posebnosti u prevodenju dramskih tekstova, vrlo zahtjevnoga, a slabo priznatoga izvan neposrednih kazališnih krugova, podrobnije se uspoređuju neka Ježićeva prevodilačka rješenja s rješenjima ostalih prevoditelja istih djela, posebno metar i srok, te odnos zvuka i smisla.

S u m m a r y

THE PLACE OF SLAVKO JEŽIĆ BETWEEN CROATIAN TRANSLATORS OF DRAMA

The authors discuss drama translations of Molière and Shakespeare into Croatian by Slavko Ježić and other translators. After presenting problems with translations for theatre in general, they analyse Croatian poetic translations according to their sound and meaning.

Slavko Ježić - zatajeni romanist

U nevezanom razgovoru s kolegicom s Filozofskog fakulteta koja je diplomirala indologiju, prvi put sam čula da netko citira ime Slavka Ježića kao vrsnog romanista i profesora na Katedri za francusku književnost Odsjeka za romanistiku. Time je bio uključen prvi alarm za moju neobaviještenost, no tada još uvijek nisam shvatila koliko je to osobni propust bivšeg studenta i sadašnjeg bibliotekara na istom Odsjeku. Onda je uslijedilo drugo upozorenje. Kolege na Odsjeku za kroatistiku pripremale su retrospektivnu izložbu djela S. Ježića i pokušali su sakupiti što više njegovih djela, te su se obratili knjižnici romanistike s pitanjem: "Koja djela S. Ježića imate vi u knjižnici?" Naš je odgovor bio prilično porazan. U knjižnici romanistike danas postoje slijedeća djela S. Ježića:

- *Djela Frana Krste Frankopana*. Priredio S. Ježić. Zagreb, 1936.;
- *Izbor iz francuske poezije*. Priredio S. Ježić. Zagreb, 1924.;
- *Francuska lirika od XV-XVIII st.*, 1924.;
- *Hrvatska književnost od početka do danas 1100.-1941.*, Zagreb, 1944.;
- *Francuska lirika*. Uredio i uvod napisao S. Ježić. Zagreb, 1941.

Uslijedilo je pitanje: "Zar samo to imate? Nikakavih prijevoda francuskih klasika koja su poznata u opusu S. Ježića?" Tada sam se ozbiljno zapitala: "Što bismo to mi zapravo trebali imati?" Pomno pregledavajući Bibliografiju koju je kao prilog najnovijem izdanju *Hrvatske književnosti od početka do danas 1100.-1941.*, priredila supruga gđa Valeria Ježić, otkrila sam da bi jedna dobro opremljena knjižnica romanistike mogla imati stotinjak djela S. Ježića: povijesti književnosti, gramatika s frazeologijom, izdanja francuskih književnih tekstova s komentarima, književne kritike i eseje, prijevode književnih, a i stručnih djela: Gustave Le Bon, *Psihologijski zakoni o razvoju naroda* (1); Charles Seignobos, *Historija suvremene civilizacije* (2); Dorival, *Francusko slikarstvo* (3).

- 1.) Gustave Le Bon: *Psihologijski zakoni o razvoju naroda*. (Prijevod s francuskoga.) Hrvatska politička biblioteka, uredio dr. I. Lorković. Djelo 3, svezak 3. Zagreb, 1920.
- 2.) Charles Seignobos: *Historija suvremene civilizacije*. (Prijevod s francuskoga.) Zagreb, 1923. Izd. knjižare Gjorgje Čelap.
- 3.) Dorival: *Francusko slikarstvo*. (Preveo S. Ježić.) Mladost, Zagreb, 1959.

Nije prevodio sve što je volio nego ono za što je dobio narudžbu. Uživao je u finoći La Fontainea, duhovitosti Molièrea i domišljatosti i duhovitosti Balzaca. Letimičan pogled na Bibliografiju pokazuje koliko je njegovo djelo raznovrsno i koliko je doprinos S. Ježića onima koji se bave francuskom književnošću: mislim ovdje dakako na studente romanistike, a vjerojatno bi i neki postdiplomci našli zanimljiv materijal za studiju Balzacovih, Molièreovih ili S. Ježiću toliko dragih djela Maupassanta i R. Rollanda. Iz kritika se vidi koliko je pratio književni život u Francuskoj, npr. "A. France u svojim razgovorima" (1) i pojave francuske književnosti u Hrvatskoj, osobito u kazalištu, zatim prisutnost hrvatske književnosti u Francuskoj: "Francuzi o Josipu Kosoru" (2).

Ovdje bi se mogli nabrojiti mnogobrojni eseji, poput onog "Voltaire kao historik" (3), zatim osvrti, prikazi, bilješke: "M. Proust" (4), "Literarne nagrade u Francuskoj" (5), zatim referati, što sve zajedno ukazuje na raznolikost opusa S. Ježića.

Posebno mjesto u njegovom opusu pripada prijevodima i na temelju uvida u Bibliografiju, očito je da je S. Ježić prevodio djela od srednjovjekovnog romana *Alkasin i Nikoleta* (6), do suvremenih uglednih autora. 1927. objavljuje antologiju *Iz stare francuske lirike* s prijevodima François Villona, Pierra de Ronsarda, Joachima du Bellayja, Louise Labé, Oliviera Basselina (7). Posebno mjesto među prijevodima svakako zauzimaju prijevodi djela Molièrea, La Fontainea, Balzaca, Prévosta, Maupassanta i R. Rollanda.

- 1.) A. France u svojim razgovorima. (Feljton o knjizi: Paul Gsell, *Propos d'Anatole France*, Grasset 1921.) *Hrvat*, Zagreb, 1. 4. 1922.
- 2.) Francuzi o Josipu Kosoru. (Bilješka.) *Vijenac* I, br. 13; Zagreb, 27. 3. 1923.
- 3.) Voltaire kao historik. (Esej.) *Savremenik* XII, br. 6, str. 256-265; Zagreb, rujna 1917.
- 4.) Marcel Proust. (Bilješka.) *Savremenik* XVII, br. 1; Zagreb, siječanj 1923.
- 5.) Literarne nagrade u Francuskoj. (Bilješka.) *Savremenik* XVII, br. 1; Zagreb, siječanj 1923.
- 6.) *Alkasin i Nikoleta*. Starofrancuski ljubavni roman iz početka XII stoljeća. (Prijevod sa staropikardijskog.) *Vijenac* III, br. 13-14; str. 402-415; Zagreb, 8. srpnja 1924.
- 7.) *Iz stare francuske lirike*. (Prijevodi pjesama iz francuskog: François Villon, *Nadgrobnica Villonova*; Olivier Basselin, *Svome nosu*; Pierre de Ronsard: *Heleni*; Pierre de Ronsard, *Prestani plakati*; Joachim du Bellay, *Kajanja*; Louise Labé, *Sonet*.) *Savremenik* XX, br. 7-8, str. 294-297; Zagreb, srpanj-kolovoz 1927.

1920. otkrivamo M. Prévosta i *Ženske listove* (1), 1931. objavljen je prijevod djela G. de Maupassanta *Lijepi Georges* (2), zatim od istog autora

1952. imamo roman *Pierre et Jean* koji je također objavljen 1966. (3) i 1978. (4), Balzacove *Vragoljaste priče* izdane su 1953. (5), 1962. (6) i 1990. (7) U izdanju Antibarbarusa iste godine imamo i drugo izdanje La Fontainea. Prijevod La Fontaineovih *Basni* imamo objavljen prvi put već 1948. (8), a zatim 1993. (9) Obrade u prozi izdalo je poduzeće "Naša djeca". (10)

Ako sudove donosimo prema brojnosti prijevoda može se zaključiti da su S. Ježiću jednako dragi bili La Fontaine i Molière čije djelo *Les Précieuses ridicules* priređuje i izdaje 1923. (11) Slijedi izdanje prijevoda *Tartuffea* 1937. (12) i 1938., te izdavanje *Izabranih komedija* 1942.

- 1.) Marcel Prévost: *Ženski listovi*. (Prijevod s francuskog.) *Novi ilustrirani Dom i svijet: Ispovjednik*, XXX, br. 1, str. 15; 1920. *U svratištu*, XXX, br. 2, str. 30; 1920. *Milost!*, XXX, br. 3, str. 49; 1920. *Odanost*, XXX, br. 4, str. 67; 1920. *Novo proljeće*, XXX, br. 5, str. 88; 1920. - *Dom i svijet: Vojna vježba*, XXX, br. 6, str. 103; 1920. *Izbor ljubavnika*, XXX, br. 7, str. 133; 1920. *Dvije šiparice*, XXX, br. 8, str. 153; 1920. *Šala*, XXX, br. 9, str. 163; 1920. *Vatral*, XXX, br. 10, str. 191; 1920. *Simonin dnevnik I*, XXX, br. 11, str. 203; 1920. *Simonin dnevnik II*, XXX, br. 12, str. 232; 1920. *Simonin dnevnik III*, XXX, br. 13, str. 251; 1920. *Simonin Dnevnik IV*, XXX, br. 16, str. 303; 1920.
- 2.) Guy de Maupassant, *Lijepi Georges*. (Roman.) Minerva, naklada knjižara d.d. Zagreb; s.d. (S francuskog preveo Yes.) Mala biblioteka Minerve I.
- 3.) Maupassant: *Pierre et Jean*. Izdanje Matice hrvatske, Zagreb, 1952.
- 4.) Maupassant: *Pierre et Jean*. Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1978.
- 5.) Honoré de Balzac: *Vragoljaste priče*. (Prijevod s francuskog S. Ježić.) Prosvjeta, Zagreb, 1953.
- 6.) Honoré de Balzac: *Vragoljaste priče*. (Preveo S. Ježić.) Novo izdanje. Otokar Keršovani, Rijeka, 1962.
- 7.) Honoré de Balzac: *Vragoljaste priče*. (Preveo S. Ježić.) August Cesarec, Zagreb, 1990.
- 8.) Jean de la Fontaine: *Basne*. (S francuskog preveo Slavko Ježić. Izbor s ilustracijama G. Doréa.) Novo pokoljenje, Zagreb, 1948. Beograd.
- 9.) La Fontaine: *Priče*. Naša djeca, Zagreb, 1962.
- 10.) La Fontaine: *Priče*. Naša djeca, Zagreb, 1962.
- 11.) Molière: *Les Précieuses ridicules, Comédie en un acte*. (Uvod i bilješke priredio dr. Slavko Ježić.) Bibliografski zavod d.d., Naklada knjižara, Francuska biblioteka 5, 1923.
- 12.) Molière: *Tartuffe*. Komedija u pet činova. (Preveo Slavko Ježić.) Naklada knjižare A. Čelap, Tipografija d.d., Zagreb, 1938. (Premijera ovog prijevoda u Hrvatskom narodnom kazalištu 19. XI 1937. Redatelj K. Mesarić.)

1942. (1) izlazi novi prijevod Molièreovih *Izabranih djela* (2). Analizirajući ove prijevode dolazimo do zaključka da je riječ o prevodenju s poštivanjem stila izvornika, uočavamo osebujan pristup prevodioca koji je postigao da su prijevodi postali zrcalo književne prisutnosti francuske književnosti u hrvatskoj čitalačkoj javnosti.

Prvi prijevod jednog djela Romaina Rollanda izdan je 1931.; riječ je o djelu *Petar i Luca* (3), zatim dolazi godina 1947. za koju možemo reći da ju je S. Ježić posvetio R. Rollandu. Tada objavljuje prijevode *Jean Christophea* I (4) i III. (5) Djela poput Scribove *Le verre d'eau*, Molièreovih *Les précieuses ridicules* i Perraultovih *Les contes de ma mère l'oie* (6) izdana 1923. u izdanju Bibliografskog zavoda d.d., zanimljiva su po popratnim bilješkama o piscu, te jezičnim i književnim tumačenjima uz tekstove. Time je pristup đaka i studenata francuskim tekstovima učinio preciznim kakav je uobičajen u klasičnoj filologiji. Uz ova izdanja možemo navesti i obradu *Francuske gramatike* dr. Julije Adamovića (7), jer sva ona pokazuju veliki pedagoški osjećaj koji je posjedovao romanist S. Ježić.

- 1.) Molière: *Izabrane komedije. (Tartuffe i Mizantrop.)* (Preveo Slavko Ježić.) Zagreb, Matica hrvatska, Zagreb, 1942. Knjižnica svjetskih pisaca 6; urednik dr. Slavko Ježić. (Uvod: O "Tartuffeu", str. 7-13; o "Mizantropu" str. 133-135.) Tiskanje dovršeno 21. XII. 1942.
- 2.) Molière: *Izabrana djela. Svezak prvi.* (Uredio Ivo Hergešić.) Matica hrvatska, Zagreb, 1951. (Prijevod Slavka Ježića: *Sganarelle, Škola za žene, Tartuffe*). str. 33-163 i 217-329.
- 3.) Romain Rolland: *Petar i Luca.* Minerva, nakladna knjižara d.d. Zagreb, s.d. (S francuskog preveo dr. Slavko Ježić.) Mala biblioteka Minerve 10. (Dodano otraga: Romain Rolland, biografija, 7 nepag. str.)
- 4.) Romain Rolland: *Jean Christophe, I. (Svitanje, Jutro, Mladić.)* Zagreb, 1947. (Preveo dr. Slavko Ježić. Redigirao Stjepan Krešić.) Tisak i naklada hrvatska seljačka tiskara, Zagreb.
- 5.) Romain Rolland: *Jean Christophe, III. (Antoinette, U kući, Prijateljice.)* Zagreb, 1947. (Preveo Slavko Ježić. Redaktor i korektor Stjepan Krešić.) Tisak i naklada Hrvatska seljačka tiskara, Zagreb.
- 6.) Charles Perrault: *Les Contes. De ma mère l'oie.* (Uvod i bilješke sastavio dr. Slavko Ježić.) Bibliografski zavod d.d. Francuska biblioteka 6, 1923.
- 7.) Dr. Julije Adamović: *Francuska gramatika za više razrede srednjih škola. Grammaire française. Cours supérieur.* Deveto izdanje. (Priredio dr. Slavko Ježić.) Zagreb, 1939. Troškom i nakladom "Narodne knjižnice", Dalmatinska 14. Tisak Zaklada tiskare Narodnih novina u Zagrebu.

Vrlo vrijedan vid djelovanja Slavka Ježića kao romanista jesu antologije koje je on priredio ili napisao: *Izbor iz francuske poezije* (1), djelo koje po svojoj koncepciji studentima želi omogućiti što osmišljeniji i detaljniji pregled francuske poezije; *Francuska književnost do kraja klasičnog doba (842.-1715.)* (2), *Osam stoljeća francuske lirike* (3).

- 1.) *Izbor iz francuske poezije, I.* (Francuska lirika od XV.-XVIII. stoljeća.) (Priredio dr. Slavko Ježić.) Bibliografski zavod d.d., nakladna knjižara. Francuska biblioteka 1, 1924.
- 2.) *Francuska književnost do kraja klasičnog doba, (842.-1715.)*. (Napisao dr. Slavko Ježić.) Tisak i naklada tiskare "Merkantile", G. Jutriša i drugovi; Zagreb, 1928.
- 3.) *Osam stoljeća francuske lirike.* (Historijski pregled i pokušaj sinteze.) (Napisao dr. Slavko Ježić.) *Književni život*, Zagreb, 1941.

Nakon površnog istraživanja ove bibliografije djela romanista S. Ježića, možemo se zapitati: "Kada je taj čovjek stigao to sve napisati i prirediti?" Rođen u Dubravi kraj Čazme, Slavonija, 17. III 1895. - umro u Zagrebu, 5. V. 1969. Potpisi i pseudonimi su: S. J., Slavoljub Ježić, Slavko, Yes., Tugomir Bukovački. Gimnaziju je završio u Bjelovaru (1912.), romanistiku i slavistiku u Beču gdje je doktorirao (1916.). Bio je profesor II. realne gimnazije u Zagrebu (1917.-1931.), a zatim u Osijeku. 1937. postaje nadzornikom za srednjoškolsku nastavu, 1938. intendantom HNK na kojoj dužnosti je do 1939., da bi 1941. postao nadstojnikom Odsjeka za književnost i umjetnost Ministarstva, narodne prosvjete. 1943. imenovan je redovitim profesorom Visoke pedagoške škole a malo zatim redovitim profesorom za francusku književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Godine 1946. bio je profesor Više pedagoške škole u Splitu, a od 1947. živi u Zagrebu kao profesionalni književnik, prevodilac i publicist. Bio na specijalizaciji u Parizu 1921. Proputovao je Austriju, Češku, Mađarsku, Njemačku, Švicarsku, Englesku, Francusku, Italiju i Bugarsku. Uređivao je časopise *Vijenac* (1923.), *Književni život* (1923.) i Minervino izdanje *Noviji hrvatski pisci* (I-V, 1934.-1935.). Bio je član londonskog Royal Society of Arts od 1936. i član francuskog P.E.N. kluba.

Nakon ovog letimičnog bibliografskog pregleda djela S. Ježića romanista, svatko mora biti zatečen činjenicom da su njegova djela uglavnom nedostupna. Možda je to zaključak jednog zatečenog bivšeg studenta francuskog jezika i književnosti a sadašnjeg bibliotekara, kojemu bi neka od citiranih djela vjerojatno omogućila sistematičnije poznavanje francuske književnosti i njene prisutnosti u Hrvatskoj, a u svakom slučaju upoznala ga s jednom izuzetnom pojavom u romanistici i, naravno, kroatistici.

U knjižnici romanistike, u kojoj se ponekad nađu najneočekivaniji rijetki primjerci, djela S. Ježića nisu baš prisutna. Zar jedno raritetno izdanje *Francuske književnosti do kraja klasičnog doba (842.-1715.)* iz 1928. ne bi trebalo biti uz bok francuskoj i ostalim književnostima francuskog jezičnog izraza objavljenima u knjizi *Povijest svjetske književnosti*, knjiga 3? Zar raznolikost djela i mogućnost usporedbe ne pružaju veće mogućnosti odabira i upotpunjavanja znanja i nije li poželjno imati mogućnost uvida u jedno takvo djelo, koje uz svakog pisca ili razdoblje pruža iscrpnu bibliografiju do svog vremena, plan po kojem su izneseni podaci, te pregled o pojedinom razdoblju ili piscu.

Poznato je da studenti ne žude pretjerano za obiljem materijala i da svaki mogući popis literature koji im je zadan kao referentni oni svode na najsazetiji mogući. No mislim da gore navedeno djelo S. Ježića svakako zaslužuje biti na svim tim popisima.

Anketa provedena među 50 studenata treće i četvrte godine studija Romanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (listopad 1995.), dala je slijedeće rezultate:

1. Jeste li čuli za Slavka Ježića?

DA = 10

NE = 40

2. Tko je bio Slavko Ježić?

točan odgovor = 5

netočan odgovor = 45

No nikad nije kasno. Glavno je uvidjeti propuste i rješenja će se sama nametnuti. Pravilnim i sustavnim upoznavanjem vrijednog opusa S. Ježića, može se ispraviti propušteno. Neka njegova djela još su uvijek korisni priručnici, druga svjedoče o hrvatsko-francuskim kulturnim vezama, treća su ugrađena u povijest naše romanistike. Imati ih u knjižnici, značilo bi, mladima koji studiraju francusku književnost, omogućiti upoznati ulogu S. Ježića u hrvatskoj romanistici. A ta je uloga nepobitna.

S a ž e t a k

SLAVKO JEŽIĆ - ZATAJENI ROMANIST

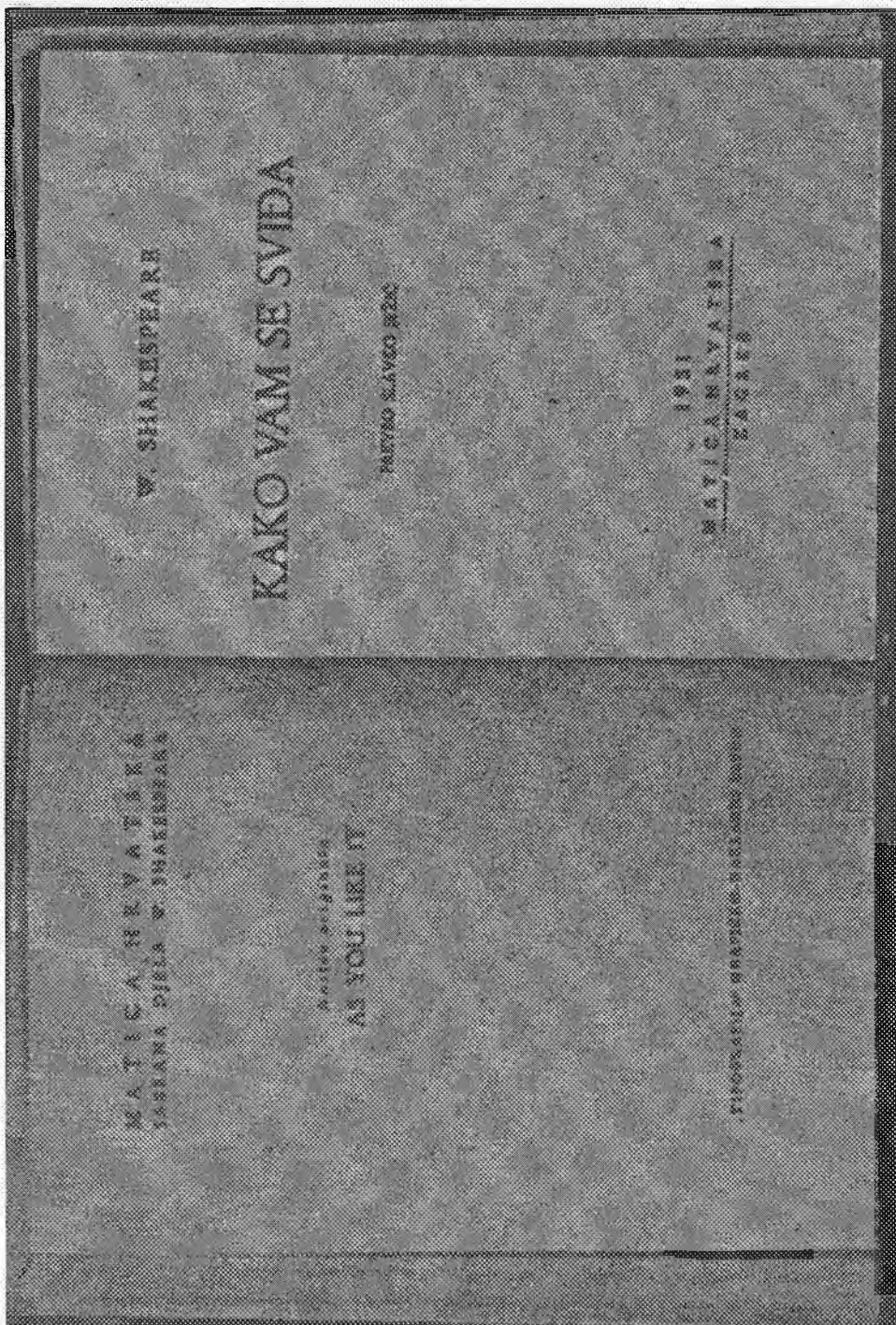
Slavko Ježić, ugledni romanist, pisao je priručnike namijenjene studentskoj upotrebi i prevodio djela iz srednjovjekovne i moderne književnosti. Osim toga sastavio je antologiju francuske poezije i značajnu povijest francuske književnosti. Uostalom, njegov rad na francuskoj gramatici nije nikako zanemariv. S obzirom na okolnosti, potpuno je prešućen godinama i njegov je rad diskretno stavljen na stranu. Stoga je stogodišnjica njegova rođenja prigoda da se obnove sjećanja i vrednuje njegov doprinos hrvatskoj romanistici.

R é s u m é

SLAVKO JEŽIĆ, ROMANISTE DÉSAVOUÉ

Slavko Ježić, romaniste de renom, il a écrit des manuels destinés à l'usage des étudiants et il a traduit les oeuvres de la littérature médiévale et moderne. Son oeuvre comprend l'anthologie de la poésie lyrique française et une histoire importante de la littérature française.

En outre, son travail sur une grammaire de la langue française n'est nullement négligeable. Faute de circonstances, il a été oublié pendant des années et son travail discrètement mis à l'écart. C'est pourquoi le centenaire de sa mort est l'occasion d'évoquer son souvenir et de mettre en valeur sa contribution aux études romanes en Croatie. C'est le moment de valoriser à juste titre, le grand savant des études romanes croates.

Naslovnica Ježićeva prijevoda Shakespeareove drame *Kako vam se sviđa* objavljenog u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu 1951.

Doprinos Slavka Ježića hrvatskom kazalištu

UVOD

U godini 1995. kada obilježavamo stotu obljetnicu rođenja hrvatskog književnika, književnog povjesničara, tekstologa i prevoditelja dr. Slavka Ježića, a ujedno i u godini stote obljetnice nove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, središnje hrvatske kazališne kuće, poticajno je prisjetiti se doprinosa dr. Ježića hrvatskom kazalištu, a poglavito onoga što ga vezujemo uz spomenuti teatar.

O doprinosu Slavka Ježića hrvatskom kazalištu dosadašnja hrvatska kazališno-povijesna i teatrologijska literatura uglavnom šuti, ili ga tek sporadično spominje. Nešto je bolja recepcija Ježićeva prevoditeljskog rada na području dramskog stvaralaštva o kojem se, u odnosu na Ježićeve ostale kazališne djelatnosti, više stručno i znanstveno pisalo, pri čemu posebice valja izdvojiti članak Nevenke Košutić Brozović objavljen u zborniku *Hrvatska dramska književnost i kazalište u međuratnim godinama*.¹

Što se pak sveukupne recepcije Ježićeve dramske i kazališne djelatnosti tiče, nju nepravredno i neopravdano prati loša kob zapravo sve do naših dana, jer se o njoj ne govori ni u nekim (naj)novijim teatrologijskim, kazališno-povijesnim i repertoarnim analizama, no uostalom tek neznatno bolja situacija je i s Ježićevim književnim, te književno-povijesnim radom. Da je to uistinu tako, pokazuje već letimičan pregled naslovljene teme što obuhvaća neke važne činjenice: Slavko Ježić bio je intendant HNK u Zagrebu, auctor je knjige *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta*, također je i kazališni kritičar, ugledni prevoditelj dramskih djela, osobito s francuskog jezika, predavač je na Državnoj glumačkoj školi, član porote za Demetrovu nagradu, itd. Pođimo, dakle, redom.

SLAVKO JEŽIĆ KAO INTENDANT HRVATSKOGA NARODNOG KAZALIŠTA U ZAGREBU

Dužnost intendanta Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, naslijedivši na tom mjestu svog prethodnika Branimira Šenou, Slavko Ježić obavljao od 18. lipnja 1938. do 4. listopada 1939., ostavši dakle na tom zahtjevnom

¹ Nevenka Košutić-Brozović, "Hrvatsko dramsko prevoditeljstvo u međuratnom razdoblju", *Dani hvarskog kazališta*, Hrvatska dramska književnost i kazalište u međuratnim godinama, Sv. IX, Književni krug, Split, 1982., str. 272-337.

mjestu jednu cijelu kazališnu sezonu, 1938./39.² U trenutku kada je Slavko Ježić odlučio prihvatiti ponuđeno mu intendantsko mjesto, zagrebačko se kazalište nalazilo u velikoj krizi. I. Šiprak, kazališni kritičar *Novosti*, opisujući prilike i najavljujući Ježićev dolazak doslovce kaže: "Moguće nikada položaj upravnika zagrebačkog kazališta nije bio teži i delikatniji nego što je baš danas", i dalje: "velike su teškoće na koje će naići novi upravnik zagrebačkog kazališta, a poznavajući dosadašnji rad dr. Ježića nada je opravdana da će on svojom poznatom energijom, bez krzmanja i naročitih obzira, koji su uvijek kočili rad zagrebačkog kazališta, energično zahvatiti u taj osinjak, i dovesti ga u red kako to zahtijeva ova institucija, a kako to s pravom zahtijeva i naše građanstvo."³

Bliski Ježićevi suradnici u doba njegove intendanture, bili su tadanji glavni tajnik kazališta Slavko Batušić; direktor drame i ugledni hrvatski dramski umjetnik Dubravko Dujšin, te direktor opere Krešimir Baranović koji se na tom mjestu do tada nalazio već punih deset godina, ostavši na toj dužnosti i jednu sezonu poslije Ježićeva odlaska.

Hrvatski dramski repertoar u kazališnoj sezoni 1938./39. baš zahvaljujući Ježićevoj intendantskoj politici u Hrvatskom narodnom kazalištu bio je iznimno uspješan. Na scenu su postavljena neka dramska djela hrvatskih auktora koja će ne samo obilježiti tekuću sezonu već postati važnim nadnevcima hrvatske kazališne povijesti.

Tako je 27. listopada 1938. premijerno izvedena komedija Marina Držića *Dundo Maroje*, u glasovitoj scenskoj postavi i u režiji Marka Foteza, djelo koje je postiglo izuzetan uspjeh, te i svih daljnjih kazališnih sezona, pa se tako samo na sceni HNK, u navedenoj postavi, izvodilo na 118 predstava, sve do 7. prosinca 1943., postavši klasičnim komadom hrvatskog dramskog repertoara. Premijera se pretvorila u teatarsku i kulturnu senzaciju, a s pedeset rasprodanih predstava u prvoj sezoni igranja postignut je za ono doba nedostignuti rekord.⁴

---

² *Kazališni arhiv Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU u Zagrebu* (dalje: KA), Kazališni spisi, br. 11.135 (Rješenje ministra prosvjete dr. B. Šenoa od 18. lipnja 1938. o postavljanju S. Ježića za v.d. intendanta HNK), te spis br. 15.762 (Odluka Bana Banovine Hrvatske od 3. listopada 1939. o predaju dužnosti v.d. intendanta S. Ježića novom v.d. intendanta J. Benešiću).

³ Ši (I. Šiprak), "Novi intendant zagrebačkog kazališta inspektor dr. S. J. život i rad dra J. na literarnom polju", *Novosti*, XXXII, br. 67, Zagreb, 21. lipnja 1938.

⁴ O premijeri *Dunda Maroja* 27. listopada 1938. i svim događanjima oko nje, nadahnuo piše Marko Fotez u knjizi *Putovanja s Dundom Marojem*, Dubrovačke ljetne igre, Dubrovnik, 1974., str. 5-29.

Držićevoj komediji, koja sva vrvi životom i izuzetno bogatom komikom dijaloga, situacija i karaktera, svojom suvremenom adaptacijom i redateljskom postavom novu je snagu ulio tada posve mlađi, 23-godišnji redatelj Marko Fotez, kojemu se može zahvaliti da je *Dundo Maroje* postao jedno od najatraktivnijih kazališnih ostvarenja na repertoaru naših kazališta i jednim od najizvođenijih hrvatskih djela na mnogim europskim pozornicama.

Redatelj Branko Gavella i scenograf Ljubo Babić postavili su 2. rujna 1939. na scenu veseli igrokaz Tituša Brezovačkog *Diogeneš*, djelo koje je punilo kuću, ostavši na repertoaru punih pet sezona u trideset dvije izvedbe. Komedija Antuna Nemčića *Kvas bez kruba ili tko će biti veliki sudac*, u režiji Kalmana Mesarića i uz scenografiju Marijana Trepše, premijerno izvedena 5. rujna 1939., bila je slabije sreće, ostala je na repertoaru samo jednu sezonu, uz tek devet izvedbi.

Dobru recepciju, kako kod publike tako i kod kazališne kritike naišla je dramska ilustracija Bukovčeve zavjese *Slava njima!* Milana Ogrizovića, uz scensku glazbu Ivana Zajca izvedena 19. lipnja 1939. u postavi redatelja Branka Gavella (scenograf: Ljubo Babić; dirigent: Krešimir Baranović).

U kazališnoj sezoni 1938./39. osobito je zapažen rad Tita Strozija. Njegova je intencija bila da se ponajbolja djela hrvatske književnosti dramatiziraju i postave na kazališnu scenu. Sam Strozzi je dramatizirao pripovijest *Prosjak Luka* Augusta Šenoa, te ujedno režirao istoimenu dramu u 8 slika, čija je praiizvedba bila 1. rujna 1938.

U dramskom repertoaru nisu izostavljeni ni suvremeni hrvatski dramski pisci. 30. siječnja 1939. praiizveden je komad Miroslava Feldmana *U pozadini* (redatelj Alfons Verli, scenograf: Marijan Trepše), drama krležijanske inspiracije za koju je auctor dobio Demetrovu nagradu kao najbolje dramsko ostvarenje u sezoni 1938./39. Potom je 10. ožujka 1939. praiizvedeno djelo pisca koji podjednako pripada hrvatskoj i njemačkoj književnosti Petra Preradovića Ml. *Čovjek bez svjedodžbe* u režiji Hinka Nučića.

Kao osobito važan događaj u prezentaciji suvremenog hrvatskog dramskog repertoara ističemo da se našoj kazališnoj javnosti u doba Ježićeve intendanture prvi put kazališnom općinstvu predstavio i jedan od velikana hrvatske dramske književnosti - Ranko Marinković, tada 26-godišnji mladić, posve nepoznat u književnosti i kazalištu. 29. ožujka 1939. praiizvedena je njegova "groteskna drama u tri čina" *Albatros*, dramski prvijenac kojim je Marinković, jedan od najosebujnijih pisaca hrvatskog dramskog repertoara, najavio svoj dolazak na kazališnu scenu. Vrline ove drame sadržane su u vješto pogodnom lokalnom koloritu, intelektualističkom dijalogu, te u izrazitoj sklonosti za profinjen humor i ironiju, najavljujući ujedno najvažnije karakteristike Marinkovićeva književnog pera.

Od domaćih djela spomenimo još da je 5. siječnja 1939. izvedena komedija Ante Deana *Mali ljudi*, 1918., u režiji Kalmana Mesarića, djelo posve skromnih kvaliteta, premda dosta duhovitih zapažanja, te kudikamo bolja drama Gene Senečića *Neobičan čovjek* u režiji Marka Foteza, dramu o životu malih, običnih, skromnih ljudi, prožeta specifičnom komikom, što je na sceni HNK praizvedena 3. travnja 1939.

Osobitu je pak pažnju intendant Ježić poklonio djelima slavenskog repertoara, a takvu repertoarnu politiku najavio je već u intervjuu zagrebačkim *Novostima* na početku svoga kazališnog angažmana.⁵ U kazališnoj sezoni 1938./39. izvode se tako djela slavenskih auktora: Františka Langera (igra Broj 72), Emila Syneka (drame *Velika stvar* i *Noćna služba*), Emila Vacheka (komedija *Na peći*), te Gabrijele Zapolski (komedija *Moral gospođe Dulske*).

Od ostalih djela stranog repertoara izdvojili bismo Goetheovu tragediju u pet činova *Egmont ili smrt za narod i slobodu* (redatelj: Tito Strozzi), hrvatsku premijeru tragikomedije Stefana Zweiga *Janje siromaha* (redatelj: Marko Fotez), te dva dramska djela Williama Shakespearea u režiji Branka Gavelle, glumu u pet činova *Zimska priča*, premijerno izvedenu 3. lipnja 1939., te komediju u pet činova *Na tri kralja ili kako hoćete* čija je premijera održana 4. listopada 1939., upravo posljednjeg dana Ježićeve intendanture u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu, eto tako, znakovito zaključene, premijerom jedne Shakespeareove drame. Istog dana, imenovan je treći put intendantom Julije Benešić.

Vodeći računa o disperzivnoj naravi hrvatskih kulturnih i napose umjetničkih nastojanja Ježić se u doba svoga čelništva u HNK zalaže za nastavak hvalevrijedne prakse gostovanja zagrebačkog kazališta u sredinama gdje je to bilo moguće ostvariti, pa tako dramski ansambl gostuje u studenome 1938. u Splitu s deset naslova, a u prosincu iste godine s Gundulićevom *Dubravkom* i Držićevim *Dundom Marojem* gostovalo se na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu, pa se tako dogodilo da je jedna od najslavnijih zagrebačkih predstava svega dva mjeseca nakon premijere prikazivana na tamošnjoj sceni.⁶

U skladu s uhodanom praksom, organizirana su gostovanja i drugih kazališta na sceni HNK-a. Od hrvatskih kazališta, u doba Ježićeve inten-

---

⁵ mk, "Zagrebačko kazalište je ponosno na svoju visoku tradiciju i nju treba poštivati i dalje njegovati.", 'Novi upravnik g. dr. Slavko Ježić govori o kazališnim pitanjima', *Novosti*, XXXII, br. 185, Zagreb, 9. srpnja 1938., str. 11.

⁶ Usp. M. Fotez, isto.

danture, gostovalo je Hrvatsko narodno kazalište iz Osijeka i to 21. studenoga 1938. s dramom Milana Ogrizovića *Vučina*, te 22. studenoga izvedbom *Poniženih i uvrijeđenih* Dostojevskoga. Od inozemnih kazališnih ansambala i grupa zagrebačkoj se publici predstavio Harry Baur s ansamblom koji je 25. studenoga 1938. izveo *Samson od Bernsteina*, a 26. istog mjeseca Pagnolov *Jazz*. Iz Italije, preciznije iz Venecije, došla je Compagnia del Teatro te 13. ožujka 1939. izvela znamenite i u Zagrebu od ranije popularne Goldonijeve *Le baruffe chiozzotte*, a 14. ožujka Goldonijev *I rusteghi*.

Osobito pak zanimljivo bilo je gostovanje Dublin Gate Theatrea s djelima klasičnog engleskog repertoara. Tako je 13. travnja 1939. izvedena Shakespeareova drama *A comedy of Errors*, 14. travnja 1939. igrana je poznata Wildeova drama *The importance of being Ernest*, a 15. travnja 1939. djelo E. Williama *A Night must fall*.

I gostovanja Hrvatskoga kazališta izvan Zagreba i gostovanja domaćih i inozemnih kazališta na sceni te kuće u kazališnoj sezoni 1938./39. pripomogla su jačanju kulturnih sveza, kako onih unutar nacionalnog prostora, tako i prezentacije svjetskih dostignuća na hrvatskoj sceni, pri čemu valja istaknuti da je cijeli taj program ostvaren pod Ježićevim upraviteljstvom središnjim nacionalnim kazalištem.

Od trideset četiri izvedena operna djela u sezoni 1938./39. (sezonu ranije izvedeno je 31 djelo) bile su četiri primijere (*Rkač*, *Mudra lija*, *Život na mjesecu*, *Don Carlos*) i četiri novo uvježbana djela (*Knez Igor*, *Don Pasquale*, *Ptkova dama*, *Werther*), dok se od starijih djela na repertoaru nalazio *Porin V. Lisinskoga* i *Zajčev Nikola Šubić Zrinski*, a od novijih *Odakova Dorica pleše* i *Gotovčev Ero s onoga svijeta*.⁷ I kao naročitu zanimljivost podsjećamo da je 2. lipnja 1939. u ulozi Redovnika u Verdijevoj operi *Don Carlos* na sceni prvi put nastupio kasnije svijetom proslavljeni hrvatski operni pjevač Tomislav Neralić.⁸

Kao intendant Ježić je svojom poduzetnom naravi i velikom energijom ostavio malo koga ravnodušnim, imao je rijetke zagovaratelje, a brojne opponente. Za ilustraciju atmosfere oko kazališta, u kojoj je intendant bio u živom suodnosu sa svekolikim općinstvom, može nam lijepo poslužiti jedna uspjeta persiflaža na zagrebačkoj radio postaji povodom Ježićeva tromjesečnog izbjivanja iz kazališta. Autor Božidar Vranicki skrivao se pod pseu-

---

⁷ Usp. Hubert Pettan, "Osvrt na prošlu opernu sezonu (1938./39.)", *Obzor*, 4. i 5. srpnja 1939.

⁸ Krešimir Kovačević, "Tomislav Neralić", *Enciklopedija Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu*, Zagreb, 1969., str. 516.

donim "Boživrana", a tekst je, uz karikaturu humorista, prvo objavljen u *Zagrebačkom listu* 22. travnja 1939., a potom ga je sam auktor otpjevao na zagrebačkoj radio postaji:

*U teatru sad se lakše diše,
Jer tam budog "ježa" nema više...
Slijedio je stope svoga "vođe",
Pa na more iznenada pođe!
Prisjele mu te skupe fotelje
Ministru je izrazio želje:
Da mu treba suježi morski zrak...
Za teater to je dobar znak!
Jer će lepi fant
Hercig i šarmant
Prestat navek biti intendant!*

*Naš Dujšin taj pozdravlja gest
I zato napil se je fest
Kroz vino mu je žal,
Pa veli: "Vrag ga dal
Taj dobro nas je vodit znal!"
On zbilja rijedak vam je muž
To lav je bogme, a ne puž...
Teater zdrav ko dren
S njime bi za kratki tren
Još postal - Metropolitent!⁹*

Za Ježićeve intendanture HNK dakako nije postao Metropolitent, ali su se odigrala barem dva, za kazališnu povijest te važne umjetničke ustanove hrvatskog naroda, važna događaja. Prvi je već spomenuti debut mladog Marka Foteza s postavom *Dunda Maroja*, koji se zasigurno ne bi mogao dogoditi bez dopuštenja i podrške intendanta Ježića, a drugi je povratak uglednog redatelja dr. Branka Gavelle hrvatskoj pozornici, upravo u trenutku velike kazališne krize u Zagrebu.

Dogodilo se to u dvadesetpetoj obljetnici Gavellina redateljskog rada. On je u Ogrizovićevoj dramskoj ilustraciji *Slava njima!* postavio te sezone, po mišljenju onodobne kazališne kritike, jednu od svojih najboljih režija, a zapažen uspjeh postigao je i režijom Shakespeareovih *Zimskih priča*.¹⁰

Sve su to uspjesi tim veći jer su postignuti u razdoblju kada su nesuglasice i nemir ometale rad u Miletićevoj kući.

Nasuprot im je stajalo sigurno Ježićevo promišljanje mjesta kazališta u kulturi i društvu, a neosporno i nezaobilazno je i njegovo umjetničko vod-

---

⁹ Auktorstvo persiflaže iz *Zagrebačkog lista* otkrio nam je gospodin Stipe Bekavac iz Zagreba, pa mu se i na ovom mjestu zahvaljujemo. Pseudonim "Boživrana" je ustvari akronim Božidara Vranickog. U doba nastanka pjesme, Vranicki, inače član zbora zagrebačke opere, na Radio Zagrebu redovito je sam pjevao svoje persiflaže u "nedjeljnom kazališnom raportu". Pjevanje je, nakon odlaska iz Zagreba, nastavio u zboru splitske opere. Suradivao je i u brojnim enigmatskim publikacijama u kojima je objavio mnoge križaljke, rebuse, zagonetke itd.

¹⁰ Usp. Vladimir Kovačić, "Hrvatska drama u prošloj sezoni", *Hrvatski dnevnik*, 2. srpnja 1939.

stvo u doba intendature, njegov doprinos u postizanju pojedinih kazališno vrijednih ostvarenja.

AUKTOR KNJIGE *PROBLEMI HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA*

Mali je broj intendantata koji su iza sebe ostavili sustavno obrazložen prijedlog organizacije rada u kazalištu, objavljen tiskom u obliku knjige. Upravo je to učinio Slavko Ježić svojom knjigom *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta* s podnaslovom "konstatacije i sugestije", tiskanom u Zagrebu 1940.¹¹ Tako je svekolikom kazališnom općinstvu i ljudima od struke javno predočeno i kritici podastrto mišljenje, izneseno s puno odgovornosti i dobre volje. Djelo kojim auktor akribično, kako je to samo on znao, nastoji rasvijetliti zadaće kazališta u hrvatskoj sredini, te predložiti put iz krize u kojoj se ono tih godina nalazilo stoga zaslužuje osobitu pozornost, i valjalo bi ga razmatrati u kontekstu sustavnog ispitivanja mogućnosti organizacije i ustroja nacionalne kazališne kuće.

Došavši na čelno mjesto zagrebačkog kazališta u doba ozbiljnih poteškoća u kazalištu, a nakon svih iskustava što ih je stekao obnašajući dužnost intendanta HNK u kazališnoj sezoni 1938./39., Slavko Ježić je svoja opažanja i svoje mnijenje o kazališnoj krizi u Zagrebu pokušao osustaviti na takav način da je složenu strukturu organizacije jednog velikog nacionalnog kazališta smjestio u koordinatni sustav unutarnjih, ali i vanjskih odnosa, što se već i vidi iz naslova poglavlja njegove knjige: "Kazalište i javnost: Zadaća kazališta", "Organizacija uprave, članstvo, materijalne prilike i problemi razvrstavanja", "Financijalna situacija", "Kazališni zakon (uredba)", te posljednje poglavlje i prijedlog razrješenja teškog stanja "Put iz krize Hrvatskog kazališta".

Ne ulazeći ovdje u detaljniju analizu Ježićeve knjige o upravljanju kazalištem, tek napominjemo da su mnoga njegova zapažanja točna, kao i prijedlozi poboljšanja kazališnog ustroja, a aktualnost pojedinih prosudbi potvrdit će i današnji kazalištarci. Ipak, Ježićeva knjiga puna je stanovitog gnjeva zbog neprepoznavanja pozitivne energije što ju je u ulozi intendanta

---

¹¹ Slavko Ježić, *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta*, Konstatacije i sugestije, Književni život, Tiskara Ivan Rast, Zagreb, 1940., br. str.: 44. U reklamnom oglasu na kraju knjige navode se i ostala Ježićeva djela objavljena u nakladi Književnog života: *Alkasin i Nikoleta*. Starofrancuski ljubavni roman iz XIII. stoljeća (prijevod, 1931.); *Uvod u ilirski pokret i njegovu književnost* (Studije o ilirizmu, 2, 1934.); *Ilirski pokret u hrvatskoj historiji* (Studije o ilirizmu, 2, 1936.); *Ilirski pokret i nacionalni preporod u Hrvatskoj* (Povodom stogodišnjice Hrv. preporoda, ćir., 1936.); *Hrvatska pripovijetka iza preporoda* (1935.); *Zločinstvo Đuke Framića*, Novela (1933.); *Somnia vitae*, Pjesme (1933.).

u kazališnoj sezoni 1938./39. nastojao unijeti u zagrebačko kazalište, a kako hrvatskom kazalištu u principu nikada nisu odviše cvale ruže što se tiče financijske situacije, pa i određenih organizacijskih rješenja, tako ni u doba Ježićeva upraviteljstva stvari u tom smislu nisu bile bolje nego inače. Pedantan i marljiv, kakav je bio, on je svoja zapažanja sabrao i tiskao u posebnoj knjizi pružajući svojim oponentima zoran odgovor na prigovore o lošem upravljanju kazalištem i neimanju vizije njegove organizacije, istodobno ostavljajući proučavateljima kazališne povijesti zanimljiv dokument i prinos ka boljem organiziranju središnje hrvatske kazališne kuće.

KAZALIŠNI KRITIČAR

Slavko Ježić se okušao i kao kazališni kritičar napisavši razmjerno velik broj kazališnih kritika, prateći recentni repertoar središnje hrvatske kazališne kuće. Kritike je objavljivao najčešće pod pseudonimom "Yes", počevši 1920. još u Kuglijevom *Domu i svijetu*, tiskavši većinu njih u dnevnim listovima *Hrvat i Novosti* od godine 1921. do 1923., te od 1937. do 1939., a Ježićevi su se osvrli na repertoar zagrebačkog kazališta mogli naći godine 1921. i 1923. i na stranicama *Kazališnog almanaha*, te književnih revija *Savremenika* i *Vijenca*.¹²

Kazališnu kritiku i ostale napise o kazalištu Slavka Ježića obilježava preciznost navođenja neprijepornih činjenica, vidljivih i prepoznatljivih dramaturških ili scensko-interpretativnih vrijednosti, a kod njihova navođenja u pravilu se zrcali kritičarevo solidno poznavanje književno - povijesnih datosti vezanih uz auktora drame i nacionalnu književnost kojoj pripada. Počesto to i nisu bile kazališne kritike u pravom smislu riječi, već okvir za općenita razmišljanja o zagrebačkim kazališnim prilikama ili pak književno-kritički osvrli na pojedina dramska djela, koja su svoj prvi susret s hrvatskom javnošću imala na zagrebačkoj pozornici. Umjetnička osobnost dramskog pisca za Ježića je ponekad bila inspirativnija od analize kazališne impostacije i umješnosti njezinih aktera. Nakon premijere Shakespeareovog *Macbetha* u režiji Tita Strozija i prijevodu Vladimira Nazora, evo kako Ježić ocjenjuje postavljanje drame tog svjetskog klasika na scenu Hrvatskoga narodnog kazališta: "S naročitom pohvalom treba istaći da se nova direkcija drame trsi da uz čim obilniji repertoar novih dramskih auktora donese ili

---

¹² Vidi *Bibliografiju radova dr. Slavka Ježića* koju je prema auktorovim bilješkama priredila supruga gđa Valeria Ježić, objavljenu uz drugo izdanje knjige S. Ježića *Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.-1941.*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1993., str. 425-439.

obnovi i znatnija djela klasičnoga teatra. Tako je, eto, iza Molièreova *Tartuffea* došao na red i Shakespeareov *Macbeth*.

Shakespeare je sigurno najpouzdanija baza, odnosno jezgra dramskog repertoara i ne bi smjelo biti znatnijeg narodnog ili državnog teatra, u kojem se ne bi konstantno, makar i u razmacima, iznosila barem najznatnija Shakespeareova djela.

(...) Shakespeare je jamačno najprivlačniji auktor za svakog ambicioznog režisera, a studij njegovih uloga najsolidnija škola za svakog ambicioznijeg glumca. Svi ljudski tipovi, svi karakteri zastupani su u njegovim dramama, a bezbroj scena i akcija odvija se pred našim očima. Od Shakespeareova vremena pa do danas svaka je generacija nalazila neprolaznih vrednota i ljepota u tim djelima. Nije time rečeno da je svaka generacija nalazila iste ljepote u njima, vjerojatnije je, što više, da je svako pokoljenje gledalo svojim očima na njih. I što najviše zadivljuje, to je da su svi oni nalazili sebe i ljude oko sebe u različitim Shakespeareovim karakterima, jer je taj veliki umjetnik znao da u svakom svom licu iznese ono vječno ljudsko, što ga izdiže nad vremenom i sredinom u kojoj živi. Shakespeare je stvorio cijeli jedan svijet, koji je izišao iz njegove duše i njegova vremena, ali koji nije umro s njime, već se s vremenom sve više oslobađao onoga specifičnoga, vezano za doba njegova nastanka da postaje sve općenitije, sve univerzalnije i tako se dovine besmrtnosti i vječnosti."¹³

Spomenuvši Ježića kao kazališnog kritičara tek s nekoliko riječi, Nikola Batušić u svom pregledu povijesti hrvatske kazališne kritike, njegovim člancima daje ocjenu "reporterskog, ne baš pronicavog" pisanja.¹⁴ Naše je mišljenje međutim da bi se, kod određivanja vrijednosti Ježićevog kazališno-kritičarskog pisanja naglasak valjalo staviti na već spomenutu kvalitetnu književno-kritičku i informativno-kulturološku razinu tih tekstova. Onoj pak Ježićevoj kazališnoj kritici koja se zadovoljava svojom primarnom zadaćom da izvijesti o održanoj predstavi, moglo bi se, prije negoli koju drugu atribuciju, osobito ako je riječ o njezinom kazališno-kritičkom određenju, pripisati pridjevnik impresionistička. Primjer: kazališna kritika povodom gostovanja Hudožestvenog teatra u Zagrebu gdje su 21. i 22. prosinca 1920. izveli odlomke iz romana *Braća Karamazovi* Fjodora Mihajloviča Dostojevskoga: "Gdja Orlova kao Katarina prve večeri izgledala je nešto manje iskrena i naravna, čini nam se, nakon druge večeri, da je to možda i moralo tako biti

¹³ Yes (Slavko Ježić), "W. Shakespeare, Macbeth, Tragedija u pet činova (10 slika). Preveo Vladimir Nazor. Redatelj Tito Strozzi", *Novosti*, br. 43, Zagreb, 13. veljače 1938., str. 10.

¹⁴ Nikola Batušić, *Hrvatska kazališna kritika (dramska)*, MH, Zagreb, 1971., str. 246.

jer nam je po tom vjerojatni njezin postupak pred sudom. Gdja Germanova kao Gušenka pokazala je osobito fino shvatanje jednog tipa seoske bludnice, koja zadržava manire i vanjski izgled čestite žene, često puta i neku nerazjašnjenu dozu nepokvarenosti srca, ali unosi u to svoj osobiti čar i neku zamamnost, kojom drži u svojoj moći muškarca (ovog puta Mitju). Ona je ulila u svoju ulogu više topline i postala nam je simpatičnija, nego Katarina.”¹⁵

Ježićeve kazališne kritike pisane su s nakanom da poduče, jednako hrvatsko općinstvo kao i ljude od kazališta, svemu onome što može podići razinu kakvoće kazališne predstave.

Dakako, briga o jeziku nije mu mogla u tom poslu biti na posljednjem mjestu. “Čini se”, piše Ježić u prikazu predstave Shakespeareova *Macbetha*, “da bi današnja nastojanja režisera trebalo razvijati” stvarajući među glumcima jake umjetničke ličnosti čija će snaga savladati i zarobiti gledaočevu ličnost, utopiti u sebi i ponijeti u visoke umjetničke sfere, međutim “kod toga se mora odmah uprijeti na jednu vrlo, vrlo slabu stranu današnje pozornice: veliki nehat za ljepotu hrvatskoga jezika, a uz to i općenite, nedostatne dikcije.

Svakako ono mrcvarenje glasova ć i č, đ i dž, netočno izgovaranje lj i nj, pa onda često puta sasvim nevjerojatno naglašavanje, ne samo na krivom slogu, nego što je mnogo gore, krivo formiran i iznesen naglasak - to je baš i kod ove predstave *Macbetha* naročito neprijatno djelovalo. Naš kazališni jezik svakako još dugo vremena neće moći preuzeti ulogu koju ima kod Nijemaca: Bühnendeutsch.”¹⁶

DRAMSKI PREVODITELJ

Svoje mjesto u povijesti hrvatskoga kazališta Slavko Ježić je stekao i kao ugledni prevoditelj, a među njegovim osobito uspješnim prijevodima su Molièreov *Tartuffe* i *Mizantrop*, što ih je preveo upravo za potrebe kazališta.

Molièreov *Tartuffe* u njegovom prijevodu premijerno je izveden 19. studenoga 1937. u režiji Kalmana Mesarića. Prevoditelj je djelo pretočio u trohejski intonirane rimovane dvanaesterce i cjelokupna je hrvatska kazališna kritika prijevod ocijenila kao uspio, te isticala glatkoću njegovih stihova, jedino je kritičar *Hrvatskog dnevnika* postavio i neke zamjerke, napisavši da je prijevod “scenski gibljiv i prilagodljiv usprkos ponekih nesretnih

¹⁵ Yes (Slavko Ježić), “Prikaz 2. večeri gostovanja Hudožestvenog teatra koji je doveo Braću Karamazove”, *Hrvat*, Zagreb, 24. prosinca 1920.

¹⁶ Vidi bilješku br. 13.

srokovu.¹⁷ Uspoređujući Ježićev prijevod *Tartuffea* s Maretićevim iz 1878., pisanim u jampskim nerimovanim jedanaestercima s mnogo nerazumljivih mjesta i teško izgovorljivih stihova, Nevenka Košutić Brozović, u svojoj analizi hrvatskog dramskog prevoditeljstva u međuratnom razdoblju, smatra da Ježićev prijevod Molièreove drame *Tartuffe* predstavlja stvarno velik napredak, iako mu nedostaje lakoća Molièreova stiha, a i rime su prečesto banalne i nategnute (npr. amo-tamo-samo, jako-tako, moje-svoje, tebe-sebe, itd.).¹⁸ Kako afektivno snažno markirani *Tartuffeovi* stihovi (npr. III, 3) u Ježićevom prijevodu ponekad ispadaju neuvjerljivi i pomalo rigidni, premda korektni, razumljivo je da je taj prijevod kasnije napušten, a *Tartuffe* se kasnije u Hrvatskom narodnom kazalištu izvodio u prijevodu Vladimira Gerića. Ipak, u svoje doba Ježićev prijevod učinio je izvođenje jednog od klasičnih djela francuskog repertoara, mnogo kvalitetnijim nego što je to bilo ranije. Molièreov *Tartuffe* u Ježićevom prijevodu i u režiji Kalmana Mesarića, postavljen je na scenu zagrebačkog HNK još dva puta: godine 1945. i godine 1958. a ukupno je održano 56 predstava.

Ježićev prijevod *Tartuffea* izvođen je i u Splitu u kaz. sezoni 1947./48., te, u osječkom HNK u sezoni 1965./66. U splitskom Hrvatskom narodnom kazalištu primijerno je 28. veljače 1972. izveden i kolaž iz Molièreovih komedija, u kojem su bili dijelovi iz *Tartuffea* i *Škole za žene* u Ježićevom prijevodu.

Za Hrvatsko narodno kazalište Ježić je osim Molièreovog *Tartuffea*, preveo s francuskog još jedan kazališni komad; komediju u tri čina *Micheline* Etienne Reya. Djelo je na scenu postavio Slavko Batušić, a premijera je održana 12. listopada 1931. u Malom kazalištu.

Za potrebe kazališta Ježić je prevodio i s engleskoga.

Tako je u riječkom Hrvatskom narodnom kazalištu Ivana pl. Zajca primijerno 28. veljače 1948. izvedena Shakespeareova komedija *Kako vam drago* u njegovom prijevodu i u režiji Marka Foteza. Isto djelo prikazivano je i u Splitu, na Sustipanu, 27. srpnja 1969. kada je izvedeno u okviru XV. Splitskog ljeta.

ČLAN POROTE DEMETROVE NAGRADE

Najuglednija nagrada u povijesti hrvatskoga dramskog stvaralaštva svakako je glasovita Demetrova nagrada što se dodjeljivala najboljim hrvatskim dramatičarima punih trideset osam kazališnih sezona, od 1907./08. do sezo-

¹⁷ Usp. *Hrvatski dnevnik*, 21. studenoga 1937.

¹⁸ N. Košutić-Brozović, n. dj. str. 276-277.

ne 1943./44. Nagrada je nastala inicijativom Društva hrvatskih književnika u želji da se nagradi najbolje dramsko djelo izvedeno na zagrebačkoj pozornici u protekloj sezoni. U sastavu porote nalazio se ravnatelj kazališta te po dva predstavnika Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske. U poroti za Demetrovu nagradu za kazališnu sezonu 1920./21. odabran je kao predstavnik Matice hrvatske Slavko Ježić, istodobno kada je izabran i u porotu za najbolju dramu povodom 25. godišnjice otvaranja nove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Otada je član porote sve do 1944. kada je posljednji put porota Demetrove nagrade dodjeljivala to priznanje dramskim piscima, a te ju je godine dobio Marijan Matijašević za dramu znakovitog naziva za to ratno doba - *U brodolomu*. U navedenom razdoblju Ježić je sudjelovao u dodjeljivanju čak trinaest Demetrovih nagrada, a među nagrađenima su se našli ponajbolji hrvatski pisci: Vojnović, Begović, Krleža, Strozzi, Feldman i drugi.¹⁹

PREDAVAČ U GLUMAČKOJ ŠKOLI

U povijesti hrvatskoga glumišta od neprijepornog je značaja osnivanje Državne glumačke škole u Zagrebu što je djelovala od 1920. do 1929. i koja je, nakon Miletićevog sličnog pokušaja u XIX. stoljeću, prvi ozbiljniji pothvat u stručnoj izobrazbi glumačkih kadrova za potrebe hrvatskoga glumišta. Škola je djelovala na temelju nastavnog i organizacijskog plana što ga je predložio tadašnji dramaturg Branko Gavella. U školi su, sukladno njezinim znanstvenim i pedagozijskim načelima, povremeno predavali mnogi uglednici hrvatske umjetnosti i znanosti, pa je tako vrijedan doprinos dao i Slavko Ježić, ali i mnogi drugi predavači, spomenimo tek Stjepana Ivšića, Milana Sachsa, Artura Schneidera, a među profesorima nalazimo Tita Strozzića, Ivakića, Kulundžića, Dujšina, Begovića, Ogrizovića i dr. Upravo je kvaliteta predavača Državne glumačke škole, održala tu ustanovu za glumačku naobrazbu i u cijelosti opravdala njezino postojanje, a i u tom, za kazalište prijeko potrebnom i važnom poslu, svoj je nemali prinos dao, kako rekosmo, i dr. Slavko Ježić.

ZAKLJUČAK

Već letimičan pregled Ježićeva doprinosa hrvatskom kazalištu obuhvaća neke važne činjenice: Slavko Ježić je kao intendant Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, kazališne sezone 1938./39. unio u kazalište svoju ras-košnu energiju kojom je ublažio vrlo teške prilike u kojima se ono tada

---

¹⁹ KA, kazališni spisi br.: 11. 035, 11. 038 - 11. 041, 11. 043 - 11. 045, 11. 058 - 11. 060, 18. 156, 17. 356.

nalazilo. Stoga je, uza sve teškoće, ta sezona zapamćena po nekim za hrvatsku kazališnu povijest, i ne samo za nju, važnim kazališnim događajima, zahvaljujući i njegovim nastojanjima. Prvo. Da se književna fortuna te 1938. nasmiješila *Dundu Maroju*, zaslužan je svakako njegov priređivač Marko Fotez, ali nije posve slučajno da se to dogodilo u doba kada je intendantom bio Slavko Ježić. Drugo. Za Ježićeva upraviteljstva teatrom u nj se vraća Branko Gavella, osnaživši svojom nazočnošću ozračje kazališnog Zagreba i stvorivšu tu nekoliko nenadmašnih predstava. Treće. Za Ježićeve intendanture izveden je kazališni prvijenac *Albatros* Ranka Marinkovića, najavivši novo veliko ime hrvatske dramske književnosti.

Osobitu pak pozornost, s obzirom na naslovljenu temu zaslužuje Ježićeva knjiga *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta* kojom akribično, kako je to samo on znao, nastoji rasvijetliti zadaće kazališta u hrvatskoj sredini, te predložiti put iz krize u kojoj se ono tih godina nalazilo. Slavko Ježić je i ugledni dramski prevoditelj, a među njegovim osobito uspješnim, prijevodima su i Molièreov *Tartuffe* i *Mizantrop*, što ih je preveo upravo za potrebe kazališta.

Pridodajmo tome njegov obiman rad kazališnog kritičara i pisca brojnih članaka o hrvatskom kazalištu i dramskoj književnosti, njegovo zapaženo sudjelovanje u poroti za dodjelu glasovite Demetrove nagrade, te posao predavača na Državnoj glumačkoj školi u Zagrebu, moći ćemo s pravom reći da je Slavko Ježić bio i kazališni čovjek.

Riječju, doprinos Slavka Ježića hrvatskom kazalištu višestruke je naravi, i nije samo poticajan, već je i nezaobilazan, kako u ocjenjivanju stvaralačkog opusa tog uglednika hrvatske umjetnosti, tako i u sagledavanju povijesti hrvatskoga kazališta u cjelini.

S a ž e i a k

DOPRINOS SLAVKA JEŽIĆA HRVATSKOM KAZALIŠTU

U godini 1995. kada obilježavamo stotu obljetnicu rođenja hrvatskog književnika, književnog povjesničara, tekstologa i prevoditelja dr. Slavka Ježića, a ujedno i u godini stote obljetnice nove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, središnje hrvatske kazališne kuće, poticajno je prisjetiti se doprinosa dr. Ježića hrvatskom kazalištu, a poglavito onoga što ga vezujemo uz spomenuti teatar.

Već letimičan pregled Ježićeva doprinosa hrvatskom kazalištu obuhvaća neke važne činjenice: Slavko Ježić bio je intendant HNK u Zagrebu (1938./39.), također i kazališni kritičar, te ugledni prevoditelj, a među njegovim osobito uspješnim prijevodima su Molièreov *Tartuffe* i *Mizantrop*, što ih je preveo upravo

za potrebe kazališta. Osobitu pak pozornost, s obzirom na naslovljenu temu zaslužuje njegova knjiga *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta* (Zagreb, 1940.) kojom akribično, kako je to samo on znao, nastoji rasvijetliti zadaće kazališta u hrvatskoj sredini, te predložiti put iz krize u kojoj se ono tih godina nalazilo.

Pridodajmo tome njegov obiman rad pisca brojnih članaka o hrvatskom kazalištu i dramskoj književnosti, njegovo zapaženo sudjelovanje u poroti za dodjelu glasovite Demetrove nagrade, te posao predavača na Državnoj glumačkoj školi u Zagrebu, moći ćemo s pravom reći da je Slavko Ježić bio i kazališni čovjek.

Riječju, doprinos Slavka Ježića hrvatskom kazalištu višestruke je naravi, i nije samo poticajan, već je i nezaobilazan, kako u ocjenjivanju stvaralačkog opusa tog uglednika hrvatske umjetnosti, tako i u sagledavanju povijesti hrvatskoga kazališta u cjelini.

S u m m a r y

SLAVKO JEŽIĆ'S CONTRIBUTION TO CROATIAN THEATRE

In 1995, when we celebrated the 100th anniversary of the birth of Dr. Slavko Ježić, Croatian writer, literary historian, man of letters and translator, as well as the 100th anniversary the Croatian National Theatre building in Zagreb, the central Croatian theatre, it is worthwhile to remember what links Ježić with the named theatre.

A passing survey of Ježić's contribution to Croatian theatre at once encompasses certain important facts: Slavko Ježić was the intendant of the Croatian National Theatre in Zagreb (1938/39), a theatre critic and renowned translator. His more successful translations include Molière's *Tartuffe* and *Misanthrope*, which he translated precisely for the theatre. Special attention, however, should be given to his book *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta* (Zagreb, 1940), with which he carefully, as he himself only knew how, sought to highlight the tasks of the theatre on the Croatian scene, and offered a way out of the crisis in which it found itself during those years. Adding to that comprehensive work numerous articles on Croatian theatre and drama, his participation in the commission for the renowned Demetar award, and his position as a lecturer at the National Acting School in Zagreb, we can rightly say that Slavko Ježić was a man of the theatre.

In a word, Slavko Ježić's contribution to Croatian theatre is of a multidimensional nature. It is not only influential, but also unavoidable - both in estimating the creative opus of that renowned figure of Croatian art and in viewing the history of Croatian theatre as a whole.

Gospodinu
Prof. Juliju Benešiću
sa srdačnim pozdravom
Zagreb 14/3 1940. jez-

SLAVKO JEŽIĆ
PROBLEMI
HRVATSKOG NARODNOG
KAZALIŠTA

KONSTATACIJE I SUGESTIJE

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI
ZAVOD ZA KNJIŽEVNOST I TEATROLOGIJU 2
Z A G R E B — Opatička ul. broj 18

ZAGREB
KNJIŽEVNI ŽIVOT
1940

Naslovnica Ježićeve knjige *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta* s posvetom Juliju Benešiću, Ježićevom nasljedniku na intendantskom mjestu u Zagrebačkom HNK:
Gospodinu: Prof. Juliju Benešiću Sa srdačnim pozdravom S. Ježić. Zagreb 14/3. 1940.

Martin Jgel

„Samorjesni“

Jedna anonimna karikatura Slavka Ježića iz Kazališne pismohrane Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU u Zagrebu.

Referencijalna zastupljenost Ježićevih djela u povijestima hrvatske književnosti

Kakav je odnos prema Slavku Ježiću bio u šezdesetim godinama ovoga stoljeća pokazuje tekst od pet redaka (!) napisan o njemu u EJ, svez. 1, 1960., 529. Autor tih redaka je potpisani M. J. D. (Mihajlo J. Dinić).

Budući da ovaj znanstveni skup o Slavku Ježiću, povodom njegove 100. obljetnice rođenja, ima za cilj: prikazati i vrednovati njegov znanstveni rad i njegova književna djela, svoj sam prilog posvetio referencijalnoj zastupljenosti Ježićevih znanstvenih djela u povijestima hrvatske književnosti, objavljenim nakon njegove monumentalne *Hrvatske književnosti* (1944.).

Da bi shvatili Ježićev znanstveno-etički pristup u metodologiji pisanja povijesti hrvatske književnosti, one njegove Povijesti, treba se zaustaviti kod njegovih riječi u samom predgovoru *Hrvatske književnosti* (1944., VIII). Upravo te su mi riječi bile poticajem za ovaj prilog.

Slavko Ježić: "Kod nacрта ove knjige kao i kod izrađivanja ja sam više puta pošao svojim putem; da li je to bilo sretno, prosudit će stručnjaci i čitatelji. Da sam se za pojedine književne pojave služio posebnim stručnim djelima i razpravama, to se samo sobom razumije. Naročito su pažljivo upotrijebljeni, koliko se to dalo, za stariju književnost radovi Ivana Milčetića i Stjepana Ivšića, za srednju Milana Rešetara i Branka Vodnika, za noviju Antuna Barca, za stariju i noviju radovi Franje Fanceva, koji često upravo utiru puteve novim shvaćanjima. Ako sam kadšto drukčije mislio negoli koji drugi pisac o nekom predmetu, pokušao sam da to opravdam, ali svakako sam i to drukčije mišljenje redovno spomenuo. Kad se moje mišljenje poklapalo s tuđim već prije izrečenim, ja sam ga onda donio u navodnicima, stavljajući obično u zagradu i ime onoga, čije rieči navodim. Inače je popis stručnih i pomoćnih djela i radova dodan odostraga u knjizi, ali spomenuta su ipak ponajviše samo važnija djela i takva, koja daju mogućnosti za dalja obavještenja o nekom pitanju."

Ježić je time točno odredio načelo kakav treba biti književni povjesničar i znanstvenik općenito. Dakle, njegov metodološki rad u skladu je s deontologijom koja, nažalost, danas u hrvatskoj filologiji još uvijek nije dovoljno ili uopće nije prisutna, no, o tome na kraju ovoga priloga.

Kao što spomenuh, Ježićeva je *Hrvatska književnost* objavljena 1944. godine, no, on je svoja istraživanja objavljivao u dvadesetim i tridesetim godinama 20. stoljeća. Sudeći po zapisu o njemu u *EJ*, moglo bi se zaključiti da je njegov rad manje važan i stoga je gurnut na marginu hrvatske književne povijesti. Po svemu sudeći, tako je i bilo.

Za što potpuniju sliku recipijentne referencijalnosti njegovih djela u nekim povijestima i monografijama hrvatske književnosti u spomenutom razdoblju, podimo kronološkim redom - po godinama.

Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb, 1961., 432, 438. Govoreći u bilješkama o literaturi o Zrinskom i F. K. Frankopanu, autor navodi Ježićev rad objavljen u *Građi za povijest književnosti hrvatske*, knj. VIII, zatim *Život i rad F. K. Frankopana* s izborom iz njegovih djela, Zagreb 1921., kao i izdanje iz 1936. objavljeno u Beogradu. Kad je pak riječ o ilirskom preporodu, onda Kombol navodi Ježićevo kapitalno djelo: *Ilirsku antologiju* (1934.).

Koliko je Ježićeva *Hrvatska književnost* bila važna za slaviste izvan Hrvatske, svjedoči Nikola Pribić 1961. kad u svojem djelu: *Studien zum literarischen Spätbarock in Binnenkroatien Adam Aloisius Baričević*, München; upućuje na str. 9, 33, 41 u Ježićevoj knjizi gdje je riječ o književnosti katoličke obnove, o kojoj je Ježić pisao nepristrano.

U knjizi *Hrvatska književnost ilirizma* 1., Zagreb, 1964., 303, 305, Antun Barac među glavnom literaturom navodi Ježićevu *Ilirsku antologiju* (*Književni dokumenti hrvatskog preporoda*, Zagreb, 1934.) Kad pak govori o Stanku Vrazu onda Barac, kao nezaobilaznu sekundarnu literaturu, navodi Ježićeva djela iz 1953. i 1954. Naime Ježić je uredio Vrazova *Pjesnička djela*.

Krešimir Georgijević u svojoj knjizi: *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, 1969., 106, 111, 113, u vezi s Frankopanovim pjesničkim djelom piše: "(...) Od Kostrenčića izostavljene, neobjavljene pjesme i zagonetke izdao je Dr. Slavko Ježić u *Građi*, 1915, VIII (str.181-228), (...) Slavko Ježić priredio je za Maticu hrvatsku izbor Frankopanovih pjesama (*Život i rad F. K. Frankopana* s izborom iz njegovih djela, Zagreb, 1921.); tu je kao predgovor objavljena i Ježićeva disertacija o pjesniku, dosad najpotpunija rasprava o Frankopanu."

U knjizi *Stvaraoci i razdoblja*, Zagreb, 1971., 122, 247, 274, 324, Miroslav Šicel respektira na nekoliko mjesta Ježićeve radove. U prilogu: *Putopisi Franje Horvata Kiša*, Šicel u spomenutoj svojoj knjizi, bilj. 2 na str. 122 zapisuje u vezi s Ježićem: "Slavko Ježić je, uređujući knjigu *Hrvatski putopisi* (Zagreb, 1955), pribilježio u 'građi za bibliografiju hrvatskog putopisa' šesnaest bibliografskih jedinica - putopisa izdanih u samostalnim knjigama od početka 19. stoljeća do godine 1911., a da se i ne govori o onim puto-

pisima koji su u tom razdoblju tiskani po različitim časopisima (sam je Ježić pribilježio više od 170 takvih putopisnih jedinica). Svakako treba napomenuti da to nije cjelokupna bibliografija, već samo jedan dio, odnosno da citiram Ježića: "(...) Sabrana bibliografija ni izdaleka nije potpuna, pa i nema drugih pretenzija, nego da onome koji se za našu putopisnu literaturu zanima bude tek polazna točka u njegovu daljnjem bavljenju tom temom". Šicel je u raspravi o *Književnim problemima u doba hrvatskog narodnog preporoda*, također u spomenutoj svojoj knjizi, govoreći o periodizaciji novije hrvatske književnosti, naveo i Ježićevu periodizaciju: "Slavko Ježić u *Ilirskoj antologiji* (Sto godina hrvatske književnosti, knj. I, Minerva, Zagreb, 1934.) dijeli književnost ilirizma u tri faze: a) hrvatska faza (1833.-1835.), b) velikoilirski faza (1836.-1842.) i c) narodnjačka ilirsko-hrvatska faza (1843.-1842.). Istu je periodizaciju ponovio u knjizi *Hrvatska književnost*, Zagreb, 1944."

Svoj kritički sud o Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti* (1944.) Šicel je izrekao u svojoj raspravi: "dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti" također u spomenutoj knjizi, str. 329.

Osvrćući se na rad Dragutina Prohaske *Pregled suvremene hrvatsko-srpske književnosti* (1921.), Šicel Ježićevu knjigu postavlja u suodnos sličnosti, što mislim da je upitno. Naime, za Prohaskin *Pregled*, Šicel kaže da mu "treba pristupiti s rezervom, jer ćemo naići na dosta netočnosti i propusta, on je ipak jedan od ozbiljnih prvih pokušaja sistematizacije i klasifikacije književnopolovijesne građe novije hrvatske književnosti. Slično bismo mogli ustvrditi i za knjigu Slavka Ježića *Hrvatska književnost* (1944)". Ako je Šicelova tvrdnja, da je Prohaskin rad obilježen s dosta netočnosti i propusta, i ako je to isto želio reći za Ježićevu knjigu, mislim da onda nije u pravu. Ne znam gdje bi se to našao propust ili netočnost u Ježićevoj knjizi? Ocjena je previše paušalna.

Kad je riječ o F. K. Frankopanu u hrvatskoj književnosti, ne može se zaobići Ježićev rad objavljen u *Gradi JAZU*, VIII, to je opet posvjedočio i Franjo Švelec u knjizi: *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 3., Od renesanse do prosvjetiteljstva, Zagreb, 1974.

Koliki je pak doprinos Slavko Ježić dao izučavanju srednjovjekovne hrvatske književnosti, razvidno je to u knjizi Eduarda Hercigonje *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 2, Zagreb, 1975., str. 7, 118, 384.

U predgovoru, govoreći o Jagićevoj povijesti hrvatske književnosti (1867.), Hercigonja ističe da je to djelo (Jagićevo) "po metodološkim načelima, neopterećenosti predrasudama, osjećaju za otkrivanje stvarnih književnih kvaliteta i zrelosti vrijednosnih prosudbi ostalo svježim sve do danas. (...) Od tada - preko Šurmina, Vodnika, J e ž i ć a sve do Komboła - hrvatsko srednjovjekovlje uvijek je tek uvodno poglavlje književnopolovijesnom

prikazu ostalih razdoblja.” Kao što se vidi, Ježić je spomenut kao onaj koji uzima u obzir Jagićevo djelo. Također, Hercigonja, govoreći o pravnim spisima (listine, zakonici, statuti, regule), kritički se osvrće na vrijednost hrvatske jezične tradicije koje su, kako kaže, “nakon Ivana Broza, Šurmina, Medinija, Ježića, Kombola zaboravljene.” Dakle, spomenuti autori, a među njima i Ježić, uzimali su u obzir pisanu (rukopisnu) jezičnu građu. Kad pak Hercigonja govori o Derečkovoju (Turopolje) *Aleksandridi*, govori i o potrebi tekstološkoga istraživanja zbornika (Deračkaj je prepisao 1622. latinicom, i to kajkavsko-čakavsko-štokavskim jezikom, *Roman o Troji, Aleksandridu i Pripovijest o premudrom Akiru*). Završavajući svoju misao, Hercigonja piše: “U svakom slučaju taj je rukopis još jedna potvrda uvjerenju da je kroz stoljeća postojao ‘trajan kontakt hrvatskog sjevera i juga’ (S. Ježić)”. Dakle, zadnja je rečenica od Slavka Ježića kako to Hercigonja navodi, a to pak znači novi i trajni kvalitativni sud u korist Ježićevu radu.

Uz dosad rečeno treba posebno navesti knjigu *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 4, - Ilirizam i realizam, Zagreb 1975., 30, 87, 101, 104, 115, 120, 141, 215, 216., koju su napisali Milorad Živančević (ilirizam) i Ivo Frangeš (realizam). Živančević će najviše od svih, do tada, i ovdje spomenutih, autora, upućivati na radove Slavka Ježića kao vrlo bitne za poznavanje pojedinih pisaca kao što su: Ivan Mažuranić i Matija Mažuranić, Stanko Vraz, Dimitrija Demetar, Antun Nemčić, Mirko Bogović. Govoreći o Demetrovoj *Teuti* (1891.), Živančević zapisuje: “(...) i Barac je morao priznati da tome djelu ‘nedostaje životvorni dah, ona dublja stvaralačka snaga, s pomoću koje pisac stvara život, a ne samo ličnost drame’. Slično je zaključio i Ježić, priznajući inače da je to najviše dramski domet preporodne književnosti: ‘Teuta je ipak djelo vrlo inteligentna i književno obrazovana čovjeka, koji je kadar mnogo toga učiniti razumom i ukusom. Ali živo i trajno vrijedno umjetničko djelo nije’ (Ježić)”.

I opet Miroslav Šicel, govoreći o književnosti moderne u knjizi *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 5, Zagreb, 1978., 213, 226, 286, Ježićeva referencijalna prisutnost svjedoči da je gotovo nemoguće pisati povijest hrvatske književnosti bez poznavanja i uvažavanja Ježićevih djela. To je vidljivo i u Šicela kad piše o Kosoru, ili Domjaniću, Ježića se ne može mimoći. Prema tomu, svaki čitatelj i proučavatelj hrvatske književnosti zastat će na trenutak s pitanjem, kako to da je Slavko Ježić u *Povijesti hrvatske književnosti*, Zagreb-Ljubljana, 1987., 548, samo u popisu autora povijesti hrvatske književnosti? No, možda je i to dobro, jer ipak Ježić nije prešućen.

Na početku sam naveo Ježićev znanstveno-metodološki “konfiteor” u kojem (Predgovor, “Hrvatska književnost”, 1944., VIII) tekstu spominje kako je “dručkije mišljenje” od njegova “redovno spomenuo”, a kad se je njegovo

mišljenje poklapalo s tuđim, i to je "donio u navodnicima, stavljajući obično u zagradu ime onoga, čije rieči" navodi. Prema mojem uvjerenju to je puto-kaz koji i danas treba slijediti. Ako malo bolje promislimo Ježićev iskaz, onda je jasno da je on želio upozoriti, da on kao čovjek, stručnjak u svojem poslu, nije znanost, već da svojim radom samo pridonosi znanosti koja će na temelju, poštivajući deontologiju, navođenja autora i literature bez zadržke, dalje opstojati i razvijati se.

Nažalost, danas smo svjedoci jedne nelagodne pojave u hrvatskoj filologiji, pojave koja po mojemu sudu šteti kroatistici u svijetu.

Naime prešućivanjem, ne citiranjem radova, po struci bliskih kolega, u bibliografiji radova pojedinih hrvatskih jezikoslovaca i povjesničara književnosti, znači javnost i stručnu javnost obmanuti, uskratiti joj mogućnost obaviještenosti o pitanju koje se obrađuje u radu drugoga kolege po struci. Primjera za takve postupke prešućivanja, necitiranja, dakle nepoštivanja načela deontologije, zaista ima mnogo u nas. Neću posebno navoditi imena autora i njihovih djela, učinit ću to drugom prigodom i na drugomu mjestu. No, jedno je sigurno, a to je da se u hrvatsku filologiju vrati etičnost i znanstveno poštenje, a ne dopustiti da vlada osobni amozitet ili štogod drugo, što ne koristi poznavanju prave slike znanosti u Hrvatskoj i u svijetu.

Literatura:

Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas 1100.-1941.*, Zagreb, 1944.

Antun Barac, *Hrvatska književnost ilirizma*, I., Zagreb, 1964.

Krešimir Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, 1969.

Ivo Frangeš, *Povijest brvatske književnosti*, Zagreb-Ljubljana, 1987.

Eduard Hercigonja, Srednjovjekovna književnost, u knjizi: *Povijest brvatske književnosti*, knj. 2, "Liber"-Mladost", Zagreb, 1975.

Mihovil Kombol, *Povijest brvatske književnosti*, Zagreb, 1961.

Nikola Pribić, *Studien zum literarischen Spätbarock in Binnenkroatien Adam Aloisius Baričević*, München, 1961.

Miroslav Šicel, *Stvaraoci i razdoblja u novijoj brvatskoj književnosti*, Zagreb, 1971.

Miroslav Šicel, Književnost moderne, u knjizi: *Povijest brvatske književnosti*, knj. 5, Zagreb, 1978.

Franjo Švelec, Od renesanse do prosvjetiteljstva, u knjizi: *Povijest brvatske književnosti*, knj. 3, Zagreb, 1974.

Milorad Živančević, Ilirizam, u knjizi: *Povijest brvatske književnosti*, knj. 4, Zagreb, 1975.

S a ž e t a k

REFERENCIJALNA ZASTUPLJENOST JEŽIĆEVIH DJELA
U POVIJESTIMA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

U prilogu se govori o referencijalnoj zastupljenosti Ježićevih djela u povijestima hrvatske književnosti objavljenih nakon godine 1944. Autor nadalje upozorava na jednu štetnu pojavu u hrvatskoj filologiji, pri čemu na primjerima pokazuje prešućivanu referencijalnost u novijim hrvatskim filološkim izdanjima.

S u m m a r y

REFERENTIAL REPRESENTATION OF JEŽIĆ'S WORKS
IN HISTORIES OF THE CROATIAN LITERATURE

In this contribution is discussed referential representation of Ježić's works in the histories of the croatian literature published after 1944. The author is warning on one harmful phenomenon in croatian philology, showing on examples unmentioned referentiality in recent croatian philological issues.

II. Dodatak

Bibliografija radova dr. Slavka Ježića*

1909.

1. *Neposlušni Hinko*. / Pjesme / - Anđel Čuvar / Ilok / VIII / 6; 15-2-1909.
2. *La universo. De Fran Mažuranić*. / Prijevod na esperanto /. - *Kroata Esperantisto* / Zagreb / I / 6; 15-9-1909.
3. *La patro kaj la filo. De Fran Mažuranić*. / Prijevod na esperanto /. *Kroata Esperantisto* I / 6; 15-9-1909.
4. *Cu vi iam vidis? El Stanko Vraz*. / Prijevod na esperanto /. - *Kroata Esperantisto* I / 9-10; 24. 12. 1909.

1910.

5. *Pjesmi...* / Pjesma. Potpis: Tugomir Bukovski /. - *Pobratim* / Zagreb / XX / 9; 15. 1. 1910.
6. *Ironija*. / Pjesma, Potpis, Tugomir Bukovski /. - *Pobratim* / Zagreb / XX / 9; 15. 1. 1910.
7. Karel Jaromir Erben: *Vodnik*. / Pjesma /. Prijevod iz češkoga /. *Pobratim* XX / 10, 11, 12. - 1. II, 15. II, 1. III. 1910.
8. *Na groblju*. / Pjesma /. - *Pobratim* XX / ... - 1910.
9. *Smijeh*. / Pjesma /. - *Pobratim* XX / ... - 1910.
10. *Se ci scius...* / Pjesma na esperantu /. - *Kroata Esperantisto*. II / 4; 25. IV. 1910.
11. *Du birdoj. El Petar Preradović*. / Prijevod na esperanto /. - *Kroata Esperantisto* II / 9-12; 28. XII. 1910.

1911.

12. Simon Gregorčič: *U mraku*. / Prijevod sa slovenskog. Greškom štampano kao ime prevodioca: Božidar Borko. B. B. je kasnije javio u listu da prijevod nije njegov /. *Pobratim* XXI / ... 1911.

1912.

13. *Baćuška*: / Mala novela. Potpis: Slavko /. - *Vesna* / Bjelovar / I / 1; 11. I. 1912.
14. *Adieu, Mademoiselle!* / Pjesma /. - *Vesna* / Bjelovar / I / 2; 1. 2. 1912.
15. *Ljerki K/alafatić* /. / Pjesma /. - *Vesna* I / 2; 1. 2. 1912.
16. *Ljuljačka*. / Pjesma /. - *Vesna* I / 2; 1. 2. 1912.
17. René Schickele: *August Strindberg*. / Prijevod s njemačkog /. - *Vesna* / Bjelovar / I / 2; 1. 2. 1912.

---

* Brojevi uz (priređene i kritički izdane) knjige masni su, a uz auktorske ili prevedene još su i označeni zvjezdicom.

1914.

18. *Tko na dva stolca sjeda...* / Humoreska. Potpis: Baćuška-Slavko / *Nezavisnost* / Bjelovar / VIII / 25, 16. 5. 1914.

1915.

19. *Formula*. / Kozerija. Potpis: Baćuška-Slavko / *Nezavisnost* / Bjelovar / IX / 7. - 9. 1. 1915.
20. *Književna ostavština Frana Krste Frankopana*. - Građa za povijest književnosti hrvatske. Izd. Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Knjiga 8. Zagreb 1915. / pg. 181-228 /.
- *21. *Književna ostavština Frana Krste Frankopana*. Priopćio Slavko Ježić. / Preštampano iz VIII. knjige *Građe* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti / U Zagrebu. Tisak Dioničke tiskare 1915. / Naslovni list - str. 1 - 48 /.
22. *Fran Krsto Frankopan kao književnik*. / Literarno historijska studija / *Savremenik* / Zagreb / X / 1915. / Pg. 153, 214, 378, 468 /.
23. *O sljepoći kupidovoj*. / Literarno-historijski člančić / - *Nastavni vjesnik* / Zagreb / XXIV / 3, str. 196. - Studeni 1915.
24. *Pravopis Frana Krste Frankopana*. - *Nastavni vjesnik*, XXIV / 3, str. 199. - Studeni 1915.
25. *Eine neue Weltsprache*. / Feuilleton / Kritika umjetnog jezika "Wede" prof. Bauman-
na / - *Agramer Tagblatt* / Zagreb /, Weihnachtsbeilage. - 24. 12. 1915.

1916.

26. *Magdalenić Matijaš*. / Biografija / - *Hrvatski biografski rječnik*, izd. Jugoslavenske akademije. Ogladni arak. - Zagreb, veljača 1916.
27. Dr. David Bogdanović: *Pregled književnosti hrvatske i srpske*. Knj. I. Drugo izdanje. Hartman, Zagreb / 1915? / Kritika / - *Nastavni vjesnik* XXIV / 9, str. 628-634. - Svibanj 1916.

1917.

28. *Voltaire kao historik*. / Esej / - *Savremenik* XII / 6, str. 256-265. - Rujan 1917.
29. *Anketa o Matici hrvatskoj*. / Članak / - *Savremenik* XII / 7, str. 292-298. - Listopad 1917.

1918.

30. *Domjanićevi "Kipci i popevke"*. / Prikaz / - *Savremenik* XIII / 5-7. Svibanj, lipanj, srpanj 1918.
31. *Kod glasovira*, / Pjesma / - *Tjednik* / Bjelovar / XXIX / 50; 5. 10. 1918.

1919.

32. *Značaj Frankopanov i njegovo značenje u književnosti*. / Esej / - *Savremenik* XIV / 6, str. 291-295. - Lipanj 1919.
33. *Pabirci iz kritika o jednoj zaboravljenoj knjizi*. / O knjizi E. Jurkasa: *Dvije renesansne noći* / - *Savremenik* XIV / 7-8. - Srpanj i kolovoz 1919.
34. *Djela Petra Preradovića*. I. i II. knjiga. Prvo potpuno i kritično izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik. Zagreb 1918. i 1919. / Prikaz / *Omladina* / Zagreb / III / 1. - 1. 9. 1919.

35. *Sestre ljubavi*. / Feljton o komadu: H. Bataille, *Les Soeurs d'amour* / *Novosti XIII* / - 247. - 14. 9. 1919.
36. *Žena i ljubav*. / Feljton o knjizi: Scipio Sighele, *Žena i ljubav* / *Novosti XIII* / 266. - 8. 10. 1919.

1920.

37. *Jedanaest baksuza*. / pismo iz Niša ./ Feljton / *Novosti XIV* / 5; 6.1.1920.
38. *U jugoslavenskom vozu*. / Pismo iz Valjeva ./ Feljton / *Novosti XIV* / ... 11. I. 1920.
39. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Ispovjednik. / Prijevod s franc. / - *Novi ilustrirani Dom i svijet XXX* / 1, str. 15. - 1920.
40. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: U svratištu. / Prijevod s franc. / *Novi ilustrirani Dom i svijet XXX* / 2, str. 30. - 1920.
41. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Milost! / Prijevod s franc. / *Novi ilustrirani Dom i svijet XXX* / 3, str. 49. - 1920.
42. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Odanost. / Prijevod s franc. / *Novi ilustrirani Dom i svijet XXX* / 4, str. 67. - 1920.
43. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Novo proljeće. / Prijevod s franc. / *Novi ilustrirani Dom i svijet XXX* / 5. str. 88. - 1920.
44. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Vojna vježba. / Prijevod s franc. / - *Dom i svijet XXX* / 6, str. 103. - 1920.
45. *Pretinac male Ra*. I. Književni jezik. / Feljton / - *Dom i svijet XXX* / 6, str. 115. - 1920.
46. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Izbor ljubavnika. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 7, str. 133. - 1920.
47. *Pretinac male Ra*. II. Dokumenti naših dana III. *Iz zemlje dolarâ*. / Dva feljtona / - *Dom i svijet XXX* / 7, str. 136. - 1920.
48. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Dvije šiparice. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 8, str. 153. - 1920.
49. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Šala. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 9, str. 163. - 1920.
50. *Pretinac male Ra*. IV. Novija hrvatska drama. / Feljton / - *Dom i svijet XXX* / 9, str. 178. - 1920. / N. B. U istoj rubrici u br. 11, str. 218. odgovor Đure Dimovića na ovaj feljton /.
51. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Vatra! / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 10, str. 191. - 1920.
52. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Simonin dnevnik I. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 11, str. 203. - 1920.
52. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Simonin dnevnik II. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 11, str. 232. - 1920.
54. *Moj otac je imao pravo*. / Feljton o komadu: Sacha Guitry, *Mon père avait raison* / - *Novosti* - Srpanj 1920.
55. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Simonin dnevnik III. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 13, str. 251. - 1920.
56. *Pretinac male Ra*. VI. 22. lipnja 1920. / Feljton / - *Dom i svijet XXX* / 14, str. 263. - 1920.
57. *Pretinac male Ra*. V. Mitski heroj i moderna herojina. / Feljton / *Dom i svijet XXX* / 16, str. 303. - 1920.
58. Marcel Prévost: *Ženski listovi*: Simonin dnevnik IV. / Prijevod s franc. / *Dom i svijet XXX* / 16, str. 303. - 1920.

59. *Amerikanci kod nas*. / Feljton o komediji: Brieux. *Les Américains chez nous* / - *Novosti*, 3. 8. 1920.
60. *Pretinac male Ra*. VII. Od Venecije do Lutecije. / Feljton, dat. 5. 9. 1920. / *Dom i svijet* XXX / 21, str. 406. - 1920.
61. *Moderni Babilon*. / Pismo iz Pariza / / Feljton / *Novosti* 14. 9. 1920.
62. *Le Roi - Soleil*. / Pismo iz Pariza / / Feljton / *Novosti* 15. 9. 1920.
63. *Pretinac male Ra*. VIII. La ville unique. / Feljton, dat. Venecija, 18. 9. 1920. / *Dom i svijet* XXX / 22, str. 428. - V. 1920.
- *64. Gustave Le Bon: *Psibologijski zakoni o razvoju narodâ*. / Prijevod s franc. / Hrvatska politička biblioteka, uredio dr. I. Lorković. Djelo 3, svezak 3. - Zagreb 1920. / Štamparija Jugoslavenskog kompasa, Zagreb /
65. *Talijanske pjesme Frana Krste Frankopana*. / Izd. teksta s uvodnim napomenama / - *Nastavni vjesnik* XXIX / 3-4, str. 123-130. - Studeni i prosinac 1920.
66. *Pierre Louÿs* / Biografski esej, kao uvod knjizi: P. Louÿs, *Afrodita* / Narodna knjižnica, Zagreb, 1920.

1921.

67. *Gostovanje moskovskog budožestvenog teatra*. / Kazališna kritika / *Hrvat*, Zagreb, od 20. 12. 1920. - 3. 2. 1921.
- *68. *Život i rad Frana Krste Frankopana*. S izborom iz njegovih djela. O 250. obljetnici zrinsko-frankopanske pogibije. - Izvanredno izdanje Matice hrvatske. Zagreb 1921.
69. *Academiés italiennes à Vienne*. Une traduction Slovène de George Dandin. - *Revue de Littérature Comparée* I / 4, pg. 619-621. - Octobre-Décembre 1921.

1922.

70. *Prix Goncourt 1921*. / Feljton: René Maran, *Batouala* i o. Chardonne: *Epithalame* / - *Hrvat* 24. i 25. 3. 1922.
71. *Anatole France u svojim razgovorima*. / Feljton o knjizi: Paul Gsell, *Propos d'Anatole France*, Grasset 1921 / - *Hrvat* 1. 4. 1922.
72. *Memento*. / Književne bilješke / - *Hrvat* 18. 4. 1922.
73. *Vidričeve pjesme*. / Feljton / - *Hrvat* 22. 4. 1922.
74. *Abel Hermant* / Prigodom njegova predavanja o "Stranoj duši", 8. maja 1922, u dvorani Glazbenog zavoda / Feljton / - *Hrvat* 6. 5. 1922.

1923.

75. *Brak male Ra*. Roman iz običnog života u veliko doba. - *Vijenac* / Zagreb / I / 4-25; 23. 1. - 19. 6. 1923.
76. Miroslav Krleža: *Golgota*. / Kazališna kritika / - *Savremenik* XVII / 1. - Siječanj 1923.
- 76.a *Literarne nagrade u Francuskoj*. / Bilješka. - "Yes" / - *Savremenik* XVII / 1. - Siječanj 1923.
- 76.b *Marcel Proust*. / Bilješka. - "Yes" / *Savremenik* XVII / 1. Siječanj 1923.
77. *Književne matineje*. / Nekoliko riječi na razmišljanje / - *Vijenac* I / 9. - 27. 2. 1923.
78. Bogdan Katerwa: *Prolaznik*. / Kazališna kritika / - *Savremenik* XVII / 3. - Ožujak 1923.
79. Milan Begović: *Svadbeni let*. / Prikaz knjige / - *Vijenac* I / 10. - Zagreb, 6. 3. 1923.
- *80. Charles Seignobos: *Historija suvremene civilizacije*. / Prijevod s franc. / Zagreb, 1923. Izd. knjižare Gjorgje Ćelap. / str. 154 /

- *81. Marcel Prévost: *Ženska pisma*. / Prijevod s franc. / Knjige ljubavi 3. - / Predgovor: Marcel Prévost / Izd. Narodne knjižnice, Zagreb, 1923. / str. XII - 129 /
82. *Narodna kultura i književnost*. / Govor držan na svečanoj akademiji "Prosvjetnog saveza" u počast 107. godišnjice Strossmayerova rođenja, 4. II. 1923. / -*Vijenac* I / 12; 20. 3. 1923.
83. Lujo Vojnović: *Dubrovnik. Jedna istorijska šetnja*. / Bilješka / -*Vijenac* I / 13.; 27. 3. 1923.
84. Eugène Labiche: *Firentinski šešir*. Lakrdija u pet činova. / Kazališni referat / -*Vijenac* I / 13; 27. 3. 1923.
85. Tito Strozzi: *Ecce homo!* / Referat o autorovom čitanju toga djela / -*Vijenac* I / 13; 27. 3. 1923.
86. *Francuzi o Josipu Kosoru*. / Bilješka / -*Vijenac* I / 13; 28. 3. 1923.
87. *Kazalište* / Božo Lovrić: *Šin*; E. Labiche: *Firentinski šešir*; Milan Begović: *Svadbeni let* / -*Kazališne kritike* / -*Savremenik* XVII / 4. - IV. 1923.
88. Josip Kosor: *Razvrat*. / Prikaz / -*Vijenac* I / 17; 24. 4. 1923.
89. *Peer Gynt*. / Kazališna kritika / -*Savremenik* XVII / 5. - Svibanj 1923.
90. *Louis Léger*. / Sjećanja prigodom njegove smrti / -*Vijenac* I / 20. - Zagreb, 15. 5. 1923.
91. *Peer Gynt*. / Kazališna kritika / -*Vijenac* I / 21 - 22. 5. 1923.
92. *Kazalište za djecu*. / Kazalište marioneta; "U kraljevstvu patuljaka" / Referat / -*Vijenac* I / 22, 29. 5. 1923.
93. / Pjesme: / Ples. - Šetnja. - Slutnja. -*Vijenac* I / 24. 12. 6. 1923.
94. Govor nad grobom Ulderika Donadinija. -*Omladina* 1923.
95. *Kazalište* / Josip Kosor: *Požar strasti*; Nikolaj Jevrejinov: *Ono, što je najvažnije*; Predstava učenika Glumačke škole / -*Kazališna kritika* / -*Savremenik* XVII / 6. i 7. - Lipanj i srpanj 1923.
96. Milan Begović: *Nasmijana srca*. / Kratki prikaz / -*Vijenac* II / 2. 16. 7. 1923. / N. B. U sadržaju "Listka" u *Vijencu* I. knj. dva članci "Milka Trnina" i "Intimno glazbeno veče u DHK", označena mojim imenom, *nisam ja napisao!* /
- *97. Slavko Ježić / *Brak male Ra* / Roman iz običnog života u veliko doba / Zagreb 1923. / Naklada: *Vijenac*, Medulićeva 30; str. 304 /
- *98. Eugène Scribe / *Le verre d'eau / ou / Les effets et les / Causes* / Comédie en cinq actes / Uvod i bilješke priredio / dr. Slavko Ježić / 1923. / Bibliografski zavod d.d. / Nakladna knjižara. / / Francuska biblioteka 3 / - / Str. 109 - bilj. str. 13 /
- *99. Molière / *Les Précieuses ridicules* / Comédie en un acte / Uvod i bilješke priredio / dr. Slavko Ježić / 1923 / Bibliografski zavod d.d. / Nakladna knjižara / / Francuska biblioteka 5 / - / Str. 57 - bilj. str. 18 /
- *100. Charles Perrault / *Les Contes / De ma mère l'oie* / Uvod i bilješke sastavio / dr. Slavko Ježić / 1923 / Bibliografski zavod d.d. / Nakladna knjižara. / Francuska biblioteka 6 / - / Str. 64 - bilj. str. 15 /

1924.

101. *Das Glück am See*. / Njemački prijevod moje novele. "Ljubav na jezeru" vidi br. 108! prevela Zora Vernić / Übers. v. V. K. / -*Katičić-Vernić / Zagreber Tagblatt* XXXIX. N. 22 / 26. I. / - N. 37. / 13. II. / 1924.
- *102. *Izbor iz francuske poezije*. I / Francuska lirika / od XV.-XVIII. stoljeća / Priredio dr. Slavko Ježić / 1924 / Bibliografski zavod d.d. Nakladna knjižara / / Francuska biblioteka 1 / - / str. XXIV - 48. bilj. str. 1-23 /

103. *Alkasin i Nikoleta*. Starofrancuski ljubavni roman iz početka XII. stoljeća / Prijevod sa staropikardijskog /. - *Vijenac* III / 13-14. str. 402-415. - Zagreb, 8. srpnja 1924. / N.B. Iste godine izašla su u "Hrvatu" dva članka: jedan o književnosti, a drugi o tome kako bi trebalo proslaviti 1000. godišnjicu hrvatskog kraljevstva: velikom izložbom itd. Potpisani su članci sa: *Verax*. /
104. *Résumés des articles en langues slaves par ordre alphabétique des auteurs* / Preveo s hrvatskog na francuski za: / *Bulićev zbornik...* prigodom LXXV. godišnjice njegova života... MCMXXIV. Zagreb-Split. / Str. XXIII-XL. /

1925.

105. Edmond Rostand: *Kostim maloga Žaka*. Istinita pripovijest. / Prijevod s franc. prve Rostandove štampane stvari u *Le Gaulois*, 2-5 - 1887 /. - Mladost, Zagreb, III / 6. - 1925. / N. B. U "Hrvatu" štampan jedan članak o zabavnoj biblioteci. /

1926.

106. *Jean Aicard* i A. G. Matoš. / Bilješka o inspiraciji Matoševe pjesme "Gospa Marija" / . - *Savremenik* XIX / 1, p. 36. - 1. 1. 1926.
- *107. Vidovićeva dopisna škola za odrasle / Metod za samouke / 1. svezak / *Francuski jezik* /. Napisao / dr. Slavko Ježić / Zagreb, 1926. Tisak Zaklade tiskare Narodnih novina u Zagrebu. / Izišla svega 4 sveska: 1. svezak: § 1-15; 2. svezak: § 16-48; 3. svezak: § 49-68; 4. svezak: § 69-84. - Svega str. 114. - Djelo nije dovršeno. /
108. *Ljubav na jezeru*. / Novela / *Savremenik* XIX / 5-6, str. 141-153. Zagreb, 25. 11. 1926.

1927.

111. *Molitva o ponoći*. / Pjesma /. - *Savremenik* XX / 2, str. 59. - Veljača 1927.
112. *Iz stare francuske lirike*. / Prijevodi pjesama iz francuskoga: François Villon, *Nadgrobnica Villonova*; Olivier Basselin, *Svome nosu*; Pierre de Ronsard: *Heleni*; Pierre de Ronsard, *Prestani plakati*; Joachim du Bellay, *Kajanja*; Louise Labé, *Sonet* /. - *Savremenik* XX / 7-8, str. 294-297. - Srpanj-kolovoz 1927.

1928.

113. *Mala princesa*. / Pjesma /. - *Savremenik* XXI / 1, str. 8-9. - Siječanj 1928.
114. *Siromašni vitez*. / Pjesma /. - *Savremenik* XXI / 1, str. 9-10. - Siječanj 1928.
115. *Prolaznost*. / Pjesma /. - *Savremenik* XXI / 4-5. - Travanj-svibanj 1928.
- *116. *Francuska književnost / do kraja klasičnog doba / / 842 - 1715* / Napisao dr. Slavko Ježić, Zagreb 1928. Tisak i naklada tiskare "Merkantile" / G. Jutriša / i drugovi / Zagreb, Ilica 35 /, str. XVI + 407, in - 8°. - / Predgovor datiran: 14. jula 1928. - Cijena Din. 100.- /
117. *Pen-klub*. / Kratak historijski prikaz /. Feljton "Savremenika" /. - *Savremenik* XXI / 10, str. 439-442. - Listopad 1928.
- *118. *P.E.N. klub / Internacionalno udruženje književnika* / Centar Zagreb / Kratki / -historijski / prikaz / P.E.N. kluba /. Sastavio dr. Slavko Ježić. Tajnički izvještaj za glavni godišnji sastanak 4. X. 1928. str. 12; 8°.
119. *Književni život. La Vie Littéraire*. Mjesečnik za književnu informaciju. Uređuje dr. Slavko Ježić. God.I, br. 1. Listopad 1928. / *Entre nous*. - Galerija Književnog života: Ksaver Šandor Gjalski / njem. /, Dragutin M. Domjanić / njem. /

120. *Ksaver Šandor Gjalski*. God. I, br. 2. Studeni 1928. / Galerija Književnog života: *Vladimir Nazor* / franc. /
121. Dvije pjesme: Preko mosta. - Zbogom i nikad više. - *Savremenik XXI* / 11, str. 478-479. - Studeni 1928.
- *122. Le Karst / *Yougoslave* / Monographie / rédigée par / Aleksandar Ugrenović / Zagreb, 1928. - / Preveo cijelu knjigu iz hrvatskog na francuski, spomenut među suradnicima na str. 12 /

1930.

/ "Minerva" - Osijek - Priredio rukopis Frankopanovih djela za Srpsku akademiju nauka. /

1931.

123. *Alkasin i Nikoleta*. Starofrancuski ljubavni roman iz početka XIII. stoljeća. / Prijevod sa staropikardijskoga / - U Wiesnerovoj publikaciji "1000 najljepših novela".
- *124. Slavko Ježić / *Alkasin i Nikoleta* / Starofrancuski ljubavni roman / iz početka XII. stoljeća / Zagreb 1931. Tiskara "Merkantile" / Jutriša i Sedmak / Zagreb, Ilica 35. str. 40, 8°. / Posebni otisak iz "1000 najljepših novela", 20 komada /.
- *125. Vjenceslav Novak / *Pod Nebajem* / Priredio dr. Slavko Ježić / Zagreb, Minerva nakladna knjižara d.d. / 1931. / Djela Vj. Novaka, svezak 2. - U zbirci: *Noviji hrvatski pisci*, uredio dr. S. Ježić / - Štampanje ove knjige dovršeno je 20. septembra 1931.
126. Etienne Rey: *Micheline*. Preveo Slavko Ježić. - Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu 12. X. 1931.
127. Vj. Novak: *Pavao Šegota*. Priredio dr. S. Ježić. / Djela Vj. N. 1 / - štampanje dovršeno 20. oktobra 1931.
- *128. August Šenoa / *Pjesme* / Prvo potpuno kritičko izdanje. Priredili / o 50. obljetnici pjesnikove smrti / dr. Milan Šenoa i dr. Slavko Ježić / Zagreb / Minerva nakladna knjižara d.d. / 1931. / *Noviji hrvatski pisci*, posebno izdanje knjige, izvan serije: str. nepag. I-VIII + 521. - "Štampanje dovršeno 12. XII. 1931."
129. / Sve kao pod 128. Samo dodano: / Drugo izdanje. - "Štampanje dovršeno 15. II. 1932."
130. Vjenceslav Novak: *Informator*. Priredio - / Djela 3 / - "Štampanje dovršeno 15. II. 1932."
- *131. Guy de Maupassant / *Lijepi Georges* / Roman / Minerva nakladna knjižara d.d. / S francuskog preveo Yes. - / Mala biblioteka Minerve 1 /.
132. Vj. Novak: *Nikola Baretić*. Priredio - / Djela 5 / - Štampanje dovršeno 25. III. 1932.
133. Vj. Novak: *Zapreke*. Priredio - / Djela 8 / - Štampanje dovršeno 28. V. 1932.
134. August Šenoa / *Zlatarevo zlato* / Uvod napisao dr. Josip Nagy / Zagreb / Minerva nakladna knjižara d.d. 1932 / Tekst priredio dr. S. Ježić / - *Noviji hrvatski pisci*. - Djela Augusta Šenoa, sv. VIII. štampanje dovršeno 15. VI. 1932.
135. Vj. Novak: *Podgorka*. Priredio - / Djela 4 / - Štampanje dovršeno 15. VII. 1932.
136. Vj. Novak: *Posljednji Stipančići*. Priredio - / Djela 6 / Štampanje dovršeno 30. VIII. 1932.
137. August Šenoa: *Diogenes*. Priredio - / Djela X / Štampanje dovršeno 20. IX. 1932.
138. Vj. Novak: *Dva svijeta*. Priredio - / Djela 7 / - Štampanje dovršeno 25. X. 1932.
139. August Šenoa: *Seljačka buna*. Priredio - / Djela IX / - Štampanje dovršeno 12. XII. 1932.

- *140. Romain Rolland / *Petar i Luca* / Minerva nakladna knjižara d.d. Zagreb, s.d. / S francuskog preveo dr. Slavko Ježić. - / Mala biblioteka Minerve 10 /. - / Dodano otraga: Romain Rolland, biograf., 7 nepag. str. /
141. *Književni život* / Mjesečnik za književnu informaciju / Knjiga I / Ožujak-rujan 1932. / Izdavač i urednik / dr. Slavko Ježić, Zagreb 1932. / Naslovni list i sadržaj: 4 nepag. str. + str. 96.
/ Moji prilozi u "Književnom životu": /
142. Dragutin Tadijanović: *Lirika* MCMXXXL / Kratki prikaz /. - T / 1, str. 14; ožujak 1932.
143. Hitrec-Jurčić-Kovačić: *Lirika* 1932. / Kratki prikaz /. - T / 1, str. 14; ožujak 1932.
144. Georg Fink: *Gladan sam*. Roman. / Kratki prikaz /. - T / 1, str. 14; ožujak 1932.
145. Fortisov tekst "Hasanaginica" / "Dokumenti": originalni tekst, izd. S. J. /. T / 2, str.32. - travanj 1932.
146. Vladimir Nazor: *Heineove pjesme*, Vasić, Zagreb, 1932. / Prikaz /. I / 3, str. 44. svibanj 1932.
147. A. Šenoa: *Zlatarevo* / ! / *zlato*, priredio dr. Josip Andrić, Zagreb, 1932. / Prikaz / I / 4, str. 59. - lipanj 1932.
148. Gjuro Szabó, *Knjiga o starom Zagrebu*. Zagreb 1930. / Prikaz /. - I / 4, str. 60. - lipanj 1932.
149. *Naši životi*. / Pjesma /. - I / 5-7, str. 79. - srpanj-rujan 1932.

1933.

150. Vj. Novak: *Tito Dorčić*. Priredio - / Djela V. N. 9 /. - 31. I. 1933.
151. August Šenoa: *Prva knjiga pripovijesti* 1865.-1874. / Turopoljski top, Blijedi mjesec, Do tri puta Bog pomaže, Dusi narodne straže, Prijan Lovro, Lijepa Anka, Kape-tan Izailo, Barun Ivica; Dodatak: Prima donna /. Priredio dr. Slavko Ježić. - / Djela A. Š. III /. - 31. III. 1933.
152. Vj. Novak: *Podgorske pripovijetke. Francuzovo raskuće*. - Priredio - / Djela Vj. N. 10 /. - Štampanje dovršeno 30. IV. 1933.
153. Vj. Novak: *Teški život. Što je krivo?* - Priredio - / Djela 11 /. - 10. VI. 1933.
154. August Šenoa: *Druga knjiga pripovijesti* 1875-1876. / Mladi gospodin, Čuvaj se senjske ruke, Kako došlo tako prošlo, Ilijina oporuka /. Priredio - / Djela A. Š. IV. / . - Štampanje dovršeno 25. VII. 1933.
155. Vj. Novak: *Za narod i omladinu*. Priredio - / Djela V. N. 12 /. - / Dovršeno 1933. /
- *156. Slavko Ježić / *Somnia vitae* / Pjesme / 1933 / *Književni život*, Zagreb, Marulićev trg 2 / ; str. 64, 8°. - Štampanje ove knjige dovršeno 4. listopada 1933.
157. *Zločinstvo Đuke Franića*. / Novela / - Hrvatsko kolo XIV / 1933, str. 116-125.
- *158. Slavko Ježić / *Zločinstvo / Đuke Franića* / Zagreb / 1934. - Poseban otisak iz "Hrvatskog kola" XIV / 1933; str. 12.
159. August Šenoa: *Treća knjiga pripovijesti* 1878. / Karanfil s pjesnikova groba, Pruski kralj, Turci idu, U akvariju /. Priredio - / Djela A. Š. V. / 30. IX. 1933.

1934.

160. *Bibliografija Vjenceslava Novaka i njihov kritičar*. / Polemika: odgovor na kritiku bibliografije V. N. od dr. Milana Ivšića, štampanu u *Hrvatskoj reviji* 1933., br. 12. -prosinac /. - *Hrvatska revija* VII / 1934., br. 1., str. 35-38. - siječanj 1934. *Vidi broj 273!*
161. Vj. Novak: *Pavao Šegota*, II. izdanje. Priredio
162. Vj. Novak: *Pod Nebajem*, II. izdanje. Priredio

163. August Šenoa: *Četvrta knjiga pripovijesti* 1879. / Vladimir - Prosjak Luka /. Priredio - Djela VI. / 20. I. 1934.
164. August Šenoa: *Peta knjiga pripovijesti* 1880.-1881. / Kanarinčeva ljubovca - Zvonar tobdžija. - Branka /. / Djela VII / Priredio - 25. III. 1934.
165. August Šenoa: *Pjesme izvorne i prevedene*. / Djela I. / 15. VII. 1934
166. Slavko Ježić: *Molitba o pulnoci*. Preložil O. F. Babler. / Prijevod pjesme "Molitva o ponoći" /. -Arche XXII. ročnik, svazek 2, str. 139-140 / 1934 / ; izd. Družina literarni a umelecká, Olomouc, Wilsonová 16.
- *167. *Ilirska antologija* / Književni dokumenti hrvatskog preporoda / Sastavio i uvod napisao / dr. Slavko Ježić, Zagreb, Minerva nakladna knjižara d.d. 1934 / *Sto godina hrvatske književnosti* 1830.-1930. I. / str. 287. štampanje dovršeno 11. VIII. 1934.
- *168. *Uvod u ilirski pokret i njegovu književnost* / Napisao dr. Slavko Ježić, Zagreb / *Književni život* 1934 / Studije o ilirizmu 1. - / Posebni otisak iz Ilirske antologije. - Posveta gospodinu Milanu Rašetaru svomu profesoru i prvom savjetniku u naučnom radu / mjesto prinosa za "Rešetarov zbornik" / posvećuje ovu radnju njegov zahvalni učenik S. Ježić /. Str. 77., 8°.
- 168.a August Šenoa: *Sabrana djela* / 12 knjiga / Minerva, Zagreb 1934.
- 168.b Vjenceslav Novak: *Sabrana djela* / 12 knjiga / Minerva, Zagreb, 1931 / 33.
- 168.c *100 godina hrvatske književnosti* / 6 knjiga / Minerva, Zagreb, 1934 / 35.
- 168.d S. S. Kranjčević: *Djela* / 4 knjige / Minerva, Zagreb, 1933 / 34.
169. August Šenoa: *Ljubica*. Dramski fragmenti. Pjesnička ostavština. Priredio - / Djela A. Š. II / 25. X. 1934.
170. August Šenoa: *Zagrebulje i drugi feljtoni*. Priredio - / Djela A. Š. XI / . - Štampanje dovršeno 31. XII. 1934.

1935.

171. *Kara poznat i nepoznat*. / Feljton o 25-godišnjici novinarskog rada Kare /. - *Novosti*, 24. II. 1935.
- *172. *Prvi hrvatski pripovjedači / iza preporoda* / 1850-1880. Uredio dr. Slavko Ježić, Zagreb, Minerva nakladna knjižara d.d. / 1935 / ; str. 223, 8° - 2. V. 1935. / Uvod u djelo pod br. 172; p.o. /
- *173. *Hrvatska pripovijetka / iza preporoda* / 1850-1880. Napisao dr. Slavko Ježić, Zagreb, *Književni život* 1935. / str.23, 8° / Uvod u djelo pod br. 172; p.o. /
174. *Pomađarivanje u bivšoj Ugarskoj*. / Prikaz knjige dr. Dimitrija Kirilovića, istoga naslova, izd. u Novom Sadu 1935., str. 144. /. *Obzor*, 29. V. 1935.
175. Romain Rolland: *Životopisna skica*. - *Književni horizonti* II / 1935, br. 10-12, str. 242-245. - listopad-prosinac 1935.
176. *Neka pisma Srba i o Srbima iz zaostavštine Ljudevita Gaja*. / Sitni prilozii Glasnika istorijskog društva /. - U Novom Sadu, sv. 21; / knjiga VIII, sv. 2. / ; str. 251-286.

1936.

- *177. Srpska Kraljevska Akademija / *Djela / Frana Krste Frankopana* / Priredio dr. Slavko Ježić / Izdanje zadužbine Koste Stojanovića 2 / Beograd 1936 /. / Posebna izdanja, knjiga 108. Filozofski i filološki spisi, knjiga 27. Cena 30. - Din. / - str.6 nepag. -V. -235; 8°

178. / Isto djelo, ali na str. 169-184, koje sadržavaju "Zganke za vrime skratiti", ostavljeni je tekst samo za zganke: 4,9,16,20,21,22,27,29-32,41-42,45-46,48,50,55,59,64,67, 69,71,76-77,80-82,85-86,88,91-92,95-98,102-10 /
179. *Ilirski pokret u hrvatskoj povijesti*. / Esej / - *Književni horizonti* III / 6-7, 158-161 / lipanj / .
- *180. *Ilirski pokret u hrvatskoj historiji*. / Esej, preštampano iz *Književni horizonti* - "Studije o ilirizmu" 2; str.15, 8°. Izd. Književni život, Zagreb 1936.
181. *Ilirski pokret i Vojvodina* / Povodom stogodišnjice Hrvatskog preporoda / . / Članak / - *Službeni list Dunavske banovine*: Kulturno-privredni pregled. God. II, br. 11, 254-255.
182. *Ilirski pokret i nacionalni preporod u Hrvatskoj* / Povodom stogodišnjice Hrvatskog preporoda / . / Esej / - *Letopis matice srpske*, 1936. septembar-oktobar Pod. s. X. Knjiga 346, sveska 2; str. 139-147.
- *183. Dr. Slavko Ježić / *Ilirski pokret i nacionalni preporod u Hrvatskoj* / Povodom stogodišnjice hrvatskog preporoda / Preštampano iz "Letopisa matice srpske" / Novi Sac, Štamparija Jovanović i Bogdanov 1936. str. 11 + 2 prazna lista, 8°.

1937.

- *184. Jules Verne: / *Le Tour du monde en quatre-vingts jours* / Uvod i bilješke priredio dr. Slavko Ježić, Zagreb 1937., Nakladna knjižara A.Čelap. - / Francuski pisci s komentarom 8. - Tipografija d.d. Zagreb / Uvod: Jules Verne, napisao Slavko Ježić / str. 198.
185. Dr. Ljubomir Petrović: *Istorija francuske književnosti Srednjeg veka i preporodaja*. Beograd, Rajković i komp. 1937. Din. 60.- / Prikaz / - *Letopis matice srpske*. P. CXI, knj. 348, sv. 2, IX-X, 1937. str. 214-215.
186. G. Umberto Urbanaz - *Urbani o kulturnim vezama talijansko-jugoslavenskima*. / Interview - "Yes" (*Jedan od Ježićevih pseudonima, op. prir.*) / . - *Novosti* br. 244, 5. IX. 1937.
187. Ivan Cankar: *Za dobro naroda*. Komedia u četiri čina. Redatelj Hinko Nučić. Nanovo uvježbano. / Kazališna kritika - Yes / . - *Novosti*, 9.X.1937.
188. Aldo de Benedetti: *Crvene ruže*. Komedia u 3 čina. Preveo I.Atijas. Redatelj Alfons Verli. Premijera u Malom kazalištu dne 8. listopada 1937. / Kazališna kritika - Yes / - *Novosti*, 10. X. 1937.
189. Ladislav Fodor: *Društvene igre*. Povijest jedne ljubavi u sedam slika. Preveo Ka Mesarić. Redatelj Ka Mesarić. Premijera 18. oktobra 1937. / Kazališna kritika - Yes / *Novosti*, 20. X. 1937.
190. Branislav Nušić: "Dr." Komedia u četiri čina. Gostovanje Mihajla Markovića. Malo kazalište 24. oktobra 1937. / Kazališna kritika - Yes / *Novosti* 26. X. 1937.
191. Dr. Anton Debeltjak. Uz 50-godišnjicu života. - *Novosti*, 31.X.1937. / Yes /
192. Vilem Werner: *Ljudi na santi*. Komedia u tri čina. Preveo dr. Branko Gavella. Redatelj Alfons Verli. Premijera u Velikom kazalištu 7. XI. 1937. / Kazališna kritika - Yes / - *Novosti*, 9.XI.1937.
193. Vilem Werner: *Ljudi na santi*. Gostovanje gđe Roksande Luković, 15. novembar 1937. G. Bek u ulozi Vaclava Junka. / Kazališni referat - Yes / *Novosti* br. 317. 17. XI. 1937.
194. *Tartuffe*, Komedia u pet činova. Napisao Molière. Preveo Slavko Ježić. Redatelj Ka Mesarić. / Premijera ovog prijevoda u Hrvatskom narodnom kazalištu 19. XI. 1937.

195. Nikola Bonifačić: *U vrtlogu*. Drama iz primorskog sela u tri čina. Redatelj Hinko Nučić. / Kazališni referat -Yes / *Novosti* br. 332; 2. XII. 1937.
196. Aldo Benedetti: *Crvene ruže*. Gostovanje članova beogradske drame u Malom kazalištu, 3. decembra 1937.
197. *MLADEŽ BEZ BOGA*. / Uza knjigu: Odon von Horvath, *Jugend ohne Gott*. Roman. Verlag Albert de Lange. Amsterdam 1938. / Prikaz Verax / *Novosti*, 19. XII. 1937.
198. *Potreba kulturne evidencije*. - *Novosti*, 19. XII.1937. / Verax /
199. G. K. Bulgakov; *Novi dom*. Komedija u pet slika. Preveo N. F/edorov/. Redatelj Ka Mesarić. Veliko kazalište 22. decembra 1937. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* Božić 1937.
200. *Ilirski prvaci o nacionalnim i političkim problemima svoga vremena*. *Novosti*. 1937., str. X.
201. *Manevri*. / Novela /. Božićni prilog "Novosti" 1937., str. XIX-XX.
202. *Križni put Imbre Pavrašca*. / Novela /. *Napredak*, hrvatski narodni kalendar 1938, Sarajevo 1937.

1938.

203. Jean Anouilh: *Putnik bez prtljage*. - *Le voyager Sans bagages*, komad u pet slika. Prevela Božena Begović. Muzika Dariusu Mihauda. Redatelj Dubravko Dujšin. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 7. I. 1938.
204. Branko Nušić: *Pokojnik*. Komedija. Predigra i tri čina. Redatelj: Ka Mesarić. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti*, 16. I. 1938.
205. *Branislavu Nušiću in memoriam*. *Novosti*, 21. I. 1938.
206. Gostovanje teatra. "Habima" "Uviel Akosta", komad u tri čina / 6 slika / od Karla Gutzkova. Režija: A. Granowski. Dekoracije i kostimi: R. Falk. Muzika - K. Rathaus. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* br. 39, 9. II. 1938.
207. Drugo gostovanje teatra "Habima". *Kratki petak*. Dramska anegdota u pet slika od H. N. Bjalika... *Vječni žid*. Dramska pjesan u dva čina od Davida Pinskog... / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* br. 40, 10. II. 1938.
208. Treće gostovanje teatra "Habima". *Dybuk*. Dramska legenda u tri čina. Napisao An - ski... / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 11. II. 1938.
209. W. Shakespeare: *Macbeth*. Tragedija u pet činova / deset slika / preveo: Vladimir Nazor. Redatelj Tito Strozzi. - Repriza 5. i 11. februara 1938. u Velikom kazalištu. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 13. II. 1938.
210. Mark Reed: *Imaš pravo, draga kćeri*. / *Yes, My darling daughter* / Komedija u tri čina. G. B. Redatelj K.Mesarić. Premijera u Velikom kazalištu 15. II. 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 17. II. 1938.
211. "Hrvatski jezik" / Povodom osnutka društva "Hrvatski jezik" i izdavanja njegova lista pod istim imenom. *Novosti*, 26. II. 1938. / Verax /
212. Edouard Bourdet: *Fric-frac*. komad u pet činova. Preveo J. Atijas. Redatelj Alfons Verli. Premijera u Velikom kazalištu 5. marta 1938. / Kazališni referat - Yes / . *Novosti* 19. III. 1938.
213. Prvo gostovanje bečkog Josefstadtertheatera. André Birabeau: *Das Paradies*. Komödie in drei Akten. Deutsch von Robert Blum. Veliko kazalište, 8. marta 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 10. III. 1938.
214. Drugo gostovanje bečkog Josefstädtertheatera. Paul Géraldy: *Hochzeitstage*. Komödie in 4 Akten. Deutsch von Berta Zuckerkandel. Regio: Maximilian Schulz. U Velikom kazalištu 9. marta 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 11. III. 1938.

- *215. Matija Mažuranić. *Pogled u Bosnu, ili Kratak put u onu krajinu, učinjen 1839-40. po jednom Domorodcu*. U Zagrebu. Tiskom i troškom kr. pr. ilir. narodne tiskarne Dra. Ljudevita Gaja / 1842. - / Uvod: Matija Mažuranić, str. VII-XI, napisao dr. Slavko Ježić /. Str. 80, 8° / Doštampano 15. III. 1958. Izdao dr. Viktor Ružić /.
216. F. M. Dostojevski: *Brača Karamazovi*. Preveo M. L. Dramatizirao u 14. - slika Tito Strozzi. Redatelj Tito Strozzi. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti*, 5. IV. 1938.
217. Karol Hubert Rostworowski: *Iznenadenje* / "Niespodzianka" / Istinit događaj u četiri čina. Preveo Julije Benešić. Redatelj Dubravko Dujšin. Premijera u Velikom kazalištu 8. aprila 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 10. IV. 1938.
- *218. Molière / *Tartuffe* / Komedijska u pet činova. Preveo Slavko Ježić, Zagreb 1938. Naklada knjižare A. Čelap / Tipografija d.d. Zagreb / str. 96, mala 8°.
219. *Listajući stare papire i knjige ...* Reminiscencija na Mirka Bogovića i Dimitriju Demetra. Uskrсни prilog "Novosti" 1938. / 17. IV. 1938. /.
220. Ladislav Fodor: *Matura*. Gostovanje g. Joze Martinovića i gđice Nevenke Veselinović iz Osijeka u Malom kazalištu 23. IV. 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 26. IV. 1938.
221. Luigi Pirandello: *Što je istina?* "Cosi e / se vi pare / ". Parabola u tri čina. Preveo Dubravko Dujšin. Redatelj: Tito Strozzi. Scenograf Ljubo Babić. Premijera u Velikom kazalištu 27. aprila 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti*, 29. IV. 1938.
222. *Hrvatski književni jezik*. Uz novi dvobroj "Hrvatskog jezika" / God. I. br. 2-3 / *Novosti*, 1. V. 1938. / Verax /.
223. Geno Senčić: *Radnički dol*. Komedijska u tri čina. Redatelj Alfons Verli. Scenograf Vlado Miroslavljević. Premijera u Velikom kazalištu u petak dne. 6. maja. 1938. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 8. V. 1938.
224. Radomir Plaović i Milan Doković: *Vođa sa planine*. Drama borbe novog i starog sela u četiri čina. Režija R. Plaovića. Priredba društva sv. Save u Zagrebu. Gostovanje članova beogradskog Narodnog pozorišta. Prvi put u ponedjeljak 16. maja 1938. u Malom kazalištu. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 18. V. 1938.
225. Zagrebačko izdanje engleskog pjesnika, s njemačkim prijevodom / Edward Fitzgerald, *The Rubáiyát of Omar Kháyyám*, prijevod gđe M. Gordon Scott/. *Novosti*, 29. V. 1938. / Verax /.
226. Marjan Hemar: *Glumica*. Komedijska i tri čina. Preveo R. J. Redatelj K. Mesarić. Premijera 30. maja 1938. u Velikom kazalištu. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 1. VI. 1938.
227. Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca. Zlata Kolarić-Kišur: *Ljetovanje tetke Anastazije*. Komedijska u 4 čina. Redatelj Aleksandar Freudenreich. Prvi put u Malom kazalištu 1. lipnja 1938. u izvedbi M.H.K.D. / Kazališni referat - Yes /. *Novosti* 4. VI. 1938.
228. XVI. *Internacionalni kongres Federacije Pen-klubova u Pragu 26-30. juna 1938*. *Novosti*, 1. VII. 1938. / Verax /

1939.

- *229. Dr. Julija Adamovića / *Francuska gramatika* / za više razrede srednjih škola / *Grammaire française* / Cours supérieur / Deveto izdanje / priredio Dr. Slavko Ježić, Zagreb 1939. Troškom i nakladom "Narodne knjižnice" Dalmatinska 14. / Tisak Zaklada tiskare / Narodnih novina u Zagrebu /. Vol. 8°, str. 320.

1940.

230. *Le Français Moderne. Revue consacrée à l'étude de la langue française du XVI siècle à nos jours ...* / Referat / - *Nastavni vjesnik XLVIII* / 1940., br. 4 / siječanj-veljača /, str. 300-303.
231. *Iz francuske sredovječne lirike.* / Narodna: *Rano u zoru usta*, Charles d'Orleans: *Proljeće*, François Villon: *Nadgrobnica* / - *Hrvatska revija XIII* / 1940., broj 3. str. 144-146.
- *233. Slavko Ježić / *Problemi* / *Hrvatskog narodnog kazališta* / Konstatacije i sugestije / Zagreb / *Književni život* - 1940. (Tiskara Ivan Rast, Zagreb, Pavla Radića, 30. - 11. III. 1940.) 8°, str. 48.
234. Ludovik Frankovski; *Fidijina Venera*. Komedija u tri čina. Preveo Geno R.Senečić. Redatelj Ka Mesarić. Scenograf Marijan Trepša. - Premijera u Hrvatskom narodnom kazalištu, Frankopanska ulica, 14. rujna 1940. (Spektator). *Sport i korzo I* / 1, 16. IX. 1940.
235. Geno R.Senečić: *Spis br. 516*. (Kazališni referat-Spektator). *Sport i korzo II* / 2., 23. IX. 1940., str. 7.
236. *Esej o francuskoj lirici*. Pokušaj sinteze. *Hrvatska revija XIII* / 1940. br. 8, str. 418-421.

1941.

- *237. *Francuska lirika* / Uvod i predgovor napisao / Slavko Ježić, *Kolo*, Zagreb, 1941. Knjiga 603 / Naknada tiskare Narodnih novina. (Zabavna biblioteka) Uređuje dr. Nikola Andrić. - / Uvod; Osam stoljeća francuske lirike, str. 3-45; Bilješke o pjesnicima, str. 233-251, napisao Slavko Ježić / 8°, str. 263.
- *238. *Osam stoljeća* / *francuske lirike* / Historijski pregled i pokušaj sinteze / Napisao dr. Slavko Ježić, Zagreb, *Književni život* / 1941. 8°, str. 45.

1942.

239. *Sto godina Matice hrvatske.* - *Prosvjetni život I* / 1942, str. 15-22.
240. *Uređenje narodnog prosvjećivanja i promičbe u Italiji i Njemačkoj*, *Prosvjetni život I* / 1942., str. 99-102.
241. *Književnost i knjiga o životu naroda*. Povodom Dana hrvatske knjige. *Hrvatski ženski list IV* / 1942. br. 10 (listopad), str.1-2.
242. Alfred de Musset: *Tuga*. (Sonet). Preveo Slavko Ježić. *Žetva*. Hrvatska čitanka za više razrede srednje škole. I. dio, II. svezak. Sastavio Ljubomir Maraković. Zagreb, 1942.
- *243. Molière / *Izabrane komedije* / *Tartuffe* i *Mizantrop*, Preveo Slavko Ježić, Zagreb, Matica hrvatska 1942. Knjižnica svjetskih pisaca 6; urednik dr. Slavko Ježić, (Uvod: O "Tartuffeu", str. 7-13; o "Mizantropu" str. 133-135.) - 8°, str. 223. Tiskanje dovršeno 21. XII. 1942.

1943.

244. *Prosvjetni život i Glavno ravnateljstvo ua opće narodno prosvjetljivanje*. *Prosvjetni život II* / 1943., br. 7-8 (siječanj-veljača), str. 5-8.
245. *O prievodnoj književnosti*. (*Importanza delle introduzioni*). - *Preporod (Rinascita)*, uredio D. Težak. II / 75, 10. VII. 1943.

246. *O značenju i važnosti prievodne književnosti*. Krugovalno predavanje, ponedjeljak 28. VI. 1943. - *Prosvjetni život* II / 1943., br 14-15 (kolovoz-rujan) str. 302-303.
247. (*Suvremeni kulturni život Hrvata* 2.) Prosvjetni rad. - "Naša domovina" sv. 2. Zagreb, 1943, str. 1007-1010.
- *248. Slavko Ježić / *Životi u sjeni* / Novele / Zagreb 1943. - (Hrvatska narodna prosvjeta, knjiga 9. Urednik Frano Alfirević). 8°, str. 104.
- *249. Slavko Ježić / *Dodo i Buco* / Iz tatine bilježnice / Zagreb, 1943. Tipografija d.d. zagreb. (Dječje pjesmice) - 4°, str. 52.

1944.

250. *Izvornost i vrijednost Starije hrvatske književnosti - Hrvatski narod*, Uskrs, 10. IV. 1944.
- *251. Slavko Ježić / *Hrvatski preporod / u prvoj polovini / XIX. stoljeća* Poviesni pregled i dokumenti. / Zagreb, 1944. Hrvatska školska knjižnica. Uredio prof. Vinko Nikolić. Mala 8°, str. 312.
- *252. *Hrvatska književnost / od početka do danas / 1100-1941* / Napisao Slavko Ježić, Zagreb / Naklada A. Velzek / 1944 - 4°, str. VIII - 461.

1947.

- *253. Romain Rolland / *Jean Christophe* / III. / Antoinette / U kući / Prijateljice / Zagreb 1947. - (Na str. 4: Ovaj je svezak preveo: Slavko ježić / Redaktor i korektor: Stjepan Krešić / Tisak i naklada: Hrvatska seljačka tiskara, Zagreb, Frankopanska 12. - 8°, str. 487. (Prijevod s francuskoga). / 10 romana u 4 knjige /
- *254. Romain Rolland / *Jean Christophe* / I / Svitanje / Jutro / Mladić / Zagreb, 1947. - / Na str. 4: Preveo dr. Slavko Ježić / Redigirao Stjepan Krešić / - Tisak i naklada: Hrvatska seljačka tiskara, Zagreb, Frankopanska 12, 8°, str. 463. (Prijevod s francuskoga).
255. (N. B. Isto djelo, knjiga II. - Kao prevodilac označen je Vladislav Kušan. Od drugog djela: "Sajam na trgu" preveo Slavko Ježić. Predgovor prvom izdanju i Prvo poglavlje, tj. str. 315-416. Drugo poglavlje djelomično preradio prema prijevodu M. Neoričić: Stjepan Krešić. - Da ne bude previše imena, iza naslova štampano je ime V. Kušana kao jedinog prevodioca).

1948.

- *256. Jean de La Fontaine / *Basne* / Izbor / S ilustracijama G. Doréa / Novo pokoljenje / Zagreb 1948. Beograd / (Verso... S francuskog preveo Slavko Ježić). 8°, str. 192.

1950.

257. *Francusko pjesništvo posljednjeg decenija*. - *Narodni list*, 11. 6. 1950. (Feljton)
258. *Nova povijest engleske književnosti*. - *Narodni list* 21. 7. 1950. (Feljton; prikaz)
259. *Iz suvremene francuske lirike*. - *Ilustrirani vjesnik* br. 261. 26. VIII. 1950. (Prijevodi s kratkim uvodom)
260. *Vatroslav Jagić u Zagrebu*. *Narodni list*, 6. IX. 1950. (Feljton)
261. *Renesansni festival u Dubrovniku*. *Narodni list*, 20. IX. 1950.
262. *Stara muzika i stara lirika na dubrovačkom festivalu*. *Narodni list*, 26. IX. 1950.
263. *Izdanja Odjela za jezik i književnost Jugoslavenske akademije*. ("Rad", knj. 278 i 281, "Građa za povjest hrvatske književnosti" / 18 /). - *Narodni list*, 5. X. 1950.

264. *Stara i nova Akademija*. (Ispao u tisku podnaslov: I. Teški porod. Jugoslavenske akademije). - *Narodni list* 9. X. 1950.
265. *Stara i nova Akademija*. / II. /. Novo doba: obnova Akademije. - *Narodni list*, 10. X. 1950.
266. *Nova rasprava o Gunduliću*. Stjepan Musulin: Poljaci u Gundulićevu "Osmanu". - *Narodni list*, 17. X. 1950.
267. *Hrvatska kritika od preporoda do realizma*. "Hrvatska književna kritika". urednik: Petar Lasta. Svezak I. Od Vraza do Markovića. Priredio: Antun Barac. Izdanje Matice hrvatske 1950. - *Narodni list*, 15. XII. 1950.

1951.

268. *Kritičarski rad Milana Marjanovića*. Hrvatska književna kritika III. Priredio Petar Lasta. Izdanje Matice hrvatske 1950. - *Narodni list* 17. II. 1951.
269. Hrvatski realisti u izdanju "Zore". "Djela hrvatskih pisaca", ur. Dragutin Tadijanović. (Ante Kovačić, ur. M. Ratković, *Josip Kozarac*, ur. E. Štampar; *Eugenij Kumičić*, ur. A. Barac). *Narodni list*. 15. III. 1951.
270. *Četiri i po stoljeća Marulićeve "Judite"*. - *Narodni list* 29. III. 1951.
271. *Bilješka o autorima strane lirike u ovom broju "Hrvatskoga kola"*. *Hrvatsko kolo* IV / 1951., br. 12. str. 200-202.
272. "Djela hrvatskih pisaca" u izdanju "Zore". *Hrvatsko kolo* IV / 1951., br. 3-4 str. 365-369.
273. *Bibliografija radova Vjenceslava Novaka*. U knjizi Vjenceslav Novak: Djela I. ur. A. Barac. (Djela hrvatskih pisaca, ur. Dragutin Tadijanović; Zora, Zagreb 1951.), str. 25-40. / Tisak dovršen 25. XI. 1951. /
274. Uz Plautove komedije u hrvatskom prijevodu. (*Plaut*, Izabrane komedije svezak prvi. Preveo Koloman Rac, Priredio Niko Majnarić. Matica hrvatska, Zagreb 1951) *Narodni list*, 23. XII. 1951.
- *275. Molière / *Izabrana djela* / Svezak prvi / uredio Ivo Hergešić / 1951. Matica hrvatska / Zagreb, 1951. (Prijevodi Slavka Ježića: Sganarelle, Škola za žene, Tartuffe). Str. 33-163 i 217-329. (Svega 402 strane).

1952.

- *276. W. Shakespeare / *Kako vam se sviđa* / Preveo Slavko Ježić / 1951. Matica hrvatska - Zagreb. - Mala 8°, str. 152. / Tiskanje dovršeno 5. I. 1952.
277. *Nepoznata Jagićeva suradnja u "Naše gore listu"*. *Narodni list*, 11. I. 1952. (Vidi br. 278!)
278. Uz članak "Nepoznata Jagićeva suradnja u "Naše gore listu". (Odštampan pasus, koji je ispaio u broju Narodnog lista od 11. I. 1952. - *Narodni list*, 12. I. 1952.
279. *Pavao Ritter Vitezović (1652.-1713.)*. *Narodni list*, 16. II. 1952.
280. *Hrvatske narodne balade i romance*. uredio Olinko Delorko. Izdala "Zora", državno izdavačko poduzeće Hrvatske. (Mala biblioteka 100). Zagreb, 1951. *Narodni list* 28. II. 1952.
281. *Nekoliko opazaka uz "Rječnik stranih riječi" B. Klaića*. - *Narodni list*, 3. III. 1952.
282. *Novija izdanja našega književnoga folklora* (Matica hrvatska, Seljačka sloga, Prosvjeta). - *Narodni list*, 13. III. 1952. i 25. III. 1952.
283. *Novo izdanje hrvatskog pravopisa*. Dr. D. Boranić, akademik: *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Deseto izdanje. Školska knjiga, Zagreb, 1951. - *Narodni list*, 23. III. 1952. i 25. III. 1952.

284. *Sto i deset godina "Matice hrvatske" (1942.-1952.)*. / Pred Glavnu godišnju skupštinu 30. III. / - *Narodni list*, 28. III. 1952.
285. *Akademijin Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. - *Hrvatsko kolo* V / 1952, br. 6. (lipanj), str. 374-378.
286. *Dimitrije Demeter (1811.-1872.)*. *Narodni list*, 15. VIII. 1952.
287. *Petar Preradović (1818-1872)*. *Narodni list*, 17. VIII. 1952.
288. "*Neven*", *zabavni i poučni list (1852.-1858)*. *Narodni list*, 26. VIII. 1952.
289. *Prva hrvatska književno-kritička revija "Kolo" (1842.-1853.)*. *Narodni list*, 6. IX. 1952.
290. *O pisanju stranib imena latinicom*. - *Narodni list*, 14. IX. 1952.
291. La Fontaine, *Lisica i roda*. Preveo Slavko Ježić. - Vice Zaninović, *Čitanka za V. razred osmogodišnje škole i I. razred gimnazije*. - Školska knjiga, Zagreb, 1952; str. 169.
292. *Jezik. Časopis za kulturu hrvatskog književnog jezika*. (Referat) *Narodni list*, 20. IX. 1952.
293. *Uz "Iskrice" Nikole Tommasea*. Prigodom 150-godišnjice piščeva rođenja (9. listopada 1802). *Narodni list*, 14. X. 1952.
- *294. Maupassant. *Pierre i Jean*. - Izdanje Matice hrvatske, Zagreb, 1952.

1953.

295. Jagić: *Djela IV*. / kritičko izdanje priredio S. Ježić / Jugoslavenska akademija 1953. (5 knjiga).
- *296. Honoré de Balzac: *Vragoljaste priče* / Prijevod s francuskog S. Ježić / Prosvjeta, Zagreb, 1953.
297. Stanko Vraz: *Pjesnička djela I*. / Kritičko izdanje priredio S. Ježić / Jugoslavenska akademija 1953.

1954.

298. Stanko Vraz: *Pjesnička djela II*. / Kritičko izdanje priredio S. Ježić / Jugoslavenska akademija 1954.

1955.

299. Stanko Vraz: *Pjesnička djela III*. / Kritičko izdanje priredio S. Ježić / Jugoslavenska akademija 1955.
300. *Hrvatski putopisci* / Priredio S. Ježić / Zora, Zagreb, 1955.

1956.-1957.

- *301. Ježić - Krklec: *Antologija svjetske lirike* (Kultura, Zagreb, 1956 / 57)
302. Bogović - Nemčić: *Djela* (Priredio S. Ježić) Zora, Zagreb, 1957.
303. *Klasična gimnazija i njeni učenici u hrvatskom preporodnom pokretu*. Zagreb, 1957. / Zbornik zagrebačke klasične gimnazije 1607.-1957., str. 327-336 /.

1958.

304. Mažuranić - Demeter: *Djela* (Priredio S. Ježić) Zora, Zagreb, 1958.

1959.

- *305. *Ewiges Flimmern: / Neue kroatische und serbische Lyrik.* (Prijevodi hrvatskih i srpskih novijih pjesnika na njemački). Preveo i uredio S. Ježić. Lykos, Zagreb, 1959.
- *306. Dorival: *Francusko slikarstvo.* (Preveo S. Ježić). Mladost, Zagreb, 1959.

1962.

- *307. Honoré de Balzac: *Vragoljaste priče.* (Preveo S. Ježić). / Novo izdanje / Otokar Keršovani, Rijeka, 1962.
- *308. La Fontaine: *Priče / za srpsku decu / ćirilica.* Naša djeca, Zagreb, 1962.
- *309. La Fontaine: *Priče / u prozi / Naša djeca,* Zagreb, 1962.

1964. - 1965.

- *310. August Šenoa: *Sabrana djela.* Kritičko izdanje. (Priredio S. Ježić) u 12 knjiga, Znanje, Zagreb, 1964.
- *311. Slavko Ježić: *Antologija svjetske lirike.* / Novo izdanje / Naprijed, Zagreb, 1964 / 65.

1966.

- *312. Guy de Maupassant: *Pierre i Jean.* (Preveo s francuskog S. Ježić) Naprijed, Zagreb, 1966.

*Prema bilješkama auktora
priredila supruga gđa Valeria Ježić*

Literatura o Slavku Ježiću*

- F. Ilešić: Domjanić - J., *Književni jug* I, II, br. 3, str. 103-105; Zagreb, 1918.
- Đ. Dimović : Pretinac male Ra, *Dom i svijet*, XXIII, br. 11, str. 218-219; Zagreb, 1920.
- M. Rešetar: Frankopanove nevolje na književnome polju, *Vijenac* I, br. 24, str. 478-479; Zagreb, 1923.
- I. Nevistić: Slavko Ježić, Brak male Ra, *Jugoslavenska njiva*, VII, br. 3, str. 121-123; Zagreb, 1923.
- Rudolf Maixner: Brak male Ra, *Obzor*, LXIV, br. 1, str. 212; Zagreb, 1923.
- d-n: Slavko Ježić, Brak male Ra, *Hrvat*, V, br. 2, str. 1004; Zagreb, 1923.
- P. V. B[režan]: Slavko Ježić, Brak male Ra, *Jutarnje novosti*, I, br. 2, str. 2; Zagreb, 1923.
- M. Begović: Slavko Ježić, Brak male Ra, *Savremenik*, br. 1, str. 348-350; Zagreb, 1923.
- Nevistić: Intimna galerija, *Orkan*, I, str. 1-5; Zagreb, 1923.
- F. Sušnik: Slavko Ježić, Brak male Ra, *Jutro*, V, br. 5, str. 142, Zagreb, 1924.
- M. [Krasović]: Ježić Slavko, *Znameniti i zaslužni Hrvati*; Zagreb, 1925., str. 122.
- Z. Vukelić: "Mozak u retorti", *Hrvatka metropola* I, br. 13, str. 146; Zagreb, 1925.
- A. D[ebeljak]: Slavko Ježić, Francuska književnost, *Jutro*, Ljubljana, 4.XI.1928.
- Ivo H[ergešić] Ježićeva "Francuska književnost", *Obzor*, LXIX, br. 2-3, str. 311; Zagreb, 1928.
- Lj[ubomir] Maraković: Kritično izdanje Šenoinih pjesama, *Hrvatska prosvjeta* XIX, br. 6, str. 139-140; Zagreb 1932.
- Stjepan D[evčić]: August Šenoa, Zlatarevo zlato (red. i nap. Slavko Ježić), Zagreb, 1932., *Književni život*, I, br. 5/7, str. 87; Zagreb, 1932.
- Isti: Vjenceslav Novak, Zapreke (prir. Slavko Ježić), Zagreb, 1932.; *Književni život*, I, br. 5/7, str. 87-88.; 1932.
- Z. Vernić: Von Liebe und Tod. Slavko Ježić, Somnia vitae, *Morgenblatt*, XLVIII, br. 286, str. 4; Zagreb, 1933.
- M. Gabrijel [M. Hanžeković]: Pjesme, Slavko Ježić, *Danica*, III, br. 114, str. 12; Zagreb, 1933.
- H-ć [I. Hergešić]: Pjesme Slavka Ježića (Somnia vitae), *Obzor*, LXXIV, br. 245, str. 3; Zagreb, 1933.
- A. Debeljak: Dr. Slavko Ježić, *Življenje in svet*, XIV, br. 23, str. 627; Ljubljana, 1933.
- A. Petravić: Ilirska antologija, *Život i rad*, VII, br. 124, str. 1257-1259; Beograd, 1934.
- K.: Slavko Ježić, Somnia vitae, *Srpski književni glasnik*, XLI, br. 6, str. 473-474; Beograd, 1934.
- J. Kršić: "Sto godina hrvatske književnosti", *Pregled*, VIII, br. 129/130, str. 528-529; Sarajevo, 1934.
- S. Devčić: Somnia vitae, *Komedija*, I, br. 10, str. 4; Zagreb, 1934.

---

* Napomena: Ovaj popis literature o Slavku Ježiću nastavak je i nadopuna popisa Vere Živančević objavljen u "Leksikonu pisaca Jugoslavije", Novi Sad, 1979., 2. sv.: Đ-J, str. 587-588.

- P[etar] G[rgec]: Naše nove antologije, *Hrvatska straža*, VI, br. 235-241; Zagreb, 1934.
- B. Stojković: G. C. J., *Somnia vitae, Život i rad*, VII, br. 109, str. 305-306; Beograd, 1934.
- m. [R. Maixner]: Ilirska antologija, *Obzor*, LXXV, br. 197, str. 1; Zagreb, 1934.
- O. Knezović: Ilirska antologija, *Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva*, XV, br. 1, str. 87-89; Beograd, 1934-1935.
- G. Bujas: Sto godina hrvatske književnosti, *Nova revija*, XIV, br. 5, str. 328-340; Makarska, 1935.
- H. [I. Hergešić]: Hrvatski pripovjedači, *Obzor*, LXXXVI, br. 1932, str. 1-2; Zagreb, 1935.
- M.: Dostojan spomenik hrvatskog književnog preporoda (Ilirska antologija), *Jadranski dnevnik*, II, br. 154, str. 6; Split, 1935.
- B. Krmpotić: Sto godina hrvatske književnosti. Svezak I. Ilirska antologija, *Novo doba*, XVIII, br. 256, str. 9-10; Split, 1935.
- P. Tijan: Knjige o hrvatskom preporodu, *Hrvatska prosvjeta*, XXII, br. 10, str. 282-289; Zagreb, 1935.
- V. Nikolić: Spomenik hrvatskog duha i kulture, Sto godina hrvatske književnosti 1830-1930, *Hrvatski list*, XVI, br. 189, str. 6-7; Osijek, 1935.
- I. Mamuzić: Ilirska antologija, *Jugoslovenski istorijski časopis*, I, br. 3/4, str. 559-562; Ljubljana-Zagreb-Beograd, 1935.
- J. Nagy: dr. Slavko Ježić, Ilirska antologija, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, XXX, br. 1/2, str. 109-112; Maribor, 1935.
- B. Krmpotić: Hrvatska pripovijetka iza preporoda (1850-1880), *Novo doba*, XVIII, br. 286, str. 9-10; Split, 1935.
- (H.) Petris: Prvi hrvatski pripovjedači iza Preporoda. Sto godina hrvatske književnosti II, *Omladina*, XIX, br. 6, str. 222-223; Zagreb, 1935-1936.
- A. D[ebeljak]: Dr. Slavko Ježić, Uvod u ilirski pokret i njegovu književnost, *Življenje in svet*, XVII, br. 1, str. 17; Ljubljana, 1935.
- J. Bogner: Dvije značajne knjige o ilirizmu (...) J., Ilirska antologija, *Hrvatska revija*, VIII, br. 12, str. 667-669; Zagreb, 1935.
- Z. Milković: Sto godina hrvatske književnosti, *Omladina*, XIX, br. 7, str. 260-261; Zagreb, 1935-1936.
- S. Georgijević: Prvi hrvatski pripovjedači iza preporoda (1850-1880), *Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva*, XVI, br. 4, str. 376-377; Beograd, 1935-1936.
- P. Tijan: Jedno stoljeće hrvatske književnosti u historijskoj perspektivi, *Hrvatska prosvjeta*, XXIII, br. 1/2, str. 61-62; Zagreb, 1936.
- (ie.) [I. Esih]: Englesko odlikovanje zagrebačkog učenjaka. Dr. Slavko Ježić, izabran za člana londonskog "Royal Society of Arts", *Jutarnji list*, XXV, 8770, str. 10; Zagreb, 1936.
- P. P[opović]: Djela Frana Krste Frankopana. Priredio dr. Slavko Ježić, *Prilozi*, XI, br. 2, str. 360-361; Zagreb, 1936.
- (ie.) [I. Esih]: Nova proučavanja života i rada Frane Krste Frankopana, *Obzor*, LXXVII, br. 185, str. 2; Zagreb, 1937.
- N. Škrgić: G. dr. Slavko Ježić, predlaže da Beograd, Zagreb i Ljubljana odrede kakvu godišnju književnu nagradu, *Pravda*, XXXIV, br. 11, 992, str. 6; Beograd, 1938.
- ši. [I. Šiprak]: Novi intendant zagrebačkog kazališta inspektor dr. Slavka Ježića, život i rad dra Ježića na literarnom polju, *Novosti*, XXXII, str. 67, br. 8; Zagreb, 1938.
- B. K[ovačević]: Rasinov Britanik, (prev. Slavko Ježić), *Srpski književni glasnik*, LX, br. 6/7, str. 546; Beograd, 1940.
- B. Kadić: "Francuska lirika", *Omladina*, XXIV, br. 7, str. 174-175; Zagreb, 1940-1941.

- N.F. [Nikolaj Fedorov]: Molière u hrvatskom prijevodu. *Hrvatski narod*, V/1943, br. 655 (12. veljače), str. 2.
- Antun Barac: Putovi hrvatske književnosti. *Hrvatska revija*, XVII, 1944, br. 8, str. 401-411.
- Kruno Krstić: Malo nevezanog i nestručnog razgovora o "Hrvatskoj književnosti" dra Slavka Ježića. *Hrvatski narod*, VI/1944, br. 1099 (3. kolovoza), str. 5.
- Vinko Nikolić: Značajno djelo hrvatske književne poviesti. Razgovor s drom Slavkom Ježićem, piscem "Hrvatske književnosti". *Hrvatski narod*, VI/1944, br. 1022 (29. travnja), str. 6.
- Ton Smerdel: Dr Slavko Ježić: Hrvatska književnost od početaka do danas, *Nova Hrvatska*, 1944, br. 121.
- M. Vidačić: Pseudonimi, šifre i znakovi u hrvatskoj književnosti, *Grada*, br. 21, str. 97; Zagreb, 1951.
- D. Kirilović: Slavko Ježić, Hrvatski putopisci XIX i XX stoljeća, Zagreb, 1955, *Letopis matice srpske*, CXXXII, br. 377, 6, str. 606; Beograd, 1956.
- V. Mađarević, Z. Škreb, N. Milićević, I. Frangeš, V. Gotovac, A. Šoljan: Antologija svjetske lirike, *Glas Slavonije*, Osijek, 16.VII 1957; *Krugovi*, VI, 1957, str. 430-443; *Narodni list*, Zagreb, 29. i 30.VII 1957.
- M. Pavić: Slavko Ježić - Gustav Krklec, Antologija svjetske lirike, *Književne novine*, Beograd, 15.XI 1957.
- V. Mađarević: Slavko Ježić - G. Krklec, Antologija svjetske lirike, *Izraz*, I, br. 12, str. 637-639; Sarajevo, 1957.
- M. Stanić: Slavko Ježić - Gustav Krklec, Antologija svjetske lirike, *Književnost i jezik*, IV, br. 5/6, str. 223-227; Beograd, 1957.
- Milorad Živančević: Ivan Mažuranić, Matija Mažuranić, Dimitrija Demeter, *Letopis matice srpske*, CXXXV, 383, 3, str. 291-293; Novi Sad, 1959.
- ...: Ježić Slavko. *Enciklopedija Jugoslavije*, 4, (Hil - Jugos), Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1960., str. 529.
- (mv) [Miroslav Vaupotić]: Ježić Slavko, *Književni godišnjak*, Zagreb, 1961., str. 97-98.
- P. C. [Pavao Cindrić]: Ježić Slavko, Hrvatsko narodno kazalište 1894-1969: enciklopedijsko izdanje, Zagreb, Naprijed, *Hrvatsko narodno kazalište*, 1969., str. 367.
- Aleksandar Šljivarić: Slavko Ježić, *Croatica*, I, br. 1, str. 436-437; Zagreb, 1970.
- Milorad Živančević: Ježić Slavko. *Jugoslovenski književni leksikon*, Novi Sad, Matica srpska, 1971., str.178.
- V. [Vera] Živančević: Ježić Slavko. *Leksikon pisaca Jugoslavije*, Novi Sad, 1979., 2. sv.: Đ-J, str. 587-588.
- Josip Bratulić: Slavko Ježić ; Izdanja djela Slavka Ježića ; Važnija literatura o Slavku Ježiću. U: Milan Rešetar...et al.: Izabrana djela, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1983., (*Pet stoljeća hrvatske književnosti*; knj. 121/I), str. 373-384.
- Milorad Živančević: Ježić Slavko. *Jugoslovenski književni leksikon*, 2. dopunjeno izd., Novi Sad, Matica srpska 1984., str. 285.
- T. Maš. [Tihomil Maštrović]: Ježić Slavko. *Enciklopedija Jugoslavije*, 2. izd., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1990., sv. 6, JAP-KAT, str. 94-95.
- Valeria Ježić: Bibliografija radova dr. Slavka Ježića : (prema bilješkama auktora priredila supruga gđa Valeria Ježić). U: Slavko Ježić: *Hrvatska književnost*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1993., str. 425-439.
- Dubravko Jelčić: Portret Slavka Ježića. U: Slavko Ježić: *Hrvatska književnost*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1993., str. 405-411.

- Mislav Ježić: Napomena uz drugo izdanje "Hrvatske književnosti" Slavka Ježića. U: Slavko Ježić: *Hrvatska književnost*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1993., str.421-424.
- Slobodan Prosperov Novak: Slavko Ježić ili povijest jedne odsutnosti. U: Slavko Ježić: *Hrvatska književnost*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1993., str.413-419.
- Ivo Frangeš: Slavko Ježić. U: Ivo Frangeš: *Geschichte der kroatischen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 1995., str. 579, 599.
- Dubravko Jelčić: Portret Slavka Ježića. U: Dubravko Jelčić: *Nove teme i mete*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1995. (Nakladnički projekt Verbum Croaticum) (Biblioteka Interpretacije i ogledi ; knj. 4), str. 277-286. Objavljeno i u izdanju Ježićeve *Hrvatske književnosti* 1993. godine.
- Ivica Matičević: Povratak "Hrvatske književnosti od početka...". U povodu 100. godišnjice rođenja Slavka Ježića, znamenitog književnog povjesnika. *Večernji list*, XXXVIII, (31. prosinca 1994. i 1. siječnja 1995.), prilog "Kulturni obzor", br. 46, str. 3.
- Tihomil Maštrović: Ježićev povratak i u kazalište. Malo poznato o velikome hrvatskom povjesničaru. *Večernji list*, XXXIX, br. 11575 (26. studenoga 1995.), prilog "Kulturni obzor", II, br. 91, str. 2.
- ...: Ježić Slavko. *Hrvatski opći leksikon: A/Ž*, Zagreb, 1996., str.421.
- ...: Ježić Slavko. *Hrvatski leksikon*, Zagreb, 1996., I sv. : A - K, str. 545.

Pripremila: Nedjeljka Paro

Kronika znanstvenoga skupa “Znanstveni i književni rad Slavka Ježića”

(Zagreb - Dubrava - Zadar, 19. - 21. listopada 1995.)

Znanstveni skup o Slavku Ježiću povodom 100. obljetnice rođenja organizirali su zajedno Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu, Zavod za povijest hrvatske književnosti HAZU, Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu i Hrvatsko filološko društvo u Zadru, a organizacijsku logistiku pružili su Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

U organizacijskome su odboru znanstvenoga skupa bili (abecednim redom): mr. Zrinka Babić, predsjednica HFD-a u Zagrebu, prof. dr. Stipe Botica, dekan Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, prof. dr. Josip Bratulić, podpredsjednik Matice hrvatske, prof. dr. Vinko Brešić, pročelnik Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, dr. Ante Čović, voditelj Hrvatskih studija, akademik Dubravko Jelčić, prof. dr. Mislav Ježić, prof. dr. Nikica Kolumbić, dekan Filozofskoga fakulteta u Zadru i predsjednik Hrvatskoga filološkog društva u Zadru, prof. dr. Tihomil Maštrović, upravitelj Zavoda za povijest hrvatske književnosti HAZU, prof. dr. Krešimir Nemeć, akademik Dragutin Tadijanović i prof. dr. Gabrijele Vidan.

Skup je održan u Zagrebu i Zadru, a organizaciji se pridružila i rodna općina Slavka Ježića, Dubrava u Moslavini. Tako se prvi dan skupa 19. listopada 1995. održao u Zagrebu, u velikoj dvorani Europskoga doma, u jutarnjoj i popodnevnoj sjednici. Drugi je dan prijepodne organiziran posjet Dubravi, gdje su se održale prigodne svečanosti, a poslijepodne se putovalo u Zadar. Treći se dan znanstveni skup nastavio na Filozofskom fakultetu u Zadru jutarnjom i popodnevnom sjednicom. Četvrti su dan sudionici razgledali povijesne spomenike Zadra pod vodstvom prof. Ratomira Jurića, ravnatelja Arheološkog muzeja u Zadru, a navečer su se vratili u Zagreb.

Prvi su dan prijepodnevnoj i poslijepodnevnoj sjednici predsjedali prof. dr. Stipe Botica, dekan Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, i mr. Zrinka Babić, predsjednica Hrvatskoga filološkog društva u Zagrebu.

Dvorana je bila ukrašena Šulentićevim uljenim portaitom Slavka Ježića, dvama izdanjima njegove “Hrvatske književnosti”, plakatima o skupu i cvijećem na stolu predsjedatelja. U ugođaj su se simbolički uklopile i hrvatska i

europska zastava u dvorani Europskoga doma, koje kao da su opisivale osobu o kojoj je bila riječ.

Pozdravne su govore na otvorenju skupa držali akademik Dubravko Jelčić u ime rektora Sveučilišta u Zagrebu, akademik Ivo Frangeš u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te književnik Joja Ricov u ime Društva hrvatskih književnika i kao član Društva talijanskih književnika.

Bilo je prisutno četrdesetak posjetitelja, uglavnom stručnjaka iz znanstvenih područja kojima se bavio Slavko Ježić, te njegova supruga Valeria, brat Miroslav, sinovi i članovi obitelji.

Osobito je bilo znakovito da se akademik Frangeš u pozdravnome govoru obratio gđi Valerii Ježić i članovima obitelji s obećanjem da će u slijedećim izdanjima njegove "Povijesti hrvatske književnosti", na njemačkom i na hrvatskom, Slavko Ježić dobiti mjesto koje mu pripada, a koje u prvome izdanju propustom nije dobio.

Nakon pozdravnih riječi prvi je referat održao prof. dr. Josip Bratulić. Govorio je o Ježićevu pogledu na prvu polovicu XIX. stoljeća u kontekstu Ježićevih kritičkih izdanja hrvatskih pisaca, njegove "Hrvatske književnosti", njegove *Ilirske antologije*, drugih povijesti hrvatske književnosti i radova o hrvatskoj književnosti XIX. stoljeća, kajkavskoj i štokavskoj. Istakao je razliku između povijesti u Slavka Ježića i događajnice i naglasio da je Ježić razlikovao hrvatski narodni preporod od njegove faze zvane ilirski pokret, i da je jasno prikazao kako je preporod objedinio Hrvate, dao im jezik i pravopis, te ih učinio modernim narodom.

Drugi je govorio prof. dr. Miroslav Šicel. On je dao pregled niza auktora koji su pisali o hrvatskome narodnom preporodu, od Kulakovskoga nadalje. Istakao je književne analize Nehajeva, Barca i Fanceva, i naglasio važnost Ježića u tome slijedu. Iako je Ježić davao veliku znatnost političkim i povijesnim odrednicama zbivanja, naglasio je Šicel, ipak je razradio vrlo preciznu periodizaciju preporoda, pa i pripremnoga razdoblja od 1790., o čemu je dao minucioznu dokumentaciju u svojim radovima.

Treći govornik, mr. Vladimir Horvat, D. I., zašao je u analizu Ježićevih naznaka o daljoj pripravi hrvatskoga preporoda i prije 1790., te govorio o ulasku hrvatskoga jezika u književnost u XIV. st., a osobito o ulozi lekcionara, počevši od lekcionara Bernardina Splićanina iz 1495. u višestoljetnom toku standardizacije hrvatskoga jezika i priprava za narodni preporod u XIX. stoljeću. Nije preskočio ni ulogu gramatičara i leksikografa, naročito Bartola Kašića, koji su posebna tema Horvatovih istraživanja.

Skupinu izlaganja posvećenu hrvatskomu preporodu u djelu Slavka Ježića zaključio je referat prof. dr. Vinka Brešića. On je dao pregled šest priloga Ježića o ilirizmu i preporodu i usporedio ih s radovima Fanceva,

Šurmina i povjesničara prije Ježića. Izdvojio je i teme o uporabi ilirskoga imena, te o odnosu između preporoda i književnoga stila romantizma u hrvatskoj književnosti.

Slijedeća je tematska cjelina na skupu bio tekstološki kritičko-izdava-lački rad Slavka Ježića. O toj je temi prvo govorio akademik Stjepan Babić s jezikoslovnoga gledišta. Uspoređio je Ježićeva dva i jedno Barčevo izdanje djela Augusta Šenoe. Ukazao je na to kako se ne mogu provoditi jezične promjene na izvorniku, kako se nadao Barac, a da se time ne zapadne i u stilističke promjene teksta, a što Ježić s pravom nije prihvaćao. Potom je raspravljao i o granici između jezika i pravopisa (kada se mijenja starinska grafija) koja je gdjekada također stilska (pitanje velikih slova, gdjekada i značenje zareza...).

Zatim je o toj temi, naročito o izdanjima Šenoe, a potom i drugim Ježićevim kritičkim izdanjima, govorila Vida Flaker na osnovi iskustva Zavoda za povijest hrvatske književnosti koji se velikim dijelom posvećivao priređivanju upravo kritičkih izdanja sabranih djela hrvatskih pisaca. Razložila je kako je Ježić znao dati kritički aparat na najbolji način, te kako je u slučaju drugoga izdanja Šenoe još i pridodao monografiju o auktoru koja daje i kronologiju njegova života i rada i objašnjenje svih stvari iz života, kao i sliku povijesti teksta njegovih djela, kako je to kasnije u radu Zavoda zahtijevao od suradnika njegov dugogodišnji upravitelj akademik Tadijanović. Istakla je uzornost, pionirsku ulogu i veliku plodnost Slavka Ježića u kritičko-izdava-lačkome radu.

Poslijepodnevnu je sjednicu otvorio referat dr. Alojza Jembriha o prešu-ćivanoj referencijalnosti u hrvatskoj filologiji. Govorio je o auktorima koji Ježića navode, koliko puta i kojom prigodom, te o slučajevima prešućivanja Ježića, i uopće obavijesti o daljim radovima o nekoj temi, pa i kada se očito radi o izvorima vlastitih obavijesti. Istakao je da je Slavko Ježić sam u tome pogledu primjer znanstvenoga poštenja u navođenju literature kojom se služio.

Slijedeća su tri referata bila posvećena književnomu radu Slavka Ježića. Prvi je govorio prof. dr. Krešimir Nemec o romanu *Brak male Ra*. Uspo- redio ga je s drugim djelima onodobnoga stvaralaštva; Begovićevima, Dona- dinijevima, Zagorkinima, Šimunovićevima ili Vilovićevima. Ocijenio ga je kao djelo koje nema osobite estetske domete, ali je moderno koncipirano u izmjeni narativnih tehnika, izmjeni romana, dnevnika i soneta u slijedu poglavlja. Ono oslikava mondeni svijet u Opatiji i Zagrebu. Izmjenjuje senti- mentalnu storiju i kroniku raspoloženja ljudi u zagrebačkoj sredini nakon prvoga svjetskog rata. Referat je zaključio pregledom šest kritičkih, što ne- gativnih što pozitivnih, osvrtu suvremenika na roman.

Drugi je referat o toj temi iznio g. Branimir Donat. On je zašao i u političku pozadinu npr. negativnih kritika Ježićeva romana (Nevistić...). Usporedio je i mondenu pripovijest *Ljubav na jezeru* sa stilom romana. No ogleđao je pojave mondenosti i suvremenosti i u drugim područjima Ježićeva književnoga rada, npr. u prevodilaštvu (Prévost, Maupassant, Loti...), u izdavanju časopisa, u ulozi pri osnivanju P.E.N.-a, u radu u DKH-u, itd. Dotakao se i najuspjelijega dijela Ježićeva književnoga rada - novela iz života u Dubravi *Životi u sjeni*, koje je po realističko-kritičkome pristupu usporedio s Kolarovim novelama.

O zbirci pjesama *Somnia vitae* govorio je prof. dr. Cvjetko Milanja. Usporedio ju je s novosymbolističkim hrvatskim mladoliricarima (Milković, Polić, Wiesner...) koje odlikuje slatkoća i cizeliranost stila. Sadržajno ju je usporedio sa sutonskim pjesništvom (Sudeta, Šop, Korner...). Razlikovao ju je od katoličke lirike i od socijalističke književnosti onoga doba. Istakao je kultiviranu fakturu Ježićeve lirike i begovićevsko-domjanićevske motive.

Te su teme o književnome stvaralaštvu iznijele i neke pretpostavke Ježićeva prevodilačkoga rada. O Ježićevu prevođenju Molièreovih drama govorile su zatim u zajedničkome referatu mr. Zrinka Babić i dr. Đurđa Škavić. Radi se o prijevodu pet drama u stihu. Tu su Ježićevi prijevodi prekretnica u prevođenju na hrvatski jer napuštaju neprirodno inzistiranje na jambu radi omogućivanja glumcima da na prirodan način izgovaraju tekst, ne napuštajući pritom disciplinu rimovanoga dvanaesterca.

Sljedeća su dva referata bila posvećena Ježićevu odnosu prema drugim književnostima. Prvo je prof. dr. Zvonko Kovač govorio o odnosu Ježićevu prema susjednim slavenskim književnostima u prikazu povijesti hrvatske književnosti. Ustanovio je da Ježić nije nikada izbjegavao obrađivati veze kada su postojale, niti se klonio usporedaba. Spominje tako veze s češkom i slovenskom književnošću, sa srpskom i bugarskom, naravno s bosanskom muslimanskom književnošću, a upušta se otvoreno i u osjetljive teme kao što su usporedba ideja Starčevića i Karadžića, ili jugoslavenski angažman M. Marjanovića.

Posljednji referat prvoga dana iznijela je gđa Irena Stopfer o mnogobrojnim i raznovrsnim romanističkim radovima Slavka Ježića, o njegovoj ulozi u širenju prisutnosti francuske književnosti u Hrvatskoj, o razmjerno slaboj zastupljenosti njegovih radova u romanističkoj biblioteci Odsjeka na kojem je neko vrijeme Ježić i sam bio profesor, i o razmjerno slaboj obaviještenosti studenata o povijesti naše romanistike i o Ježićevoj ulozi u njoj.

Većinu referata pratila je i živa diskusija poslije njih. Osobito se živa rasprava razvila ujutro oko pretpostavaka hrvatskoga preporoda i oko filološke tradicije koja ga je pomogla pripremiti, a poslijepodne oko naravi Ježiće-

vih književnih pokušaja i njihove uloge kao vježbe za visoke domete u prevodilaštvu i u živu prikazivanju povijesnih razdoblja ili života književnika, kao npr. Šenoe. Na poziv prof. dr. Nevenke Brozović opisala je supruga, gđa Valeria Ježić iskustvo političkih pritisaka kojima je njen suprug bio izložen kada je izdavao kritička izdanja hrvatskih pisaca XIX. stoljeća ne želeći im mijenjati jezik.

Drugi je dan organiziran posjet općini Dubrava. U općini je sudionike skupa, ugledne goste i članove obitelji pozdravio načelnik općine g. Nikola Hrastovec. Predstavio im je Dubravu u njenoj burnoj i bogatoj povijesti i danas, i izložio zašto je ona ponosna na Slavka Ježića i zašto s radošću ugošćuje sudionike znanstvenoga skupa o njemu.

Sv. misu u crkvi Sv. Margarete u Dubravi, u kojoj je Slavko Ježić bio kršten, vodio je p. Vladimir Horvat. U propovijedi je nadahnuo govorio o znanstveniku Slavku Ježiću, o njegovim prinosima povijesti hrvatske književnosti, ali i o njemu kao poštenoj i toploj osobi i ocu obitelji, i kao o pjesniku kršćanskoga nadahnuća u nekoliko pjesama, kako za djecu tako i za odrasle. Na misi je pjevao zbor đaka Nadbiskupske klasične gimnazije u Zagrebu.

Poslije sv. mise priređen je posjet školi i priredba u prepunoj dvorani kina. Na priredbi je gđa Danica Cicnjak, nekadašnja profesorica hrvatskoga na školi i najzaslužniji pokretač proslave u Dubravi, s ponosom govorila o Dubravi i o značenju Slavka Ježića za Dubravu. Potom je pozvala djecu iz Dubrave da recitiraju stihove Slavka Ježića, kako one iz zbirke pjesama za djecu *Dodo i Bucu*, tako i one iz zbirke *Somnia vitae*. Djeca su pokazala veliku uvježbanost i zrelost u recitaciji. Najmlađi recitator, Mihaela Mulaček, djevojčica predškolske dobi, predala je cvijeće pred sliku Slavka Ježića, a licitarsko srce predala je njegovoj supruzi Valerii. O znanstvenom liku Slavka Ježića govorio je potom obuhvatno i ujedno vrlo primjereno prilici prof. dr. Vinko Brešić, istakavši i rad i sudbinu slavljjenika pred okupljenima građanima njegove rodne Dubrave i gostima, sudionicima skupa. Na kraju se domaćinima i Dubravcima u ime obitelji zahvalio Mislav Ježić, istakavši dubravskoj djeci kako su se u značaju njegova oca a njihova zemljaka identitet Dubravca, Hrvata uopće, Europljanina (člana europskih učenih društava) i građanina svijeta dopunjavali i nadograđivali, ne dajući mjesta niti ikakvoj lokalnoj skučenosti pogleda, ali niti kakvoj apstraktnoj širini kakvu bi imalo veliko stablo koje bi bilo slabo zbog slaba korijena, te im je zaželio da i oni budu takvi koliko god mogu.

Posjet Dubravi završio je pravom dubravskom gostoljubivom gozdom u Lovačkome domu s mnogim domaćim specijalitetima, a i s posebnom ponudom vegeterijanskih specijaliteta za dio gostiju.

Poslije ručka sudionici skupa vratili su se u Zagreb, gdje su neki ostali, a neki se novi pridružili, i potom pošli na put u Zadar. Poslije puta, za kojega su se u autobusu i za predaha u vožnji već vodile vrlo žive i sadržajne književnopovijesne i književne rasprave, sudionici su se u Zadru smjestili u hotel Kolovare.

Treći dan, u subotu 21. listopada, znanstveni se skup nastavio u svečanoj dvorani Filozofskoga fakulteta u Zadru.

Ujutro su predsjedavali prof. dr. Tihomil Maštrović i doc. dr. Ante Murn. Prof. dr. Maštrović otvorio je jutarnju sjednicu s nekoliko napomena o tome kako je Slavko Ježić vidio ulogu Zadra u hrvatskoj kulturnoj povijesti, i po čemu sve on pripada ne samo Zagrebu i Dubravi, nego i Zadru, Dalmaciji i cijeloj Hrvatskoj. Isto tako, po čemu je Zadar svojom poviješću stekao pravo da se u njemu raspravljaju i svehrvatske teme. U Zadru je usto već održan skup o Mihovilu Kombolu, a i prijedlog za skup o Slavku Ježiću prvo je potekao iz Zadra.

Skup je pozdravio dekan Filozofskoga fakulteta, prof. dr. Nikica Kolumbić, koji je i dao taj prvi prijedlog za skup. Pjesnički nadahnuto skupu se obratio i g. Joja Ricov, predstavnik DKH, književnik i prevoditelj rodom s otoka Ugljana.

Prvi su referati bili posvećeni, kako Zadru i dolikuje, temi starije hrvatske književnosti u Ježićevoj književnoj povjesnici. Prvi je referat iznio prof. dr. Nikica Kolumbić. Govorio je o problemu periodizacije u starijoj hrvatskoj književnosti. Usporedio je Ježićev pristup s Vodnikovim i Kombolovim, kako srednjemu vijeku tako još i više renesansi, za koje je Ježić precizno razlikovao čak pet generacija pjesnika na osnovi pomne analize razvoja književnosti u njihovo doba. Izlagač je naglasio kako se pri nazivima razdoblja Ježić služio kulturnopovijesnim nazivima koji su dijelom tek poslije njegova doba počeli prevladavati u hrvatskoj književnoj povijesti, kao npr. naziv za barok, koji Ježić s pravom zove tako, a ne protureformacijom.

Drugi je govornik bio prof. dr. Franjo Švelec. On je govorio o Ježićevu radu na ostavštini Frana Krste Frankopana, o studiji o Frankopanu i izdanju njegovih pjesama i književnih radova koje je u Beču otkrio Kostrenčić, a Ježić je na njima u 21. godini doktorirao i potom ih izdao. Iako je nedavno izašlo i novo izdanje prof. Vončine koje unosi nova znanja i neka poboljšanja u tekstu, Ježićev prinos na izdavanju ostaje najznatniji korak u našem upoznavanju Frankopanove književne ostavštine.

Potom je govorio prof. dr. Stipe Botica o Ježićevoj obradi narodne književnosti u povijesti hrvatske književnosti. Ustanovio je da je Ježić savjesno upotrijebio izvore koji su do njegova vremena postojali, uvrstio narodnu književnost u svoj pregled, uzeo u obzir i neke etnološke izvore, ali je mo-

gao u svoje vrijeme računati s nekih 50 % corpora hrvatske narodne književnosti jer su mnogi zbornici otkriveni tek poslije 1950., pa je to utjecalo i na razmjerno umanjene znatnosti i zastupljenosti lirike, koja se do danas pokazala osobito vrijednom i donekle karakterističnijom od epike upravo za sačuvano hrvatsko usmeno pjesništvo. Tu njegov prikaz treba osuvremenjenja. No Ježić je k tomu obraćao pažnju i na utjecaj narodnoga pjesništva na istaknute hrvatske pjesnike, npr. renesanse.

Slijedeći je referat mr. Antun Pavešković posvetio značaju hrvatske do-preporodne drame i kazališta u Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti*. Ona se tu javlja od prikazanja u srednjemu vijeku, preko Lucića, Marina Držića, Nalješkovića i Gundulića, pa do pučkih lakrdija i frančezarija u 18. stoljeću, te komedija Tituša Brezovačkoga. Pritom Ježić nije pristajao ni na pozitivizam, ni na esteticizam kao drugi auktori, a pokazao je izrazit interes za konkretne elemente kazališne izvedbe. U njegovoj su povijesti književnosti u vrlo sažetu obliku prisutni skoro svi uvidi današnje teatrologije.

Prof. dr. Krunoslav Pranjić govorio je o znanstvenom diskurzu u Ježićevoj povijesti, a naročito o nedostatku indeksa znanstvenih pojmova, kojih je inače *Hrvatska književnost* puna. Postavio je pitanje, je li Ježićeva književna povijest povijest događaja ili povijest mentaliteta, kakvu su zastupali francuski analisti iza 1929., i je li Ježić znao za njihov pristup povijesti.

Mr. Ivica Matičević govorio je već o temi iz novije književnosti: kako je Slavko Ježić umio prepoznati i nazvati pravim imenom i pojave iz novijega razdoblja. Naročito je riječ bila o ekspresionizmu o kojem je prvi pisao Ljubomir Maraković, a zatim i Josip Bogner i Radovan Vučković, ali ga je Ježić, poznavajući i njemačku književnu povijest i književnoteorijsku misao, smjestio na povijesno mjesto u svojoj knjizi i jasno ga prepoznao i opisao u stvaralaštvu J. Polića Kamova, A. B. Šimića, Josipa Kosora i Miroslava Krleže.

Poslijepodnevoj je sjednici predsjedao prof. dr. Stipe Botica.

Na njoj je prva govorila prof. dr. Gabrijela Vidan o romanističkome radu Slavka Ježića. Govorila je o njegovim prijevodima s francuskoga, izdavanju francuskih pisaca (Ježić, Nagy), o antologiji francuske lirike i o Francuskoj književnosti iz 1928., u kojoj je vidjela utjecaj Lansonova pozitivizma i Brunetiereova pristupa književnim vrstama. Djelo je ocijenila kao spomenik kulture s izrazitim interesom za razumijevanje kulturne pozadine i milieu-a, no takav kakav bi bilo teško ažurirati jer je djelo samo utemeljeno na obilnoj bibliografiji do svojega vremena. Smatrala je da bi ipak nekoliko kopija trebalo staviti u romanističku biblioteku, a da bi se nekim studentima mogla zadati za diplomski ili magistarski rad i neka tema o radu Slavka Ježića.

Potom je prof. dr. Nevenka Košutić-Brozović govorila o Slavku Ježiću kao najzaslužnijem hrvatskom antologičaru na području lirike. Zašla je u povijest njegova prevodilačkoga rada, sve od 14. godine kada je preveo prvu pjesmu na esperanto, i od prvih studentskih prijevoda sa slavenskih jezika, pa do kasnijih s niza jezika, a osobito s francuskoga. Poslije drugoga svjetskog rata doživio je deset najtežih godina. To su inače bile godine velikih prevoditeljskih planova u nas, npr. plana o prevođenju glavnih epova u svjetskoj književnosti. Prozna, dramska i stručna književnost uspješnije su se prevodile od pjesništva, no Slavko Ježić je uspio objaviti *Antologiju svjetske lirike* čak dvaput: prvi put s Krklecom 1954. a drugi put sam 1965. Odbijao je prozni, doslovni ili preslobodni prijevod. Kao filolog s bečkom naobrazbom, tražio je prevođenje s originala kad je god bilo moguće, navodio bi i početni stih na originalu, a kod prijevoda s prijevoda tražio je da se navede i ime prvoga prevoditelja.

Slijedeći je prinos iznio prof. dr. Tihomil Maštrović. Govorio je o doprinosu Slavka Ježića hrvatskomu kazalištu, o kojem se inače malo zna i malo što navodi u našoj teatrološkoj literaturi. Razlozi se za to, međutim, teško mogu naći u struci, jer je Ježić bio vrstan kazališni kritičar, zaslužan intendant HNK-a 1938.-1939. (premijera *Dunda Maroja* u režiji M. Foteza, prva dramska premijera mladoga R. Marinkovića - *Albatros*, nekoliko Shakespearovih drama, 34 opere, gostovanja...), prevodilac kazališnih djela (Molière, Shakespeare), predavač na Državnoj glumačkoj školi (1920.-1929.) i član porote za dodjelu kazališne nagrade Demeter u 13 navrata (nagrađeni: Vojnović, Begović, Strozzi...), koji je zbog svoje temeljitosti postao i auktor jedine problematske knjige iz pera nekoga intendanta u nas *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta*.

Zatim je g. Srećko Lipovčan govorio o shvaćanju povijesti kod Slavka Ježića kao književnoga povjesničara. Istakao je kako je bio znakovit prvotni naslov njegove knjige: *Pregled hrvatske književnosti u okviru narodne povijesti*. Ježićev je pristup hrvatskoj književnosti bio u tome oprečan Barčevu jer tu književnost nije vidio kao dio jugoslavenskoga corpora, nego kao duhovno-povijesnu dimenziju hrvatske narodne povijesti. Ježić nije bio pozitivist, nego sintetičar; nije proučavao mikrostrukture u hrvatskoj književnosti bez okvira, nego je njen okvir, politički i kulturni razvitak Hrvatske, tako jasno ocrtao da je to odredilo sudbinu njegove knjige osudivši je za Jugoslavije na zaborav. *Habent sua fata libelli*.

O prikazu književnosti između dva rata u Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti* govorio je g. Božidar Petrač. Naveo je ranije povjesničare koji su, kao Šurmin i Bogdanović, govorili o hrvatsko-srpskoj književnosti, za razliku od Ujevića i Marakovića. Spomenuo je kasnije književne povjesničare koji su iz

pregleda razdoblja od 1918. do 1945. izostavljali mnoge pisce i pjesnike. Poglavlje o tom razdoblju posljednje je u Ježićevoj knjizi i najkraće. Pa ipak je on i tu pokazao s kolikom temeljitošću, ažurnošću i objektivnošću nastoji prikazati i sebi zapravo suvremenu književnost. Poznato je da nije izostavljao autore koji su do vremena knjige stradali iz političkih razloga ili bili u nemilosti. A isto je tako nastojao makar spomenuti i zadnju, najmlađu književnu generaciju, o kojoj još nije ni mogao mnogo više reći od imena od kojih su neka budila nadu: tako je uvrstio u pregled čak i *Almanah hrvatskih sveučilištaraca* iz 1938., *Liriku hrvatskih sveučilištaraca* iz 1939. i *Zbornik hrvatskih sveučilištaraca* iz 1942.!

Branimir Donat je potom govorio o recepciji *Hrvatske književnosti* Slavka Ježića kod suvremenika. Pregledao je oko desetak kritika posvećenih knjizi, među njima i kritike Antuna Barca i Ljudevita Jonkea. Isto se tako osvrnuo na druge povijesti književnosti izašle za vrijeme rata: Matićevu (slavonska književnost), Kombolovu (starija hrvatska), Halerovu (novija dubrovačka) i Dukatovu (kajkavska). U tom je kontekstu Barčeva uloga kao povjesničara književnosti precijenjena jer je mnoge ljude "stavio izvan optjecaja". Ježić se pak pokazuje kao čovjek koji nije stvarao iz inspiracije, nego zbog zadatka (Velzekova narudžba), ali je umio svoj posao valjano odraditi.

Posljednji je referat iznijela dr. Bruna Kuntić-Makvić. Ona je obradila specifičnu povjesničarsku temu: ilirski ratovi u hrvatskoj književnosti. Dva autora koja su uzimala teme iz ilirskih ratova (Polibijevi prikazi ilirskih ratova čitali su se na zagrebačkoj Akademiji kao dio nacionalne povijesti) obradio je u svojoj *Hrvatskoj književnosti* već Slavko Ježić: Dimitriju Demetera i Antu Tresića Pavičića, a Demetera je i izdavao. Treća je spisateljica mlađa - Flora Došen. Dr. Kuntić-Makvić izložila je njihove različite pristupe temi koja je igrala znakovitu ulogu u hrvatskome preporodu, i potom se s vremenom mijenjala.

I referate u Zadru pratile su prijedpodne i poslijepodne žive rasprave. Neke su od tema rasprava bile: je li Slavko Ježić pisao pozitivističku povijest književnosti, *histoire de la mentalité* ili Sittengeschichte? Kakvi su odnosi između njegovih povijesti francuske i hrvatske književnosti? Koliko ima drugih književnih povjesničara kojih smo uloge također zaboravili? Kakva je bila Ježićeva uloga u kazališnome životu? Kakvi su mu bili teatrološki nazori? Da li ga nije vodilo nadahnuće ili ga je disciplinirano podčinjavao zadatku? Kako shvatiti i opisati njegovu mnogostranu djelatnost? Koje su u njoj niti vodilje?

Rasprave su se nastavile i na svečanoj večeri u hotelu Kolovare, gdje su se izmijenila mnoga iskustva i rodili prijedlozi za neke dalje djelatnosti na polju istraživanja povijesti hrvatske književnosti. Na veliko je odobravanje

naišao prijedlog prof. dr. Tihomila Maštrovića da se nakon tako uspješnoga znanstvenoga skupa ne posustane, nego da se za poticaj književnopovijesnoj znanosti zacrtta plan redovita svakogodišnjega ili dvogodišnjega održavanja simpozija posvećenih hrvatskim književnim povjesničarima, velikanima hrvatske književnosti i kulture, naročito onima koji su pali u nezasluženi zaborav, a da se ti simpoziji u sjećanje na prvi u nizu nazovu "Danima Slavka Ježića". Prijedlog za ime potkrijepljen je često spominjanom činjenicom da upravo Slavko Ježić, koji je i sam poslije bio prešućivan i potiskivan u zaborav, nikoga nije htio ni prešutjeti ni izostaviti iz svoje *Hrvatske književnosti* komu je god u njoj bilo mjesta. Kao prijedlozi za teme slijedećih simpozija spominjani su najprvo Franjo Fancev i Tomo Matić, a zatim i mnogi drugi.

Drugo je jutro pri doručku prof. dr. Maštrović u ime svojega stola iznio prijedlog da se Slavku Ježiću u povodu 100. obljetnice rođenja podigne i spomen-ploča u Zagrebu na zgradi u kojoj je najduže živio i radio.

Poslije doručka sudionici su otišli na obilazak gradom okupanim u suncu, a vodio ih je ravnatelj Arheološkoga muzeja u Zadru, prof. Ratimir Jurić. To je bilo sjajno vodstvo muzejem i gradom koje je pomoglo da se ponovo dožive stara bogatstva toga kulturnoga i sveučilišnoga središta, ali i nove rane koje su Zadru zadane u Domovinskom ratu i višegodišnja opsada u kojoj je živio.

Nakon ručka sudionici iz Zagreba krenuli su na put i vratili se do noći u Zagreb. Vjerojatno će svima ostati u sjećanju neusiljenost, intelektualna živost i radna atmosfera skupa koja je omogućavala da se otvore mnoga nova pitanja i novi obzori starije i novije hrvatske književnosti i njene historiografije, i koja je svjedočila o tome da na tome polju ima još vrlo mnogo posla, ali ima i nekih dobro zacrtanih putova istraživanja, a da ima i snaga - osobito je vrijedno da ih ima i među mlađim ljudima, koji imaju volje, znanja i sposobnosti da odgovore na izazov takva posla. Svi su se rastali s osjećajem, ne samo da su završili vrijednu dionicu posla, nego vjerojatno još i više - da su bacili sjeme za budući rast i rad.

Skup je bio dobro popraćen vijestima u glasilima, a naročito na Hrvatskoj televiziji i radiju.

Možda je dijelom odjek uspješne suradnje na skupu i to što su se potom u rodnoj Dubravi okupili građani predvođeni neumornim entuzijastom gospođom Danicom Cicnjak, te načelnikom g. Nikolom Hrastovcem i uspješnim poduzetnikom, g. Ivom Kutnim, i odlučili podići spomenik svojemu Dubravcu Slavku Ježiću u parku uz crkvu Sv. Margarete.

U međuvremenu su i izrada spomen-ploče s reljefom za zgradu u Medulićevoj 5 u Zagrebu i izrada poprsja za spomenik u Dubravi povjereni

vrstnomu akademskom kiparu g. Mladenu Mikulinu, a rješenje za spomenik poznatomu zagrebačkom arhitektu podrijetlom iz Dubrave, dipl. ing. Bran-ku Siladinu.

U Zagrebu je u Medulićevoj ulici broj 5, dne 30. rujna 1996. postavljena spomen ploča s reljefom dr. Slavka Ježića.

Na ploči je uklesan slijedeći tekst:

U OVOJ JE KUĆI ŽIVIO I RADIO
OD 1938. DO 1954.
HRVATSKI KNJIŽEVNI POVJESNIČAR,
KROATIST, ROMANIST,
SVEUČ. PROF., INTENDANT HNK,
FILOLOG I KNJIŽEVNIK

SLAVKO JEŽIĆ
DUBRAVA 17. II. 1895. - ZAGREB 5. V. 1969.

O 100. OBLJETNICI ROĐENJA
HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO

Na svečanosti povodom postavljanja ploče govorili su prof. dr. Tihomil Maštrović, upravitelj Zavoda za povijest hrvatske književnosti HAZU i mr. Zrinka Babić, predsjednica Hrvatskoga filološkog društva.

Na slici: postavljanje spomen ploče Slavku Ježiću u Medulićevoj ulici broj 5, u Zagrebu.

U nedjelju 29. rujna 1996. u Dubravi u Moslavini, rodnom mjestu dr. Slavka Ježića, podignut je spomenik dr. Slavku Ježiću, rad akademskog kipara Mladena Mikulina. Trg ispred crkve sv. Margarete isprojektirao je arh. Branko Siladin, a izradu spomenika financirao je g. Ivan Kutni. Glavni organizator svečanosti koja se održala uz Dan općine Dubrava bila je gospođa Danica Cicnjak.

Na svečanosti otvaranja govorili su akademik Stjepan Babić i prof. dr. Miroslav Šicel.

Na slici: spomenik Slavku Ježiću u Dubravi, rad akademskog kipara Mladena Mikulina.

Spomenik prešućivanomu

(Govor pri otkrivanju spomenika u Dubravi)

Dragi Dubravci, dragi članovi obitelji Slavka Ježića, dragi uzvanici i gosti, dragi poštovatelji djela Slavka Ježića, a mislim da smo to svi koji smo ovdje, zapala mi je ugodna dužnost da otkrijem spomenik Dubravcu Slavku Ježiću, ali moram odmah reći da to nije obično otkrivanje spomenika jer se spomenici obično otkrivaju čovjeku za kojega svi znaju pa onda i znaju da je red da mu se postavi i otkrije spomenik. Vi Dubravci znate, uža kulturna javnost zna tko je bio Slavko Ježić, pogotovu nakon prošlogodišnjega znanstvenoga skupa, ali šira javnost ne zna i kad bude ovo prikazano u javnim glasilima, mnogi će se zapitati tko je to Slavko Ježić. A da je živio u sretnije doba, nitko se školovan ne bi zapitao, jer je Slavko Ježić djelovao na društvenome području koje je samo po sebi istaknuto i izloženo pogledu javnosti, a ostavio je iza sebe tako snažan trag da bi u normalnim prilikama za njega znali svi školovani.

Slavko Ježić ima 312 bibliografskih jedinica, od toga 126 knjiga, 13 izvornih, od čega četiri književnoumjetničke, 9 stručnih, među njima jedna kapitalna, *Hrvatska književnost*, 27 knjiga prijevoda i 86 knjiga koje je priredio. Već je to dovoljno za spomenik. Ako uzmemo da jedna knjiga ima prosječno dva centimetra, to bi bio stupac od dva i pol metra, a koliko bi tek učinio da je mogao raditi koliko je imao snage i znanja! Ali on do kraja života nije živio u normalnim prilikama i nije mogao dati od sebe što bi inače dao.

U najzrelijim godinama njegova života nad njegov se rad nadvila pogubna sjena komunističkoga zatiranja hrvatskih stvaralačkih snaga. Kad su došli dani komunističke diktature, imao je pedeset godina, i da nije bilo toga, sigurno je da bi učinio mnogo više ili važnije nego li je učinio. Može se odmah postaviti pitanje: zar se može više učiniti nego li je učinio Slavko Ježić, jer je i ovako mnogo učinio? Slavko bi Ježić mogao! Iako je diktatura pogubna pojava sama po sebi, kod nas je bila pogubnija nego u drugim jednonacionalnim državama u kojima nije došla do vlasti vlastitom ratnom pobjedom i u tako raznorodnoj državi. Kod nas je komunistička diktatura imala još jedno lice, jer je uz komunističko imala i srpsko lice, koja često sažimamo u pridjevu srbokomunistički. Iako ne volim taj izraz, iako sam ga, mislim prvi put javno upotrijebio ovdje, ipak ga ne mogu mimoći.

Dok je komunistička diktatura imala zadatak zatirati sve što je nekomunističko, naša je uz to imala zadatak zatirati sve što je hrvatsko. Ne znam okolnosti u kojima su uništene zalihe Ježićeve knjige *Hrvatska književnost*, ali je malo vjerojatno da bi se to dogodilo u jednonacionalnoj komunističkoj državi. Paliknjige, kako ih je njegov sin Mislav dobro označio, spalili su tu knjigu s dvostrukom radošću, što pale nekomunističku i hrvatsku knjigu. Zamislite lik Slavka Ježića u očima hrvatske javnosti da su svi izdani primjerci njegove knjige došli na tržište.

Do svoje pedesete napravio je prvu cjelovitu povijest hrvatske književnosti s iscrpnom bibliografijom, koja još uvijek ne samo da na hrvatskome jeziku nije nadmašena boljom, nego još uvijek i nema takve koja bi je u cjelini dosegula. Da je za vrijeme proteklih pedeset godina Ježićeva *Hrvatska književnost* doživljavala nova i nova izdanja, a znajući Slavka Ježića koliko ga znamo, sigurni smo da bi svako novo izdanje bilo bolje, veće i savršenije. Ta je knjiga spomenik sama za sebe, a kakva bi tek bila da je usavršavana i da je djelovala kako bi po svojoj naravi djelovala!

Jedan je od najvećih kulturnih komunističkih grijeha bilo zaustavljanje kulturnih motora ili dopuštanje rada s djelomičnim kapacitetom ili s punim, ali pod velikim pritiskom što je po učinku jednako prethodnom.

Ne znam za koje od trojega da kažem da je bilo primijenjeno na našem svečaru, ali ne bih pogriješio kad bih rekao sve troje iako je to u sebi nelogično. Jer Slavko Ježić bio je kulturni motor, sam veliki znalac i poslanik i veliki pokretač zajedničkih djela. U tome je zamahu svakako zaustavljen. Budući da mu je bilo dopušteno neko djelovanje, ne možemo reći da je bio zaustavljen potpuno, ali možemo reći da mu nije bilo dopušteno da djeluje svom snagom, nego samo jednim dijelom i to pod velikim opterećenjem. Što bi on učinio da je mogao slobodno djelovati, teško je danas reći, pogotovu meni koji nisam živio u njegovoj blizini, koji za svoga fakultetskog školovanja jedva da sam i čuo za Slavka Ježića, iako sam inače morao učiti, i ne samo učiti, nego i dobro znati za njega, učiti za ispit iz njegove knjige, ali nisam čuo za nju, a da sam i čuo, teško da bi mi bila dostupna. Sigurno je da bi Slavko Ježić u boljim prilikama napravio mnogo više, jer i ono što je napravio, to je mnogo. Brojke koje sam spomenuo već su goleme. Napisao je 312 bibliografskih jedinica, ali od toga do 1945. 252, a poslije samo 60. Ako uzmemo od prvih pjesmica u 13. godini pa do svoje 50. godine pisao je po 7 jedinica godišnje, a poslije jedva tri. Recimo da pjesnik ne bi bio veći, pa i književnik, da tomu nije smetao komunizam, iako je i to uvjetno, sigurno bi bio veći književni teoretičar i povjesničar jer je sigurno da ne bi toliko prevodio, nego bi svoju energiju usmjeravao prema stvaralačkim

i krupnijim poslovima. Poslije 1945. nema stručnih knjiga, sve su prijevodi koje je priredio za tisak ili priređene knjige hrvatskih pisaca za tisak.

Ne može se samo pretpostavljati da bi napravio mnogo više na književnoteoretskoj i na književnopovijesnoj razini, nego možemo biti sigurni u to, jer mu je u rukopisu ostala *Hrvatska književnost u 19. stoljeću* i tri pripremljene knjige Jagićevih djela.

Sigurno je da bi više napravio i na izdavačkome području. Ali nemojmo o onome što bi napravio da je živio u sretnijim vremenima, recimo da je vremenu usprkos napravio mnogo, toliko mnogo da je zaslužio i veći spomenik od ovoga. Evo, pogledajmo ga.

Na slici: Članovi obitelji dr. Slavka Ježića pred spomenikom u Dubravi. S lijeva na desno: sinovi Hrvoje i Mislav, brat Miroslav, supruga Valeria i sin Branko.

Pozdravna riječ pri otkrivanju spomenika u Dubravi

Govoriti o Slavku Ježiću kao o - prvenstveno - književnom kritičaru, esejisti i književnom povjesničaru, jednostavno je nemoguće bez spoznaje temeljne činjenice: Slavko Ježić je bio istodobno i pjesnik i pripovjedač i romanopisac; izvanredni antologičar, kazališni čovjek, jedan od prvih naših izdavača kritičkih izdanja djela hrvatskih pisaca (sjetimo se samo Šenoina opusa u Ježićevoj pripremi!); bio je nadasve izvanredan prevoditelj s nekoliko jezika; bio je, ne zaboravimo, ne samo kroatist, nego i romanist.

O svoj širini Ježićevih kulturnih, komparativnih, književno-povijesnih, filoloških pogleda i ostvaraja imali smo prilike čuti prije godinu dana na znanstvenom skupu posvećenom stotoj obljetnici rođenja Ježićeva. Pokazalo se upravo tom prilikom koliko smo dosad ostali dužni tom neumornom pregatelju na polju hrvatske kulture u najširem značenju te riječi, na području književne historiografije, posebno hrvatske, u užem smislu.

I baš ovim povodom, sretnom i radosnom okolnošću kad otkrivamo spomenik tom nezaobilaznom u našim literarnim proučavanjima hrvatskom i književniku i znanstveniku - valja se podsjetiti na neka najvrijednija njegova ostvarenja kojima se i nametnuo hrvatskoj, posebno književnoj historiografiji. U društvu tako značajnih suvremenika kao što su bili Franjo Fancev, Mihovil Komobol, Antun Barac i Ljubomir Maraković, Ježić - mada dosad nedovoljno valoriziran i ocjenjen - ravnopravno je sudjelovao aktivno svojim djelom na promičbi hrvatske kulture i književnosti tijekom svog stvaralačkog puta sa svim spomenutim književnim povjesničarima kroz više od tridesetak godina ovog našeg stoljeća.

Obogaćen kao romanist i vrsni poznavatelj mnogih jezika i kultura europskih naroda - s najznačajnijim dosezima njihovim - Ježić je umio tu riznicu svog znanja i spoznaja izvanredno skladno ukomponirati u vlastita problematiziranja i istraživanja hrvatskog kulturnog i književnog stvaralaštva. Kod toga treba imati u vidu neosporivu činjenicu: Ježić svaki umjetnički literarni fenomen, opus ili pojedinačno djelo pisca o kome piše ili cijela književna razdoblja, neprekidno promatra u pupčanoj vezi s *povijesnom* podlogom, korijenom nacionalnog identiteta iz kojeg je djelo nastalo. To je ključno ishodište svakolikih Ježićevih analiza hrvatske književnosti: to je činjenica koja nam omogućuje jedan od bitnih pristupa njegovim znanstvenim radovima o književnosti u Hrvata.

Predugo bi, za ovu priliku, trajalo razmatranje svih relevantnih Ježićevih radova s tematikom iz hrvatske književnosti. Zato ću ovdje izreći riječ, dvije samo o dva, ali kapitalna njegova rada s kojima si je i osigurao vrhunsko mjesto u hrvatskoj znanosti o književnosti.

Radi se, prije svega, o njegovim studijama o hrvatskom narodnom i književnom preporodu. Dvije su temeljne teze na kojima Ježić u svojim studijama inzistira. Prva je teza da period od 1790. do 1830. kao priprema za sam pokret ima izrazito hrvatsko obilježje, što jednako vrijedi i za post-pokretno doba do 1842. do 1849. što znači da je Gajeva slavenska i južno-slavenska (ali iz političkih razloga) zabluda svedena tek na kratki period samog ilirskog pokreta od 1830. do 1843. godine. Istodobno, Ježić daje i ozbiljan doprinos i periodizaciji hrvatske književnosti. Promatrajući njezin razvitak kroz tri cjeline: srednjovjekovno doba, 16. do 18. stoljeća zaključno, te treći period koji otpočinje upravo od narodnog preporoda, Ježić početak ove treće razvojne faze također sagledava u tri dijela. Pripremno razdoblje (1790. - 1830.), kad je "i službena i neslužbena Hrvatska težila za slogom i sjedinjenjem svih Hrvata", slijedi "preporodno svitanje od 1830. do 1835.", zatim "ilirski pokret" do 1842., i na kraju dolazi "izgrađivanje hrvatskog preporoda" do 1849. godine.

Drugi je za književne povjesničare nezaobilazni rad Ježićev poznata knjiga: *Hrvatska književnost od početka do danas (1100. - 1941.)* iz 1944. Riječ je o povijesnom pregledu hrvatske književnosti promatrane - Ježić je to među prvima u nas učinio - kao književnost koja ima svoj neprekinuti kontinuitet od 11. stoljeća do naših dana. Izbjegavši tako danas već posve zastarjelu i neprirodnu podjelu hrvatske književnosti na tzv. stariju i tzv. noviju književnost od početaka do danas: neprestano ispreplitanje estetskog i povijesnog, umjetnički nadahnutog, i istodobno u službi očuvanja narodnog hrvatskog identiteta - kroz stoljeća - i bez prekida.

Jednom riječi, Ježićev doprinos hrvatskoj kulturnoj, u cjelini na čitavom nizu područja, a književnoj historiografiji posebno, nesumnjiv je: i ne samo u smislu autorova osjećaja za minuciozno pronalaženje i izbor dokumentacijskog materijala, nego i kao uspješno kreativno osmišljavanje pronađene građe.

Stoga je i ovaj spomenik samo jedan izvanjski, manifestacijski vid poštovanja i uvažavanja književno-povijesnog i općekulturnog djelovanja profesora Slavka Ježića. Predstoji, dakako, i to kao naša obaveza, i ozbiljni, analitički, znanstveni pristup njegovu djelu u cjelini.

III. *Kazalo imena*

A

Adamović, Julije 150, 170
 Alfirević, Fran 131, 134,
 135
 Andrić, Nikola 42, 69, 143,
 145, 150, 157, 158,
 162, 163
 Anđelar, učenik Metodijev
 92
 Arnold, Đuro 112
 Augustinčić, Aleksandar
 159

B

Babić, Ljubo 159, 177
 Babić, Stjepan 117, 222,
 231, 232
 Babić, Tomo 55
 Babić, Zrinka 155, 166,
 220, 223, 230
 Babukić, Vjekoslav 26
 Bach, Alexander 20, 113
 Badalić, Josip 80
 Balzac, Honoré de 152,
 168, 169
 Bandulavić, Ivan 34, 35
 Barac, Antun 11, 18, 28,
 49, 56, 57, 72, 76,
 81, 100, 119, 120,
 121, 122, 124, 125,
 127, 128, 129, 145,
 191, 192, 194, 195,
 221, 222, 228, 235
 Baraković, Juraj 42, 53
 Baranović, Krešimir 176,
 177
 Baričević, Adam Alojzij
 192, 195
 Barrés, Maurice 100, 131
 Basselin, Olivier 168
 Batušić, Nikola 183
 Batušić, Slavko 176, 185
 Baur, Harry 179
 Bédier-Hazard, Joseph
 147, 148

Begović, Milan 135, 137,
 138, 139, 140, 141,
 186, 222, 227
 Bekavac, Stipe 180
 Benešić, Julije 176, 178,
 189
 Benetović, Martin 53, 62
 Bernard, sv., 60
 Bernardin Splicićanin 34,
 35, 221
 Billy, André 149
 Biščević, Hadži Rustambeg
 93
 Bogdanović, David 69
 Bogdanović, Milan 155,
 156, 227
 Bogišić, Baltazar 43
 Bogner, Josip 70, 80, 82,
 83, 84, 85, 86, 87,
 226
 Bogner-Šaban, Antonija
 80
 Bogović, Mirko 112, 194
 Bonifačić, Antun 131, 134,
 135
 Bošković-Stulli, Maja 41
 Botica, Stipe 39, 220, 225,
 226
 Branković, despota 43
 Bratulić, Josip 9, 80, 220,
 221
 Braudel, Fernand 102,
 103, 105, 106
 Brecht, Bertolt 82
 Bréton, André 100, 101
 Brešić, Vinko 23, 220,
 221, 224
 Brezovački, Tituš 56, 65,
 177, 226
 Brežnik, Pavel 140
 Brinkmann, Richard 82
 Broz, Ivan 194
 Brozović, Dalibor 118,
 121
 Brunetière, Ferdinand
 147, 226
 Bučar, Franjo 69
 Budak, Mile 74

C

Car, Viktor Emin 138, 144
 Carloni, J.-C. 151
 Carrillo, Alfons 36
 Cesarec, August 75, 84
 Cesarić, Dobriša 119, 131,
 134, 135
 Cettineo, Ante 131, 134,
 135
 Cicnjak, Danica 224, 229,
 231
 Ciraki, Franjo 112
 Crescente, v. Leopold,
 Vilim
 Croce, Benedetto 100

Č

Čengić, Dedaga 93
 Čengić, Smail-aga 20, 93
 Čović, Ante 220
 Čuka, Jakov (pseud:
 Čedomil, Jakša)
 132

D

D'Annunzio, Gabriele 100
 Dante, Alighieri 112
 Dayre, Jean 145
 Dean, Ante 178
 Deanović, Mirko 145
 Della Bella, Ardelio 34
 Delorko, Olinko 131, 134,
 135
 Demeter, Dimitrije 188,
 194, 228
 Derečkaj, Ivan 194
 Desportes, Philippe 151
 Dinić, Mihajlo J. 191
 Divković, Matija 45, 63
 Domjanić, Dragutin 135,
 194

Donadini, Ulderiko 75,
83, 84, 85, 86, 87,
131, 137, 222
Donat, Branimir (pravo
ime Tvrtko Zane)
223, 228
Doré, Gustave 169
Dorival, Bernard 152, 167
Dostojevski, Fjodor
Mihajlovič 179, 183
Došen, Flora 228
Dražković, Janko 19, 26
Držić, Džore 45, 51, 52,
62, 110
Držić, Marin 45, 52, 62,
63, 65, 176, 178,
226
Du Bellay, Joachim 168
Dujšin, Dubravko 176,
186
Dukat, Vladoje 228
Dumas, Alexandar 144

DŽ

Džambo, Jozo 102

Đ

Đamić, Antun 62
Đurđević, Ignjat 55

E

Empson, William 64
Eshil 161
Euripid 161

F

Fancev, Franjo 9, 11, 12,
14, 18, 20, 21, 23,
28, 45, 51, 52, 80,
191, 221, 229, 235

Fayolle, Roger 151
Feldman, Miroslav 177,
186
Filloux, Jean-C. 151
Flaker, Aleksandar 83, 84
Flaker, Vida 222
Fortis, Alberto 42
Fotez, Marko 159, 176,
177, 178, 180, 185,
187, 227
France, Anatole 168
Frangeš, Ivo 27, 28, 46,
49, 77, 81, 84, 194,
195, 221
Frankopan, Fran Krsto 31,
43, 45, 50, 55, 65,
103, 107, 108, 109,
110, 111, 112, 113,
114, 115, 116, 167,
192, 193, 225
Frankopan, ob. 113

G

Gaj, Ljudevit 18, 19, 20,
23, 24, 25, 26, 36,
94, 95, 96, 121, 236
Galović, Fran 131
Gavazzi, Milovan 39
Gavella, Branko 80, 161,
166, 177, 178, 180,
186, 187
Georgijević, Krešimir 192,
195
Gerić, Vladimir 155, 158,
162, 163, 164, 165,
185
Gjalski, Ksaver Šandor
117
Goethe, Johan Wolfgang
155, 178
Goldoni, Carlo 179
Golub, Ivan 128
Gorazd, učenik Metodijev
92
Gozzano, Guido 131
Grabovac, Filip 55

Grgec, Petar 41, 43
Gsell, Paul 168
Guarini, Battista 110
Gundulić, Ivan 50, 54, 55,
63, 64, 178, 226

H

Habdelić, Juraj 34
Hadrovics, László 124
Haler, Albert 54, 80, 100,
228
Harambašić, August 155
Harašić, Sergije 159
Hausmann, Franz Josef 34
Heilman, R. B. 64
Hektorović, Petar 42, 52
Hercigonja, Eduard 193,
194, 195
Hergešić, Ivo 145, 155,
156, 157, 158, 160,
161, 163, 164, 166,
170
Hinković, Hinko 97
Hofmann, Herbert 159
Horvat, Franjo Kiš 192
Horvat, Vladimir 31, 34,
35, 36, 93, 221, 224
Hrabar, Črnorizac 92
Hrastovec, Nikola 224,
229

I

Ilešić, Fran 113
Ivakić, Jozo 186
Ivanišević, Frane 39
Ivanošić, Antun 55
Ivšić, Radovan 159
Ivšić, Stjepan 11, 14, 100,
110, 186, 191

J

Jagić, Vatroslav 50, 69, 90,
100, 109, 110, 112,
113, 114, 193, 194
Jakšići, braća 43
Jambrešić, Andrija 34
Jarnevićeva, Dragojla 124
Jelčić, Dubravko 27, 28,
32, 70, 80, 220, 221
Jembrih, Alojz 191, 222
Ježić, Branko 234
Ježić, Hrvoje 234
Ježić, Miroslav 234
Ježić, Mislav 220, 221,
224, 233, 234
Ježić, Valeria 182, 221,
224, 234
Joan, egzrah 92
Jonke, Ljudevit 228
Jurić, Marija Zagorka 137,
222
Jurić, Ratomir 220, 229
Jurković, Janko 112

K

Kačić Miošić, Andrija 42,
46, 55
Kamov, Janko Polić 84,
85, 86, 87, 133, 226
Kanavelić (Kanavelović),
Petar 55
Kanižlić, Antun 55
Kapetanović, Amir 97
Karabegović, Avdo 93
Karadžić, Vuk Stefanović
34, 42, 43, 44, 95,
223
Karaman, Ljubo 47, 93
Karlo IV 93
Karnarutić (Krnarutić),
Brne 53, 63
Kašić, Bartol 34, 35, 36,
38, 221
Kaštelan, Lada 161

Katalinić - Jeretov, Rikard
110
Katančić, Matija Petar 55
Katičić, Radoslav 34, 39
Katon 60
Kavanjin, Jerolim 33, 55
Khuen Héderváry, Károly
96
Klaić, Vjekoslav 100, 113
Kliment, učenik Metodijev
92
Kliment VI 93
Kocel, knez 91
Kolar, Slavko 75, 223
Kolumbić, Nikica 49, 220,
225
Kombol, Mihovil 49, 50,
51, 53, 54, 55, 56,
57, 72, 80, 100, 115,
192, 193, 194, 195,
225, 228, 235
Konstantin, (Ćiril) 91
Kopitar, Jernej 34
Korajac, Vilim 112
Korner, Jeronim 131, 132,
134, 135, 223
Kosor, Josip 84, 138, 168,
194, 226
Kostinčer, Inge 159
Kostrenčić, Ivan 107, 108,
109, 110, 192, 225
Košutić, Sida 131, 134,
135
Košutić-Brozović, Nevenka
175, 185, 224, 227
Kovač, Zvonko 89, 223
Kovačević, Krešimir 179
Kovačić, Ante 118, 120
Kovačić, Ivan Goran 75
Kovačić, Vladimir 180
Kozarčanin, Ivo 100, 140
Krajačević, Nikola 34
Kraljević, Miroslav 124
Kraljević, Marko 43
Kravar, Zoran 45, 115
Krčelić, Adam Baltazar 56
Krešvljaković, Hamdija
69

Krešić, Stjepan 170
Krišković, Josip 156
Krklec, Gustav 84, 227
Krleža, Miroslav 12, 14,
74, 75, 83, 84, 85,
86, 87, 97, 117, 132,
134, 135, 186, 226
Kugli, Stjepan 182
Kuhačević, Antun 55
Kukuljević-Sakcinski, Ivan
25, 26, 39, 47, 100,
109, 110, 113
Kulakovski, Platon 17, 18,
20, 21
Kulenović Staroselac,
Huseinbeg 93
Kulundžić, Josip 84, 85,
186
Kumičić, Evgenij 112, 144
Kumičić, Tomo 137
Kuntić-Makvić, Bruna 228
Kušan, Vladimir 131
Kurelac, Fran 18, 43
Kuripešić, Benedikt 42
Kutni, Ivan 229, 231
Kuzma, pop 92

L

La Fontaine, Jean de 150,
152, 168, 169
Labé, Louise 168
Laginja, Matko 47
Lamartine, Alphonse de
141
Lang, Milan 39
Langer, František 178
Lanson, Gustave 146, 149,
151, 226
Laštrić, Filip 55
Larbaud, Valery 101, 143,
144
Le Bon, Gustave 152, 167
Lendić, Ivo 131, 132, 134,
135
Leopold, Vilim 110
Lešić, Zdenko 91

Levi, Cesare 158
Lipovčan, Srećko 227
Lipovac 139
Lisinski, Vatroslav 179
Livadić, Branimir 72
Lopašić, Radoslav 109,
113
Lord, Albert Bates 42
Lorković, Ivan 167
Loti, Pierre 223
Lovretić, Josip 39
Lozovina, Vinko 50, 69
Lucić, Hanibal 52, 62, 226
Lukjanenko, Ja. M. 113

M

Maixner, Rudolf 141, 145
Majer, Vjekoslav 131, 134,
135
Mandrović, Adam 160
Maraković, Ljubomir 69,
70, 71, 72, 74, 80,
81, 82, 83, 84, 85,
86, 87, 100, 226,
227, 235
Maretić, Tomo 42, 158,
160, 162, 164, 165
Marino, Giambattista 110
Marinković, Ranko 177,
187, 227
Marjanović, Milan 97, 100
Marković, Franjo 112, 121
Marulić, Marko 12, 33, 51,
52, 110, 161
Maštrović, Tihomil 175,
220, 225, 227, 229,
230
Matan, Branko 111
Matičević, Ivica 79, 226
Matić, Tomo 80, 109, 113,
228, 229
Matijašević, Marijan 186
Matijaš, kralj 43
Matoš, Antun Gustav 85,
100, 117, 120, 131

Matvejević, Predrag 117
Maupassant, Guy de 152,
168, 169, 223
Mažibradić, Oracije 53
Mažuranić, Ivan 194
Mažuranić, Matija 20, 194
Mažuranić, Antun 47
Medini, Milorad 69, 194
Menčetić, Šiško 51, 52,
110
Menéndez, Ramon Pidal
148
Mesarić, Kalman 84, 159,
169, 178, 184, 185
Mešeg, Branko 159
Metodije 91, 92
Metternich, Clemens
Wenzel Lothar 20
Miaszkowski 93
Mihalić, Stjepan 140
Mikalja, Jakov 34
Mikloušić, Tomo 56
Mikulín, Mladen 230, 231
Milan, Nikola 158
Milanja, Cvjetko 131, 223
Milčetić, Ivan 17, 59, 109,
191
Miletić, Stjepan 155, 180,
186
Milković, Zvonko 131, 223
Molière 65, 146, 150, 152,
155, 156, 158, 159,
160, 161, 162, 165,
166, 168, 169, 170,
183, 184, 185, 187,
188, 223, 227
Mornet, Daniel 149, 151
Mrkonjić, Zvonimir 111
Mrnavić, Ivan Tonko 63
Mulaček, Mihaela 224
Muradbegović, Ahmed 84,
85
Murko, Matija 42
Murn, Ante 225
Muschg, Walter 82
Musset, Alfred de 137

N

Nagy, Josip 146, 150, 226
Nalješković, Nikola 52, 62,
63, 226
Naum, učenik Metodijev
92
Nazor, Vladimir 75, 182,
183
Nehajev, Milutin 18, 123,
221
Nemčić, Antun 20, 177,
194
Nemec, Krešimir 220, 222
Neralić, Tomislav 179
Nevistić, Ivan 140, 141,
223
Nikolić, Ferdo 137
Nučić, Hinko 177

NJ

Njogoš, Petar Petrović 97

O

Ogrizović, Milan 177, 179,
180, 186
Oraić-Tolić, Dubravka 83
Oriovčanin, Luka Ilić 39,
47
Ožegović, Metel 26
Ožegović, Stjepan 19

P

Pagnol, Marcel 179
Palmotić, Junije 55, 64
Palmović, Andrija 112
Paro, Georgij 161, 166
Parry, Milman 42
Pavešković, Antun 59, 226
Pavić, Armin 69
Pavić, Emerik 55

Pavletić, Vlatko 119
Pavličević, Dragutin 39
Pavličić, Pavao 85
Pavlović, Teodor 94
Pelegrinović, Mikša 62
Pergošić, Ivan 63
Perrault, Charles 150, 170
Petar, sin Simeunov 92
Petar Veliki 34, 93
Petrač, Božidar 227
Pettan, Hubert 179
Pfanova, Dora 131, 134,

135

Polibije 228
Polić, Nikola 131, 223
Popović, Bruno 97
Popović, Pavle 114
Pranjić, Krunoslav 99, 226
Preradović, Petar 134, 177
Prévost, Marcel 144, 150,
168, 169, 223
Pribić, Nikola 124, 192,
195
Prohaska, Dragutin 69,
100, 193
Proust, Marcel 145, 168
Rpić, Tomislav 84

R

Racine, Jean 161
Rački, Franjo 18, 19, 109,
112, 113
Radić, Antun 39
Ranjina, Dinko 34, 53, 151
Rapić, Đuro 55
Rast, Ivan 181
Rastislav 91
Ravlić, Jakša 31, 80
Reichmann, Oskar 34
Relković, Matija Antun 42,
55
Rešetar, Milan 23, 44, 64,
80, 191
Rey, Etienne 185
Ricov, Joja 221, 225

Rihtman-Auguštin, Dunja
102
Rimbaud, Arthur 131
Rodenbach, Georges 131
Rolland, Romain 168, 170
Ronsard, Pierre de 168
Rošić, Neva 164
Rožić, Ferdo 113

S

Sachs, Milan 186
Sainte-Beuve, Charles A.
100
Sasin, Antun 53
Sava, učenik Metodijev 92
Scherzer, Ivan 43
Schneider, Artur 186
Schopenhauer, Arthur
100
Seignobos, Charles 167
Senečić, Geno 178
Shakespeare, William 155,
158, 159, 161, 162,
166, 178, 182, 183,
184, 185, 227
Sibinjanin, Janko (Hunyadi
János) 43
Siladin, Branko 230, 231
Simeon, Rikard 161, 166
Simeun, car 92
Skerlić, Jovan 97
Skok, Petar 145
Slabinac, Gordana 83, 84
Slamnig, Ivan 45
Smičiklas, Tadija 18
Smodek, Matija 19
Sofoklo 161
Solar, Milivoj 85
Solitro 42
Sović, Ivan 117
Spaić, Kosta 155
Staiger, Emil 82
Stamać, Ante 166
Starčević, Ante 95, 112,
223

Stopfer, Irena 167, 223
Strohal, Rudolf 69
Strossmayer, Josip Juraj
96, 112
Strozzi, Tito 84, 85, 177,
178, 182, 183, 186,
227
Sudeta, Đuro 131, 132,
134, 135, 140, 223
Sue, Eugène 144
Sušnik, Franjo 140
Synek, Emil 178

Š

Šafarik, Pavel Josef 94
Šegvić, Kerubin 113
Šenoa, August 31, 42, 47,
72, 95, 112, 117,
118, 121, 122, 123,
124, 125, 126, 127,
128, 129, 156, 177,
222, 224, 235
Šenoa, Branimir 175, 176
Šicel, Miroslav 17, 27, 28,
76, 77, 84, 192, 193,
194, 195, 221, 231,
235
Šidak, Jaroslav 27
Šimić, Antun Branko 74,
83, 84, 85, 86, 87,
132, 226
Šimić, braća 100
Šimunović, Dinko 137,
222
Šiprak, Ivan 176
Šišić, Ferdo 11
Šižgorić, Juraj 39, 40, 44
Škarić, Ivo 160, 166
Škavić, Đurđa 155, 166,
223
Škreb, Zdenko 85, 166
Šop, Nikola 131, 132, 134,
135, 223
Šrepel, Milivoj 54
Šulentić, Zlatko 220

Šurmin, Đuro 17, 18, 20,
21, 23, 28, 69, 109,
113, 114, 193, 194,
222, 227
Švelec, Franjo 107, 193,
195, 225

T

Tadijanović, Dragutin 75,
132, 134, 135, 220,
222
Taine, Hippolyte 100
Tasso, Torquato 63
Teklić, Tinka 158, 162,
163
Tkalec, Imbro 17
Tomašić, Stanko 84
Tomasović, Mirko 27, 161
Tomić, Josip Eugen 112
Tomić, Mijat 43
Torbarina, Josip 100, 155,
162, 166
Trakl, Georg 82
Trepše, Marijan 159, 177
Tresić, Antun Pavičić 131,
228

U

Ugrenović, A. 152
Ujević, Mate 69, 70, 71,
77, 137
Ujević, Tin 70, 100, 104,
131, 134, 135, 227

V

Vachek, Emil 178
Valjavec, Matija 47
Vanka, Maksimilijan 131, 137
Varošaneć, Gordana 166
Vavra, Nina 164
Velikanović, Iso 158
Verdi, Giuseppe 179
Vereščagin, Aleksandar
159
Verhaeren, Emile 131
Verlaine, Paul 131
Verli, Alfons 177
Verne, Jules 150
Vetranović, Mavro 52, 62,
63, 110
Vidan, Gabrijela 143, 220, 226
Vidrić, Vladimir 119
Villon, François 168
Vilović, Đuro 137, 222
Vitezović, Pavao Ritter 32,
43, 40, 52, 55, 110
Vodnik, Branko 49, 50,
56, 57, 69, 100, 113,
114, 191, 193, 225
Vojnović, Ivo 186, 227
Volčić 47
Voltaire 145, 149, 150, 168
Voltić, Josip 55
Vončina, Josip 39, 110,
111, 112, 115, 225
Vramec, Antun 34
Vrančić, Faust 36
Vranicki, Božidar 179, 180
Vraz, Stanko 94, 192, 194
Vrhovec, Maksimilijan 34

Vučetić, Šime 76
Vučićević, Dživo Bunić 55
Vučković, Radovan 83, 226

W

Wiegand, Herbert Ernst 34
Wiesner, Ljubo 131, 223
Wilde, Oscar 179
Williams, Evelyn 179

Z

Zajc, Ivan 177, 179
Zapolski, Gabrijela 178
Zdiechowski, Maryan 17,
18, 20, 21
Zečević, Divna 102
Zgusta, Ladislav 34
Zlatarić, Dominko 53, 63
Zola, Emile 144
Zoranić, Petar 52
Zore, Luko 69
Zrinski, Juraj 63
Zrinski, Katarina 112
Zrinski, Nikola 55, 110,
112, 113, 192
Zrinski, Petar 43, 109, 112
Zweig, Stefan 178

Ž

Živančević, Milorad 28,
194, 195
Žmegač, Viktor 82

Riječ urednika	5
----------------------	---

I. RADOVI SA ZNANSTVENOGA SKUPA

Josip Bratulić: Slavko Ježić o hrvatskom narodnom preporodu	9
Miroslav Šicef: Književno-povijesni aspekt ilirizma u viđenju Slavka Ježića	17
Vinko Brešić: Ježićevo poimanje ilirizma	23
Vladimir Horvat: Problem prvoga razdoblja u periodizaciji hrvatskoga narodnog preporoda prema djelima Slavka Ježića	31
Stipe Botica: Narodna književnost i kultura u Ježićevoj "Hrvatskoj književnosti"	39
Nikica Kolumbić: Periodizacija starije hrvatske književnosti u Ježićevoj "Hrvatskoj književnosti"	49
Antun Pavešković: Značaj hrvatske dopreporodne drame i kazališta u "Hrvatskoj književnosti od početka do danas 1100.-1941." Slavka Ježića	59
Božidar Petrač: Hrvatska književnost između dva rata u S. Ježića (u odnosu na povjesnike hrvatske književnosti poslije S. Ježića)	69
Ivica Matičević: Prikaz hrvatskog ekspresionizma u Ježićevoj "Hrvatskoj književnosti"	79
Zvonko Kovač: Odnos "Hrvatske književnosti" Slavka Ježića prema susjednim slavenskim književnostima	89
Krunoslav Pranjić: Znanstveni diskurs u "Hrvatskoj književnosti" Slavka Ježića (Zagreb, ¹ 1944.: ² 1993.)	99
Franjo Švelec: Ježićeve izdanja Frankopanove pjesničke ostavštine	107

Stjepan Babić: Jezikoslovni aspekti Ježićeva priređivačkoga rada na Šenoinim djelima	117
Cvjetko Milanja: Pjesnički pokušaj Slavka Ježića	131
Krešimir Nemeć: Romanesknı pokušaj Slavka Ježića	137
Gabrijela Vidan: Dr. Slavko Ježić, književni povjesničar, prevoditelj i kritičar između hrvatske i francuske književnosti	143
Đurđa Škavić i Zrinka Babić: Uloga Slavka Ježića u hrvatskome dramskome prevodilaštvu	155
Irena Stopfer: Slavko Ježić - zatajeni romanist	167
Tihomil Maštrović: Doprinos Slavka Ježića hrvatskom kazalištu	175
Alojz Jembrih: Referencijalna zastupljenost Ježićevih djela u povijestima hrvatske književnosti	191

II. DODATAK

Bibliografija radova dr. Slavka Ježića	199
Literatura o Slavku Ježiću	216
Mislav Ježić: Kronika znanstvenoga skupa "Znanstveni i književni rad Slavka Ježića"	220
Stjepan Babić: Spomenik prešućivanomu	232
Miroslav Šicel: Pozdravna riječ pri otkrivanju spomenika u Dubravi	235

III. KAZALO IMENA

Kazalo imena	237
--------------------	-----

Zbornik o Slavku Ježiću

Glavni urednik:

Prof. dr. Tihomil Maštrović

Urednik:

Prof. dr. Stipe Botica

Najnik uredništva:

Marinko Šišak

Grafički urednik:

Antun Kolumbić

Tipografija i računalni slog:

RUJ d.o.o., Zagreb

Visak:

GRAFO MARK, Zagreb

Naklada: 1500 primjeraka

Tiskanje ove knjige novčano je pomoglo
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Hrvatski književni povjesničari

Sv. 2.

Izdavač:

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu,
Zagreb, Ulica grada Vukovara 68

Sluizdavači:

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Filozofski fakultet u Zadru
Hrvatsko filološko društvo, Zadar
Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
Zavod za povijest hrvatske književnosti HAZU, Zagreb

Zbornik o Slavku Ježiću

1937

1937

1937

1937

1937

1937

SLAVKO JEŽIĆ (1895.-1969.) bio je hrvatski književnik, književni povjesničar, prevoditelj, antologičar, filolog slavist-kroatist i romanist, izdavač kritičkih izdanja hrvatskih pisaca, urednik, kazaliski intendant, jedan od osnivača hrvatskoga P.E.N. kluba, član francuskoga P.E.N. kluba, i uopće vrlo plodan i temeljit znanstvenik i kulturni djelatnik. Osobito su znatni njegovi radovi iz povijesti hrvatske književnosti o F. K. Frankopanu, hrvatskome narodnom preporodu itd., koje je okrunila njegova velika "Hrvatska književnost od početka do danas (1100-1941)". Pisao je i povijest francuske književnosti, izdavao antologiju svjetske lirike, prevodio s desetak jezika, priređivao tekstološka izdanja hrvatskih pisaca.

100. obljetnica rođenja povod je da se vrednuje njegovo veliko znanstveno i književno djelo koje je dosad bilo prilično zapostavljeno.

Iz recenzija zbornika:

"Slavko Ježić pripada među velike u povijesti naše znanosti i kulture i neumornom je radnom ustrajnosti dao prinose koji su legli u njezine temelje kao nosive stijene za razdoblje koje upravo sada iz neposredne suvremenosti prelazi u povijest. No on je svega života, više i trajnije nego drugi veliki i od svih priznati djelatnici naše filologije, bio nepocudan moćnima i utjecajnim ...

Osobito je bio slabo prisutan u svijesti onih naših filologa koji su tek u novije doba dorastali do konja i do bojnog koplja. Prilike koje su prouzročile takvo stanje sada su se korjenito izmijenile. Taj se obrat pokazao 1995., kad se pojavilo novo izdanje njegovog kapitalnog djela *Hrvatska književnost od početka do danas (1100-1911)*, koje je dotle ostajalo po strani pritisnuto godinom 1911., kada se prvi put pojavilo, i korijenskim pravopisom, na kojem je, dakako, bilo tiskano. Taj obrat, mogućnost da se o Ježićevu djelu govori bez ikakva pritiska i potreba da se govori, temeljito i ozbiljno, o onom što se hotice ili nehotice prešućivalo, to je pravi povod za održavanje skupa o Slavku Ježiću i za objavljivanje zbornika i referatima održanim na tom skupu.

Sve je to trebalo reći da se objasni narav našega zbornika, njegova znatnost struči i važnost u kulturnoj javnosti. Njime se nesto što je bilo sasvim krivo položeno odlučno stavlja na mjesto. To se pak postize samo obuhvatnim pristupom u kojem se prilozi zborniku člane na tematske skupine, od kojih svaka osvjetljuje djelo Slavka Ježića s jedne za nj relevantne strane."

prof.dr. Radoslav Katičić

"Ovdje predočeni sadržaj rukopisa zbornika radova sa znanstvenog skupa posvećenog Slavku Ježiću o stotoj obljetnici rođenja potvrđuje, cijenim, neprijepornu potrebu njegova izdavanja. Valja to shvatiti ne samo kao počast budućem, još temeljitijem, prevrednovanju ili kao zasluženi hommage jednoj, iz poznatih razloga suviše dugo zapostavljanoj, veličini hrvatske književne znanosti, prevoditeljstva, teatarskoga života i kulture, već i kao upozorenje na potrebu djelatnoga uklanjanja posljedica sustavnog i općeg zatajivanja tolikih hrvatskih duhovnih vrijednosti tijekom protekloga polustoljeća."

prof.dr. Eduard Hercigonja

